

**FAKULTA
ARCHITEKTURY**

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ARCHITEKTURY

FACULTY OF ARCHITECTURE

ÚSTAV TEORIE ARCHITEKTURY

DEPARTMENT OF THEORY

BRNO 1945 - 1975 V KONTEXTU ČESKOSLOVENSKÉ ARCHITEKTURY. SPECIFIKA BRNĚNSKÉ ARCHITEKTURY V CELOREPUBLIKOVÉM KONTEXTU.

BRNO IN THE YEARS 1945 - 1975 IN CONTEXT OF THE CZECHOSLOVAK
ARCHITECTURE.

SPECIFICS OF BRNO ARCHITECTURE IN CONTEXT THE NATIONWIDE

DIZERTAČNÍ PRÁCE

DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Ing. arch. Renata Vrabelová

ŠKOLITEL

SUPERVISOR

prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta,
DrSc.

BRNO 2016

Zadání dizertační práce

Ústav: Ústav teorie architektury
Studentka: **Ing. arch. Renata Vrabelová**
Studijní program: Architektura a urbanismus
Studijní obor: Architektura
Vedoucí práce: **prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc.**
Akademický rok: 2015/16

Název dizertační práce:

Brno 1945 - 1975 v kontextu československé architektury.
Specifika brněnské architektury v celorepublikovém kontextu.

Zadání dizertační práce:

Hlavním cílem mé disertační práce je současný pohled a zhodnocení architektury z období reálného socialismu v Brně, podle postupného vývoje od osvobození v roce 1945 až do období normalizace v sedmdesátých letech dvacátého století, se zohledněním doby realizací budov do roku 1975.

Seznam odborné literatury:

ROZEHNAL, Bedřich. Cesta k řešení nemocniční otázky zemského hlavního města Brna. Brno, 1949.

KALIVODA, František (ed.). Budujeme Brno, město mezinárodních veletrhů. Praha, Brno: Svaz architektů Československé republiky v Praze a městský národní výbor v Brně, 1958. s. 92

CRHONEK, Iloš. Školy jihomoravského kraje 1945 – 1970. Brno: Odbor školství Jihomoravského krajského národního výboru v Brně, 1971.

KOLEKTIV AUTORŮ. Brno v architektuře a výtvarném umění. Blok, Brno, 1981

KOLEKTIV AUTORŮ. Brno: Průvodce - Informace – Fakta. Praha: Olympia, 1978

ŠEVČÍK, Oldřich – BENEŠ, Ondřej. Architektura 60. Let – „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. ISBN 9788024713724.

PECHAR, Josef – URLICH, Petr (eds.). Programy české architektury. Odeon, Praha 1981.

Československý architekt / Časopis Svazu architektů ČSSR, ročníky let 1945 - 1975.

Termín zadání dizertační práce: 27. 8. 2013

Ing. arch. Renata Vrabelová
student(ka)

prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc.
vedoucí práce

doc. Ing. arch. Jan Hrubý, CSc.
vedoucí ústavu

V Brně, dne 27. 8. 2013

doc. Ing. arch. Jan Hrubý, CSc.
děkan

1 ABSTRAKT / ABSTRACT

Základním impulsem pro formulaci obsahu mé disertační práce bylo dosavadní studium československé architektury v období od roku 1945 do roku 1980, během kterého se postupně vymezila hlavní oblast zájmu k zaměření na specifika brněnské architektury v období třiceti let po 2. světové válce. Práci na toto téma bych ráda přispěla k lepší informovanosti o brněnské architektuře období komunismu, a to v širším kontextu socialistického Československa. Chci poukázat na příklady, směry, prvky architektury, které podle mého názoru mají promyšlenou genezi s výsledkem kvalitní nadčasové architektury. Jako na zdroj formování architektonického názoru jsem se zaměřila na akademické prostředí a na pozadí společenských souvislostí se zabývám stavbami a stavebními celky, které jsou významné z celorepublikového hlediska.

Cílem disertační práce je současný pohled a zhodnocení architektury z období reálného socialismu v Brně, od osvobození v roce 1945 do období normalizace v sedmdesátých letech 20. století. Se zahrnutím doby realizací budov jsem zvolila časové rozpětí do roku 1975.

KLÍČOVÁ SLOVA

bytová krize, dvouletý poválečný plán obnovy, socialistický realismus, sořela, zdobnost fasád, monumentálnost, lidové motivy, klasicizující tendence, Chruščovova kritika ozdobnictví, Expo '58, bruselský styl, brutalismus, vědecké metody v projektování, zprůmyslnění stavebnictví, státní stavební podniky, unifikace, typizace

ABSTRACT

The basic impulse for formulating the content of my dissertation work was the former studying of Czechoslovak architecture in the period from 1945 to 1980, during which gradually have been identified major areas of interest towards focusing on the specifics of Brno architecture during the thirty years after World War 2. With the work on this topic, I would like to contribute to a better awareness of the Brno architecture of the communist period, in the broader context of socialist Czechoslovakia. I want to point out examples, trends, elements of architecture, which in my opinion are the result of sophisticated genesis of the quality of timeless architecture. As the source of formation of architectural opinion I focused on the academic environment, and also against the background of social contexts I deal with buildings and building complexes, which are important from the national perspective.

The aim of the thesis is the current look and evaluation of architecture from the period of real socialism in Brno, since liberation in 1945 to the period of normalization in the seventies of the twentieth century, till 1975 (including duration of the implementation of the buildings). Emphasis put on realizations which are important from the nationwide perspective.

KEYWORDS

housing shortage, two-years plan of the restoration, socialist realism, decorativeness, monumentality, folkish motifs, trend to classicism, Chruscov's critics of decorativeness, Expo '58, Brussels' style, brutalism, scientific designing's methods, industrializing of building, state building enterprises, unification, standardization in building industry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně pod vedením svého školitele prof. Ing. arch. Vladimíra Šlapety, DrSc., a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Disertační práce je uložena na Fakultě architektury VUT v Brně,
Poříčí 273/5, 639 00 Brno.

Bibliografická citace:

VRABELOVÁ, Renata. *Brno 1945–1975 v kontextu československé architektury. Specifika brněnské architektury*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2016. 220 s. Vedoucí disertační práce: prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc.

© 2015 Renata Vrabelová

V Brně dne 31. 5. 2016

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi byli nápomocni při studiu a tvorbě této práce, zejména pak svému školiteli profesoru Vladimíru Šlapetovi, dále všem architektům-pamětníkům, kteří byli ochotni vydat svá svědectví doby: Růženě Žertové, Zdeňku Müllerovi, Ivanu Rullerovi, Viktoru Rudišovi, Miroslavu Dufkovi, Petru Oplatkovi, Mojmíru Kyselkovi ml., Josefu Němcovi. Děkuji také Jindřichu Chatrnému za dlouhodobou spolupráci při vyhledávání podkladů.

Autoři, zdroj použitých fotografií: Muzeum města Brna, Archiv města Brna, archiv Ivana Rullera, Ivan Wahla, reprofoto Architektura ČSSR.

Obsah

1	ABSTRAKT / ABSTRACT	2
2	ÚVOD PRÁCE	9
2.1	Úvod k tématu	9
2.2	Teoretická východiska, motivace	11
2.3	Cíl práce	13
2.4	Metoda práce	13
2.4.1	<i>Pozorování – průzkum</i>	13
2.4.2	<i>Zobecnění – možnosti vytvoření srovnatelných podkladů</i>	14
2.4.3	<i>Analogie – poznání srovnáním</i>	14
2.4.4	<i>Struktura práce, doplňující materiály</i>	15
2.5	Vymezení cílů a předpokládaných výsledků disertační práce	16
3	SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ V OBLASTI TÉMATU DISERTAČNÍ PRÁCE	16
4	AKADEMICKÉ ZÁZEMÍ VÝCHOVY ARCHITEKTŮ	22
4.1	Akademické prostředí – Praha – školy	23
4.1.1	<i>Akademie výtvarných umění</i>	23
4.1.2	<i>Vysoká škola uměleckoprůmyslová</i>	24
4.1.3	<i>Fakulta architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze</i>	25
4.2	Akademické prostředí – Brno	30
4.2.1	<i>Historie brněnské vysoké technické školy</i>	30
4.2.2	<i>Odbor architektury na brněnské české technice</i>	31
4.2.3	<i>Fakulta architektury na brněnském VUT po 2. světové válce</i>	32
4.2.4	<i>Výukové programy na Odboru architektury po roce 1945</i>	33
4.2.5	<i>Profesoři a jejich žáci</i>	37
5	PRVOREPUBLIKOVÁ TEORETICKÁ VÝCHODISKA POVÁLEČNÉ ARCHITEKTURY	44
6	HISTORICKÝ PŘEHLED, SOUVISLOSTI ČESKOSLOVENSKÉ POVÁLEČNÉ ARCHITEKTURY	45
6.1	Významná data v poválečném vývoji v architektuře, stavebnictví a výtvarném umění	45
6.1.1	<i>1941 – vytvořena Stavební komise Ústřední rady odborů</i>	45
6.1.2	<i>Květen 1945 – obnovena činnost Bloku architektonických pokrokových spolků (BAPS)</i>	45
6.1.3	<i>1946 – Státní ústav plánovací, Ústřední plánovací komise</i>	45
6.1.4	<i>1947 – BAPS se transformoval v UNII ARCHITEKTŮ ČSR</i>	46
6.1.5	<i>Březen 1948 – Akční výbor architektů ČSR</i>	46
	<i>Programové prohlášení o nových formách projektování</i>	46
6.1.6	<i>Metoda socialistického realismu</i>	46
6.1.7	<i>1949 – 1. pětiletý plán</i>	47

6.1.8	1949 – ÚSČSVU.....	47
6.1.9	1953 – ČFVU.....	47
6.1.10	Září 1948 – ustaven STAVOPROJEKT.....	47
6.1.11	Do roku 1950 – znárodněno 75 % architektonických ateliérů, stavebních a projektových závodů.....	47
6.1.12	1953 – zrušen Spolek výtvarných umělců Mánes, založeny Fondy.....	48
6.1.13	1956 – rozdělení ÚSČSVU, založení Svazu architektů.....	48
6.1.14	1964 – uvolnění v umělecké obci.....	48
6.1.15	1968 – vznikl společný Koordinační výbor uměleckých svazů.....	48
6.1.16	21. 12. 1970 – Svaz československých výtvarných umělců zrušen.....	48
6.1.17	1971 – zrušen Svaz architektů.....	48
7	ARCHITEKTURA V BRNĚ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	49
7.1	Historické předpoklady stavebního vývoje Brna.....	49
7.2	Společenské a politické souvislosti v Brně po druhé světové válce.....	51
7.3	Poválečná situace brněnské techniky a historické souvislosti.....	52
7.4	1945–1948; období poválečné obnovy.....	55
7.4.1	Nastupující generace brněnských architektů.....	55
7.4.2	Řešení bytové otázky.....	57
7.4.3	Stavby pro dopravu a správu dopravy.....	60
7.4.4	Zdravotnické stavby.....	61
7.4.5	Sportovní stavby.....	62
7.4.6	Stavby pro obchod.....	63
7.4.7	Stavební aktivity brněnské techniky po osvobození.....	64
7.5	1948–1955; období socialistického realismu.....	66
7.5.1	Hledání formy v souladu se socialistickou ideologií.....	67
7.5.2	Bytová výstavba, stavby pro bydlení.....	69
7.5.3	Příklady dalších budov z období 1945–1955.....	73
7.5.4	Stavební aktivity brněnské techniky v období socialistického realismu.....	74
7.5.5	Shrnutí.....	79
7.6	1956–1968; období uvolnění.....	82
7.6.1	Experimenty pro bydlení, typizace.....	84
7.6.2	Školské stavby.....	93
7.6.3	Znovuoživení brněnského výstaviště.....	96
7.6.4	Hotely.....	98
7.6.5	Zdravotnické stavby.....	101
7.6.6	Divadlo.....	102
7.6.7	Sportovní stavby.....	104
7.6.8	Administrativní a provozní budovy.....	105
7.6.9	Technické stavby.....	110
7.6.10	Jiné příklady architektonických realizací.....	110
7.6.11	Stavební aktivity brněnské techniky.....	112
7.6.12	Umění v architektuře.....	118
7.6.13	Shrnutí.....	119

7.7	1969–1975; nástup normalizace.....	119
7.7.1	Bytová výstavba.....	120
7.7.2	Individuální bytová výstavba	121
7.7.3	Administrativní a provozní budovy	122
7.7.4	Československý pavilon na Expo '70 v Ósace	122
7.7.5	Obchodní domy	123
7.7.6	Zdravotnické stavby	123
7.7.7	Sportovní stavby.....	125
7.7.8	Společenské a sakrální stavby.....	126
7.7.9	Technické stavby	126
7.7.10	Stavební aktivity brněnské techniky	127
8	SHRNUTÍ SPECIFIK ARCHITEKTURY POVÁLEČNÉHO BRNA	129
8.1	Srovnání škol v Praze a v Brně	129
8.2	Brněnská specifika reflektovaná v realitě výstavby a architektury.....	134
9	ZÁVĚR.....	140
10	PŘÍLOHY.....	144
11	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	206
11.1	Bibliografie	206
11.2	Odborná periodika.....	211
11.3	Odborné články	211
11.4	Akademické práce.....	214
11.5	Internetové zdroje	214
11.6	Archivy, muzea, knihovny a stavební úřady.....	216
11.7	Jiné prameny	217
12	VÝZKUMNÁ ČINNOST	217
12.1	Projekt „arch4579“.....	217
12.2	Jiné projekty.....	218
13	SEZNAM VLASTNÍCH PRACÍ (AUTORSTVÍ, SPOLUAUTORSTVÍ NEBO EDITORSKÁ ČINNOST) VZTAHUJÍCÍCH SE K TÉMATU DISERTAČNÍ PRÁCE	218
14	CV.....	220
14.1	Renata Vrabelová, Ing. arch.....	220

2 ÚVOD PRÁCE

2.1 ÚVOD K TÉMATU

Architektura socialistického Československa je širokou veřejností vnímána spíše negativně, s podprahovou informací nesvobody, restrikcí komunistického režimu a s tím související životní, vše obklopující šedí. A i když za poslední roky bylo vykonáno již hodně v propagaci a šíření informací o kvalitní architektuře tohoto období, obecný názor a přijímání poválečné brněnské architektury jsou podle mého názoru a zkušeností převážně negativní, velmi často jednostranně odsuzující. Tuto práci věnuji brněnské architektuře období třiceti let od konce druhé světové války, období, které v souvislosti se společenskými změnami vykazuje také změny architektonického názoru a vyjádření v realizacích. Stavby a stavební celky z této doby tvoří významnou část našeho současného prostředí, ale obvykle nejsou považovány za hodné pozornosti. Často je jim upřena jejich kvalita, někdy jakákoliv kvalita, a pokud jsou vnímány pouze jako obraz neoblíbené politické reality Československa druhé poloviny 20. století, jsou dosud málo popsány.

Ve výročí architektů o podobě brněnské poválečné architektury, a to jak ve fázi totalitní, prostalinovskey orientované estetiky, tak i v následujícím uvolněnějším období, jsem víckrát zaznamenala vyslovení odlišnosti, progresivního přístupu brněnské architektury. V období po roce 1948 to mělo být ve způsobu uchopení nebo možná spíš neuchopení slohové diktatury socialistického realismu a vkládání jeho nejasně formulovaných zásad do architektonických realizací, později pak v pokrokové roli brněnských architektů jako tvůrců moderní architektury na mezinárodní úrovni. Bez ambice potvrdit uvedené publikované výroky je pro mě brněnské téma zajímavé, zásadní, protože brněnské prostředí mě obklopovalo od dětství a je součástí mého života. Z uvedených důvodů jsem se zaměřila na sledování místních historických, společenských a hospodářských daností, včetně akademického prostředí a architektonického vzdělání, a následných souvislostí s realitou budovaného Brna, případně pojmenování rozdílů, odlišného formálního vyjádření.

Ze zmíněných výroků například Vladimír Šlapeta v úvodním textu k období 1945–1959 v publikaci **BRNO – ARCHITEKTURA 1945–1990** uvádí:

„Elitním obsazením se stal brněnský odbor architektury na VUT až do konce padesátých let jedním z nejprogresivnějších učilišť oboru v celé Evropě.“¹

A již dříve, v roce 2006, v rozhovoru s Janem Kratochvílem na *Archiwebu* na dotaz, proč si ke studiu vybral pražskou fakultu architektury, Vladimír Šlapeta odpovídá: *„V letech 1945–1958 byla brněnská fakulta nesporně nejlepší v republice. Toto období skončilo vyhozením profesorů Fuchse, Kopřivy a Rozehnal, z nichž poslední skončil po ostudném soudním procesu v kriminále na Pankráci. Tím začala neslavná éra docenta a rektora Vladimíra Meduny – pokles úrovně a politizace školy, z níž odešli nejschopnější asistenti Ruller, Sirotek, Riedl aj. Vzhledem ke*

¹ ŠLAPETA, Vladimír. Úvod k části: 1945–1959 v BRNO – ARCHITEKTURA 1945–1990, in: VRABELOVÁ, Renata, *Brno - architektura 1945–1990*. Brno: Centrum architektury, 2009, s. 17. ISBN 8025459969.

*svému původu a jménu jsem na takové fakultě, které vládli Meduna, Alexa a podobní, neměl nejmenší šanci a také by to nemělo smysl. Proto jsem se přihlásil do Prahy, která se kulturně už více otevírala světu.*²

Petr Pelčák v úvodu k ročence architektury v roce 2009 formuluje odlišnou poválečnou situaci architektonického prostředí v Praze a Brně: *„...na sorele získali první ‚ostruhy‘ mladí čeští architekti významní pro další vývoj v 60. letech (Prager, Filsak, Hubáček a další), zatímco brněnští architekti téže generace se od projektování sorely distancovali a 50. léta prožívali na školách a ve výzkumných ústavech (Rudiš, Řihák, Ruller).*³

Ve stejném textu uvádí autor vzpomínku Růženy Žertové, která začala studovat v Praze, a když z politických důvodů musela odejít, šla do Brna. Podle ní byla na pražské škole *„hrozná atmosféra. Profesoři a studenti se vzájemně prověřovali a nastupovala sorela (...), byla tam distance mezi kantory a posluchači. (...) To v Brně nebylo. Tady byli jen čtyři učitelé ateliérů. (...) A doma byli studenti v ateliérech těchto čtyř kantorů, to byli profesoři Rozehnal, Kurial, Fuchs a zprvu Kopřiva.*⁴

Dále v tomto textu prof. Pelčák popisuje období konce padesátých let a následujícího desetiletí, a to v Praze pomalým a ojedinělým nástupem moderny, zatímco *„místem, kudy k nám opět vstoupila moderní architektura, bylo podobně jako po vzniku První republiky Brno, bývalé Zemské hlavní město,*⁵ a to zejména díky znovuzrození mezinárodních veletrhů.

Je zřejmé, že výše uvedená hodnocení brněnské poválečné architektury pocházejí z per autorů, kteří jsou s Brnem spjati. Podobná hodnocení, spjatá výhradně s obdobím těsně poválečným, jsem zaznamenala také v rozhovorech s pamětníky a v jejich písemných výpovědích.

Postupně během studia jsem dospěla k záměru věnovat se podrobněji a ve společenských souvislostech osobnostem brněnské poválečné architektury, v čemž mne podpořila také závěrečná slova Jindřicha Vybírala v článku o totalitní architektuře, kdy podle slov Williama J. R. Curtise⁶ formuluje svůj závěr: *„Při zkoumání sorely by měly být díla, tvůrčí přístupy či události co možná nezaujatě analyzovány ve strukturálních souvislostech, tedy jako produkty jisté ideologie a politického systému. Přitom by se však z ohniska zájmu neměly ztratit osobní příběhy jednotlivých účastníků. Nepochybně půjde o to, při analýze umělcova záměru předem nevyložit dobré úmysly a přesně určit okolnosti působící při vzniku děl. Stejně nezbytné bude citlivě odlišit záměrné a získané (připsané) významy.*⁷

² KRATOCHVÍL, Jan. O cestě k architektuře: Rozhovor s Vladimírem Šlapetou. Archiweb [online]. Brno, 2006 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/salon.php?type=11&action=show&id=1178>

³ PELČÁK, Petr, 6 1/2, in: Česká architektura 2008-2009, Praha: Prostor, 2009, ISBN 9788087064047

⁴ Tamtéž

⁵ Tamtéž

⁶ CURTIS, William J. Modern architecture since 1900. 3rd ed., [Rev., expanded, and redesigned]. London: Phaidon, 1996, 736 p. ISBN 07-148-3356-8.

⁷ Architektura ve službách totalitní moci. In: Poválečná totalitní architektura a otázky její památkové ochrany. Ostrava 2002, s. 4-11.

A vzhledem k tomu, že akademické architektonické prostředí poválečného Brna nebylo zatím souborně zpracováno, považuji za důležité uvést do souvislosti personální situaci na škole a realitu budování napřed válkou poničeného města a posléze výkladní skříně socialistického průmyslu. A stále ještě máme to štěstí, že někteří pováleční absolventi brněnské školy architektury dosud žijí a jsou velmi vitální a také aktivní. Jsem vděčná za možnost sdílení osobní zkušenosti těchto pamětníků. Již dříve mě zaujaly rozhovory s architekty-pamětníky období socialistického realismu⁸, a pro širší obraz doby jsem se rozhodla také k oslovení architektů, kteří byli studenty na ústavu architektury brněnské techniky po roce 1945. Z rozhovorů vzešly některé poznatky, případně formulované závěry, uvedené v této práci.

2.2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA, MOTIVACE

Můj zájem o sledované období byl významně podpořen přípravou publikace **BRNO – ARCHITEKTURA 1945–1990**, kterou jsem, jako doprovodnou k výstavě Brněnská poválečná architektura, pod hlavičkou Centra architektury vydala v roce 2009.

V návaznosti na tuto práci jsem v letech 2010–2012 jako člen společného odborného týmu pracovala na přeshraničním projektu magistrátů měst Vídně a Brna *Vypracování hodnotící metodiky architektury období 1945–1979* (arch4579)⁹. Supervizi projektu vykonával poradní sbor, jehož členem byl také můj školitel profesor Vladimír Šlapeta. Již samotná práce na tomto projektu představovala průzkum a hlubší studium poválečné architektury. Pro účel disertační práce mě kromě estetických a technických atributů architektury zajímají společenské a politické souvislosti doby. Formální proměny architektury zkoumaných let přímo souvisejí s proměnami politické scény. Z tohoto hlediska bylo pro pochopení širšího kontextu v rámci projektu zajímavé také srovnání s vídeňskou poválečnou výstavbou, včetně zohlednění vzájemného vztahu obou měst v období před druhou světovou válkou, kdy bylo Brno s oblibou nazýváno předměstím Vídně. Navázání na předválečný vývoj architektury ve Vídni nebylo, na rozdíl od Brna, zasaženo ideologickým diktátem zvenčí.

Vídeň po válce nastoupila cestu k budování světové metropole¹⁰, v době třiceti let po válce ve Vídni vznikla řada staveb, které upoutaly mezinárodní pozornost. Byla to například výšková budova *Ringturm*, postavená v letech 1950–1955 podle projektu Ericha Boltensterna, Muzeum města Vídně *Wien Museum*¹¹ od Oswalda

⁸ Např.: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha nebo MADIGA, Andrea. Výstavba města Havířova. Ostrava, 2010. Diplomová práce. Vysoká škola báňská Ostrava, Fakulta stavební.

⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. Brno / Wien: Entwicklung einer Bewertungsmethodik der Architektur von 1945 bis 1979 / Vypracování hodnotící metodiky architektury období 1945 až 1979: Město Vídeň, Město Brno, 2012.

¹⁰ Předmluva. KOBERMAIER, Franz. Brno - Wien: 1. Brno, Vídeň, 2012.: Hodnotící metodika architektury období 1945 - 1979. 1. Brno, Vídeň: město Brno, město Vídeň, 2012, s. 7.

¹¹ Wien Museum Karlsplatz. [online]. [cit. 2015-12-17]. <http://www.wienmuseum.at/de/standorte/wien-museum-karlsplatz.html>

Haerdta z roku 1959, administrativní budova společnosti *Philips* od Karla Schwanzera, realizovaná v letech 1962–1964 s dokončením ve druhé fázi 1969–1970, městská hala a centrum rakouského rozhlasu *ORF–Zentrum* od Rolanda Rainera z let 1968–1975 a z poslední fáze v rámci zkoumaného období, z roku 1979, komplex výškových budov pro OSN, zvaný *UNO City* od Johanna Stabera.

Současná situace v poznání a evidenci architektury z poválečného období je v obou městech velmi podobná. Stav inventarizace a evidence těchto staveb a všeobecnou informovanost měl zlepšit tento projekt. Skutečností je, že již dříve, a i nadále během projektu, došlo v Brně k řadě stavebních zásahů, změn, které změnilly architektonickou hodnotu budov a v rámci urbanistického kontextu i města jako celku. A i když se to netýká přímo Brna, je zajímavé rovněž srovnání *konců* dvou národních pavilonů – Československa a Rakouska – ze světové výstavy Expo '58 v Bruselu. Rakouský národní pavilon měl oproti československému to štěstí, že *přežil* v kompletním rozsahu a v roce 2011, po rekonstrukci žákem autora pavilonu Karla Schwanzera, Adolfem Krischanitzem, byl otevřen pod názvem *21er Haus* jako muzeum, představující umění od roku 1945 po současnost.

Během práce na projektu *arch4579* již probíhala příprava na mou disertační práci. V roce 2013 byl projekt dokončen. Ve spolupráci s architekty z vídeňských architektonických kanceláří jsme podle zadání projektu vytvořili metodiku, která by měla být pomocným nástrojem městským odborům památkové péče. Byl vytvořen základ databáze staveb ze zkoumaného období, kde jsou projektem řešené stavby identifikovány, popsány a rovněž modelově zhodnoceny. Metodika zohledňuje kritéria faktografická, materiálně-fyzická a technická, se současným posouzením estetické kvality, funkčnosti a adaptability pro nové možnosti využití. Projekt byl ukončen dvoudenní konferencí ve Vídni, zde jsem přednesla příspěvek o výsledku průzkumu, provedeného v rámci Brna. Spoluautorsky jsem se podílela na vydání sborníku, který shrnuje výsledky projektu. V rámci udržitelnosti projektu od roku 2015 pokračuji v průzkumu dalších budov ze zkoumaného období, s plánovaným dokončením v roce 2017.

Mým školitelem, prof. Ing. arch. Vladimírem Šlapetou, DrSc., jsem byla v listopadu 2012 vyslána na mezinárodní konferenci *Between Rejection and Appropriation. The Architectural Heritage of Socialism in Central and Eastern Europe*, pořádanou zastoupením mezinárodní organizace na ochranu památek a míst ICOMOS v Lipsku. Zde jsem přednesla příspěvek na téma *Brněnská architektura po roce 1945*, který je také součástí sborníku z této konference¹².

A v poslední době jsem vstoupila do spolupráce na projektu v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity NAKI, připraveném Národním památkovým ústavem. V tomto projektu jsem nyní zapojena jako koordinátorka hlavního řešitele projektu – NPÚ, ve spolupráci s partnery z VUT v Brně, ČVUT v Praze a z Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR. Téma

¹² VRABELOVÁ, Renata. Brno architecture after 1945 - Specifics of Post-War Architecture in Brno in National Context. Příspěvek do sborníku z konference "Between Rejection and Appropriation. The Architectural Heritage of Socialism in Central and Eastern Europe". Leipzig: Böhlau Verlag, ed. "Visuelle Geschichtskultur", 2013.

projektu s názvem *Analýza a prezentace hodnot moderní architektury 60. a 70. let 20. století jako součásti národní a kulturní identity ČR* se opět vztahuje k tématu, kterému se věnuji ve své disertační práci.

2.3 CÍL PRÁCE

Hlavním cílem mé disertační práce je popis prostředí brněnské architektonické scény v období od konce druhé světové války, přes zlomový moment nástupu komunistické diktatury a během praxe reálného socialismu, ve společenských, politických a ekonomických souvislostech, a výsledně pokus o pojmenování rozdílů ve vztahu ke zbytku republiky. Sleduji postupný vývoj od osvobození v roce 1945 až do poloviny sedmdesátých let dvacátého století. Ohniskem zájmu je orientace na vztahy v rámci akademického prostředí, možnosti předkládané školou, způsob výchovy budoucích architektů a její odraz v následné realitě socialistického budování. Sleduji vliv architektů-pedagogů na jejich žáky, a tím zprostředkovaně na stavební vývoj poválečného Brna.

2.4 METODA PRÁCE

Ke zmapování akademického prostředí v oboru architektury jsem použila zejména archivy vysokých škol, které mají předmět architektury v programu výuky. Věnovala jsem se zejména školám technickým, VUT v Brně a ČVUT v Praze, a to pro lepší možnost porovnání studijních programů. Prostoru pražských uměleckých škol – Vysoké školy umělecko-průmyslové a Akademie výtvarných umění – jsem použila jako doplňující pro dokreslení celkové situace.

Hlavní otázky, které jsem si položila:

KDO? Kteří architekti vyučovali na školách?

CO? Co vyučovali, jaké předměty, jaké byly jejich priority a témata?

JAK? Jakým způsobem vyučovali, jaká byla jejich životní filozofie?

Mezi doprovodné cíle patřilo připomenout práce pedagogů-architektů a také odborníků v jiných oborech, souvisejících se architekturou, jakými jsou malířství, statika, konstrukce, složení materiálů, a také práce jejich žáků a popsat význam, zaměření a výsledky vybraných škol.

2.4.1 Pozorování – průzkum

Během studia a postupu k tématu disertační práce jsem se snažila specifikovat oblast výzkumu a vytyčit cíle práce. K tomu jsem směřovala postupně, shromažďováním dostupných podkladů, studiem materiálů a orientací v dosavadních vědeckých závěrech. Výsledky tohoto dlouhodobějšího průzkumu tvoří základ textu o brněnské architektuře druhé poloviny 20. století, který je doplňován citacemi z jiných materiálů. Na přípravnou fázi navázalo období hledání zajímavého a pro obor přínosného tématu.

Zpočátku mě zajímalo všechno související s obdobím, které jsem si pro svou práci zvolila, a proto jsem nejprve hledala otázky, které by snad dosud mohly být

nezodpovězené. Po počátečních průzkumných procházkách po Brně a výletech do Prahy jsem začala provádět cílený průzkum brněnských staveb na místě, následoval průzkum dostupných materiálů a dokumentace staveb v archivech. Významnou motivací a zdrojem hlubšího a detailního poznání problematiky byla posléze práce na výše popsaném mezinárodním projektu *arch4579*. Dalším logickým krokem bylo studium dobové literatury a vyhledávání teoretických, vědeckých prací zabývajících se tématy souvisejícími s českou poválečnou architekturou. Později jsem se také účastnila společného projektu Fakulty výtvarných umění a Fakulty architektury *Umění na VUT*, mapujícího stavby VUT v Brně. V následující fázi jsem oslovila architekty, kteří studovali na brněnské Fakultě architektury v poválečných letech. K metodě „*takzvané orální historie, kde se objevuje pohled zdola*“¹³ jsem se odhodlala s vědomím, že výsledky rozhovorů s účastníky popisované doby budou podbarveny individuálním prožitkem dotazované osobnosti. Myslím, že právě tento moment byl pro mě jedním z nejzajímavějších, a navíc tento postup je z pohledu historiků dějin umění považován za „*kvalitativní metodu výzkumu*“, typickou „*svým demokratizujícím pojetím dějin*“¹⁴. Máme štěstí, že ještě žijí pamětníci, kteří se významně zapsali do architektonické historie Brna druhé poloviny 20. století, byť to jsou již jen ti nejmladší, tedy absolventi po roce 1950. Je zřejmé, že v současné situaci počet rozhovorů při osobních setkáních s architekty nebo jejich písemných výpovědí/odpovědí na otázky neumožňuje nějaký statisticky uplatnitelný výstup, ale i tak byla zejména osobní setkání a povídání velmi zajímavá, zábavná a použitelná pro některé závěry. Osobní vzpomínky architektů na dobu studií, jejich učitele i spolužáky a následně kolegy po nástupu do praxe jsou podkladem pro některé závěry. Po fázi sumarizace podkladů následovalo závěrečné období mé práce, extrakt výsledků průzkumu, srovnání, shrnutí, závěry.

2.4.2 Zobecnění – možnosti vytvoření srovnatelných podkladů

Snažila jsem se vytvořit mapu vztahů na brněnské škole architektury, pokud možno i včetně politických vlivů. Sledované období jsem si pro zjednodušení a srozumitelnost rozdělila na tři časová údobí, vymezená milníky, danými politickými a z nich plynoucími legislativními změnami, které se projevíly ve struktuře školy.

V pokusu o srovnání podmínek na brněnské a pražské technice jsem se zaměřila na období do roku 1959, vycházejíc z výše zmíněného výroku profesora Šlapety o výjimečnosti školy, která skončila rokem 1959 – začátkem plně komunistické orientace školy. Pro výzkum jsem si stanovila následující základní kritéria:

- období / 1945–1948 / 1949–1955 / 1956–1959
- učitelé – jejich realizace,
- žáci – jejich realizace – význam

¹³ ŠIMÁK, Petr. Velká historie a každodennost, A2 VI, 2010, s. 34. [online]. [cit. 2015-09-11]. <http://www.advojka.cz/archiv/2010/5/velka-historie-a-kazdodennost>

¹⁴ WEBER, David. Vyprávěná „Paměť národa“ aneb co je to oral history metoda [online]. Praha: POST BELLUM, o. p. s. [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/page/index/title/oral-history-method>

2.4.3 Analogie – poznání srovnáním

Snažila jsem se o porovnání dobových podmínek na vysokých technických školách v Brně a v Praze v souvislosti s výukou architektury, hledání společných znaků, porovnání studijních programů a sledování učitelského zázemí. Pro tento účel jsem vytvořila přehledy výukových programů architektury a strukturované medailony nejvýznamnějších pedagogů na technických vysokých školách v Praze a v Brně.

2.4.4 Struktura práce, doplňující materiály

Po úvodním seznámení s tématem, východisky a cíli práce je několik stran věnováno shrnutí zásadních prací o problematice související s tématem práce.

Dále se zabývám akademickým prostředím v oboru architektury na školách v Praze a v Brně, a to popisem struktury výuky, výukových programů a osobnostmi, které vyučovaly architekturu na školách.

Následně, po stručném přehledu zásadních, centrálně řízených změn v organizaci práce architektů v praxi, popisují stavební rozvoj Brna, významné architektonické počiny.

Stavební aktivity v rámci brněnského prostředí, s odkazy na adekvátní příklady v rámci celé republiky, jsou popisovány v chronologickém uspořádání, zařazeny do časového vymezení čtyř období:

1945–1948: OBDOBÍ POVÁLEČNÉ OBNOVY

1949–1955: OBDOBÍ SOCIALISTICKÉHO REALISMU

1956–1968: OBDOBÍ UVOLNĚNÍ

1969–1975: NÁSTUP NORMALIZACE

Budovy nebo stavební celky jsou v uvedených časových obdobích řazeny do kategorií podle funkce, programu staveb, a to postupně podle dobových stavebních priorit, odvozených pro tento účel z hlediska kvantity. V rámci těchto funkčních kategorií jsou stavby uváděny v chronologickém pořadí.

Zařazení do jednotlivých výše jmenovaných časových období bylo komplikované tím, že tato období, kopírující data ideologicko-formálních zvrátů, byla velmi krátká. Projekty staveb nebo stavebních souborů vznikaly velmi často v jiné *ideologicky formální* době, než ve které byly následně, a to někdy s velmi dlouhou prodlevou, realizovány, a tedy *jejich podoba nesouhlasí s dobou*. Postupovala jsem tedy tak, že u staveb z prvního, těsně poválečného období preferuji datum projektu, v dalších obdobích jsem se snažila umístit stavby častěji podle data realizace, protože i pokud byly navrženy v předcházejícím slohovém období, jejich realizace spadá do společenského nastavení doby, ve které byly dokončeny.

Text o stavebních aktivitách brněnské techniky, částečně použitý, případně po úpravě, v publikaci **PAMĚŤ BUDOV: ARCHITEKTURA STAVEB VYSOKÉHO UČENÍ**

TECHNICKÉHO V BRNĚ¹⁵, je výsledkem průzkumu, který jsem prováděla v rámci společného projektu Fakulty výtvarných umění a Fakulty architektury VUT v Brně v roce 2014.

Vzhledem k obsáhlému zázemí odborných prací zabývajících se architektonickou a urbanistickou problematikou sledovaného období jsem v některých částech textu dala větší prostor přímým citacím.

Na konci hlavních kapitol jsou zařazena stručná shrnutí, která jsou především zamyšlením nad hodnotami, které zkoumané období přineslo.

Důležitou součástí disertační práce jsou přílohy, které jsem vytvořila jako podklady pro možnost srovnání, a jsou to přehledy akademických představitelů a jejich funkčních období, strukturované přehledy výukových programů a jejich učitelů, strukturované medailony pedagogů-architektů, zachycující jejich pedagogické působení v období po roce 1945.

2.5 VYMEZENÍ CÍLŮ A PŘEDPOKLÁDANÝCH VÝSLEDKŮ DISERTAČNÍ PRÁCE

Cílem, ke kterému bych ráda dospěla, je naznačit možné rozdíly – také podle výpovědí pamětníků – v odborném prostředí škol v Praze a v Brně, ideálně s vytvořením závěrečné hypotézy, jestli, a pokud ano, pak jakým způsobem se rozdíly ve výuce, filozofii a propojenosti s praxí projevíly převažujícím formálním vyjádřením v realitě stavebního rozvoje obou měst.

3 SOUČASNÝ STAV POZNÁNÍ V OBLASTI TÉMATU DISERTAČNÍ PRÁCE

Problematikou architektury, výstavby, umění a designu období socialistického Československa se u nás po politických změnách v roce 1989 začala zabývat řada teoretiků a historiků architektury. Některé poznatky a citace autorů níže jmenovaných prací jsou uvedeny dále v této práci v souvislosti s konkrétními příklady.

Pavel Halík přednesl v roce 1993 na mezinárodním kolokviu *Totalitarismus a tradice* příspěvek *Czech Architecture of the Fifties – Unpleasant Memories / Česká architektura v padesátých letech – nepříjemné vzpomínání*¹⁶. V řadě následujících statí a studií se prof. Halík věnoval tématu totalitní architektury, sleduje názorový vývoj od meziválečné avantgardy přes rok 1948 až po odklon od dekorativismu socialistického realismu po Stalinově smrti a následné změně sovětské politiky. Tématem *sorely* se prof. Halík zabývá dlouhodoběji, kromě své habilitační práce

¹⁵ SEDLÁK, Jan, Šárka SVOBODOVÁ, Renata VRABELOVÁ a Jan OBRTLÍK. Paměť budov: Architektura staveb Vysokého učení technického v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014, 95 stran. ISBN 978-80-214-5088-2.

¹⁶ HALÍK, Pavel. Česká architektura v padesátých letech: Nepříjemné vzpomínání. In: Totalitarismus a tradice: Časopis ARS. XXVI. Bratislava: Ústav dejín umenia, 1993, s. 189-194.

a řady článků také v dílu V. publikace **DĚJINY ČESKÉHO VÝTVARNÉHO UMĚNÍ**, kam přispěl pojednáním o architektuře padesátých let¹⁷.

V téže publikaci najdeme stať profesora **Rostislava Šváchy** *Architektura čtyřicátých let*¹⁸ a stejný autor popsal také směřování české architektury následujícího období od šedesátých let do konce 20. století v závěrečném, VI. dílu *Dějiny českého výtvarného umění*.¹⁹ Rostislav Švácha se v řadě svých prací zamýšlí nad kořeny socialistického realismu, které nachází také v Teigeho přijetí surrealismu a spojení s konstruktivismem²⁰, samotný funkcionalismus rozebírá v knize **TEORIE ČESKÉHO FUNKCIONALISMU**²¹. Historií danými atributy, které ovlivnily vývoj, realitu a přístup českých architektů k tvorbě, následně výraz současné architektury a to, jak je vnímána, se prof. Švácha zabýval také v knize **ČESKÁ ARCHITEKTURA A JEJÍ PŘÍSNOST**²².

Rostislav Švácha ve stati o architektuře čtyřicátých let²³ sleduje také územní plánování a pojmenoval zde dva rozdílné přístupy k práci s územím a krajinou, kdy v obou případech bylo původním záměrem estetické a výtvarné působení směrem k dokonalosti. Již v roce 1948 se Josef Karel Říha v knize **ZEMĚ KRÁSNÁ** snažil najít odpověď na otázku, kdo má přetvářecí krajinné a urbánní procesy řídit. První možností je z německého vzoru vycházející, *totalitářský* a centrální direktivu uplatňující přístup Emanuela Hrušky. Druhý přístup, praktikovaný Bohuslavem Fuchsem a Jindřichem Kumpoštem, si bere za vzor postup občanských samospráv v Anglii, zaměřený na konkrétní, pozornost vyžadující oblast.

Ladislav Žák se v knize **OBYTNÁ KRAJINA** v roce 1947 obrací ke vzoru anglické krajiny, přírodního parku. Formuluje zde požadavky na přístup k přetváření krajiny, požadavky, kterými pojmenovává základní zásady v současné době požadované udržitelnosti. V souvislostech krajiny a anglického vzoru se mi vybavilo, že okouzlení, anebo spíše dojmy z anglické krajiny, dokonale upravené a přetvořené lidmi v převažující funkci parku s travnatými plochami pro pastvu, komentuje již o více než dvacet let dříve Karel Čapek v **ANGLICKÝCH LISTECH**²⁴ slovy: „(...) český sedláku, jak byste potřásl v nevoli hlavou, (...) a řekl byste: Proč tadyhle nenasázejí řepy, (...) a tuhle by mohla být pšenka (...) a tady bych nasázel místo

¹⁷ HALÍK, Pavel, *Architektura padesátých let*, in: M. Platovská – R. Švácha, (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 9788020013903.

¹⁸ ŠVÁCHA, Rostislav, *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 80-200-1390-3.

¹⁹ BREGANTOVÁ, Polana, Rostislav ŠVÁCHA (ed.) a Marie PLATOVSKÁ (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění (VI)*: 1958–2000. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, 526 s. ISBN 978-80-200-1489-4.

²⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Surrealismus a český funkcionalismus*. Umění [online]. 2007. 2007, (4) [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.umeni-art.cz/cz/issue-detail.aspx?v=issue-issue-625>

²¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Teorie českého funkcionalismu*. *Historia artium: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica Philosophica-Aesthetica*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 1993, 3(2000), 233-249.

²² ŠVÁCHA, Rostislav. *Česká architektura a její přísnost*, Praha: Prostor-architektura, interiér, design, 2004, ISBN 8090325734

²³ Viz pozn. 18, s. 37-41.

²⁴ ČAPEK, Karel. *Cestopisy I.: Anglické listy*. Country. 2. Praha: Československý spisovatel, 1980.

*toho křoví třešně a vajksle, (...) vždyť je tu hlína (...) a oni to nechají na pastvu! (...) ono to prý tady nestojí za tu práci; pšenka sem chodí z Austrálie a cukr z Indie a brambory z Afriky nebo odkud. (...) tady už nejsou sedláci, a tohle je jen taková zahrada.*²⁵

Historička architektury **Radomíra Sedláková** v roce 1994 připravila pro Národní galerii výstavu **SORELA. ČESKÁ ARCHITEKTURA PADESÁTÝCH LET**²⁶, ke které ve stejnojmenném katalogu předkládá možnost rehabilitace sorely, kterou zde vyjímá z dobových společenských, politických a ekonomických souvislostí a podává její výklad jako stylu přirozeně navazujícího na klasicizující trendy architektonické moderny dvacátých let 20. století.

Ve stejném roce **Jindřich Vybíral** v časopise *Architekt* v článku *Lesk a bída stalinské architektury*²⁷ rozvádí klasicistní tradice v oficiální, totalitní stalinské architektuře, která byla ideologickým vzorem poválečného hledání slohu v československé architektuře. Stejným problémem se autor zabývá ve stati *Architektura ve službách totalitní moci*, kde se ptá a hledá odpověď na otázky: „*Jak tedy přistupovat k uměleckým dílům odsouzeníhodných režimů? Má tvorba jejich přísluhovačů vůbec místo v dějinách? V diskusích o české výtvarné kultuře z doby komunistické diktatury jsem se setkal se dvěma krajními odpověďmi na tyto otázky: 1. Sorela není nic jiného než morální selhání umělců... 2. Je nutno pohlédnout na architekturu zmíněného období bez těchto (politických a ideologických) souvislostí a řídit se při jejich hodnocení pouze architektonickými kritérii*“²⁸

Jindřich Vybíral v uvedeném článku²⁹ při popisu forem totalitní architektury odkazuje ke světové výstavě v Paříži v roce 1937, kdy vypjatá *monumentalita* pavilonů Německa a Sovětského svazu přinesla oběma zemím zlatou medaili. Autor jmenuje společné rysy německé a sovětské architektury té doby, kterými byly „*drvivé měřítko, nákladné materiály a další prostředky imperiální tradice, jako jsou symetrie, osovost, disciplinované opakování, (...) oblíbenými motivy byly hala, portikus, sloup, oblouk*“³⁰. Významná byla podpora umění ze strany těchto režimů, kdy v Sovětském svazu se stalo pravidlem, že u státních zakázek „*nezbytnou součástí architektonických děl představovaly sochy, reliéfy a obrazy*“³¹. Základním cílem, záměrem této povinnosti bylo přiblížit umění masám a k porozumění obyčejnými lidmi se nejlépe hodila „*konvenční a široce srozumitelná řeč nového*

²⁵ ČAPEK, Karel. *Cestopisy I.: Anglické listy. Country. 2.* Praha: Československý spisovatel, 1980, s. 97.

²⁶ SEDLÁKOVÁ, Radomíra. *Sorela: Česká architektura 50. let: Kat. Výstavy: Národní galerie v Praze. Sbíрка architektury: Palác Kinských: 14. dubna - 22. května 1994. 1. vyd. Praha: Národní galerie, 1994, 69 s. ISBN 80-703-5066-0.*

²⁷ VYBÍRAL, Jindřich. *Lesk a bída stalinské architektury. Architekt XL, Praha: Architekt, 1994, č. 7, s. 4 a 6*

²⁸ VYBÍRAL, Jindřich. *Ve službách totalitní moci. Architekt IL., 2003, č. 1, s. 58–60. srov. VYBÍRAL, Jindřich. Architektura ve službách totalitní moci. In: Poválečná totalitní architektura a otázky její památkové ochrany. Ostrava, 2002, s. s. 4–11.*

²⁹ Viz pozn 28, s. 58–60.

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

klasicismu“³². Výsledkem této praxe bylo, že se autoři staveb, a to jak architekti, tak spolupracující umělci, jejichž díla se stala součástí realizované architektury, stávali nástrojem komunistické propagandy.

Zatím nejobsáhlejší souhrnnou publikací o architektuře druhé poloviny 20. století je zřejmě kniha s podtitulem „**ZLATÁ ŠEDESÁTÁ**“ V ČESKÉ ARCHITEKTUŘE 20. STOLETÍ³³ od Oldřicha Ševčíka a Ondřeje Beneše. Tato výpravná publikace, byť s velkou mírou autorské selekce, přibližuje stavební vývoj v nejsvobodnějším desetiletí socialistické éry Československa v dobových souvislostech a je dobrou pomůckou pro celkovou orientaci v československé architektuře šedesátých let. Brno je zde, vzhledem k celorepublikovému stavebnímu rozmachu této doby, zastoupeno celkem úsporně.

Problematikou poválečného urbanismu a dědictví standardizované výstavby obytných celků a měst v Československu se zabývala také konference *Architektura v perspektivě*³⁴ v roce 2012, pořádaná Stavební fakultou Vysoké školy báňské – Technické univerzity v Ostravě. Téma *Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* zde komentovali a hodnotili ve svých příspěvcích významní architekti a teoretici čeští i zahraniční. Brněnská architektura zde byla zastoupena zejména v příspěvcích Ivana Rullera a Martina Nedvěda³⁵, Viktora Rudiše³⁶, Petra Hruši³⁷ s reflexí současné tvorby a v celorepublikovém kontextu se zhodnocením také environmetálních hledisek v přednášce Dušana Riedla³⁸.

Ostravský historik architektury Martin Strakoš se tématu architektury druhé poloviny 20. století věnuje soustavně. Na příkladech hornických měst Nové Ostravy³⁹ se podrobně zabývá tématem *sorely*, stejně jako příklady architektury

³² Tamtéž

³³ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724.

³⁴ *Architektura v perspektivě: Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* [online]. [cit. 2015-01-16]. <https://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>

³⁵ RULLER, Ivan a Martin NEDVĚD. *Vzpomínky na 60. A 70. léta*. In: *Architektura v perspektivě: Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* [online]. [cit. 2015-01-16]. <https://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>.

³⁶ RUDIŠ, Viktor. *Ósaka a Lesná*. In: *Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století ve vztahu k historickému a přírodnímu prostředí*. In: *Architektura v perspektivě: Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* [online]. [cit. 2015-01-16]. <https://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>.

³⁷ HRUŠA, Petr. *Funkcionalistická a umělecká tradice v odkazu architektury druhé poloviny 20. století a v současné architektonické tvorbě*. In: *Architektura v perspektivě: Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* [online]. [cit. 2015-01-16]. <https://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>.

³⁸ RIEDL, Dušan. *Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století ve vztahu k historickému a přírodnímu prostředí*. In: *Architektura v perspektivě: Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století* [online]. [cit. 2015-01-16]. <https://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>.

³⁹ STRAKOŠ, Martin. *Nová Ostrava a její satelity*. Ostrava: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě, 2010

následujícího období *bruselu*⁴⁰ v člancích, kterými významně přispívá k obecnému pochopení a docenění architektury přelomu 50. a 60. let minulého století.⁴¹

Během práce na projektu *arch4579 – Vypracování hodnoticí metodiky architektury 1945–1979* jsem se seznámila také s prací Michaely Janečkové, která ve stejné době, pod vedením prof. Šváchy, zpracovala téma architektury socialistického realismu ve své diplomové práci. Autorka se, částečně s využitím poznatků literární vědy, věnuje tématu socialistického realismu v architektuře a snaží se zodpovědět otázku, „*nakolik je pravdivá představa o vnucené tvorbě, se kterou se architekti vnitřně nemohli ztotožnit*“⁴². Tato práce pro mě byla cenná rozsáhlou bibliografií, podrobným rozbořem a syntézou uvedených textů, dále také rozhovory s pamětníky, absolventy pražských škol v poválečném období a nasměrovala mě k hlubšímu studiu disertační práce Kimberly Elman Zarecor⁴³.

V současné době pracuje kolektiv expertů pod vedením Lucie Zadražilové na projektu *Paneláci*, který „*představuje specifické hodnoty významných panelových sídlišť*“⁴⁴.

Zajímavou prací pro poznání vývoje výstavby sídlišť v Československu pro mě byla dobová práce Olega Alexandroviče Švidkovského⁴⁵. Sovětský autor, pracovník Ústavu dějin umění Akademie věd SSSR, shromáždil během řady studijních cest po Československu v období padesátých a šedesátých let, ve spolupráci s ústavem pro teorii a dějiny umění Československé akademie věd, materiál, který byl podkladem pro zevrubnou analýzu urbanistického vývoje a výstavby obytných celků v Československu. Autor v publikaci vydané v roce 1966 zhodnotil situaci, na kterou poválečné Československo navázalo, a s nutnou dávkou ideologicky orientovaného hodnocení předválečných buržoazních přístupů podává informaci a kritický rozbor existujících nových sídlišť, a těch, která v roce vydání byla v projektovém nebo již realizačním procesu.

Při studiu dobových teoretických východisek mě znovu upoutaly studie, které jsou z dnešního pohledu vizionářské. Emanuel Hruška se již krátce po válce zabýval problematikou urbanizace ve vztahu ke krajině⁴⁶, v roce 1947 byl jmenován docentem Ústavu stavby měst na brněnské Fakultě architektury a pozemního

⁴⁰ STRAKOŠ, Martin. Bruselský styl na Ostravsku: Kapitoly z vývoje výtvarné kultury a architektury 50. a 60. let 20. století. Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava: Tilia, 2009, (24), 292-326.

⁴¹ Např.: STRAKOŠ, Martin (ed.) a Martin JEMELKA. Bílá loď uprostřed Ostravy 1961-2001: 50 let Domu kultury města Ostravy v proměnách umění a doby. Vyd. 1. Ostrava: Pro Dům kultury města Ostravy vydalo Image Studio, 2011, 253 s. ISBN 978-80-903902-3-2.

⁴² JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha.

⁴³ ZARECOR, Kimberly Elman. Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945-1960. Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, c2011, XIV, 383 p. Series in Russian and East European studies. ISBN 082-29-44-049.

⁴⁴ Paneláci.cz. O projektu. [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/stranka/o-projektu>

⁴⁵ ŠVIDKOVSKIJ, Oleg Alexandrovič. Urbanismus socialistického Československa. 1. vyd. Praha: Academia, 1966, 332 s.

⁴⁶ HRUŠKA, Emanuel. Krajina a její soudobá urbanizace. 1. Praha: B. Pyšvejc, 1946, 99 s.

stavitelství, současně byl až do odchodu do Bratislavy po únoru 1948 vedoucím plánovacího oddělení Zemského studijního a plánovacího ústavu v Brně. Také práce Ladislava Žáka a J. K. Říhy, kteří jsou považováni za zakladatele české environmentalistiky⁴⁷, se zabývají územním plánováním měst zejména v souvislosti s ochranou krajiny. Ladislav Žák v již zmiňované knize **OBYTNÁ KRAJINA**⁴⁸ řeší bydlení z pohledu přirozených potřeb člověka a jeho touhy po splnutí s přírodou, zabýval se architekturou a urbanismem sídel a v rámci bydlení vztahem člověka k zeleni, ke krajině. Josef Karel Říha, který začínal profesní dráhu koncem první světové války v ateliéru Jana Kotěry, vydal po válce studii **ZEMĚ KRÁSNA – KNIHA O PŘÍRODĚ, CIVILISACI A PLÁNOVÁNÍ**⁴⁹, ve které se zabývá územním plánováním měst a krajiny zejména v souvislosti s ochranou krajiny, zachováním jejich přírodních a také člověkem vytvořených historických hodnot. Dalším architektem, který se intenzívně zabýval aspekty lidského působení na životní prostředí, byl Karel Honzík. V knize **TVORBA ŽIVOTNÍHO SLOHU**⁵⁰ v roce 1947 řeší veškeré aspekty se vztahem k bydlení, od nejširších souvislostí s klimatickými podmínkami, atmosférou, akustikou, přes specifické vlastnosti formy – tvarů a barev – až po ekonomii. Svými úvahami se dostává k nahrazení pojmu *architektura* slovním spojením *životní sloh*, který se tak dostává do názvu jeho knihy. Jako metodu pro tvorbu životního slohu vyvíjí *biofunkcionalismus*, který vysvětluje následovně: „*Měřítkem všech věcí v onom vnitřním biotickém smyslu je člověk nejen jako jednotlivec, ale i jako člen společnosti. Vztahem člověka k člověku je dán půdorys života, plán krajiny, města, domu.*“ Zmínění architekti ve své době řešili problémy, které jsou dnes považovány za nezbytnou součást tzv. udržitelnosti vystavěného prostředí, pokud nepoužijeme spojení adjektiva *udržitelný* se slovem *rozvoj*.

Téma ekologických přístupů k projektování obsáhle zpracoval Jan Dostalík ve své disertační práci na brněnské Masarykově univerzitě⁵¹, kde se zabývá environmentálními myšlenkami a přístupy prvorepublikových architektů, z nichž k neaktivnějším řadí Karla Honzika, Ladislava Žáka, Emanuela Hrušku, Stanislava Semráda, Josefa Karla Říhu, Františka Fialu, Aloise Mikuškovice, Bohuslava Fuchse, Jindřicha Kumpošta, Antonína Turka. Řada z nich působila také pedagogicky na technikách v Praze i v Brně.

V souvislosti s architekturou období socialismu je neopominutelné téma umění jako plně integrované součásti architektury: na příkladu brněnské hotelu International popisuje tuto problematiku monografická publikace **BEST WESTERN**

⁴⁷ DOSTALÍK, Jan. Environmentální myšlenky v počátcích českého územního plánování. Lidé města, Praha: Fakulta humanitních studií UK, 2011, roč. 13, č. 1, s. 87 - 104. ISSN 1212-8112. Dostupné také z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=760>. citováno dne 25. 5. 2013.

⁴⁸ ŽÁK, Ladislav. Obytná krajina. Praha: S.V.Ú. Mánes-Svoboda, 1947

⁴⁹ ŘÍHA, Josef Karel. Země krásná - kniha o přírodě, civilisaci a plánování. Třebechovice pod Orebem: Ant. Dědourek, 1948

⁵⁰ HONZÍK, Karel. Tvorba životního slohu. Praha: Václav Petr, 1947. 2. vydání. Edice Plány a díla: Sv. 2.

⁵¹ DOSTALÍK, Jan. Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc. 84 s. Vedoucí diplomové práce Ing. arch. Magdalena Hledíková, s 90

PREMIER HOTEL INTERNATIONAL BRNO. DESIGN AND ART⁵² z roku 2008. Uměním jako součástí architektury se zabývá také projekt, který na webovém portálu **VETŘELCI A VOLAVKY**⁵³ dokumentuje umění ve veřejném prostoru z období normalizace, výsledky pak byly shrnuty v roce 2013 do publikace.⁵⁴ Vzhledem k obsáhlosti této problematiky se tématu umění v architektuře budu věnovat pouze v souvislosti s jednotlivými architektonickými realizacemi.

4 AKADEMICKÉ ZÁZEMÍ VÝCHOVY ARCHITEKTŮ

Jak shrnuje v roce 1953 Oldřich Starý⁵⁵, v rámci BAPS byla po roce 1945 ustavena zvláštní komise, která se intenzívně zabývala reformou studia, jejímž výsledkem mělo být „vytvoření jednotné vysoké školy architektury s hlavním požadavkem jednotného studijního programu, rozdělení studia v posledním, pátém ročníku na architekturu a stavitelství.“⁵⁶ Zavedený ateliérový způsob výuky měl být opuštěn, všechny předměty měly být doplněny seminárními cvičeními, v návrhu byly „povinná návštěva přednášek, cvičení i atelierů, povinná tělovýchova, 35 vyučovacích hodin týdně; přednášky expertů a specialistů, přijímací zkouška ... Byla zřízena koordinační komise, která měla připravit sloučení všech vysokých škol.“⁵⁷ Ke sloučení škol nedošlo, řada z požadavků na výuku a strukturu studijních programů se uskutečnila až pozdějšími reformami.⁵⁸

Od roku 1953 byly umělecky zaměřené školy architektury – Škola architektury při Akademii výtvarných umění a Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze – podřízeny Ministerstvu kultury, zřizovatelem Fakult architektury a pozemního stavitelství v Praze a v Brně bylo Ministerstvo školství. Centrální reformy se vztahovaly také na školu architektury v Bratislavě⁵⁹, kde bylo zřizovatelem *Poverenictvo školstva*.⁶⁰

⁵² BARTONĚK, Radim. Best Western Premier Hotel International Brno: design & art. V Brně: Best Western Premier Hotel International Brno, 2008, 143 s.

⁵³ Vetřelci a volavky: Dokumentace, popularizace a ochrana výtvarného umění ve veřejném prostoru z období Normalizace [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/>

⁵⁴ JANKOVIČOVÁ, Sabina. Vetřelci a volavky: atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968-1989). Vyd. 1. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2013, 459 s. ISBN 978-80-86863-73-3.

⁵⁵ STARÝ, Oldřich. Výchovou architektů k hodnotné architektuře: Minulost a dnešek. Architektura ČSR. Praha, 1953, XII(8-10), s. 182-220.

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Reforma z roku 1951 přikázala jednotný studijní program, délka studia architektů byla opět prodloužena na 5 let; Zákon o vysokých školách z roku 1951 přinesl zpřísnění studia včetně povinných přednášek a cvičení.

⁵⁹ K výuce na Vysoké škole architektury v Bratislavě byli v roce 1947 povoláni jako profesori a docenti architekti Emil Belluš, Vladimír Karfík, Jan E. Koula, později pak k výuce urbanismu Emanuel Hruška.

⁶⁰ STARÝ, Oldřich. Výchovou architektů k hodnotné architektuře: Minulost a dnešek. Architektura ČSR. Praha, 1953, XII(8-10), s. 201.

4.1 AKADEMICKÉ PROSTŘEDÍ – PRAHA – ŠKOLY

V Praze se vysokoškolská výuka architektury na rozdíl od Brna nesoustředila do jednoho teoretického zdroje, byla zde tři učiliště architektury, zastoupená výraznými architekty, významnými osobnostmi.

4.1.1 Akademie výtvarných umění

Akademie výtvarných umění, založená v roce 1800⁶¹, se statutem vysoké školy od roku 1926, je nejstarší českou uměleckou školou, a tedy i školou s výukou architektury. Po osvobození a po smrti Josefa Gočára v září 1945 byl pro vedení oboru architektury jmenován profesorem Gočárův žák **Jaroslav Fragner**, mimo jiné poslední předseda spolku výtvarných umělců Mánes, který byl později, v letech 1954–1958, také rektorem Akademie. Jaroslav Fragner kromě pedagogické činnosti vedl po založení *Stavoprojektu* v roce 1948, až do roku 1954, svůj vlastní ateliér, obdobně jako Jiří Kroha. Podle Vladimíra Šlapety se Jaroslav Fragner, pocházející z významné pražské rodiny a s odlišnou ideologickou orientací, netěšil takové oblibě a neměl tak výsostné postavení jako Kroha. Jaroslav Fragner již brzy po válce začal pracovat na projektu rekonstrukce Karolína a jeho ateliér, zaměřený na památkovou péči, později přešel pod SÚRPMO. V době Fragnerova působení na Akademii zde učil také Ladislav Žák, vývoj architektury přednášel Miroslav Korecký.

Vedoucími pedagogy oboru architektonická tvorba, ve sledovaném období od osvobození do roku 1975, byli na Akademii představitelé meziválečného funkcionalismu profesor Jaroslav Fragner (1945–1966) a profesor **František Cubr** (1968–1976), dále docenti Fragnerův žák **Marian Bělohradský** (1956–1989), sochaři **Vincenc Makovský** (1952–1959, nadále zde působil až do roku 1966) a **Stanislav Hanzík** (1971–1990).

Jako pedagogové v ostatních oborech v poválečném období na Akademii kromě vedoucích, výše jmenovaných profesorů, působila řada významných českých umělců. Do roku 1949 to byl například jeden z předválečných rektorů AVU (1935–1937), brněnský rodák, malíř a sochař **Jakub Obrovský**, dále **malíři** Otakar Nejedlý (1925–1957), Vratislav Nechleba (rektorem AVU 1945–1946), Vlastimil Rada (1946–1962), Vladimír Sychra (1947–1963), Jiří John (1967–1972), Karel Souček (rektorem 1967–1970), Jan Smetana (1967–1985), **sochaři** Otakar Španiel (rektorem 1946–1948), žák Jana Štursy Jan Lauda (1947–1959), Karel Pokorný (rektorem 1948–1950), Karel Hladík (1961–1967), Karel Lidický (1967–1973), Miloš Axman (1973–1990), **historikové umění** Antonín Matějček, Václav Vilém Štech, Jiří Kotalík (rektorem 1960–1967) a řada dalších.⁶²

⁶¹ KOTALÍK, Jiří T. Historie AVU. Akademie výtvarných umění v Praze [online]. 1999 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <https://www.avu.cz/document/historie-avu-%E2%80%93-text-ji%C5%99%C3%ADho-t-kotal%C3%ADka-z-r-1999-822>

⁶² Srov.: Přehled pedagogů AVU do roku 1990. Akademie výtvarných umění v Praze [online]. Praha, 2010 [cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <https://www.avu.cz/document/p%C5%99ehled-pedagog%C5%AF-avu-do-roku-1990-820>

4.1.2 Vysoká škola uměleckoprůmyslová

Zavření vysokých škol v listopadu 1939 způsobilo, že náhradním, dočasným centrem uměleckého školství se staly střední umělecké školy. V Praze tuto funkci během války plnila Uměleckoprůmyslová škola, podobně jako v Brně fungovala Škola uměleckých řemesel nebo ve Zlíně Baťou založená Zlínská škola umění. Kromě uměleckých škol to byly také střední průmyslové školy, kam se vysokoškolští pedagogové uchylovali během války.

Díky prestižní úloze pražské Umprum během války získala škola v roce 1946 Statut vysoké školy s názvem, pod kterým funguje dodnes: Vysoká škola uměleckoprůmyslová (VŠUP), od roku 1947 s pětiletým studiem. Po osvobození pokračovala škola s rektorem **Jaromírem Pečírkou**, výuka architektury pod vedením **Jana Sokola**, který se ve funkci rektora zasloužil o válečný běh studia architektury⁶³ a architekturu zde učil až do roku 1959, dalšími pedagogy byli Otto Rothmayer, Ladislav Vrátník a Josef Danda, autor ostravského nádraží Vítkovice, který zde učil stavební konstrukce a typologii budov. Zásadní změna proběhla opět po komunistickém únorovém puči v roce 1948, kdy u řady pedagogů nastal příklon k socialistickému realismu, a „vyšší úroveň a větší nezávislost si podržely spíše řemeslné obory (textil, sklo, kov, keramika)“⁶⁴. K dalším významným osobnostem a pedagogům v oboru architektura patřili **Adolf Benš** (1945–1965, 1947–1948 rektorem) a **Pavel Smetana**, který na škole působil od osvobození až do roku 1970, z toho v letech 1949–1954 byl rektorem. Ve výtvarných oborech působili během padesátých let **Adolf Hoffmeister** a **Arsén Pohribný**, mezi absolventy školy byla taková jména jako Čestmír Kafka, Stanislav Kolíbal, Stanislav Libenský, Zdeněk Palcr, Adriena Šimotová, Eva Kmentová, Květa Pacovská, Olbram Zoubek, Vladimír Kopecký, Jiří Balcar. Z architektů to byli například žáci profesora Pavla Smetany Otakar Binar, Jan Kaplický, František Rozhon, Vladimír Palla, později působící v Brně a mezinárodně uznávaný scénograf Josef Svoboda, také jeden z pozdějších rektorů.

V rozhovoru Michaely Janečkové na otázku „*Vnímaly se tehdy rozdíl mezi studiem na technice, Akademii a Umprum?*“ odpovídá Zdeněk Kuna: „*Na AVU byl Fragner, Umprum jsem moc neznal, tu jsem poznal, až když jsem tam později učil. To byl při práci a dalších starostech velký nápor. Učení na Umprum se od toho, co jsem znal z techniky, lišilo, my jsme byli vybavení jinými znalostmi, Umprum některé odborné věci bralo jenom přehledově. Tvůrčí výsledky byly ale zajímavé, hodně se o stavbách přemýšlelo. Já jsem zadával studentům k řešení hlavně velké budovy, dělaly se často náročné modely.*“⁶⁵

⁶³ Srov. SOKOL, Jan. *Moje plány*. 1. Praha: Triáda, 2004.

⁶⁴ Škola: Historie. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <https://www.umprum.cz/web/cs/skola>

⁶⁵ Viz Rozhovor se Zdeňkem Kunou. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. *Směrování k socialistickému realismu v architektuře ČSR*. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha.

4.1.3 Fakulta architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze

Bezprostředně po válce do výuky na Vysoké učení technické v Praze nastoupili architekti, kteří patřili k předním představitelům meziválečného funkcionalismu: **Antonín Černý** se specializoval na kulturní stavby, **Karel Honzík** přednášel teorii architektury, **Oldřich Starý** soudobou architekturu a sociální stavby. Později přibyli **František Čermák** (stavby zdravotní a sportovní), **František Fiala** (urbanismus), **Josef Kittrich** (akustika a velkoprostorové stavby), dále **Jiří Štursa** (stavby správní a dopravní), externě také **Jan Víšek** a od roku 1948 **Josef Hrubý**. Předválečná pozice profesora **Antonína Engela**⁶⁶ jako rektora školy pokračovala po osvobození pouze do 26. května, kdy byl rektorem jmenován profesor **František Kadeřávek**⁶⁷, uznávaný geometr, autor knih o geometrii⁶⁸ a perspektivě⁶⁹. Úřadování druhého poválečného rektora trvalo jen do 3. srpna, kdy byl nahrazen profesorem stavební mechaniky **Zdeňkem Bažantem**⁷⁰, prvorepublikovým rektorem z let 1923–1924. Děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství byl v této době pohyblivé rektorské pozice **Antonín Ausobský**, podle profesora Šlapety příjemný, noblesní člověk, který na škole působil až do své smrti v roce 1957.

Přehled vedoucích akademických pozic ve vedení ČVUT a Fakulty architektury a pozemního stavitelství v období od roku 1945 do roku 1961 je v tabulce **Přílohy 5**.

Pražské České vysoké učení technické po osvobození

Součástí pražské techniky, od roku 1920 s názvem České vysoké učení technické, byly kromě dalších pěti fakult také dvě zaměřené na stavitelský obor. První z nich byla *Vysoká škola inženýrského stavitelství* se směrem konstruktivním a dopravním, a směrem vodohospodářským a kulturním. Součástí druhé, *Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství*, byl také „učebný běh pro studium učitelství kreslení na středních školách“⁷¹. Vysoká škola architektury a pozemního stavitelství měla ve školním roce 1946/47 následující strukturu ústavů:

A) KONSTRUKCE:

- Ústav stavitelství pozemního I. a II.,
- Ústav stavitelství pozemního III., IV.,
- Ústav statiky pozemních staveb I. a II. a železového betonu v pozemním stavitelství;

B) DISPOZICE:

- Ústav stavby pro různé účely I. a II.,

⁶⁶ Antonín Engel (1879–1958), žák Jana E. Kouly na české technice, Josefa Zítka na německé technice a Otto Wagnera na vídeňské akademii. Autor původního konceptu areálu techniky v Praze – Dejvicích včetně Vítězného náměstí, 1948 do výslužby, zbaven funkce profesora.

⁶⁷ František Kadeřávek (1885–1961).

⁶⁸ KADEŘÁVEK, František a DAFER. Geometrie a umění v dobách minulých. Praha: Půdorys, 1994, 87 s., 37 s. ISBN 8090079156.

⁶⁹ KADEŘÁVEK, František. Perspektiva: příručka pro architektky, malíře a přátele umění. Praha: Štenc, 1922.

⁷⁰ Zdeněk Bažant (1979–1954), od roku 1917 řádným profesorem stereotomie.

⁷¹ Program na školní rok 1946/47. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1946.

- Zemědělské stavitelství a stavby zemědělského průmyslu;

C) ARCHITEKTURA A STAVBA MĚST:

- Ústav dějin architektury,
- Ústavy architektury,
- Ústav architektoniky vnitřního zařízení budov,
- Ústav stavby měst;

D) ÚSTAVY POMOCNÉ:

- Ústav kreslení a malby,
- Ústav architektonického sochařství – modelování I., II., III.,
- Ústav ornamentiky,
- Ústav modelování (architektonické sochařství),
- Ústav dějin výtvarného umění.

Řádnými profesory na škole byli architekti **Antonín Ausobský**⁷² a **Severin Ondřej** a stavební inženýr **Rudolf Kukač**, mimořádnými profesory architekti **Oldřich Stefan**, **Vojtěch Krch**, **Alois Mikuškovice**, zastupující **Otakar Štěpánek**.

V prvním ročníku se začínalo základními technickými předměty, jako je matematika, deskriptivní geometrie, mechanika, fyzika, geologie, dále pak dějinami architektury a uměleckými předměty⁷³ (*Nauka o tvarech architektury, Kreslení architektonické, Modelování, Kreslení, Kreslení krajinné, ornamentální a akvarely, Architektonické cvičení návržné*) a pak stavitelskými předměty, jako byla *Nauka o přirozených hmotách stavebních, Stavitelství pozemní*, od druhého do čtvrtého semestru se přednášela *Statika pozemních staveb*, ve třetím ročníku ji nahradil předmět *Železový beton v pozemním stavitelství*, ve čtvrtém ročníku pak *Stavitelství zemědělské a technologické předměty – Topení a větrání budov a Architektura vnitřního zařízení budov*. Předmět *Stavba měst* byl v programu od třetího ročníku, se zaměřením na „*Vývojové linie v urbanismu s hlediska technicko-hospodářského, sociologického a výtvarného*“, dále na „*Hospodářské, technické a výtvarné prvky v plánování městském a regionálním*“ a na metodu „*plánování městského a regionálního*“.⁷⁴ V pátém ročníku se přednášela pouze *Stavba měst* a zbytek času se studenti věnovali cvičení z tohoto předmětu a pak hlavnímu programu, což bylo cvičení architektonické kompozice zakončené návrhem, tedy ročníkovým projektem. Kromě závazného studijního programu bylo vhodné navštěvovat další doporučené předměty, případně předměty přednášené na jiných vysokých školách.

Na vedoucí pozice ústavů po válce nastoupili převážně předváleční profesori, významní vědci, odborníci a také praktici.

Profesor Ausobský jako vedoucí *Ústavu architektury II.* založil *Ústav stavby budov pro různé účely*, zaměřený na dispozice staveb nemocničních, zemědělských,

⁷² Antonín Ausobský (1885–1957), žák Antonína Engela, na ČVUT založil archiv lidové architektury; vysokoškolská skripta: AUSOBSKÝ, Antonín. *Základy tvarosloví české lidové architektury*. Praha: Fakulta architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze, 1954.

⁷³ Program na školní rok 1946/47. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1946

⁷⁴ Program na školní rok 1946/47. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1946

průmyslových aj. Suplujícím profesorem zde byl **František Čermák**⁷⁵ s asistenty **Jaroslavem Korečkem**⁷⁶ a **Jaroslavem Otrubou**⁷⁷, který na fakultě působil do roku 1959 a zasloužil se o založení *Ústavu architektonických staveb zdravotnických*.

Vedení *Ústavu stavitelství pozemního I. a II.* bylo hned v květnu 1945 svěřeno do rukou jeho předválečného profesora, **Severina Ondřeje**⁷⁸, který patřil k aktivním reformátorům struktury výuky a „v roce 1955 se stal proděkanem své fakulty pro vědecko-výzkumnou činnost“⁷⁹. Jeho práce **STAVBA DOMU V PRAKSI**⁸⁰ o možnostech mechanizace ve stavebním průmyslu v prvním vydání vyšla již v roce 1932 a později se „stala základem normy ČSN *Stavební plány*“⁸¹. Tématem typizace v projektování a zprůměrněním stavební výroby se intenzívně zabýval ve výuce a vysokoškolských učebnicích také ve svém poválečném působení.

Ústav stavitelství pozemního III. a IV. vedl **Vojtěch Krch**⁸², dříve zaměstnanec Ministerstva železnic, který se proslavil funkcionalistickou budovou nádraží v Poděbradech a je také autorem železobetonového pavilonu pro restaurované Maroldovo panorama na pražském výstavišti. Ve své vědecké a pedagogické práci se zabýval technickým vybavením staveb, akustikou a osluněním. K asistentům tohoto ústavu patřil také **František Štráchal**, který později spolupracoval na projektech v týmu Františka Cubra, Josefa Hrubého a Zdeňka Pokorného, s nimiž se podílel také na přenosu československého pavilonu ze světové výstavy Expo '58 v Bruselu do pražské Stromovky, kde byl pavilon po požáru v roce 1991 zlikvidován⁸³. K pozdějším realizacím tohoto týmu⁸⁴ patřila i Telekomunikační ústředna v Praze na Žižkově⁸⁵.

Profesorem *Ústavu statiky pozemních staveb* byl **Rudolf Kukač**⁸⁶, jeden z předválečných rektorů pražské techniky⁸⁷, uznávaný odborník a autor řady vysokoškolských učebnic o statice a železobetonových konstrukcích⁸⁸.

Vedoucím *Ústavu dějin výtvarného umění* byl profesor **Oldřich Stefan**⁸⁹, poslední předválečný děkan Fakulty architektury a řádný profesor na technice

⁷⁵ František Čermák, narozen 1903, žák Antonína Engela, spolužák Gustava Paula

⁷⁶ Spoluautor knihy: KOREČEK, Jaroslav, Emanuel POCHE a Oldřich STEFAN. *Kniha o Praze*. 1. Praha: Orbis, 1958. ISBN 01326.

⁷⁷ Známého jako hlavního architekta pražského metra,

⁷⁸ V roce 1921 jmenován mimořádným a 1927 řádným profesorem pozemního stavitelství

⁷⁹ JOSEFOVIČOVÁ, Milena. Severin Ondřej: 1889–1964. *Akademický bulletin*. Praha: Akademie věd ČR, 2014, (10). Dostupné také z: <http://abicko.avcr.cz/2014/10/10/>

⁸⁰ ONDŘEJ, Severin. *Stavba domu v praxi: Náčrty, stavební plány, prováděcí plány, podrobné plány a provedení stavby až do hlavní rovnosti*. 1. Praha: S. Ondřej, 1932.

⁸¹ Viz pozn. 73

⁸² Vojtěch Krch (1892 – 1966), absolvent pražské techniky 1916.

⁸³ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724.

⁸⁴ František Cubr, Josef Hrubý, Zdeněk Pokorný, František Štráchal a Vladimír Oulík, 1969 – 1979

⁸⁵ VEBR, Jaroslav, Otakar NOVÝ a Radomíra VALTEROVÁ. *Soudobá architektura ČSSR*. 1. Praha: Panorama, 1980. Naše vlast.

⁸⁶ Rudolf Kukač (1889–1957).

⁸⁷ 1932–1933

⁸⁸ KUKAČ, Rudolf. *Železový beton: Teorie doplněná praktickými příklady*. 3. Praha: Česká matice technická, 1947, 296 s.

od roku 1933, před tím od roku 1930 čestný profesor na Akademii výtvarných umění v Praze, který se ve své vědecké a pedagogické praxi věnoval kromě oboru dějin architektury a architektonické teorie také ochraně památek. Suplentem zde byl teoretik a historik umění, řádný profesor Akademie výtvarných umění⁹⁰ v Praze **Václav Vilém Štech**⁹¹, kromě odborných prací známý také jako popularizátor umění, mimo jiné člen Klubu za starou Prahu již od roku 1904. Jako vědecká síla zde působil **Bohuslav Syrový**, později autor 3. dílu učebnice **VÝVOJ ARCHITEKTURY A UMĚNÍ**.⁹² Současně s *Ústavem dějin výtvarného umění* vedl profesor Stefan také *Ústav dějin architektury*, který byl rozdělen na pět oddělení, kromě úvodní Nauky o tvarech architektonických, rozdělených chronologicky od starověku po XIX. století. Tyto dva ústavy měly společné asistenty, **Karla Hanuše**⁹³, **Miroslava Koreckého**⁹⁴ a **Antonína Volrába**. Vědeckou dráhu Oldřicha Stefana ukončil komunistický puč, profesor byl po vykonstruovaném procesu uvězněn, a po propuštění se nevrátil k aktivnímu životu.

Profesor **Vojtěch Krch** vedl také *Ústav kreslení a malby*, jako profesor zde působil malíř **Josef Liesler**⁹⁵, do roku 1949 **Bohumil Čížek**⁹⁶, krátce do své smrti ve stejném roce také **Václav Kolařík**⁹⁷.

Řada předmětů, které byly povinné, učili externě praktičtí odborníci a profesori z jiných škol. Deskriptivní geometrii v roce 1945 učil již zmíněný druhý, těsně poválečný, krátkodobý rektor techniky, profesor **František Kadeřávek**, který na škole přednášel od roku 1920 a učil také na Akademii výtvarných umění. Profesorem stavební mechaniky byl **Jaroslav Šlechta**, autor řady učebnic o mechanice⁹⁸, fyziku učil Miloslav Valouch, bývalý spolupracovník profesora Dolejška v jeho škole fyziky rentgenového záření.⁹⁹

Od školního roku 1947/48 byl děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství **Alois Mikuškovice**¹⁰⁰, který již od roku 1929 působil jako asistent a v

⁸⁹ Absolvent pražské techniky, navštěvoval přednášky prof. Vojtěcha Birnbauma (autor tzv. barokní teorie = každý umělecký sloh končí „barokní“ fází) z dějin umění na Filozofické fakultě Karlovy univerzity.

⁹⁰ 1930–1958 (s přestávkou během okupace, 3 roky byl vězněn v Buchenwaldu)

⁹¹ Václav Vilém Štech (1885 – 1974)

⁹² SYROVÝ, Bohuslav. Vývoj architektury a umění: Učební texty vys. škol. 1. Praha: SNTL, 1965, 112 s.

⁹³ Autor knih Barva v architektuře, její zákonitosti a kompozice, 1957; učebnice Vývoj architektury a umění. 1. a 2. díl, 1973 a 1975.

⁹⁴ později pedagog vývoje a teorie architektury Akademie výtvarného umění v Praze, od r. 1965 profesor, jako fotograf se autorsky podílel na přípravě československé expozice na světové výstavě Expo '67 v Montrealu,

⁹⁵ člen výtvarné skupiny Sedm v říjnu (1938–1941), člen SVU Mánes (1942–1948), člen SČUG Hollar (1945), zakládající člen Skupiny 58 (1958), vystavoval s výtvarnou skupinou Radar.

⁹⁶ Bohumil Čížek (1913 – 1989), absolvent pražské techniky, obor kresba a deskriptiva, pod vedením prof. O. Blažíčka, C. Boudy, K. Pokorného.

⁹⁷ Václav Kolařík (1890 – 1949).

⁹⁸ Např. ŠLECHTA, Jaroslav. Pružnost a pevnost: Určeno pro posluchače fakulty arch. a pozemního stavitelství. 1. Praha: SNTL, 1956, 147 s. Učební texty vysokých škol.

⁹⁹ Srov. SODOMKA, LUBOMÍR. Čeští vědci ve fyzice rentgenového záření. Politika, věda a náboženství: PVN [online]. Liberec: TUL, 2012 [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <http://sodomkalubomir.blog.cz/1201/cesti-vedci-ve-fyzice-rentgenoveho-zareni>

¹⁰⁰ Patřil k zakladatelům územního plánování ... Viz DOSTALÍK, Jan. Projevy environmentálního myšlení v české teorii architektury a urbanismu první poloviny 20. století. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií, 2010. 84 s. Vedoucí diplomové práce Ing. arch. Magdalena Hledíková.

roce 1938 převzal vedení *Ústavu stavby měst*, založeného v roce 1925 Antonínem Engelem, tehdejším děkanem Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství. Jak profesor Mikuškovice, který, pod pozměněným názvem, vedl *Ústav stavby měst a krajinného plánování* až do své smrti roku 1952, tak jeho kolega a nástupce **František Fiala**, patří k těm, kteří do výuky urbanismu zahrnují také krajinné plánování a cesty k zachování nebo obnově biologické rovnováhy krajiny.¹⁰¹ V šedesátých letech Jindřich Krise pozvedl význam katedry tím, že se učitelé se studenty účastnili domácích i zahraničních urbanistických soutěží. Alois Mikuškovice byl současně vedoucím *Ústavu architektonického sochařství – modelování I., II., III.*, se suplentem, akademickým sochařem **Václavem Žaludem**¹⁰². Asistenty ornamentálního kreslení byli architekti **Alexej Levický**, **Ivan Jirkal** a **Jan Hroník**.

K absolventům Fakulty architektury a pozemního stavitelství Českého vysokého učení technického v Praze v období po roce 1945 patřili: František Jeřábek, Radim Dejmal, Antonín Volráb, Miroslav Korecký, Otakar Nový, Jaroslav Paroubek¹⁰³ (absolvovali 1946); Karel Filsak (1947); Vladimír Machonin, Lev Lauer mann (1948); Karel Hubáček, Karel Prager, žáci profesorů Ausobského, Černého, Honzíka, Kittricha, Starého (absolvovali 1949); Zdeněk Kuna, Jan Šrámek, Jiří Hrůza, (1950); Josef Polák, Věra Machoninová (1952); Otakar Kuča (1953); Miroslav Masák absolvoval u profesora Kittricha v roce 1958.

V uvolněném období šedesátých let mezi absolventy Fakulty architektury ČVUT patřili žáci profesora Františka Cubra, diplomanti na *Ústavu interiéru a výstavnictví* prof. Fr. Cubra: Eva Jiřičná, Daniel Špička, Josef Vrana, Jiří Kantůrek, Josef Kales (1962); Miroslav Kohout, Jaroslava Košinová Šimoníková, Zdenka Smítková Nováková (1963); Vladimír Fencel, Jiří Miláček (1964); Zdeněk Rothbauer (1965); Jan Bahník, Radim Boháček, Milan Černík, Viktor Černý, Jarmila Jílková (1966); Václav Aulický, Jiří Suchomel, Vladimír Štulc, Jan Vrana (1967); Václav Mezera, Emil Příkryl, Vladimír Toms, Dalibor Vokáč (1968), Martin Rajniš, John Eisler (1969). Profesor František Cubr pokračoval v pedagogickém působení po roce 1968 na Akademii výtvarných umění v Praze, na tzv. škole architektury prof. Františka Cubra až do roku 1977.

Personální obsazení a struktura výukových programů v obdobích po roce 1945 jsou uvedeny v následujících přílohách:

Příloha č. 1:

Struktura Fakulty architektury a pozemního stavitelství ČVUT, 1945–1952.

Příloha č. 2:

¹⁰¹ DOSTALÍK, Jan. Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc. 84 s. Vedoucí diplomové práce Ing. arch. Magdalena Hledíková, s 90.

¹⁰² Žák Myslbeka a Štursy, na ČVUT učil od roku 1937,

¹⁰³ U profesora Jaroslava Paroubka absolvoval později, v roce 1972 také Vladimír Šlapeta, společně s Petrem Frantou a Petrem Vaďurou.

Struktura Fakulty architektury a pozemního stavitelství ČVUT, 1956–1959

Příloha č. 3

Struktura Fakulty stavební ČVUT platná od školního roku 1960/1961

Příloha č. 7

Strukturované medailony profesorů Fakulty stavební ČVUT

4.2 AKADEMICKÉ PROSTŘEDÍ – BRNO

4.2.1 Historie brněnské vysoké technické školy

Historií brněnské vysoké technické školy se podrobně zabývají publikace autorů Otakara Fraňka¹⁰⁴ a Jiřího Pernese¹⁰⁵, tématem se zabýval také profesor Sedlák¹⁰⁶. Stavební rozvoj brněnské techniky byl také předmětem výzkumného projektu FAVU a FA VUT v Brně v roce 2014.¹⁰⁷ Jmenovaní autoři se věnují akademickému prostředí, společenským souvislostem a investičním aktivitám školy, ale vliv školy jako vychovatele tvůrců města zde popsán není.

Výchova stavebních inženýrů v Brně probíhala na zdejším technickém, původně zejména díky profesorskému obsazení dvojjazyčném učilišti, založeném císařským rozhodnutím ze dne 13. září 1849. Postupně se však z brněnského technického ústavu stalo učiliště plně německé, od roku 1873 s názvem Vysoká škola technická.¹⁰⁸ Snaha české akademické obce o český ústav byla završena úspěchem v září 1899, kdy byla císařským rozhodnutím Františka Josefa I. zřízena Česká vysoká škola technická v Brně.¹⁰⁹ Výuka oboru stavebního inženýrství byla v první české vysoké škole na Moravě zahájena ve skromných poměrech 3. listopadu 1899. Brno, které se nazývalo předměstím Vídně, bylo s Vídní propojeno i v architektuře, a to díky jejím tvůrcům, kdy do Brna přicházeli vídeňští architekti a současně řada českých architektů prošla školením na vídeňské akademii.¹¹⁰

Jan Sedlák v článku *Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti*¹¹¹ uvádí, že dekretem Františka Josefa I. byli na brněnskou techniku povoláni učitelé, pro něž bylo Brno neznámým prostředím. Začátky výuky probíhaly v pronajatých místnostech čerstvě postavené budovy české *Vyšší dívčí školy Ženské vzdělávací jednoty Vesna*, jedné z prvních brněnských staveb, postavených v secesním slohu, jejímž autorem byl tehdy dvacetiletý „*Kotěřův žák z pražské Uměleckoprůmyslové*

¹⁰⁴ FRANĚK, Otakar. Dějiny České vysoké školy technické v Brně, díl. 2: 1945-1975. 1. Brno: Blok, 1975, 390 s.

¹⁰⁵ PERNES, Jiří. Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně: (cesta moravské techniky 20. stoletím). Vyd. 1. Brno: VUTIUM, 2009, 345 s. ISBN 978-80-214-3376-2.

¹⁰⁶ Např.: SEDLÁK, Jan. Události na VUT v Brně. Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti. Události na VUT v Brně. 2009, XIX(5). DOI: ISSN 1211 – 4421.

¹⁰⁷ SEDLÁK, Jan, Šárka SVOBODOVÁ, Renata VRABELOVÁ a Jan Obrtlík. Paměť budov: Architektura staveb Vysokého učení technického v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014, 95 stran. ISBN 978-80-214-5088-2.

¹⁰⁸ Název C. K. německá technická škola byl potvrzen později, císařským rozhodnutím z roku 1911.

¹⁰⁹ ZÁRUBA, Ladislav. Vznik a vývoj Vysokého učení technického v Brně: (1725 - 1849 - 1899 - 1939 - 1945 - 1951 - 1956). In: Brno: Moravský zemský archiv v Brně, 1960, s. 220-230.

¹¹⁰ Srov.: SEDLÁK, Jan. Brno v době secese. Brno: Peras, 1995, 120 s.

¹¹¹ SEDLÁK, Jan. Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti. Události na VUT v Brně, 2009, roč. 2009, č. 5 s. 10-11 a č. 6, s. 16-17. ISSN: 1211- 4421. [citace 2014-09-13]. Dostupné: <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0905.pdf> a <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0906.pdf>.

školy Antonín Pfeiffer (1870–1938), později autor známého paláce Koruna na dolním konci Václavského náměstí v Praze (1911)¹¹². Teprve na podzim roku 1907¹¹³ zahájila česká technika na pozemcích v ulici Veverí stavbu vlastní budovy, která byla podle projektu profesorů odboru stavebního inženýrství Michala Ursínyho a Josefa Bertla dokončena v létě roku 1910. V této historizující budově, po roce 1990 doplněné o nové pavilony, působí Vysoké učení technické v Brně dodnes. Během 1. světové války komplex techniky fungoval jako lazaret rakouského Červeného kříže. V roce 1914 začala na východním svahu Kraví hory, za hlavní budovou, výstavba pavilonu chemického inženýrství, dalšího *paláce* historizujících forem, tentokrát s výrazně vertikálním členěním, který byl dokončen v roce 1917. Autorem byl Karel Hugo Kepka, pozdější první děkan odboru architektury české techniky.

Po 25 letech existence školy, v roce 1924, dosáhl počet řádných posluchačů počtu 1 606, na stavebním odboru vzniklo 25 nových vědeckých ústavů.¹¹⁴ Nastalo období rozvoje České vysoké školy technické v Brně, zřejmě zkvalitňováním výuky, zdokonalováním „*materiální i odborné a vědecké základny*“¹¹⁵. V letech 1918–1937 nesla škola název Česká vysoká škola technická v Brně. V roce 1937 byl na České vysoké škole technické v Brně udělen čestný doktorát tehdejšímu prezidentu Dr. Edvardu Benešovi a od tohoto roku nesla škola název Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně. Na podzim roku 1938 však byl vrácen škole její původní název Česká vysoká technická škola v Brně, k názvu se jménem prezidenta se škola vrátila po válce.

4.2.2 Odbor architektury na brněnské české technice

Nárůst českých posluchačů techniky po skončení 1. světové války si vyžádal kromě doplnění profesorského sboru také vznik nových ústavů, a tak byl v roce 1919 založen Odbor architektury České vysoké školy technické v Brně. Prvními absolventy Odboru architektury a jejich pracemi se zabývá publikace **GENERACE 1901–1910**¹¹⁶, vydaná jako katalog stejnojmenné výstavy spolkem Obecní dům Brno v roce 2001. Podle pozdějšího, komunisticky ideologického, hodnocení ideového zaměření školy pocházeli architekti působící zde jako pedagogové, převážně „*z inteligence, ideově spjaté s liberalismem a sloužící vládnoucí kapitalistické třídě*“¹¹⁷. Mezi učitele mladých architektů na české technice do roku 1939 patřili významní praktikující architekti. Kromě zakládajících profesorů od roku

¹¹² Srov.: SEDLÁK, Jan. Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti. Události na VUT v Brně, 2009, roč. 2009, č. 5 s. 10-11 a č. 6, s. 16-17. ISSN: 1211- 4421. [citace 2014-09-13]. Dostupné: <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0905.pdf> a <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0906.pdf>.

¹¹³ Viz pozn. 102, s. 220–230

¹¹⁴ Viz pozn. 102, s. 220–230

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Generace 1901 - 1910: První absolventi české školy architektury v Brně 1925-1940. 1. Brno: Obecní dům Brno, 2001.

¹¹⁷ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 31.

1920, prvního děkana Karla Huga Kepky a Emila Králíka, to byli postupně Adolf Liebscher (1922), Vladimír Fischer (1923), Jiří Kroha (1926), Jaroslav Syřiště (1926), Bohumil Babánek (1936), o kterých se předpokládalo, že budou v pedagogické činnosti pokračovat i po válce. Tento předpoklad se nesplnil u Emila Králíka, který učil také krajinářské kreslení a po návratu z internačního tábora ve Svatobořicích, těžce nemocen do roka zemřel.¹¹⁸ Jaroslav Král, který po smrti Ferdinanda Herčíka působil jako profesor figurálního kreslení, zahynul v Osvětimi.

4.2.3 Fakulta architektury na brněnském VUT po 2. světové válce

Obnova školy po válce

O rychlé zahájení výuky architektury na brněnské technice těsně po osvobození se zasloužil Jaroslav Syřiště, ve dvacátých a třicátých letech opakovaně děkan Odboru architektury¹¹⁹, profesor Ústavu konstrukcí a poslední předválečný rektor školy, který se stal také prvním poválečným rektorem Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně, děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství byl zvolen Jiří Kroha.¹²⁰ Díky iniciativě Jaroslava Syřiště i nadšení ostatních profesorů a studentů výuka v prostorách budov české techniky areálu na Veveří, poničených válečným provozem, začala již v červnu, i když zpočátku probíhala ve velmi provizorních podmínkách. Na podzim, v den Mezinárodního svátku studentstva¹²¹, byly škole vládním dekretem¹²² s účinností od 17. listopadu 1945 přiděleny také prostory bývalé Německé vysoké školy technické na Joštově ulici (dnešní Benešově), jejímž autorem byl Ferdinand Hrach, někdejší rektor zde sídlící německé techniky. Do této budovy byl umístěn Odbor architektury a pozemního stavitelství. Akademický rok 1945/1946 byl slavnostně zahájen před Vánocemi, 20. prosince 1945. Rektor Jaroslav Syřiště povolal na profesorské pozice Odboru architektury zkušené architektky a pedagogy. Všeobecně se předpokládalo, že stejně jako v té době celorepublikově prioritní poválečná stavební obnova, tak i výuka architektury naváže na pokrokové, tedy levicově orientované předválečné tendence konstruktivismu a funkcionalismu.

Přehled vedoucích akademických pozic ve vedení VUT a Fakulty architektury a pozemního stavitelství v období od roku 1945 do roku 1959 je v **Příloze č. 6**.

Organizační změny, změny ve statutu školy

Výuka po válce pokračovala ve struktuře stejné, jaká byla před zavřením vysokých škol v listopadu 1939: škola obsahovala studijní obory, které byly

¹¹⁸ Emil Králík zemřel 26. 6. 1946

¹¹⁹ 1927/1928, 1929/1930, 1930/1931, 1937/1938

¹²⁰ Volby akademických funkcionářů proběhly 6. 9. 1945.

¹²¹ Mezinárodní den studentstva byl vyhlášen na zasedání Mezinárodní studentské rady v Londýně 17. listopadu 1941 na paměť listopadových studentských protinacistických demonstrací 1939 v Praze.

¹²² Dekret prezidenta o zrušení německých vysokých škol technických v Praze a v Brně. In: 123/1945 Sb. 1945. Dostupné také z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_dekret%C5%AF_prezidenta_republiky.

rozděleny do ústavů. Zákon o vysokých školách ze dne 18. května 1950¹²³ zavedl novou organizaci vysokých škol: obory nahradily fakulty, které se skládaly z kateder, zastřešujících jednotlivá vědecká pracoviště podle odbornosti. V následujícím roce 1951, v důsledku studené války, s požadavkem zbrojení a přípravy na válečný konflikt, bylo rozhodnuto¹²⁴ o přeměně Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně na Vojenskou technickou akademii (VTA).

VTA však neměla zájem o všechny obory, ani o civilní stavitelství, a tak přičiněním profesorů, kteří zůstali věrni civilní technice, byla 2. 10. 1951 založena Vysoká škola stavitelství (VŠS), která ze zbytků bývalé techniky zformovala dvě fakulty: Fakultu inženýrského stavitelství (FIS) a Fakultu architektury a pozemního stavitelství (FAPS). Rektorem se stal profesor Vojtěch Mencl.

Postavení školy politicky oslabil odchod profesora Krohy do Prahy v roce 1953. Z oslabené školy vycházelo málo civilních absolventů, což pociťovaly výrobní závody, jejichž zástupci prostřednictvím Krajského národního výboru vyvíjeli tlak na státní orgány. Díky tomu bylo v červenci 1956¹²⁵ obnoveno brněnské Vysoké učení technické, tehdy se třemi fakultami – inženýrského stavitelství, architektury a pozemního stavitelství, a energetiky.

Ve školním roce 1958/59, tedy v době, kdy do Československa doléhaly ozvěny úspěchu ze světové výstavy v Bruselu, brněnská fakulta architektury nastoupila cestu k socialismu, pokračovaly prověrky pedagogických pracovníků, stejně jako tomu bylo v brněnských projektových ústavech. Po finančních kontrolách na fakultě architektury v roce 1958 byli z neoprávněného obohacování obviněni profesoři Fakulty architektury a pozemního stavitelství, mezi nimi také Bedřich Rozehnal a Bohuslav Fuchs. Vyšetřování bylo ukončeno podáním žalob, profesor Fuchs byl nakonec osvobozen, Bedřich Rozehnal¹²⁶ odsouzen k trestu vězení, který nastoupil v Praze na Pankráci, do tzv. Basoprojektu.

4.2.4 Výukové programy na Odboru architektury po roce 1945

Organizace výuky a výukové programy

Profesor **Jaroslav Syříště** pokračoval po obnovení školy ve výuce stavitelství a stavebních konstrukcí, **Bohumil Babánek**, jmenovaný profesorem v roce 1937, se v roce 1945 kromě výuky na *Ústavu architektury I.* zasloužil o založení *Ústavu dějin architektury*. Před válkou výuku dějin architektury zajišťovali jednotliví profesoři architektonické tvorby, kteří při výuce využívali zejména svých znalostí, získaných cestováním a studijními pobyty v zahraničí. V roce 1948 krátce vedl tento ústav **Antonín Kurial**, který inicioval překlad Choisyho *Dějin architektury*¹²⁷. Pod jeho

¹²³ VUT, R2, reforma studia, 5. 11. 1948 až 1949; Archiv ministerstva školství, 71a, 1949, 8. 3. 1949, VŠTEB na MŠVU.

¹²⁴ Usnesení ÚV KSČ ze dne 4. 7. 1951

¹²⁵ Usnesení ÚV KSČ z července 1956.

¹²⁶ Spolu s ním byli odsouzeni Alexandr Grimm, Karel Weingart a Miloš Kočí.

¹²⁷ Auguste Choisy – francouzský architekt, popsal dějiny architektury z hlediska vývoje technologií a konstrukcí (Historie de l'Architecture)

vedením došlo k zásadní změně v konceptu výuky, která zasáhla také předmět ornamentiky. Ohnisko pozornosti se z výlučného zájmu o architekturu antiky a renesance posouvá také „*k velikému nedocenenému architektonickému dědictví našeho národa*“¹²⁸, a to zejména cestou praktického průzkumu lidové architektury a evidence staveb. Výsledky těchto zaměřovacích studií byly zpracovány do materiálu, který profesor Kurial prezentoval také v zahraničí¹²⁹. Materiály uváděly také údaje o typologii a dispozici bydlení u nás a nabízely možnost využití při ozdravění bytového fondu v době řešení poválečné bytové krize.

Od roku 1950 na ústavu působil **Bohuslav Syrový**, který pro výuku dějin architektury vytvořil první skripta a v roce 1956 odešel do Prahy na Katedru teorie a dějin architektury k Oldřichu Starému. Jeho nástupce docent **Felix Haas** nastoupil podle textu ve sborníku v roce 1959, jehož byl autorem spolu s Vladimírem Chamrádem, „*cestu směřující k marxisticky pojatému výkladu látky*.“¹³⁰

Na *Ústavu kreslení*, nejstarším ústavu Odboru architektury, pokračoval ve výuce krajinář **František Hlavica**, od roku 1950 pak „*marxisticky vzdělaný*“¹³¹ malíř **František Doubrava**.

Ústav architektonické grafiky a ornamentiky s takto změněným názvem navázal na předmět architektonického *tvoroznalství* a ornamentálního kreslení, které před válkou vedl profesor Emil Králík. Předmět seznamoval studenty s „*historickými architektonickými tvary a hlavními zásadami ornamentu a plošné kompozice*“¹³² a vedl k suverénnímu krešebnému architektonickému vyjádření. Podle hodnocení autorů Chamráda a Haase však „*ač sám významný architekt, (...) nedovedl Králík spojit svou praktickou činnost s výukou*“¹³³. Po osvobození se tomuto oboru věnoval Antonín Kurial s asistenty Blížencem a Vyšinkou, s uplatněním zásady orientace na architektonické dědictví našich zemí.

Výuku předmětu *Užitkové stavby* po válce zdědil po **Vladimíru Fischerovi** jeho žák, **Bedřich Rozehnal**. Ve výuce se soustředil na stavby zdravotnické a sociální výstavbu a podle jeho žáků byl jako pedagog, kromě lidských kvalit, vynikající ve výuce dispozice. V již zmiňovaném a citovaném Sborníku 1959 byl však kritizován za to, že v jeho výuce „*otázky typisace a zprůmyslnění stavebnictví zůstávaly opomíjeny*.“¹³⁴ Poté, co byl profesor Rozehnal po procesu v roce 1958 uvězněn a ze školy vyloučen, jeho nástupci předmět užitkových staveb rozdělili na *Typologii staveb občanských* (**Zdeněk Alexa**) a *Typologii staveb obytných* (**Vladimír Chamrád**), s cílem odstranit „*dřívější nesoulad mezi teorií a praxí*“ a vést „*mladé adepty architektury zcela přímočaře k cíli, kterým je výstavba v epoše socialismu*“.¹³⁵

¹²⁸ Viz pozn. 117, s 31.

¹²⁹ Na kongresu výtvarného umění ve Florencii v roce 1948 a na Československo-polské konferenci ve Varšavě v roce 1958. Viz: pozn. 115, s 32.

¹³⁰ Viz pozn. 117.

¹³¹ Viz pozn. 117, s 31.

¹³² Tamtéž

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Tamtéž, s 31-38.

¹³⁵ Tamtéž

Architektonická tvorba byla obsahem předmětu *Architektura*, rozděleného do ateliérů I., II. a III. *Architekturu I.* vedl Bohumil Babánek, ve vedení *Architektury II.* vystřídal profesora **Adolfa Liebschera**, jehož „světový názor plně odpovídal názoru měšťácké třídy, s níž srostl“¹³⁶, **Bohuslav Fuchs**, v té době již zkušený praktik s řadou úspěšných realizací veřejných i soukromých staveb. **Jiří Kroha** navázal na svoji předválečnou výuku v ateliéru *Architektura III.* Personální čistky, provedené po komunistickém puči v roce 1948 se striktním hodnoticím hlediskem politické orientace, významně zamíchaly se složením profesorského sboru. Výsledkem byl odchod profesorů Liebschera a Babánka v roce 1949 a **Jaromír Krejcar**, povoláný v roce 1946 jako suplující profesor z Prahy, se po Únoru vrátil do Londýna¹³⁷, který mu poskytl azyl již během války. Výuku zajistili do té doby suplující **Václav Roštlapil**, profesori Rozehnal, Kroha a Kurial. Později, v souvislosti se zásadní reorganizací výuky v roce 1958, vznikly tři ateliéry architektonické tvorby pod vedením nově jmenovaných profesorů, **Zdeňka Alexy**, **Vladimíra Chamráda** a **Vladimíra Meduny**, architektů s praxí z projektových ústavů socialistického sektoru.

Oborem, ke kterému se po válce upínala značná pozornost, bylo plánování a výstavba měst. Na brněnské technice jej přednášeli profesori Liebscher a Kroha, kteří po osvobození navázali na historii předcházející výuky již od dvacátých let. Po roce 1945 se k nim přidal profesor Fuchs, který postupně Jiřího Krohu pro jeho „veliké zatížení státně důležitými úkoly“¹³⁸ nahradil.

Bohuslav Fuchs přispěl v roce 1951 do výuky urbanismu a územního plánování učebnicí s titulem **KRAJINA A SÍDLIŠTĚ**¹³⁹, kde zhodnotil svoje zkušenosti z práce pro *Zemský plánovací a studijní ústav Moravskoslezský v Brně*. Fuchsův výklad urbanistického plánování byl později kritizován pro špatné působení na studenty: „Prof. Fuchs se však zajímal pouze o technickou stránku územního plánování, zatím co ostatní, nejvýznamnější složky stavby měst mu unikaly. Protože jeho lehce zpracované územní plány nebyly komplexní – a byly stejné ať v kapitalismu či v období přechodu k socialismu – nemohly být reálné, zůstaly formální.“¹⁴⁰ Tento rozpor pomohl vyhrotit příchod radikálně levicově orientovaného¹⁴¹ Krohova žáka **Miroslava Putny**, který je známý realizací řadového domu¹⁴² v kolonii *Nový dům* – demonstraci moderního bydlení v rámci *Výstavy soudobé kultury* v Československu v roce 1928. Po válce jako zaměstnanec *Stavoprojektu* v Prostějově pracoval Putna na územních plánech měst a obcí, které „oproti Fuchsovým byly založeny realisticky na hospodářských a společenských faktorech, na komplexnosti řešení“.¹⁴³ V roce 1953, v souvislosti s výstavou školních prací na téma urbanistického řešení

¹³⁶ Tamtéž, s 33.

¹³⁷ Jaromír Krejcar zemřel 5. 10. 1950 v Londýně.

¹³⁸ Viz pozn. 117, s 34.

¹³⁹ FUCHS, B. *Krajina a sídliště*. Brno: Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše, 1951.

¹⁴⁰ Viz pozn. 117, s 34.

¹⁴¹ člen Kostufry (Komunistické studentské frakce) a Levé fronty

¹⁴² Rodinný dům, Drnovická 1002/6.

¹⁴³ Viz pozn. 117, s 34.

historického jádra Brna, popsal roli urbanismu Bohuslav Fuchs následovně: „...socialistické město se má stát symbiózou vědecko-ekonomických potřeb, umocněných uměleckými názory, a to podle metody socialistického realismu. Nové sídliště tvoří naprostou jednotu se svým zázemím, je umístěno podle plánu o rozložení výrobních oblastí a je podmíněno výzkumy, provedenými v rámci územního plánu“, který jako „důležitý urbanistický nástroj má možnost urychlit ekonomické a sociální přeměny a stává se tak nástrojem třídního boje. Tak se stává odrazem společenského vývoje celá krajina, a v ní harmonicky a logicky vsazené sídliště.“¹⁴⁴ Nicméně ani tato ideologicky formulovaná obhajoba nepomohla k potvrzení postavení profesora Fuchse na škole, nesoulad mezi oběma urbanisty vyvrcholil Fuchsovým odchodem ze školy, kdy na jeho místo nastoupil marxista Vladimír Meduna.

Obor stavebních konstrukcí byl jako jedna z nejstarších disciplín zajišťován *Ústavem pozemních staveb*, založeným v roce 1900 profesorem Josefem Bertlem, jedním z autorů nejstarší budovy brněnské české techniky na Veveří.¹⁴⁵ Garantem výuky pozemního stavitelství byl profesor Syřiště, který po smrti svého předchůdce, prvního děkana oboru architektury na české technice v Brně, Karla Huga Kepky¹⁴⁶ v roce 1924, pokračoval v rámci výuky stavitelství v rozšiřování profesorem Kepkou založených unikátních sbírek konstrukcí a materiálů. V roce 1948 odešel Jaroslav Syřiště na odpočinek, jeho nástupcem ve výuce konstrukcí se stal **Miloslav Kopřiva**¹⁴⁷, v letech 1953–1955 děkan Fakulty architektury a pozemního stavitelství Vysoké školy stavitelství. V roce 1951 posílil pedagogické zázemí *Ústavu pozemních staveb* Jiří Jeřábek, později Jan Tichý a s narůstajícím počtem posluchačů se další posilou stal **Adolf Erben** v roce 1958, kdy byl obor pozemního stavitelství rozdělen do dvou kateder. Posledně jmenovaní učitelé nastoupili novou éru výuky pozemních staveb, a to zřetelným odklonem od řemeslného pojetí směrem k aktuálně požadovaným trendům unifikace a standardizace zprůmyslněného stavebnictví.

Součástí *Katedry II. pozemních staveb* je také výuka zemědělských staveb, kterou před válkou pod hlavičkou Hospodářských staveb zajišťoval Vladimír Fischer. Po válce tyto předměty přednášeli externí učitelé, docent **Miloš Laml** Vysoké školy zemědělské a lesnické v Brně a z Prahy dojížděl profesor **Stanislav Šnajdr** z ČVUT. Od roku 1957 byl garantem předmětu **Zdeněk Bažant**. Pro obor průmyslových staveb, od roku 1947 přednášený externími docenty Jan Rejchlem, později **Jiřím Voženílkem** a **Oldřichem Stachem**, byl v roce 1957 jmenován dlouholetý praktik **Eduard Teschler**.

¹⁴⁴ FUCHS, Bohuslav. Urbanisace architektury. Architektura ČSR. Praha, 1953, XII(8-10), s. 243-247.

¹⁴⁵ Josef Bertl (1866–1955) a Michal Ursíny (1862–1933), oba absolventi pražské techniky, měli rozhodující podíl na projektu. Viz: SEDLÁK, Jan. Události na VUT v Brně. Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti. Události na VUT v Brně. 2009, XIX(5). DOI: ISSN 1211 – 4421.

¹⁴⁶ Karel Hugo Kepka (1869–1924), také autor Kostela Nejsvětějšího srdce Páně v Husovicích.

¹⁴⁷ Miloslav Kopřiva (1894–1968), autor obchodního domu Brouk a babka (dnešní Baťa na české ulici) a studentských kolejí na Mánesově ulici v Králově Poli.

V roce 1956, po reorganizaci vysokých škol, vznikla pod vedením docenta Františka Korvase *Katedra výroby staveb a technických zařízení budov*.

S rostoucím zájmem o studium a nárůstem posluchačů rostla potřeba specializace, a tak pod hlavičkou *Katedry mechaniky a konstrukcí pozemních staveb* vznikly další ústavy, které soustředily výuku předmětů, dříve zajišťovanou profesory a docenty Fakulty inženýrského stavitelství.

Samostatný *Ústav technické mechaniky* založil v roce 1946 **Alois Král**, který se po válce vrátil ze svého působení na univerzitě v Lublani, a na fakultě architektury působil do roku 1957.

Ústav mechaniky a konstrukcí pozemních staveb vedl v letech 1945–1950 **Konrád Hruban**¹⁴⁸, který problematiku železných a železobetonových staveb jako profesor FIS vyučoval již od roku 1937.

Ústav betonu a speciálních konstrukcí vedl v letech 1952–62 Hrubanův žák **Zbyněk Drahoňovský**, který v roce 1957 přibral ještě *Ústav stavební mechaniky*. Vedení *Oboru železobetonových konstrukcí a užití mechaniky* převzal v roce 1956 **Zdeněk Šmerda**.

Technologie výroby stavebních hmot a dílců byla obor, který měl v době svého založení profesorem chemického odboru **Otakarem Kallaunerm** v roce 1954 umístěním na fakultě architektury brněnské techniky celorepublikovou exkluzivitu. **Josef Říha**, který se podílel na budování ústavu, převzal vedení po odchodu profesora Kallaunera na odpočinek a v roce 1957 otevřel ještě druhý ústav tohoto oboru. Společně s **Václavem Bažoutem** do roku 1959 vybudovali ještě *Ústav strojních a tepelných zařízení pro výrobu stavebních hmot a dílců*. V návaznosti na úsilí profesora Kallaunera o umístění chemických oborů, souvisejících se stavebnictvím, na Fakultu architektury a pozemního stavitelství zde byl otevřen ještě *Ústav chemie obecné a analytické*.

Mezi další obory stavebnictví patřily geologie, kterou přednášel Otakar Gartner, zakládání a mechanika zemin s dr. Vojtěchem Menclem.

Personální obsazení a struktura výukových programů v různých obdobích jsou uvedeny v **Příloze č. 4**: Struktura ústavů Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně po roce 1945.

4.2.5 Profesori a jejich žáci

Viktor Rudiš, který byl od dvanácti let po smrti otce vychováván svým strýcem, architektem Evženem Škardou¹⁴⁹: „*Nikdy předtím, ani později, neměla škola mezi svými pedagogy takové osobnosti.*“¹⁵⁰

Miroslav Dufek: „*Byli jsme jedním z posledních ‚šťastných‘ ročníků, který učila ještě ‚stará garda‘ brněnských profesorů a že pouze dva z nich (Meduna, Alexa)*

¹⁴⁸ Autor skořepiny Fuchsova nástupiště autobusového nádraží.

¹⁴⁹ Srov.: RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953–2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 71. ISBN 80-239-6264-7.

¹⁵⁰ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

*patřili k tehdy nastupující generaci, která v architektuře začala prosazovat socialistický realismus podle ruského vzoru a která ty uznávané a oblíbené profesory potom zavržením způsobem ze školy odstranila. Ale to nastalo až rok potom, co náš ročník studium dokončil.*¹⁵¹

Profesoři, kteří nastoupili na brněnskou techniku bezprostředně po válce k výuce architektury, patřili k nejvýraznějším pedagogickým osobnostem brněnské školy architektury. Byli to již zmínění Jaroslav Syřiště, Bohuslav Fuchs, Bedřich Rozehnal, Jiří Kroha, Antonín Kurial, z umělců Vincenc Makovský a František Doubrava, k nimž v roce 1947 přibyl Miloslav Kopřiva.

V této kapitole se nebudu zabývat podrobnými životními daty jednotlivých profesorů, většinou známých z biografii od různých autorů. Pro přehled jejich akademického působení na škole jsem zpracovala stručné strukturované medailony, které jsou součástí příloh této práce. Následující text výběrem vybraných výpovědí pamětníků ukazuje, jakým způsobem byli tito učitelé architektury vnímáni svými žáky, budoucími významnými brněnskými architekty. Jako podklad mi posloužily rozhovory s pamětníky, kteří v poválečných letech studovali v Brně architekturu.

Bohuslav Fuchs

Zdeněk Müller: *„Vezmu-li ty naše dva největší učitele, nedokážu říct, kdo z nich byl větší architekt. Fuchs byl asi rozmanitější, obecnější, a Rozehnal zase konkrétnější a přesnější. Ale myslím, že nás jako generaci nejvíc ovlivnil Rozehnal, byl vynikající i jako člověk, laskavý, výborný pedagog, všichni jsme ho obdivovali. Fuchs se držel trochu víc stranou.*¹⁵²

Josef Němec: *„Byl jsem jeho žák a poté i blízký spolupracovník Bohuslava Fuchse po dobu dvaceti let. Byl mimořádnou tvůrčí osobností.*¹⁵³

Podle kolegů Chamráda a Haase ve zmiňovaném sborníku¹⁵⁴ profesor Fuchs svým pouze odborným zaměřením bez zohlednění ideologické složky problému špatně působil na studenty, z toho také vzešly neshody s jeho asistentem, marxistou Miroslavem Putnou, a tak byl z důvodů špatné politické orientace v roce 1958 nahrazen marxistickým urbanistou prof. Vladimírem Medunou. Následně byl v rámci aféry *neoprávněného obohacování* profesorů na fakultě architektury obviněn a odsouzen. Rehabilitován byl až prezidentskou amnestií v roce 1968.

Bedřich Rozehnal

Růžena Žertová: *„Zásadním učitelem pro mě byl Rozehnal. Co se týká architektury, tak dokázal naučit typologii tak, aby všechno perfektně navazovalo, nic*

¹⁵¹ Miloslav Dufek, manuskript 18. 1. 2016

¹⁵² Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, prosinec 2016 v Brně

¹⁵³ Josef Němec, manuskript 1. 12. 2015

¹⁵⁴ Viz pozn. 115, s 31.

zbytečného. Myslím, že Rozehnalův přínos české architektury stále není doceněný.¹⁵⁵

Viktor Rudiš, synovec architekta Evžena Škardy¹⁵⁶: „Mým nejbližším učitelem byl Bedřich Rozehnal. Výborný architekt, charismatická osobnost, laskavý a přátelský člověk. Vliv Rozehnalova příkladu jsme si přirozeně, odnášeli do své budoucí práce. Každý z nás trochu jinak, ale většinou zřetelně a trvale. (...) Škola tehdy sídlila v budově právnické fakulty. Na širokých chodbách jsme měli svoje stoly, kde jsme pracovali. Rozehnal chodil každý den, alespoň na chvíli, obešel nás, všem tykal, každého oslovoval křestním jménem. Moc nekorigoval, jeho projekty visely na stěnách a mohli jsme se podívat na vzorné řešení. Učil nás svým příkladem, stavby musely být funkční, s jednoduchou konstrukcí a s elegantní formou a proporcemi. Měl rád Corbusiera, to bylo zřejmé.“¹⁵⁷

Miroslav Dufek: „Dělal architekturu, aby sloužila lidem, bylo mu naprosto cizí vytvářet návrh, který by ohromil, ale vždycky se snažil, aby jeho koncepce byly provozně dokonalé, účelné a esteticky vyvážené, a toto přenášel i na svoje žáky. Ze začátku jsem se domníval, že způsob, jakým přistupoval k vytváření koncepce, byl umožněn hlavně tím, že mohl pracovat s velkými stavebními soubory, jako byly nemocnice, vysoké školy apod. Ale velmi brzy jsem se přesvědčil, že stejným způsobem přistupoval i k řešení jednoduchých staveb rodinných a činžovních domů.“¹⁵⁸

Po zinscenovaném procesu, jehož průběh a následky podrobně popisuje Jiří Pernes v kapitolách *Skandál na Fakultě architektury* a *Procesy a perzekuce*¹⁵⁹, byl Bedřich Rozehnal v roce 1959 ze školy vyloučen a uvězněn. Dva roky trávil v Praze na Pankráci v tzv. Basoprojektu, kde zpracoval řadu realizovaných návrhů: rekreační středisko pro komunistické funkcionáře na Orlíku, drůbežárny v Xaverově, Výzkumný ústav v Běchovicích, obchodní centrum v Praze-Hloubětíně a také skicu vlastní vily. Po dvouletém vězení byl prezidentem Antonínem Novotným omilostněn, v roce 1968 pak byl rehabilitován. Po návratu z vězení Bedřich Rozehnal zakotvil na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně, nynější Masarykově, kde v roce 1966 založil a vedl Kabinet tvorby životního prostředí.

Miloslav Kopřiva

Autor prvorepublikového obchodního domu Brouk a Babka, učil na škole stavitelství, od roku 1947 byl vedoucím II. Ústavu pozemního stavitelství Odboru

¹⁵⁵ Z rozhovoru s Růženu Žertovou, leden 2016 v Brně

¹⁵⁶ Srov.: RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 71. ISBN 80-239-6264-7.

¹⁵⁷ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

¹⁵⁸ Midoslav Dufek, manuskript 20. 1. 2016

¹⁵⁹ PERNES, Jiří. Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně: (cesta moravské techniky 20. stoletím). Vyd. 1. Brno: VUTIUM, 2009, 345 s. ISBN 978-80-214-3376-2, s 216–232.

architektury a pozemního stavitelství a v letech 1953–1955 děkanem tohoto odboru.¹⁶⁰ Ze školy byl vyloučen rektorem Medunou při čistkách v roce 1959.¹⁶¹

Zdeněk Müller: „Kopřiva, který neměl svůj ateliér, ale skvěle uměl a učil stavitelství, také s Ivanem Rullerem, který u něj byl asistentem. Byl vynikající z praktického hlediska, měl stavařské zkušenosti, a přitom byl i výborný architekt.“¹⁶²

Ivan Ruller: „V roce 1954 jsem se vrátil na školu ke Kopřivovi jako asistent, až do roku 1959, kdy Kopřivu, stejně jako Fuchse vyhodili, a Rozehnal zavřeli, a s nimi spláchli všechny jejich asistenty – kromě mě to byli Sirotek, Gilwann a Strejc.“¹⁶³

Vincenc Makovský

Nejvýznamnější zástupce brněnské umělecké obce, člen generace meziválečné avantgardy, s pařížskou zkušeností z ateliéru Antoina Bourdella, ač celoživotně svázán s Brnem, byl absolventem a od roku 1952 také profesorem na pražské Akademii výtvarných umění. Po návratu ze studijního pobytu ve Francii roku 1930 se stal členem SVU Mánes. Po válce na fakultě architektury brněnské techniky vyučoval modelování a architektonické sochařství, na pražské akademii učil sochařství. Je autorem sochy rudoarmějce na památníku Vítězství na brněnském Moravském náměstí, pro československou expozici na světové výstavě Expo '58 v Bruselu vytvořil sousoší Nový věk, které bylo přeneseno na vysoký sokl uprostřed kruhového prostoru před hlavním vstupem na brněnské výstaviště, a kopie byla v roce 1974 umístěna před budovu Federálního shromáždění. Také architekti Zdeněk Müller a Ivan Ruller v rozhovorech vzpomínali na Vincence Makovského jako na našeho nejvýznamnějšího sochaře a vynikajícího pedagoga.

Podle Benjaminu Fragnera v rozhovoru s Michaelou Janečkovou se Vincenc Makovský „přikláněl ke klasicismu v architektuře“¹⁶⁴.

František Doubrava

Člen spolku výtvarných umělců Aleš, malíř, grafik a ilustrátor František Doubrava byl absolventem pražských uměleckých škol (Umprum a Akademie), na brněnské technice byl asistentem na Ústavu figurálního a krajinářského kreslení a od 1951 profesorem kreslení na FAPS, později FAST, v letech 1948–1953 učil také na brněnské Univerzitě.

Miroslav Dufek: „Kreslit jsme chodili k profesoru Doubravovi na ulici Rybářskou, kde měl ateliér také profesor Rozehnal, část přednášek se konala v budově Umělecko-průmyslové školy na Husově.“¹⁶⁵

¹⁶⁰ Miloslav Kopřiva, Prof., Ing. arch., Miloslav Kopřiva, Prof., Ing. arch., [citace 2014-09-13]. Dostupné: <http://madr.cz/miloslavkopřiva/http://madr.cz/miloslavkopřiva/>

¹⁶¹ ŠAMÁNEK, Josef: Předmluva, in: Jan Press, Architekt Miloslav Kopřiva: Osobnost a dílo, Brno, pro Vítu Mádra vydal Artax, 2012, s. 2, ISBN 9788087017104

¹⁶² Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, prosinec 2016 v Brně

¹⁶³ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2016 v Brně

¹⁶⁴ Viz Rozhovor s Benjaminem Fragnerem. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP, s 63.

Zdeněk Müller: „*Ještě i po škole jsme chodili do ateliéru k Doubravovi, tam jsme probírali všechno možné a malovali.*“¹⁶⁶

Antonín Kurial

Profesor Kurial se v teoretické práci zaměřil na výzkum, zaměřování a inventarizaci lidové architektury, které v praxi vyústily v ochranu a péči o kulturní památky a historické části měst.

Ve vzpomínkovém textu ke stému výročí narození Antonína Kuriala jeho žák a asistent prof. Jaroslav Drápal uvádí, že vliv a dosah osobnosti profesora Kuriala, pounorového člena Akčního výboru na Fakultě architektury, byly zřetelné jak v oblasti teoretické, tak jako tvůrčího architekta i pedagoga, i když rozporuplného ve svých občanských postojích: „*V padesátých letech se podílel na vylučování profesorů Rozehnal, Fuchse a docenta Grima z řad pedagogů VUT (...) Později při přednáškách z teorie architektury uváděl celé pasáže z filozofického díla disidenta prof. Jana Patočky, citoval Martina Heideggera i papeže Jana Pavla II.*“¹⁶⁷

Podle výpovědi Růženy Žertové profesor Kurial patřil k těm, kteří ji ovlivnili v chápání architektury: „*Kurial, když viděl zájem, dokázal dobře dovést k detailu, naučit detail.*“¹⁶⁸

Pro Mojžíra Kyselku ml., který byl po nástupu na školu nadšen přednáškami z dějin a ornamentiky, byl profesor Kurial v prvním a druhém ročníku „*jedním ze zásadních profesorů*“.¹⁶⁹

Zdeněk Müller: „*Ještě na nás výrazně působil profesor Kurial, který se s námi dokonce i scházel, ale někdy se choval, zejména z pozice své politické orientace, otažitě, ale jako odborník byl opravdu dobrý a také dobrý kantor.*“¹⁷⁰

Jiří Vendelín Kroha

Absolvent pražské techniky, žák profesorů Balšánka, Fanty, Kouly, Kříženeckého, který na brněnské škole působil od roku 1926, s tříletou přestávkou v letech 1934–1937¹⁷¹, patřil k nejradikálněji levicově orientovaným, a v tomto směru silně působícím, osobnostem. Na svoji prvorepublikovou činnost navázal po válce, již s novou orientací podle sovětského vzoru. Díky své předválečné angažovanosti a dlouholetému členství v komunistické straně se stal referentem pro školství a kulturu.

¹⁶⁵ Miroslav Dufek, manuskript 18. 1. 2016

¹⁶⁶ Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, prosinec 2016 v Brně

¹⁶⁷ DRÁPAL, Jaroslav. Prof. Ing. arch. Antonín Kurial. Události na VUT v Brně. Brno: VUTIUM, 2008, XVIII(1), 26. ISSN 1211-4421. Dostupné také z: <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0801.pdf>

¹⁶⁸ Z rozhovoru s Růženou Žertovou, leden 2016 v Brně

¹⁶⁹ Z rozhovoru s profesorem Mojžírem Kyselkou ml., prosinec 2016 v Brně

¹⁷⁰ Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, prosinec 2016 v Brně

¹⁷¹ V roce 1934 byl Kroha, zejména v důsledku svého sblížení s dělnickou třídou během rosicko-oslavanské stávkou, dán „do příkatnosti“, a byla mu zastavena učitelská funkce, a toho využil k sepsání teoretických prací – sociologického a ekonomického fragmentů bydlení.

Z pohledu dobového, ideologicky zaměřeného hodnocení byl „profesor Kroha známým v celé předválečné veřejnosti jako profesor-bojovník, nekompromisně jdoucí za svou ideou, kryjící se s ideou nejprogresivnější části společnosti (...) vynikl v té době nejen pokrokovou orientací vlastní tvůrčí práce, ale především revolučností, působící na široké vrstvy veřejnosti a studentstva.“¹⁷²

Martin Strakoš si všímá Krohova zaujetí raně expresionistickými formami díla Ericha Mendelsohna a Krohovým prvorepublikovým stavbám v Mladé Boleslavi, Kosmonosích a Benátkách nad Jizerou přisuzuje „nejvýraznější inspiraci myšlenkou i formou“, kdy „rozvíjejí dynamickou stránku architektury a jejich mašinstické utváření je blízké Mendelsohnovým pracím kolem roku 1920“.¹⁷³

Pohled jeho studentů přibližuje výpověď profesora Ivana Rullera: „V Rozehnalově ateliéru jsme pracovali na soutěžích, také u Krohy jsme dělali ateliér, byl úžasný rétor, jeho přednášky byly velmi přesvědčivé. Kroha byl nesporně velmi talentovaný architekt, a také výtvarník. Ale v době poválečné byl představitelem nejtvrdšího komunistického nátlaku, takže nám, ačkoliv jsme ho uznávali jako nesporně kvalitního umělce, nebyl takovou autoritou jako Fuchs a Rozehnal. V roce 1945 se stal předsedou kulturního odboru v Brně, poté začal být aktivním propagátorem socialistického realismu a na škole moc nebyl. V roce 1948 studenti posledního ročníku jeho ateliéru pracovali na řešení velké zemědělské¹⁷⁴ výstavy.“¹⁷⁵

Tato velká Slovanská zemědělská výstava, pod kterou se Jiří Kroha podepsal jako generální projektant, se konala v roce 1948 na pražském výstavišti a sklídila oslavný komentář také od Karla Honzika za směřování k nové socialistické architektuře. Jiří Kroha, podobně jako Jaroslav Fragner, měl v rámci *Stavoprojektu* svůj vlastní ateliér, ale jeho postavení jako národního umělce bylo již od roku 1948 exkluzivní.¹⁷⁶

V roce 1953 byl Jiří Kroha povolán na pražskou fakultu, což pro Brno, ztrátou ideologicky *správně* orientovaného profesora, znamenalo celkové oslabení prestiže fakulty. V následujících letech, kdy se kriticky vyjadřoval o architektuře socialistického realismu v Sovětském svazu, byl opět v ohrožení.

Zhodnocení významu profesora Krohy pro brněnskou školu jsem našla v jednom z dobových materiálů, v již citovaném, ideologicky silně komunisticky zaměřeném sborníku z roku 1959: „Pokrokový postoj Krohův se neprojevoval jen v jeho bojových veřejných vystoupeních, ale také v jeho výuce. Nekompromisně moderní pojetí architektury, aplikace vědecké metodiky v architektonické teorii i praxi, stejně jako překvapivé odhalování spojitosti architektury se společností učinily z prof.

¹⁷² Viz pozn. 117, s 31.

¹⁷³ STRAKOŠ, Martin. Erich Mendelsohn v Československu a obchodní dům Bachner. Protimluv [online]. Ostrava, 2009, 8(1-2) [cit. 2013-11-02].

¹⁷⁴ Slovanská zemědělská výstava se konala v roce 1948 v Praze, Jiří Kroha byl hlavním projektantem.

¹⁷⁵ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2015 v Brně

¹⁷⁶ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

*Krohy učitele váženého a uznávaného a z brněnské fakulty učiliště známé i za hranicemi.*¹⁷⁷

Z Krohových poválečných realizací, kromě zmíněné Slovanské výstavy a brněnské poválečné realizace bytových domů v Táboře to byly např. osvětové a kulturní domy, v roce 1947 v Mnichu u Kamenice nad Lipou, dále v letech 1949–1952 v Horní Suché, Petřvaldě a Hrušově, v roce 1950 pak radnice v Českém Brodě, v letech 1950–1952 lékařská fakulta v Olomouci a částečně realizovaná Vysoká škola chemicko-technologická v Pardubicích. V letech 1953–1954 pracoval také na sídlišti Stalingrad-Bělský les v Ostravě a pro I. celostátní spartakiádu v Praze v roce 1955 řešil úpravu strahovského stadiónu a okolí.

Jaromír Krejcar

Autor československého pavilonu pro světovou výstavu v Paříži původně vystudoval stavební průmyslovku, poté pražskou akademii u profesora Kotěry, je také autorem bytového domu s kanceláři a obchody – *paláce Olympic* v pražské Spálené ulici, byl členem Devětsilu a spoluzakladatelem Klubu za novou Prahu, redaktorem *sborníku nové krásy Život*. Profesor Krejcar v Brně působil jen velmi krátce, od roku 1946 jako mimořádný profesor přednášel architektonickou tvorbu, ale po únorovém komunistickém puči, na jaře 1948 odešel do Londýna, kam již během války jezdil jako delegát UIA, a zde na podzim roku 1949 zemřel.

Na otázku, který učitel byl pro jeho další profesní rozvoj zásadní, odpovídá profesor Ivan Ruller: „*Jednoznačně Rozehnal, Fuchs, v té době již dopisující člen RIBA v Londýně a stálý delegát CIAM, ale také Kopřiva, Makovský a Krejcar,*“¹⁷⁸ který do Brna nastoupil v roce 1947, ale po únoru 1948 odešel do Londýna.

Podrobnější informace o působení profesorů na brněnské fakultě architektury jsou obsahem strukturovaných medailonů v **Příloze č. 8**: Strukturované medailony profesorů Fakulty stavební VUT v Brně.

K nejvýraznějším absolventům brněnské fakulty architektury, kteří se v poválečných letech nepřehlédnutelným způsobem podíleli na přeměně Brna, patřili v letech:

- 1948: Zdeněk Denk, Maxmilián Chlad, Lubor Lacina, Jaroslav Medek, Zdeněk Pospíšil, Miroslav Spurný, Jiří Velek, František Zounek;
- 1949: Zdeněk Duřpekt, Miroslav Gilwann, Zdeněk Chlup, František Kočí, František Korvas, Arnošt Krejza, Zdeněk Kříž, Zdeněk Kubíček, Jaroslav Ledvina, Otakar Máčel, Antonín Nutz, Zdeněk Řihák, Jaromír Sirotek, Milan Steinhauser, Evžen Šteflíček, Igor Valenta, Ivan Veselý, Vladislav Volák;

¹⁷⁷ Viz pozn. 117, s 33.

¹⁷⁸ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2015 v Brně

- 1950: Mečislav Borecký, Jiří Brychta, Radko Černý, Jan Dvořák, Felix Haas, Pavel Krchňák, Miloš Matiovský, Ladislav Pospíšil, Milan Příleský, Dušan Riedl, Ivan Ruller, Jaromír Zlámal;
- 1951: Jaroslav Vyšinka
- 1952: Viktor Rudiš, Alois Semela,
- 1953: Růžena Bartková, Kamil Fuchs, Jindřich Halabala, Miloslav Kramoliš, Jiří Mikšík, Jan Němec;
- 1955: Zdeněk Michal, Jaromír Kurfürst;
- 1957: Miroslav Dufek, Jiří Gřegoričik, Ivo Klimeš, Mojmír Kyselka ml., Milan Moráň, Roman Zajíc, Růžena Žertová;
- 1959: Jaroslav Drápal, Josef Luc, Jan Melichar, Zdeněk Müller, Karel Volavý;
- 1960: Josef Opatřil;
- 1961: Aleš Jenček, Petr Haimann, Pavel Ryšavý;
- 1963: František Antl, Bohumil Grim;
- 1964: Vladimír Selzer, Zdeněk Sklepek;
- 1965: Jaroslav Josífek, Zdeněk Lang, Pavel Šrubař, Petr Oplatek.

5 PRVOREPUBLIKOVÁ TEORETICKÁ VÝCHODISKA POVÁLEČNÉ ARCHITEKTURY

Vůdčí osobností československé meziválečné, levicově orientované avantgardy byl Karel Teige, jeden ze zakladatelů levicového uměleckého svazu Devětsil, který svoji pozornost dělil mezi avantgardní umění a architekturu. Avantgardní architekturu u nás představoval v této době funkcionalismus, který podle Rostislava Šváchy¹⁷⁹ sám popíral svůj umělecký statut a současně představiteli surrealismu, avantgardního uměleckého vyjádření, byl považován za „*přehnaný a odlidštěný racionalismus*“¹⁸⁰. Koncem třicátých let se začali architekti znovu zabývat otázkou vztahu formy a funkce směrem k podpoře významu formy, výsledkem jsou revidující názory, které formuluje také Karel Honzík v úvaze o fysioplastice.¹⁸¹ A byly to také výsledky vývoje Teigeho názorů, a následně předválečná společná práce Karla Teigeho s Jiřím Krohou *Avantgardní architektura*¹⁸², zaměřená na kritiku sovětské architektury, ve které autoři nastavili program, o kterém by se dalo předpokládat, že bude výchozím směrem, vhodným k pokračování výstavby v osvobozeném Československu.

Celkový popis a současné zhodnocení následného skutečného vývoje československé poválečné architektury v širokém kontextu společenských a politických změn zpracovali v již zmíněných statích V. dílu Dějin českého

¹⁷⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. Surrealismus a český funkcionalismus. Umění [online]. 2007. 2007, (4) [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.umeni-art.cz/cz/issue-detail.aspx?v=issue-issue-625>

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ HONZÍK, Karel. Fysioplastika: úvaha o formě a funkci v architektuře stavby a nástroje. Stavba. Praha: Klub architektů, 1937, XIV, 77-81.

¹⁸² TEIGE, Karel a Jiří KROHA. Avantgardní architektura. Praha: Československý spisovatel, 1969, 208 s. Otázky a názory.

výtvarného umění Rostislav Švácha¹⁸³ a Pavel Halík¹⁸⁴ a konkrétní témata byla dále podrobněji rozpracována v řadě odborných textů a akademických vědeckých pracích.

6 HISTORICKÝ PŘEHLED, SOUVISLOSTI ČESKOSLOVENSKÉ POVÁLEČNÉ ARCHITEKTURY

6.1 VÝZNAMNÁ DATA V POVÁLEČNÉM VÝVOJI V ARCHITEKTUŘE, STAVEBNICTVÍ A VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Pro přehledný úvod do doby v kontextu politických a společenských nastavení uvádím hlavní data a krátkou charakteristiku zásadních změn v organizaci stavebního průmyslu a projektování, včetně spolkového života výtvarných umělců.

6.1.1 1941 – vytvořena Stavební komise Ústřední rady odborů

Ještě během války byla vytvořena Stavební komise ilegálního vedení Ústřední rady odborů s účastí levicově orientovaných architektů Karla Janů, Jiřího Voženíka, Otakara Nového.

6.1.2 Květen 1945 – obnovena činnost Bloku architektonických pokrokových spolků (BAPS)¹⁸⁵

Podle politiky KSČ, iniciativou zejména členů Pokrokové skupiny architektů PAS a s pomocí Ústřední rady odborů byl za účelem programové kontroly svobodných spolků v květnu 1945 spolkový život architektů *obnoven* sloučením všech svobodných předválečných spolků do jednotného Bloku architektonických pokrokových spolků.¹⁸⁶ Členové BAPSu následně vytvořili „*jádro Akčního výboru československých architektů*“.¹⁸⁷

6.1.3 1946 – Státní ústav plánovací, Ústřední plánovací komise

V červenci 1946 jmenovaná nová vláda s komunistickou většinou předložila svůj *budovatelský* program, jehož součástí byl úkol vypracovat dvouletý plán hospodářské obnovy. K realizaci tohoto úkolu byl zřízen *Státní ústav plánovací*, pro který *Ústřední plánovací komise*¹⁸⁸ připravila osnovu dvouletého plánu.

¹⁸³ ŠVÁCHA, Rostislav, *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 80-200-1390-3.

¹⁸⁴ HALÍK, Pavel, *Architektura padesátých let*, in: M. Platovská – R. Švácha, (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 9788020013903

¹⁸⁵ První poválečné veřejné vystoupení BAPS 17. 6. 1945, viz: PECHAR, Josef a Petr URLICH. *Programy české architektury*. 1. Praha: Odeon, 1981. *Architektura*. 01-528-81 09/13, s. 246, srov. také: *Architektura ČSR*. Praha, 1946, (V): 4-6.

¹⁸⁶ PELČÁK, Petr, 1945 – 1950: Plánujme! in: PELČÁK, Petr, 6 ½, *Česká architektura 2008-2009*, Praha: Prostor, 2009, ISBN 9788087064047

¹⁸⁷ STAVOPROJEKT BRNO. *Stavoprojekt Brno 1948 -1988: 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu*. Brno: Stavoprojekt Brno, 1988.

¹⁸⁸ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004, 578 s. ISBN 807239147x. s. 155.

6.1.4 1947 – BAPS se transformoval v UNII ARCHITEKTŮ ČSR

Unie architektů ČSR byla ustavena v červenci 1948, čestné předsednictví bylo přiděleno Dušanu Jurkovičovi a Oldřichu Starému, výkonným předsedou byl zvolen Jaroslav Pokorný.¹⁸⁹ Unie architektů byla vydavatelem časopisu Architektura ČSR, redigovaného Oldřichem Starým, který vznikl v roce 1939 sloučením časopisů Stavba, Stavitel a Styl.¹⁹⁰ Základním posláním Architektury ČSR bylo „hledati cesty pro práci architektů i pro ovlivnění širokého okruhu obecnstva“.¹⁹¹

6.1.5 Březen 1948 – Akční výbor architektů ČSR

Programové prohlášení o nových formách projektování

V červencovém čísle časopisu Architektura ČSR bylo uveřejněno Prohlášení akčního výboru architektů ČSR o nové organizaci architektonické práce, které široké architektské obci objasňovalo výhody centralizace projektových kanceláří následovně: „*Tento způsob organizace architektonické práce osvobodí architekta od všech nepříznivých průvodních jevů, které až dosud zatěžovaly jeho činnost a znemožňovaly mu věnovat se plně vlastnímu tvůrčímu poslání. V těchto pracovních kolektivech budou dány všechny podmínky k dokonalému zvládnutí všech prací na projektu, jehož konečnou formou bude výrobní plán stavby, přičemž však bude zachována nedělitelnost díla, plně respektováno autorství a zvýšena osobní odpovědnost projektanta. Tato nová forma architektonické práce nemá stav architektů postihnout ani ideově, ani hospodářsky.*“¹⁹² Pod tímto prohlášením byli podepsáni architekti František M. Černý, Adolf Benš, Boh. Malý, František Kubelka, Václav Roštlapil, Jiří Štursa, Kamil Gross, Miroslav Kouřil, Dr. M. Kusý, Jan Rott, Stanislav Semrád, Jaroslav Pokorný, Václav Hilský, Vilém Kuba, Richard F. Podzemný, Oldřich Starý, Jan Vaněk.¹⁹³

6.1.6 Metoda socialistického realismu

V dubnu roku 1948 se na Sjezdu národní kultury¹⁹⁴ ministr kultury Zdeněk Nejedlý poprvé zmínil o socialistickém realismu jako o směru vhodném pro kulturu socialismu. Po IX. sjezdu KSČ v květnu 1949¹⁹⁵ byla ustavena generální linie

¹⁸⁹ PECHAR, Josef a Petr URLICH. Programy české architektury. 1. Praha: Odeon, 1981. Architektura. 01-528-81 09/13, s. 258. Srov. také: Architektura ČSR. Praha, 1948, (VII): 81.

¹⁹⁰ Styl začal vydávat spolek Mánes v roce 1909, Stavitel byl vydáván od roku 1919 Sdružením architektů a Stavbu začal vydávat v roce 1921 Klub architektů.

¹⁹¹ STARÝ, Oldřich. Úvod prvního čísla časopisu Architektura ČSR. In: PECHAR, Josef a Petr URLICH. Programy české architektury. 1. Praha: Odeon, 1981. Architektura. 01-528-81 09/13. srov. také: Architektura ČSR. Praha, 1939, (I): s. 1-4.

¹⁹² Viz pozn. 189, s. 259.

¹⁹³ Viz pozn. 189, s. 261.

¹⁹⁴ Sjezd představitelů všech odvětví československého kulturního života, 10–11. 4. 1948 v Praze; jeho hlavním úkolem bylo sjednotit kulturu na platformě obrozené Národní fronty a projednat stěžejní kulturní a politické otázky v nové etapě po únoru 1948.

¹⁹⁵ Komunistická strana Československa (KSČ) stranické orgány - sjezd KSČ [online]. totalita.cz, [cit. 2014-01-11]. Dostupné: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_ksc_org_01.php

v kulturní politice a socialistický realismus jako jediná přípustná tvůrčí umělecká metoda.

6.1.7 1949 – 1. pětiletý plán

Začalo plnění prvního pětiletého plánu (1949–1953), centralizace, zestátňování, kolektivizace.

6.1.8 1949 – ÚSČSVU

Založen Ústřední svaz československých výtvarných umělců (ÚSČSVU) – ideový a kvalitativní dohled nad výtvarnou uměleckou scénou. Členové SVU Mánes, až na pár jednotlivců, do Ústředního svazu československých výtvarných umělců kolektivně vstoupili.¹⁹⁶

6.1.9 1953 – ČFVU

Založen Český fond výtvarných umění – podpora tvůrčí činnosti a hmotného zajištění výtvarných umělců. Fondy byly nestátní organizace, ovládané státem prostřednictvím výborů, navrhovaných ÚSČSVU, od roku 1956 SČSVU a SA a od roku 1970 SČVU a SA.

6.1.10 Září 1948 – ustaven STAVOPROJEKT

Ustavení centrální projektové organizace *Stavoprojekt*, jehož vedením byl pověřen Jiří Voženílek¹⁹⁷, následovalo založení centrálního stavebního podniku s názvem *Československé stavební závody*, jejichž ředitelem se stal Karel Janů. Oba noví ředitelé těchto celostátních podniků, obdivovatelé teorií Karla Teigehe, ale také Sovětského svazu¹⁹⁸, byli členy skupiny PAS¹⁹⁹, jejímž programem bylo sociální bydlení a typizace stavební výroby.

6.1.11 Do roku 1950 – znárodněno 75 % architektonických ateliérů, stavebních a projektových závodů

Podle Zákona o znárodnění ve stavebnictví byla ukončena činnost všech firem s více než padesáti zaměstnanci.²⁰⁰

¹⁹⁶ Stručné dějiny budovy Mánes. Mánes umělcům [online]. Praha [cit. 2016-01-21]. Dostupné z: <http://manes-umelcum.tumblr.com/historie2>

¹⁹⁷ Absolvent ČVUT, člen skupiny Pas, od roku 1937 projektantem v Baťových závodech. Po roce 1948 ředitelem Stavoprojektu Praha a Výzkumného ústavu vývoje architektury, následně hlavním architektem hl. m. Prahy.

¹⁹⁸ LUKEŠ, Zdeněk. ARCHITEKTURA: PASisté. Neviditelný pes [online]. Praha, 2009 [cit. 2016-01-06]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/architektura-pasiste-0t3-/p_architekt.aspx?c=A090907_112206_p_architekt_wag

¹⁹⁹ Pokroková architektonická skupina, členy byli Karel Janů, Jiří Štursa a Jiří Voženílek.

²⁰⁰ Zákon o znárodnění ve stavebnictví: Předpis č. 121/1948 Sb. In: . 1948, částka 47/1948. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-121>

6.1.12 1953 – zrušen Spolek výtvarných umělců Mánes, založeny Fondy

Vyhláškou ministra vnitra č. 320/ 1951²⁰¹ byl zrušen SVU Mánes. Následníkem se stal Český fond výtvarných umění, založený stejně jako fond literární a fond hudební zákonem o právu autorském (115/1953 Sb.), uvedeny v život vládní vyhláškou 128/1954. ČFVU byl určen likvidátorem práv a závazků zrušeného spolku Mánes. Fondy byly nestátní organizace, ovládané státem prostřednictvím výborů, navrhovaných uměleckými svazy. Příjmy byly odvozeny z umělecké činnosti, jejíž výsledky byly monopolně distribuovány. ČFVU za tím účelem provozoval síť středisek a prodejen DÍLO a Architektonickou službu.²⁰²

6.1.13 1956 – rozdělení ÚSČSVU, založení Svazu architektů

Rozdělením Ústředního svazu československých výtvarných umělců (ÚSČSVU) vznikly dva umělecké svazy – Svaz československých výtvarných umělců (SČSVU) a Svaz architektů (SA), oba s kontrolou a vlivem na Český fond výtvarných umění.

6.1.14 1964 – uvolnění v umělecké obci

1964 – na II. sjezdu Svazu československých výtvarných umělců se podařilo změnit vedení, což vedlo k celkovému uvolnění v umělecké obci. Výtvarníci, kteří nechtěli nebo nemohli být přijati za členy SČSVU, byli zaregistrováni v ČFVU.

6.1.15 1968 – vznikl společný Koordinační výbor uměleckých svazů

SČVU a SA společně podpořili politické změny *pražského jara*.

6.1.16 21. 12. 1970 – Svaz československých výtvarných umělců zrušen

V návaznosti na federalizaci státu (od 1968 ČSSR) a převedení resortu kultury do kompetence národních vlád vznikly přísně výběrové národní svazy: Svaz českých výtvarných umělců (SČVU) a Svaz slovenských výtvarných umělců (SVU). Pro zajištění zahraničních vztahů, členství v mezinárodních organizacích a kontrolu nad nimi vznikl i federální Svaz československých výtvarných umělců (SČSVU) se sídlem v Praze

6.1.17 1971 – zrušen Svaz architektů

Jaromír Sirotek a Ivan Ruller jako členové výboru byli ze Svazu vyloučeni a nahrazeni Vladimírem Medunou a Zdeňkem Strnadelem.

²⁰¹ Vyhláška č. 320/1951 Ú. 1. zákona č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních

²⁰² Právní předchůdci unie výtvarných umělců České republiky. Unie výtvarných umělců České republiky [online]. Brno [cit. 2012-05-21]. Dostupné z: <http://www.uvucr.cz/>

7 ARCHITEKTURA V BRNĚ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE

Tématy, zaměřenými na brněnskou problematiku v oboru architektury a urbanismu, se hlouběji zabýval např. Lukáš Pecka ve své doktorské disertační práci *Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura*²⁰³, kde provedl plošný průzkum brněnských obytných celků od období první republiky až do prvního desetiletí 21. století. Čtyřicetiletou historii brněnského Výzkumného ústavu výstavby a architektury zkoumala Markéta Žáčková v disertační práci *Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně*²⁰⁴. Eva Pražanová se pod vedením profesora Šváchy věnovala regionálnímu plánování a činnosti Zemského plánovacího ústavu v Brně²⁰⁵ jako nejprogresivnější plánovací instituci u nás v poválečném období.

7.1 HISTORICKÉ PŘEDPOKLADY STAVEBNÍHO VÝVOJE BRNA

Zásadními počiny, které historicky ovlivnily urbanistickou skladbu Brna a ze kterých v budoucnu mohlo vycházet směřování koncepce stavebního rozvoje města, bylo vytvoření okružní třídy na místě původních, v polovině 19. století zbouraných městských hradeb. Brněnská *Ringstrasse*, podle vídeňského vzoru, byla výsledkem spolupráce řady brněnských a vídeňských architektů²⁰⁶, mezi nimiž dominovala jména Ludwiga Foerstera, Johanna Lorenze a Franze Neubauera. Přesto, že její výsledná podoba netvoří souvislý okruh kolem historického jádra města, patří městská okružní třída k základním urbanisticko-architektonickým atributům Brna. Dalším výrazným zásahem byla tzv. velká asanace, výsledek dlouholetých snah o vytvoření regulačního plánu podle návrhu vypracovaného stavebním úřadem pod vedením Ottokara Burgharta v roce 1894²⁰⁷, podpořená výhodou 18letého osvobození nových staveb od daňové povinnosti. Následující, téměř plošná demolice celé vnitřní struktury města²⁰⁸, kdy zde byla zbourána polovina budov, byla zastavena až novelou tohoto zákona v roce 1914.

V roce 1919 bylo administrativní reformou k Brnu připojeno 23 dříve samostatných obcí²⁰⁹. Plocha města, nyní tzv. Velkého Brna, se tímto zásahem zvětšila téměř sedmkrát, počet obyvatel vzrostl dvojnásobně, na téměř 265 tisíc obyvatel. V následujících letech, od roku 1923, kdy architekt Bohuslav Fuchs na

²⁰³ PECKA, L. Brněnská sídliště a jejich urbanistická struktura. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury, 2013, 238 s. Vedoucí práce: doc. Ing. arch. Iva Poslušná, Ph.D.

²⁰⁴ ŽÁČKOVÁ, Markéta. Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně. Brno, 2014. Disertační práce. Fakulta architektury VUT v Brně. Vedoucí práce Prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.

²⁰⁵ PRAŽANOVÁ, Eva. Česká urbanistická tvorba 1938 –1948: regionalismus a činnost Zemského studijního a plánovacího ústavu v Brně. Praha, 2015. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

²⁰⁶ KUČA, Karel. Brno: Vývoj města, předměstí a připojených vesnic. První dotisk. Praha: Baset, 2000. ISBN 80-86223-11-6. s. 102

²⁰⁷ Zákon daný dne 16. června 1894, č. 63 z.z.m. In: Stavební řády: brněnský a moravský s příslušnými zákony, nařízeními, výnosy, výkladem, poznámkami a judikaturou. Právnická knihovna. Praha: V. Linhart, 1948, sv. 54.

²⁰⁸ HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie. Brno: Dílo přírody, člověka a dějin. Brno: Blok, 1971, s. 101.

²⁰⁹ Z nich Královo Pole a Husovice měly statut města.

pozvání Ernsta Wiesnera přesídlil z Prahy do Brna, aby zde nastoupil do architektonického a regulačního oddělení Stavebního úřadu města Brna, byla zpracována řada regulačních plánů městských částí, které významně určily dnešní podobu města. Bohuslav Fuchs byl také jedním z autorů soutěžního návrhu s názvem *Tangenta* (1926–1927), který odsunutím nádraží řešil propojení historického centra Brna s odříznutým, nevyužitým územím na jih od centra.

Taková byla východiska pro urbanistické koncepce předválečného Brna, která se po osvobození v roce 1945 ještě posílená válečnou devastací částí města, kdy v Brně bylo zcela nebo částečně zničeno na 5 000 domů, stala výzvou pro poválečné postupy naléhavého řešení bytové krize a s tím souvisejících změn v uspořádání města.

Stejně jako většina obcí u nás je i Brno město, jehož jádro tvoří historický půdorys s gotickou parcelací, ale při řešení potřeb v souvislosti s nárůstem dopravy mohlo být při plánování využito výhody okružní třídy, tedy ploch, které na rozdíl od Prahy zůstaly po odstranění hradeb nezastavěny, volné, nebo řešeny velkoryseji než původní ulice historického centra. A právě řešení brněnské okružní třídy uvádí také O. A. Švidkovskij²¹⁰ jako urbanisticky příkladné, a projekt rekonstrukce hlavního náměstí Svobody v napojení na pěší zónu ulice Masarykovy (tehdejší třídy Vítězství) jako velmi zajímavý a dobrý příklad řešení *důležité uliční trasy v historickém jádře velkého města*. Počin vytvořené pěší zóny v centru města vyzdvihuje také Petr Oplatek, syn Otakara Oplatka, který jej hodnotí jako „na tehdejší dobu dosti progresivní zásah do organizace města, i když ulehčený totalitnějším způsobem rozhodování v té době“²¹¹.

V období mezi dvěma válkami patřilo Brno k nejvýznamnějším centrům moderní architektury v Československu. Synonymem pro moderní, avantgardní architekturu v této době byl funkcionalismus – směr, který byl v brněnské architektuře první republiky směrem velmi výrazně převládajícím, a to nejen ve výstavbě reprezentativních rodinných domů a významných správních, výrobních, zdravotnických, školských nebo obchodních budov, ale také ve velmi rozvinuté výstavbě obytných komplexů úspornějších řešení rodinných domů a bytů včetně sociálního bydlení. Kvalitu brněnské meziválečné architektury a její přínos pro hodnotu československé architektury i v mezinárodním kontextu hodnotí také významný představitel české avantgardy Karel Teige, který se moderní architekturou zabývá například ve dvou na sebe navazujících publikacích *Mezinárodní soudobá architektura*²¹² a *Moderní architektura v Československu*²¹³.

Prvorepublikový stavební rozvoj Brna v nejvýznamnějších realizacích byl velmi dobře zmapován projektem spolku Obecní dům Brno, který ve spolupráci s Muzeem

²¹⁰ ŠVIDKOVSKIJ, Oleg Alexandrovič. Urbanismus socialistického Československa. 1. vyd. Praha: Academia, 1966. 332 s.

²¹¹ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

²¹² TEIGE, Karel. Mezinárodní soudobá architektura. Praha: Odeon, 1929, 176 s. Mezinárodní soudobá architektura.

²¹³ TEIGE, Karel. Moderní architektura v Československu. 2. Praha: Odeon, 1930, 296 s. Mezinárodní soudobá architektura.

města Brna sérií monografických nebo skupinových výstav a doprovodných katalogů²¹⁴ představil nejvýznamnější brněnské meziválečné architekty a jejich tvorbu.

S premisou zkušeností z reality meziválečného období a „představy zlatého období brněnské architektury ve 20. a 30. letech, spojené se jmény jako Kumpošt, Kuba, Fuchs, Wiesner, Kroha, Polášek, O. Oplatek, Poříška, Šrubař, Víšek atd.“²¹⁵, vstoupilo Brno do nové éry svobodného Československa.

7.2 SPOLEČENSKÉ A POLITICKÉ SOUVISLOSTI V BRNĚ PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Po osvobození v roce 1945 architekti přirozeně předpokládali, že obnova válkou poničeného Brna naváže na přerušený vývoj a formální směřování architektury. To se projevovalo také v prvních poválečných realizacích.

Od roku 1946 Blok výtvarných umělců země Moravskoslezské začal vydávat kulturní revue Blok, do které externě přispívali také umělci jiných oborů, z architektů v prvním ročníku Bohuslav Fuchs, v následujícím Emanuel Hruška. Do tohoto období spadá také v úvodu této práce zmíněný výrok profesora Šlapety o pokrokovosti Odboru architektury na brněnském VUT „díky elitnímu profesorskému obsazení“²¹⁶, a také založení Zemského plánovacího ústavu, ve kterém do zrušení po únoru 1948 pod vedením ředitele Mrkose pracovali Emanuel Hruška, Jindřich Kumpošt a Bohuslav Fuchs. Výsledky výzkumu a vývoje modelů regionálního plánování představili v roce 1947 v britském Bridgwateru na 7. kongresu CIAM²¹⁷, který měl téma *Syntéza umění a regionální plánování*. Československou architekturu v Bridgwateru s velmi kladným ohlasem reprezentovaly také projekty nemocničních staveb Bedřicha Rozehnal.

Brněnskou architekturu sledovaného období jsem podle převažujících formálních kritérií v souvislosti s politickým pozadím rozdělila do následujících období:

- I. 1945–1948: OBDOBÍ POVÁLEČNÉ OBNOVY
- II. 1949–1955: OBDOBÍ SOCIALISTICKÉHO REALISMU
- III. 1956–1968: OBDOBÍ UVOLNĚNÍ
- IV. 1969–1975: NÁSTUP NORMALIZACE

Pro období poválečné obnovy a výstavby Brna byly kromě formy charakteristické také převažující funkce, často řešené programy. V období čerstvě po válce to bylo bydlení a související funkce – školy a sportoviště, dále zdravotnické stavby, následovaly významné občanské stavby, administrativa a opět bydlení – velká

²¹⁴ Přehled katalogů ODB: [on-line][cit. 2016-01-06]. Dostupné z: <http://www.obecnidumbrno.cz/publikace.html>

²¹⁵ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

²¹⁶ Vladimír Šlapeta, in: VRABELOVÁ, Renata. Brno - architektura: 1945–1990. 1. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 978-80-254-5996-6. s. 20.

²¹⁷ Congrès International d'Architecture Moderne, 4. Kongres v Bridgwateru na téma Syntéza umění

sídlíště bytových domů s veškerou občanskou vybaveností a také se soubory rodinných domů.

Brněnský podnik *Stavoprojekt* začal fungovat už v září 1948, což Václav Kasalický v úvodním slovu v publikaci vydané ke 40. výročí vzniku brněnského *Stavoprojektu*²¹⁸ zdůvodňoval tím, že v Brně „byly dlouholeté pokrokové tradice nejen v životě dělnické třídy, ale také (...) architektonického navrhování a stavebního projektování“, včetně konstatování, že to byla „meziválečná architektonická avantgarda, odkud pocházeli první národní umělci v oboru architektury“.²¹⁹

7.3 POVÁLEČNÁ SITUACE BRNĚNSKÉ TECHNIKY A HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

Po zahájení výuky na brněnské technice v červnu 1945, přestože dislokačně byla škola posílena přidělením bývalé německé techniky na Joštově třídě (tehdejší Benešově), s rostoucím počtem studentů a postupnou specializací oborů rostly také potřeby nových prostor.

Budova české techniky, Veverí 331/95, Michal Ursíny a Josef Bertl, 1910

²¹⁸ KASALICKÝ, Václav. Ke čtyřiceti letům socialistického projektování v Brně. In: STAVOPROJEKT BRNO. Stavoprojekt Brno 1948–1988: 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu. Brno: Stavoprojekt Brno, 1988. Nestr.

²¹⁹ Tamtéž.

Chemicko-technologický pavilon, Žižkova 511/17, Karel Hugo Kepka, 1917

Bývalá německá technika, Joštova 218/10, Ferdinand Hrach, 1910

S návratem studentů do Brna souvisela i nutnost zajištění jejich ubytování a stravování, kdy z 12 000 studentů jich téměř třetina neměla kde bydlet.²²⁰ Pro přechodné ubytování studentů byly uvolněny prostory konviktu na Barvičově ulici²²¹, válečného sídla německého vojenského výzkumného ústavu. Na Vánoce 1945 byl obnoven provoz Kounicových studentských kolejí²²², pojmenovaných podle donátora hraběte Václava Kounice. Další lůžka poskytly Sušilovy koleje a ve velmi stísněných podmínkách byli studenti ubytováni také v přízemních dřevěných

²²⁰ Historie kolejí a menz VUT v Brně, <http://www.kam.vutbr.cz/?p=hist>, vyhledáno 20. 8. 2014

²²¹ Biskupské gymnázium s konviktem, Oskar Poříška s Janem Chomutovským, 1939.

²²² Kaunicovy studentské koleje, Karel H. Kepka 1922–1923, podle projektu prof. české techniky v Brně, z finančních zdrojů vytvořených darem hraběte JUDr. Václava z Kaunic

barácích bývalé vojenské záložní nemocnice na Kraví hoře. Jedním z dočasných řešení stravování bylo zřízení nouzové menzy v restauraci sokolského Stadionu²²³ od Miloše Lamla²²⁴, po únoru 1948 byly pro ubytování využity také hotely, zabavené Akčním výborem Národní fronty.²²⁵

A přesto, že ve prospěch vysokých škol přibýly již zmíněné budovy bývalé německé techniky, prostory pro výuku byly stále nedostačující. Budovy areálu na Veveří byly vzhledem k prudkému rozvoji a nárůstu technických oborů kapacitně nedostačující již v období prvorepublikového hospodářského rozmachu. Nicméně plánování výstavby celého univerzitního areálu, které začalo již koncem dvacátých let, tehdy ještě společně pro humanitní i technické obory vysokých škol, nebylo úspěšně realizováno, fragmentem těchto snah zůstala v roce 1932 dokončená budova Právnické fakulty brněnské univerzity od Aloise Dryáka²²⁶, jehož návrh získal 2. cenu v soutěži na řešení Akademického náměstí v roce 1925 a byl určen k realizaci. Právnická fakulta byla první stavbou z navrženého souboru, s rektorátem a filozofickou fakultou, zůstala však na ploše plánovaného náměstí osamocena. Byla to pak tato budova, která v poválečných letech kromě domovské právnické fakulty a rektorátu Masarykovy univerzity poskytla útočiště ústavům pozemního stavitelství a užitkových staveb odboru architektury a pozemního stavitelství Benešovy techniky.

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Veveří 158/70, Alois Dryák, 1928

A kromě mateřského areálu na Veveří a Žižkově bylo mnoho dalších adres, na kterých působily ústavy a pracoviště techniky. Ústav modelování a architektonického kreslení byl umístěn na Rybářské ulici v budově, kde dnes sídlí Fakulta výtvarných umění, další ústavy byly roztroušeny v různých částech Brna.

²²³ Sokolovna a trakt se společenskými místnostmi, 1928–1929, Miloš Laml, Kounicova 686/22, Brno

²²⁴ Miloš Laml byl autorem budovy Sokolského Stadia a rovněž monumentální budovy rektorátu Masarykovy univerzity (Arna Nováka) a Ústavu soudního lékařství (Tvrdého).

²²⁵ Viz pozn. 97, s. 22.

²²⁶ Náhlé úmrtí Aloise Dryáka v roce 1932 bylo dalším z důvodů, proč nepokračovala stavba budovy Filozofické fakulty, která měla být protějškem Právnické fakultě.

Budova Ústavu modelování a architektonického kreslení, Rybářská 125/13

Budovy, které v následujících letech vznikaly stavební aktivitou brněnské techniky, v textu dále popsány podrobněji, jsou také dokladem vývoje architektonického názoru, formálního architektonického vyjádření v podmínkách centralizovaného socialistického stavebnictví. Příklady přístupu k řešení investic pro rozvoj brněnského vysokého školství ukazují celkovou atmosféru, směřování brněnských architektů a urbanistů, kteří vyšli z ateliérů brněnské techniky a byli žáky svých učitelů, významných tvůrců slavných jmen, z nichž někteří se postupně pro komunistické vedení školy stali nepřijatelnými.

7.4 1945–1948; OBDOBÍ POVÁLEČNÉ OBNOVY

Obecně bylo první, těsně poválečné období, ovlivněno zásadami předválečného funkcionalismu, na který se většina architektů snažila *plynule* navázat.

Brněnská architektura po osvobození formálně navazuje na funkcionalistické principy moderní architektury předválečného období. Nejdůležitějším programem po válce bylo řešení nedostatku bytů, jako první se pozornost soustředila na nezastavěné lokality uvnitř existující městské zástavby.

7.4.1 Nastupující generace brněnských architektů

Jak již bylo zmíněno, profesory na brněnské technice se po válce stali v té době již významní, zkušení praktikující architekti – Bohuslav Fuchs, Bedřich Rozehnal, Miloslav Kopřiva, Bohumil Babánek, krátce Jaromír Krejcar a Vladimír Karfík, dále Jiří Kroha a Antonín Kurial, z umělců malíři František Hlavica a František Doubrava. Sochařské výuce se věnoval, střídavě s působením ve zlínské umělecké škole, Vincenc Makovský, nejvýznamnější brněnský umělec, jehož kvality, dílo a význam pro brněnskou uměleckou obec zdůrazňují také brněnští pamětníci²²⁷, a podle autorů publikace *Výtvarníci na VUT v Brně* bylo jeho působení na brněnské

²²⁷ Ivan Ruller, Zdeněk Müller, rozhovory prosinec 2015/leden 2016 v Brně.

technice pro význam školy „zcela přelomové“²²⁸. Někteří z nich byli politicky stíháni, v období nástupu komunistického vedení školy v čele s rektorem Medunou odstaveni od výchovy mladých architektů²²⁹, ale přesto stihli do konce padesátých let pedagogicky působit alespoň na první poválečnou generaci mladých architektů, absolventů fakulty architektury. Generace absolventů z prvního pounorového desetiletí měla to štěstí, že kromě vynikajícího pedagogického, převážně funkcionalistického vedení v počátku svého produktivního profesního života prožila období uvolnění od konce padesátých let až do politického obratu po lednu 1969. Byla to generace autorů významných brněnských budov a urbanistických areálů, mezi nimi nejvýznamnější vůdčí osobnosti architektonického dění pozdějších třiceti let. Z těch nejstarších do výběru jistě patřili Miroslav Spurný a František Zounek (absolvovali 1948); Zdeněk Chlup, Jaroslav Ledvina, Zdeněk Řihák, Jaromír Sirotek, Milan Steinhauser, Evžen Šteflíček (1949); Mečislav Borecký, Felix Haas, Pavel Krchňák, Dušan Riedl, Ivan Ruller (1950). Ti se později stali vedoucími ateliérů brněnských projektových podniků, nejčastěji *Stavoprojektu*, do kterých přibírali ke spolupráci mladší kolegy, kterými byli Viktor Rudiš (1952); Miloslav Kramoliš (1953); Miroslav Dufek, Jiří Gřegoričik, Mojmír Kyselka ml., Roman Zajíc, Růžena Žertová (1957); Jaroslav Drápal, Josef Luc, Zdeněk Müller, Karel Volavý (1959); Aleš Jenček (1961); Vladimír Selzer (1964); Jaroslav Josífek (1965). Z tohoto výčtu poslední jmenovaní byli již brzy po nástupu zasaženi další politickou restrikcí v historii poválečného Československa – normalizací – a někteří reagovali emigrací. Vladimír Selzer byl z těch, kteří z politických důvodů odešli pracovat na Západ, ke stejnému kroku se odhodlal Evžen Šteflíček, v roce 1980 pak Miroslav Dufek a také syn Otakara Oplatka Jiří Oplatek, později následován i svým bratrem, rovněž architektem Petrem Oplatkem. Ke slavným brněnským rodákům, absolventům Fakulty architektury a pozemního stavitelství (1952) a bohužel také k emigrantům patřil designér Otakar Diblík, autor již legendární úpravy autobusu na model Škoda 706 RTO Brusel nebo malého letadla Morava.

Z brněnských absolventů, kteří se vrátili do míst svých rodišť na Ostravsku, to byli Zdeněk Špaček (absolvoval VUT 1948), pozdější komunistický²³⁰ šéf ostravského *Stavoprojektu* Josef Kellner (1949), Bronislav Firla (1951) a Ivo Klimeš (1957).

Na jaře 1957 začaly opět politické prověrky a pro režim nepohodlní architekti byli v lepším případě přeřazováni do méně exponovaných projektových pracovišť, kterými byly různé specializované odnože centrálního *Stavoprojektu*. Takovým podnikem byla například *Komunotechna*, předchůdce *Potravinoprojektu* Praha, z jehož brněnského závodu se posléze iniciativou Jaromíra Sirotky vyčlenil *Státní projektový ústav obchodu* s významnými realizacemi po celé republice. Dalšími

²²⁸ ONDRAČKA, Pavel a Miroslav MAIXNER. Výtvarníci na VUT v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014, 101 stran. ISBN 978-80-214-5090-5, s 67.

²²⁹ Viz Miloslav Kopřiva, Prof., Ing. arch., [citace 2014-09-13]. Dostupné: <http://madr.cz/miloslavkopřiva/>

²³⁰ Vzpomínky Bronislava Firly. In: Výstavba města Havířova, diplomová práce, 2010 [online]. [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: http://www.theses.cz/id/44mqkb/DP_Andrea_Madiga/3.text.doc.

brněnskými závody projektových podniků s centrálou v Praze byly například *Keramoprojekt, Agroprojekt a Dopravoprojekt*.

V období normalizace a až do roku 1989 to byli převážně ti nejlepší architekti, o jejichž tvůrčí výsledky bylo Československo ochuzeno. Z těch brněnských se Jiří Oplátek a Ivan Koleček (absolvoval 1966) alespoň pedagogicky vrátili do Brna po roce 1989, stejně jako do Prahy se vrátil Zdeněk Zavřel (absolvoval ČVUT 1966, 1978 odešel do Nizozemska), děkan pražské Fakulty architektury v letech 2005–2013.

7.4.2 Řešení bytové otázky

Ústřední plánovací komise, která vznikla v roce 1946 iniciativou spolku BAPS, začala v souvislosti se snahami o mechanizaci stavebního průmyslu a maximální hospodárnost při navrhování obytných ploch v nových bytových domech pracovat na směrnících, které řešily velikost obytných místností. Zásadní vliv na dispozice bytů měla pak směrnice *Funkční a směrné plány bytů*, zpracovaná v roce 1947 skupinou architektů pod vedením Jiřího Štursy, Josefa Hrubého a Františka Jecha, která obsahovala „*radu ohledně dispozice bytů a prostorové normy*“²³¹.

Typickou *dvouletkovou* zástavbu domů, které se formálně blíží spíše vojenským ubytovnám, představují v Brně bloky čtyřpodlažních domů na Purkyňově v Králově Poli a v okolí Svatoplukovy v Židenicích. V duchu předválečné moderny bylo těsně po osvobození, v letech 1946–1948 realizováno pokračování tzv. řádkové zástavby bytových domů v ulici Tábor.

Městské nájemní bytové domy v Táboře, Vilém Kuba, Josef Polášek, Jiří Kroha, 1946–1948

²³¹ KOKEŠ, Václav. *Panelové domy*. Praha, 2010. Dostupné také z: <http://pasik4a.blog.cz/1001/k-panelovemu-domu>. Proseminární práce. Ústav pro dějiny umění Filosofické fakulty University Karlovy. Srov.: Josef PECHAR: *Československá architektura*. Odeon, Praha 1979, s14.

Šest bloků městských bytových domů vzniklo spoluprací Josefa Poláška – autora řady brněnských realizací sociálního bydlení, Jiřího Krohy – autora sociologického a ekonomického fragmentu bydlení – a konečně Viléma Kuby – autora a realizátora rozsáhlé meziválečné developerské činnosti ve výstavbě bytových a ekonomicky řešených rodinných domů. Tato spolupráce přinesla dispozičně, prostorově a funkčně vynikající výsledek v podobě bytů, které dodnes patří v Brně k nejžádanějším a svou kvalitou se řadí spíše k meziválečným realizacím, i když dispozičně je zde již posun směrem k současnému bydlení, a to zejména návazností hospodářské části, tedy kuchyně, s částí obytnou. Parter těchto domů je kryt loubím po celé jejich délce, vchody do domů se střídají s vchody a výkladními skříněmi do malých provozoven obchodů a služeb.

Na ortogonální fotografické mapě *racionalistické řádkování*²³² bloků obytného souboru v Táboře připomíná malý fragment, jakoby vyjmutou část půdorysu jiného úspěšného souboru – sídliště Solidarita v Praze, postaveného téměř ve stejné době, v letech 1947–1949, na 48 hektarech v pražských Strašnicích svépomocí členy stavebního družstva, které dalo souboru název. Sídlíště Solidarita od Františka Jecha ve spolupráci s Karlem Storchem a Hanušem Majerem, i z dnešního hlediska velmi účelně a úsporně řešené rodinné domky a byty, bylo prvním obytným souborem, kde byly ve větší míře použity prefabrikované prvky.

Dalšími stále kladně hodnocenými příklady jsou Labská (Gottwaldova²³³) kotlina v Hradci Králové od Josefa Havlíčka a Františka Bartoše, obytný soubor vycházející z meziválečných avantgardních teorií, dokončovaný postupně až do roku 1950, dále již zmíněné sídliště Bělský les, původně Stalingrad, od Jiřího Štursy a Jiřího Krohy, a také dvouletkové bytové domy pro lékaře, zejména v Přerově, postavené podle projektu Bedřicha Rozehnalá v souvislosti s výstavbou nemocnic.

Významný z hlediska bytové typizované výstavby byl poválečný Zlín²³⁴, kde domy od Miroslava Drofy z let 1946–1947 – soubor věžových chodbových domů s malometrážními byty a *Morýsovy domy*, stejně jako odstupňované řady třípodlažních domů od Vladimíra Karlíka (1946–48)²³⁵ – vycházely z baťovské standardizace a místního tradičního výrazu.²³⁶ Urbanistické řešení Karfíkových domů zpracoval Vladimír Kubečka se zachováním charakteru zahradního města, interiéry řešil Vladimír Palla, reliéfy nad vchody byly dílem studentů zlínské uměleckoprůmyslové školy.²³⁷ A podle Karla Teigehe to byl právě, tento, ve Zlíně

²³² ŠVÁCHA, Rostislav, *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 42. ISBN 80-200-1390-3.

²³³ Labská kotlina: (dříve Gottwaldova kotlina). In: Paneláci [online]. [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.panelaci.cz/sidliste/kralovehradecky-kraj/hradec-kralove-labska-kotlina-i-drive-gottwaldova-kotlina>

²³⁴ Na Gottwaldov přejmenovaný v souvislosti s připojením dalších obcí od 1. 1. 1949, Předpis č. 22/1949 Sb.; Vyhláška ministerstva vnitra o změnách úředních názvů míst v roce 1948. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2014-12-16]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1949-22>

²³⁵ Soubor na Obecínách byl v roce 1960 doplněn dalšími, identickými domy.

²³⁶ RIEDL, Dušan. *Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století ve vztahu k historickému a přírodnímu prostředí*. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století*. Ostrava: Gasset, 2012, s. s. 14-17.

²³⁷ JAKUBÍČEK, Vít a Ladislava HORŇÁKOVÁ. *Poznáváme baťovskou architekturu*. 1. Zlín: Galerie Zlín, 2013.

„umně zkonstruovaný nástroj kapitalistického vykořisťování“²³⁸, který se díky Jiřímu Voženílkovi jako členu PAS a následně BAPS, jednomu z iniciátorů vzniku *Stavoprojektu*, před válkou od roku 1937 zaměstnanému v projektové kanceláři firmy Baťa, stal později vzorem pro socialistickou typizovanou výstavbu.²³⁹

Zajímavým příkladem individuálního bydlení bylo použití dřevěných montovaných, tzv. finských domků, v Brně existuje posledních pár na Pompově ulici v Komárově.²⁴⁰

Pompova 509/18, 512/20, 513/22, 510/24, tzv. finské rodinné domy.

Z celorepublikového hlediska patří k nejvýraznějším příkladům experimentálního přístupu k bydlení z tohoto období, zejména také ze sociologického pohledu, kolektivní domy, nejen ve Zlíně od Jiřího Voženílka, ale také v Litvínově od Václava Hilského a Evžena Linharta (1946–1957). Tyto domy vznikly podle sovětského vzoru *koldomu* a zůstaly ojedinělými představiteli nadšené kolektivní ideologie společného života a vlastnictví. Výstavba zlínského kolektivního domu podle projektu Jiřího Voženílka z let 1946–1948 byla dokončena v roce 1951. Dům s konstrukcí ze železobetonového skeletu s cihelnými parapety pod pásovými okny nabízel bydlení ve dvou- a třípokojových bytech a další vybavení: jesle, mateřskou školku, restauraci, klubovnu a na střeše sportoviště.²⁴¹

Nic takového se neodehrálo v Brně, pravděpodobně i díky tomu, že největší investiční pozornost komunistického vedení byla zaměřena na strategické

²³⁸ Interpretace Rostislava Šváchy: *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 47. ISBN 80-200-1390-3.

²³⁹ ŠVÁCHA, Rostislav, *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 46-48. ISBN 80-200-1390-3.

²⁴⁰ Pompova 509/18, 512/20, 513/22, 510/24.

²⁴¹ JAKUBÍČEK, Vít a Ladislava HORŇÁKOVÁ. *Poznáváme baťovskou architekturu*. 1. Zlín: Galerie Zlín, 2013.

průmyslové oblasti. Podle autorů knihy *Zlatá šedesátá* litvínovský kolektivní dům v podhůří Krušných hor „uzavírá dějiny avantgardy.“²⁴²

7.4.3 Stavby pro dopravu a správu dopravy

Významné pro rozhýbání průmyslu byly také stavby pro dopravu, železnice a spoje. Jednou z prvních poválečných veřejných budov v Brně byla kancelářská provozní budova Ředitelství státních drah na Kounicově ulici, dokončená podle projektu Evžena Škardy z let 1938–1939 v roce 1948, jejíž jednoduchá hmotová skladba je demonstrací předválečných funkcionalistických programů. Byl to právě tento úřad, který až do roku 1949 zabíral univerzitní budovy na Úvoze a komplikoval tím dislokační možnosti brněnských vysokých škol.

Ředitelství státních drah, Kounicova 687/24, Evžen Škarda, 1938–1948

V roce 1949 se Bohuslavu Fuchsovi podařilo zrealizovat bohužel pouze fragment návrhu autobusového nádraží, nástupiště, jehož zastřešení osmi elegantními oblouky skořepinové konstrukce vyřešil statik Konrád Hruban, profesor a v letech 1947–1948 také děkan Fakulty inženýrského stavitelství, jeden z nejvýznamnějších českých stavebních konstruktérů, průkopník v navrhování tenkostěnných betonových konstrukcí, který se po působení v Brně vrátil v roce 1953 na svoji alma mater do Prahy. V křížení žeber, které tvoří půdorysnou síť kazetového podhledu, podporují oblouky betonové skořepiny sloupy řecko-mykénské profily, směrem nahoru se rozšiřující. Sloupy jsou v hlavici zúženy až na jádro, tvořené ocelovou trubkou, povrch sloupů je svisle kanelován otisky laťového bednění. Podobné

²⁴² Zdeněk Kuna ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724. S. 32.

sloupy můžeme vidět v interiéru budovy Ministerstva veřejných prací v Paříži z roku 1937 od Augusta Perreta.²⁴³

Konrád Hruban byl jako expert na konstrukce a statiku uznávaný i v zahraničí, působil také jako korespondent Československé akademie věd, jako konzultanta si ho zvali například na mnichovskou techniku.

Zastřešení autobusového nástupiště, Benešova ulice, Bohuslav Fuchs, Konrád Hruban 1945–1946

7.4.4 Zdravotnické stavby

Do období čerstvě poválečné výstavby spadají také nejvýznamnější projekty Bedřicha Rozehnalů. Podle projektu z roku 1947 začala realizace první fáze rozsáhlého projektu Dětské klinické nemocnice, která je svým provozním, dispozičním i formálním řešením podle Vladimíra Šlapety v zahraničí považována za jednu z nejznámějších, protože nejvíce publikovaných, staveb moderní architektury socialistického Československa. Také Petr Pelčák hodnotí Rozehnalův přínos české architektury jako „*novou, čerstvou a osobitou kvalitu doplněnou o suverenitu a lehkost formálního zvládnutí provozně komplikovaného a společensky významného programu*“²⁴⁴. Architekt zde rozvinul princip dispozičního uspořádání ve tvaru písmene Y s propojením pavilonů – samostatných částí nemocnice. Tento princip byl zásadním příspěvkem Bedřicha Rozehnalů k řešení nemocničních staveb.

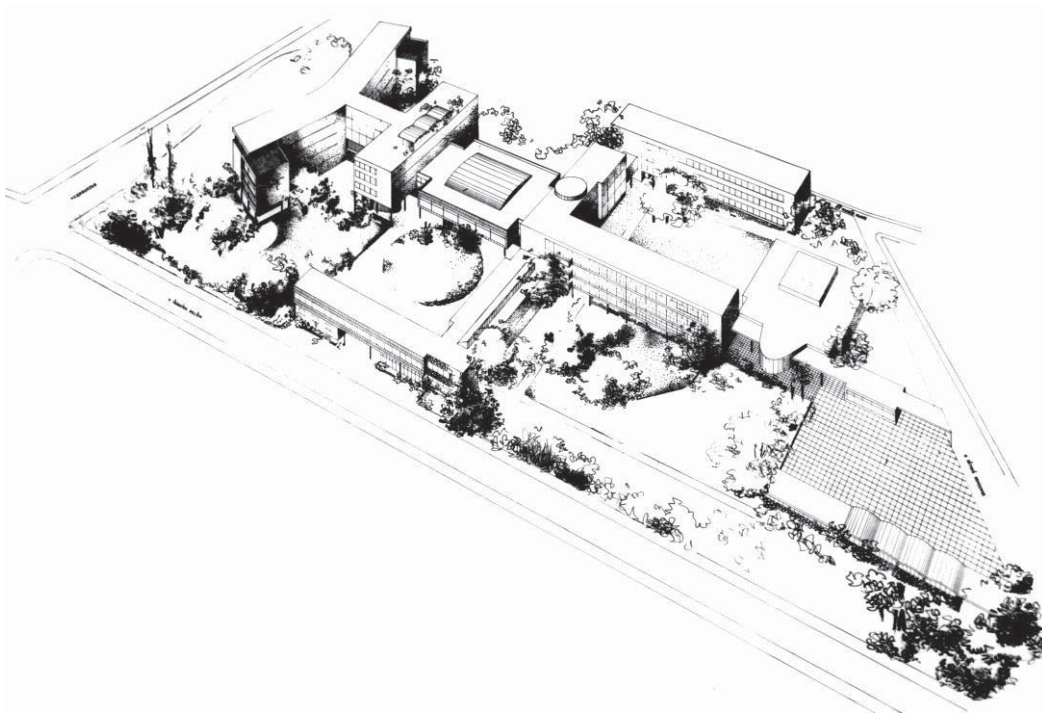
Dětská nemocnice, jejíž první, a podle Rozehnalova projektu také poslední fáze, byla dokončena až v roce 1954, je často zmiňována jako příklad funkcionalismu z období socialistického realismu: „*Bedřich Rozehnal je totiž takřka jediným, kdo si v této neeleganční době přinášející do naší architektury dosud cizí bezduchost a první zárodky socialistického realismu, dokázal uchovat poezii i šarm.*“²⁴⁵ Podobně se vyjádřil také architekt Viktor Rudiš: „*Dětská nemocnice, dokončená v roce 1952 podle návrhu Bedřicha Rozehnalů, patří svým pojetím spíše do doby minulé, jako její poslední připomínka.*“²⁴⁶

²⁴³ Srov.: HAAS, Felix. *Architektura 20. století*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 108.

²⁴⁴ PELČÁK, Petr, 6 1/2, in: *Česká architektura 2008-2009*, Praha: Prostor, 2009, ISBN 9788087064047

²⁴⁵ Tamtéž

²⁴⁶ Viktor Rudiš, manuskript, prosinec 2015.

Dětská klinická nemocnice, Bedřich Rozehnal, 1947–1953

Po válce také přirozeně pokračovaly snahy o vybudování ústřední brněnské nemocnice. Studii urbanistického řešení areálu vypracoval v letech 1946–1948 Bedřich Rozehnal, opět s použitím dispozičního principu tvaru písmene Y pro lůžkové části nemocnice. Řešení, které nebylo v souladu s tehdy požadovanou metodou socialistického realismu, nebylo realizováno. „Škoda, že se Rozehnalovi nepodařilo realizovat jeho životní, dokonale připravené dílo, fakultní nemocnici v Bohunicích. Jeho nástupce Miroslav Spurný postavil její hlavní objekt, ale bez Rozehnalovy velkorysosti a elegance.“²⁴⁷

7.4.5 Sportovní stavby

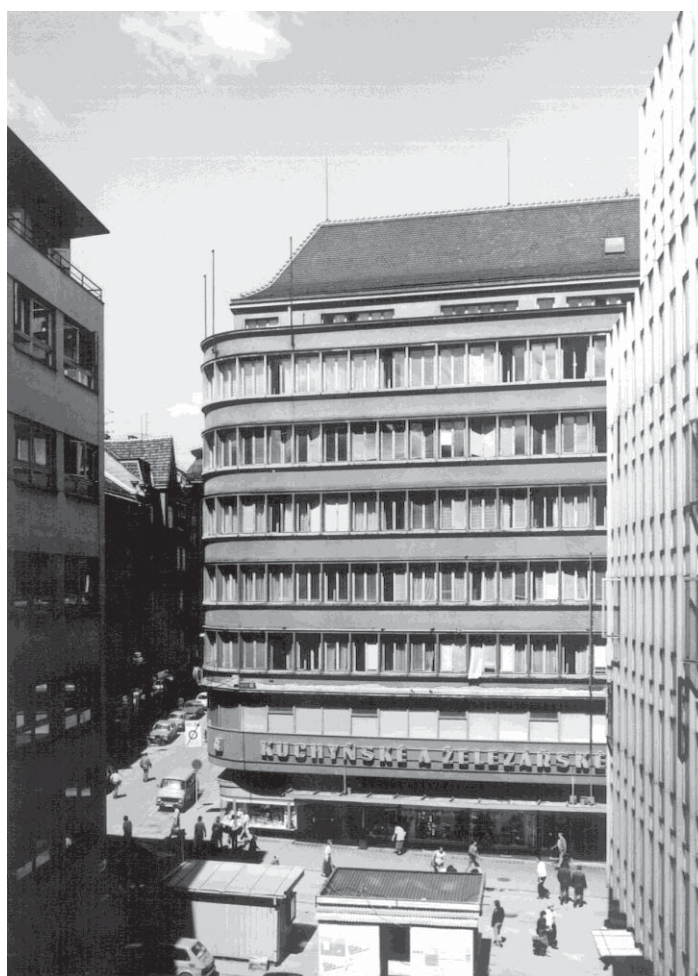
Předválečné snahy o výstavbu sportovního areálu za Lužánkami pokračovaly záhy po osvobození výstavbou fotbalového a zimního stadionu. Fotbalový stadion byl v první etapě postaven v letech 1946–1949.

²⁴⁷ Viktor Rudiš, manuskript, prosinec 2015.

V rámci plánovaného rozsáhlejšího sportovního areálu za Lužánkami byl v letech 1946–1949 postaven zimní stadion, druhý v republice s umělou ledovou plochou, v I. etapě ještě nekrytou. V letech 1949–1953 byl areál doplněn fotbalovým stadionem pro fotbalový klub Zbrojovka Brno.

7.4.6 Stavby pro obchod

Výstavba obchodních domů těsně po válce byla záležitostí spíše ojedinělou. Norbert Troller, jeden z brněnských architektů židovského původu, který přežil holocaust, se před válkou věnoval zejména řešení interiérů obchodů. Těsně po válce navrhl obchodní dům pro Konráda Vichra, dokončený již v roce 1946, který je svým zaobleným nárožím, zdůrazněným horizontálním členěním blízky dynamickým formám staveb Ericha Mendelsohna.

Obchodní dům Konráda Vichra, Koblížná 47/19, Norbert Troller, 1946

Dalším brněnským příkladem obchodního domu je zástavba poválečné proluky historického náměstí, brněnského Zelného trhu, do které architekti Emanuel Hruška a Vilém Zavřel v roce 1947 navrhli kontrastní formu budovy *Městské tržnice*. Dominantní předsazená horizontální, mírně vypouklá hmota hlavní haly, s volně

průchozím přízemím na sloupech, usazená do historického prostředí je formálním vyjádřením funkcionalistických principů.

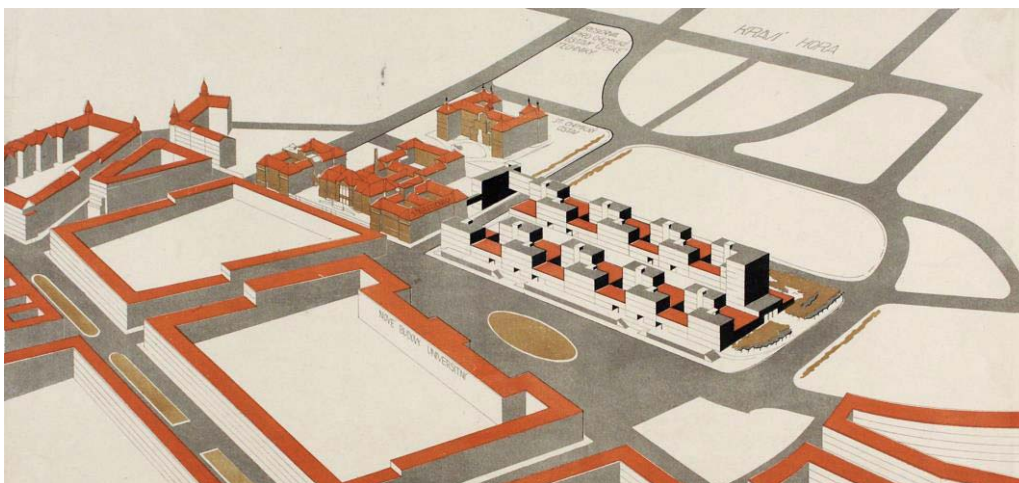
Městská tržnice, Zelný trh 250/14, Emanuel Hruška a Vilém Zavřel, 1947

7.4.7 Stavební aktivity brněnské techniky po osvobození

Předválečné plány na výstavbu univerzitního areálu se brněnským vysokým školám nepodařilo zrealizovat a dislokační roztržitost spolu s prostorovou tísní byly pro výuku zcela nevyhovující. Jediným východiskem zůstávala výstavba nových pavilonů pro doposud neumístěné fakulty, jejímž plánováním se již brzy po válce vedení techniky začalo opět intenzívně zabývat. Podkladem pro vytvoření stavebního programu areálu vysoké školy technických směrů byl předběžný projekt²⁴⁸, vypracovaný v letech 1930–1931 elitním architektským týmem profesorů z odboru architektury²⁴⁹. Tento předběžný projekt byl spíše hmotovým nastíněním skladebného principu, možného postupu výstavby. Ve vyzvané soutěži na rozšíření České vysoké školy technické v Brně v roce 1931 pak Jiří Kroha již samostatně představil projekt, ve kterém oproti zadání, podle svého přesvědčení, změnil polohu Akademického náměstí, částečně je zastavěl a navrhl budovy nad rámec požadovaného stavebního programu.

²⁴⁸ Jiří Kroha, Dobudování české vysoké školy technické, článek bez umístění a datace, in: AVUT, Fond Rektorát VUT v Brně, Dislokace.

²⁴⁹ Na zpracování této studie se autorsky podíleli profesori Vladimír Fischer, Jiří Kroha, Adolf Liebscher a Jaroslav Syříšně pod vedením Emila Králíka, který byl v letech 1922–1924 a 1933–1934 děkanem odboru architektury a pozemního stavitelství a do roku 1939 zde učil architektonické a ornamentální kreslení.

Předběžný projekt na dobudování české vysoké školy technické, Jiří Kroha, 1930

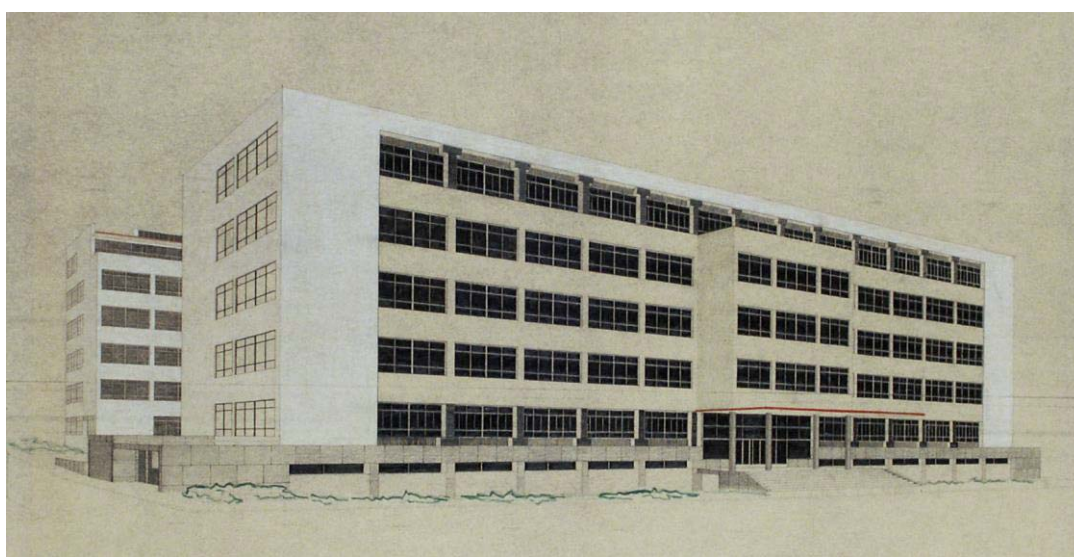
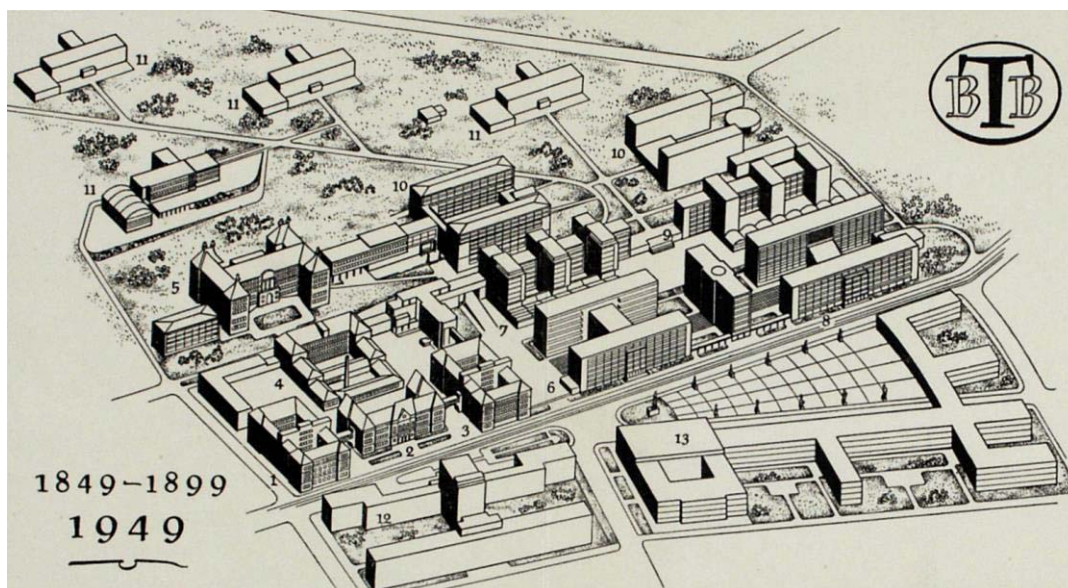
Po osvobození, když se Jiří Kroha stal děkanem architektonického odboru²⁵⁰, byl pověřen úpravou stavebního programu a zadáním na dostavbu budov pro techniku. Navázal na koncept svého předválečného soutěžního návrhu a společně s Josefem Seklou upravili projekt pro umístění odborů podle předpokládaného dalšího směřování a vývoje školy. Aktualizovaný program výstavby techniky počítal s rozvojem nastupujících technických oborů, řešil umístění šesti ústavů do tří pavilonů, přístavbu chemického pavilonu a samostatnou budovu technologického muzea s technickou knihovnou. Rozšíření chemického odboru navazovalo na již existující pavilon v ulici Žižkově, na úpatí Kraví hory byla situována rezidenční oblast se zelenými a rekreačními plochami, níže směrem k Veverčí pokračoval pás určený strojním oborům. Zde byly umístěny ústavy fyzikální a elektrotechnický a také ústavy nových strojních odvětví, kterými byly obory motorových vozidel, aerotechniky, jemné mechaniky a zbraní. Dále navazující zóna pavilonů stavebních uzavírala společně se strojnými pavilony vnitřní *velký pracovní dvůr techniky*²⁵¹ v pokračování uliční fronty původních historických pavilonů české techniky podél ulice Veverčí a soustředila všechny stavební obory, včetně architektury a pavilonu nových stavebních technologií. Jejich čelní fasády pak tvořily západní hranici Akademického náměstí, jehož severní část byla určena k zástavbě pro účely nejvyššího soudu, případně konzervatoře. Východní část Akademického náměstí byla vymezena torzem již zmíněného souboru budov podle návrhu Aloise Dryáka. Nově navržené budovy techniky kontrastovaly s původními historizujícími budovami z let 1911–1917 a klidným horizontálním plynutím nepřehlédnutelně hmotnějších, formálně jednoduchých objemů byly vyjádřením moderního jazyka architektury.

Účelné, funkčně propracované řešení školní budovy tvořily dva rovnoběžné bloky, příčně spojené centrální částí s aulou, na půdorysu ve tvaru písmene H, s čelním křídlem šestipodlažním, u dvorního křídla s ustupujícím sedmým podlažím

²⁵⁰ Prof. Jiří Kroha byl děkanem odboru architektury a pozemního stavitelství od roku 1945 do školního roku 1947/48, od školního roku 1947/49 do 1949/50 byl rektorem Vysoké školy technické.

²⁵¹ Nástin na dostavění Vysoké školy D. Edvarda Beneše v Brně, projekt 1947-1945, Archiv MuMB.

se střešní terasou. Podélné členění čelní fasády je zvýrazněné pásem zapuštěných oken posledního podlaží. Centrální vstupní část je vyznačena vystupujícím rizalitem, v přízemí neseným sloupy a výrazně vyloženou, vodorovně vybíhající tenkou deskou markýzy, která kromě vchodu kryje také široké nástupní schodiště. Základní dispoziční a hmotový koncept pavilonů byl stejný jako u prvorepublikového soutěžního návrhu.

Vývoj návrhu na dostavbu brněnské techniky, Jiří Kroha, 1949

7.5 1948–1955; OBDOBÍ SOCIALISTICKÉHO REALISMU

Po komunistickém puči v únoru 1948 se situace v Československu radikálně změnila, nástup formálního diktátu následovaly politické prověrky a postupně nucené personální změny. Většina architektů, pokud chtěli pokračovat v projektantské práci, v této době již pracovala pod hlavičkou *Stavoprojektu*.

7.5.1 Hledání formy v souladu se socialistickou ideologií

Při studiu dobových materiálů mě zaujaly články v časopise Architektura ČSR, které jsou autentickou výpovědí o tvůrčím hledání, o tom, jak se architekti snažili pochopit ideologický diktát metody socialistického realismu a ve svém díle se s ním vypořádat. Vývoj názoru na řešení bytové otázky z pohledu urbanistické a krajinné tvorby, a to zejména v souvislosti s ideologickými nastaveními po roce 1948, ukazují následující příklady.

Zajímavý byl vývoj projektu sídliště pro pracující v Plzni. Projekt architektů Karla Honzíka a J. Kándla na sídliště Lochotín z roku 1947 je založen na rozborech geologických, pedologických a sociologických a řeší území jako celek zejména z architektonicko-krajinářského hlediska. Řešení obytného celku, umístěného na terase nad lochotínským parkem je zajímavé také některými detaily, které se po válce jevily jako logické, s postupnou kolektivizací zemědělství jejich opodstatněnost mizela. Mám na mysli např.: *„Školní statek, který dnes stojí nad lochotínským parkem právě v zájmovém území, by byl nejspíš hospodářsky vřazen do života sídliště ve funkci dodavatele poživatin. Pamatováno bylo i na to, aby mu byly ponechány plochy k zemědělskému obhospodařování.“*²⁵²

S odstupem tří let sami autoři projekt sebekriticky připomínkovali následovně:

„Návrh obytného sídliště Lochotín pro 3000 rodin škodováckých dělníků a zaměstnanců byl vypracován v roce 1947. (...) Od té doby prochází názor na urbanistický a architektonický koncept důsažnými proměnami ve smyslu socialistického realismu. (...) V celku lze základní pojetí návrhu charakterizovat jako biologické a naturalistické. Řešení vychází z faktů sociologicko-statistických, geografických a meteorologických, přičemž výraz povýtce vyvozen z těchto činitelů, aniž by byl ovládan nadřazenou ideologickou formou. Jedině vjezdová cesta, jak už naznačeno, vykazuje jisté známky ideologického formování. (...) Poznámky zasluhuje brána, která odděluje obsah sídliště od městské komunikace. Tato brána byla navržena jako konstruktivní hříčka z betonové skořápky, čímž naprosto ztratila konvenční a srozumitelný výraz brány. (...) Vážnější kritické revize zasluhuje způsob zastavění. Protože skála vystupuje v celém území sídliště téměř k povrchu terénu, snažili jsme se vyloučit větší výkopy při zakládání tím, že jsme kladli stavby po směru vrstevnic. Tak vzniklo zastavění různosměrné, kdy stavby svírají navzájem nejrůznější úhly dané přírodní nahodilostí. (...) Domnívali jsme se v prostorech takto vytvořených shledávat jistý naturalistický půvab, tím spíše, že byly navrženy, aby jimi vznikaly průhledy ke skupinkám nejvzrostlejších stromů.

*Ve skutečnosti by však takové pasivní podrobování se přírodním nahodilostem působilo nepochybně roztráštěně a postrádalo by oné architektonické výraznosti a velkoleposti, jakou bychom měli socialistickému sídlišti vtisknouti. Jednotící prostorový výraz by mohl být jistě docílen i při minimálních výkopech a při zachování krajinářských průhledů.“*²⁵³

²⁵² Architektura ČSR, roč.IX, 1950, čís. 11-12, str. 328-329

²⁵³ Architektura ČSR, roč.IX, 1950, čís. 11-12, str. 329

Uvedené zdůvodnění, na první pohled velmi pracně vykonstruovaná kritika, je z dnešního pohledu popisem vysoce kvalifikovaného vědeckého přístupu k návrhu obytného souboru, komponovaného v krajinných souvislostech, se zohledněním klimatu a společenských potřeb. Jistě nebylo jednoduché, poté, kdy architekti s nejvyšší zodpovědností a péčí, vyvinuli vědecky obhajitelný koncept obytného souboru s respektováním krajinné konfigurace a kontextu, výsledky své práce tímto šroubovaným způsobem překroutit a dehonestovat.

Ve stejném čísle časopisu je jako kladný příklad socialistické architektury uváděno řešení sídliště u města Gurjeva v Sovětském svazu, kde je vyzdvížena skutečnost, že ačkoliv „*sídliště se stavělo ve válečných letech (...), bylo nutno věnovat velikou pozornost ekonomice stavby. Proto šetřili, ale jen potud, pokud to neomezovalo ideologický obsah sovětské architektury. Tato šetrnost se projevovala ve využití místních stavebních materiálů a v maximální racionalizaci stavebních prací; přitom autoři věnovali velikou péči uměleckému zpracování každé budovy, každého detailu v ní*“²⁵⁴. Uvedené příkladné sovětské sídliště tedy jednak dbalo na formu, v tomto případě formu socialistického realismu, ale také splňovalo některé v současné době prosazované zásady udržitelnosti výstavby, a to zejména z hlediska ekonomického a také s ohledem na snižování environmentálních dopadů výstavby.

A zatímco na stránkách časopisu Architektura ČSR ideologicky orientovaní a v tomto směru také rétoricky zdatní architekti vedli disputace o správné podobě socialistického realismu, jako např. o přípustném procentu formalismu v socialistické architektuře, v terénu docházelo k historicky zásadním změnám některých částí české krajiny. Velmi rychlé změny na tváři a v reliéfu krajiny způsobil již zmíněný vznik nových urbanistických celků, průmyslových oblastí a areálů. Postupně začala mizet původní krajina v oblastech s těžebním průmyslem. A také kolektivizace zemědělství na venkově způsobila rychle realizované a viditelné změny krajiny, následované migrací obyvatelstva, novým způsobem života na venkově a opět s tím souvisejícími dalšími změnami v organizaci sídel.

Všeobecné vnímání pozice socialistického realismu pamětníky, absolventy brněnské fakulty architektury a následně v Brně tvořícími architekty je takové, že ideologický proud socialistického realismu Brnem prošel v lehčí formě. I zde byly realizovány obytné soubory podle kompozičních zásad ideálu renesančních měst, jejichž pravidelná kompozice, symetrie, proporce a tektonická gradace patřily k východiskům *sorely*. Výsledná estetika brněnských sídlišť tohoto období je však výrazně prostší a civilnější než dramaticky vystrojené, epicky výtvarné fasády monumentálně hmotově a sochařsky gradovaných kompozičních scénérií velkorysých, nově založených urbanistických celků ve strategicky nejvýznamnějších průmyslových oblastech republiky a také v některých částech hlavního města.

Když brněnský *Stavoprojekt* po čtyřiceti letech své existence, tedy v době všeobecně kritického postoje k období socialistického realismu, hodnotil svoje působení v době přikázané metody socialistického realismu, Václav Kasalický²⁵⁵

²⁵⁴ Tamtéž, str. 340

²⁵⁵ tehdejší vědecký tajemník Ústředního výboru Svazu českých architektů

v úvodním slovu v jubilejní publikaci uvádí, že Stavoprojekt „*se nechtěl smířit s lacinou aplikací dekorativních prvků do doby a prostředí zcela odlišných*“²⁵⁶.

Podle Pavla Halíka²⁵⁷ při hledání *metody*, což byl pojem, který měl nahradit sloh či styl, architekti zpočátku používali téměř výhradně moderní tvarosloví, někdy s inspirací Kotěrou či Perretem, spojujícím „*logicky klasicismus s modernismem a konstrukční technologií betonu*“²⁵⁸, postupně se pak obraceli k historickým inspiračním zdrojům, jejichž používání přetrvávalo a postupně doznívalo ještě během druhé poloviny padesátých let.

V Praze v roce 1947 proběhla soutěž na budovu Národního shromáždění na Letné. Návrh Jaroslava Fragnera ve spolupráci s Vincencem Makovským, ač nerealizovaný, je svými tradičními klasicizujícími formami příkladem odklonu od funkcionalismu a předznamenáním monumentálních tendencí socialistického realismu, a to již v době předcházející období přikázaných forem.

Lenka Popelová v příspěvku o formálních proměnách architektury píše, že i když představitelé české, převážně levicově orientované tvůrčí inteligence již od meziválečného období obdivovali Sovětský svaz, někteří tvůrci „*se dokázali z úzkého proudu vnucené inspirace socialistického realismu částečně vyvázat*“, a jako příklad uvádí pražský hotel Jalta od Antonína Tenzera, který připisuje „*spíše k stylu art deco, tedy k modelům buržoazních meziválečných let*“²⁵⁹.

7.5.2 Bytová výstavba, stavby pro bydlení

Pro Československo znamenal nástup socialistického realismu vznik obrovských obytných celků, vznikají nová města – obytné soubory pro pracující. Zřejmě nejznámějším urbanistickým počinem této doby, do jehož řešení byly zapojeny *Stavoprojekty* v celé republice, jsou obytné celky Nové Ostravy v ocelovém srdci republiky, které vznikly na základě územního plánu Ostravsko-karvinského revíru kolem historického města. Na tradiční kompoziční osnově, s převzetím historických forem, zde vznikají tři nová města: Poruba, Karviná a Havířov. Tradiční kompozice přinesla propojení města sítí hlavních a vedlejších ulic a náměstí s vnitřními parkovými vnitrobloky. Vzorovými příklady architektury sorely při výstavbě nových měst z jiných koutů republiky jsou například Nová Dubnica na Slovensku a také Ostrov nad Ohří v západních Čechách, kde bylo na pravidelném, výhradně pravoúhlém osovém rastru vytvořeno zahradní město, složené ze čtyř samostatných

²⁵⁶ Václav Kasalický. Ke čtyřiceti letům socialistického projektování v Brně, in: Stavoprojekt 1948-1988, 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu, Stavoprojekt 1988.

²⁵⁷ HALÍK, Pavel. Architektura padesátých let, in: M. Platovská – R. Švácha, (eds.), Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V): 1. Praha: Academia, 2005, s. 293–339. ISBN 9788020013903.

²⁵⁸ Tamtéž

²⁵⁹ POPELOVÁ, Lenka. Mutující fáze československé architektury po roce 1954 a otázka historismu reflektovaná v soutěžních projektech. In: Lenka Popelová [online]. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: http://lenkapopelova.webnode.cz/news/mutujici-faze-ceskoslovenske-architektury-po-roce-1954-a-otazka-historismu-reflektovana-v-souteznicich-projektech1/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Flenkapopelova.webnode.cz%2Fnews%2Fmutujici-faze-ceskoslovenske-architektury-po-roce-1954-a-otazka-historismu-reflektovana-v-souteznicich-projektech1%2F

okrsků se společným centrálním náměstím. Ostrovská podoba sorely je, obdobně jako tomu bylo v Brně, svou výrazně střízlivější formou přikloněna spíš k předválečnému modernismu, na rozdíl od těžkopádného historismu ostravských hornických sídlišť.

Jak již bylo zmíněno výše, levicově orientované principy funkcionalismu byly výborně propracovanou teorií²⁶⁰ pro nástup typizace a standardizace, které se po únoru 1948 staly vhodným východiskem pro řešení poválečného nedostatku bytů.²⁶¹ Byla to zejména výstavba obytných celků, kde se *sorela* uplatnila v nejmasovějším měřítku.

Studijní a typizační ústav v Praze (STÚ) vydal v roce 1951 dvanáctisvazkový *Typizační sborník*, soubor dispozičních, konstrukčních, materiálových a architektonických řešení bytů. Brněnský *Stavoprojekt* patřil k vybraným projektovým podnikům, které měly v programu vývoj a hledání cesty k řešení kvalitního bydlení rychlou a ekonomickou cestou se současným splněním požadavku kvantity. V praxi byla situace taková, že v souvislosti s novou organizací stavební výroby vznikaly problémy s koordinací dodávek, a současně se zaváděním typizovaných výrobků docházelo k poklesu kvality řemeslných prací.

V Brně byl významným *vývojářem* v oblasti bydlení František Zounek. Brněnské sídliště Vsetínská je příkladem, kdy výstavba podle projektu Františka Zounka a Miroslava Dufka započala ještě před rokem 1948, v návaznosti na předválečnou zástavbu s malometrážními byty v kostkách od Bedřicha Rozehnal a pavlačových blocích od Václava Hilského²⁶² v ulici Dvorského. Výsledná podoba souboru, dokončeného během padesátých let, je již ve formách socialistického realismu.

Vzorovým příkladem uceleného obytného souboru sídliště z tohoto období v Brně je sídliště *Leninova* v dnešní Kounicově ulici, realizované v letech 1956–1957, které s použitím osové kompozice doplnilo nezastavěnou oblast na pomezí městského centra a městské části Královo Pole a navázalo na již existující řádkovou zástavbu bytových domů z období předválečného a těsně po roce 1945. Kladem těchto malých sídlišť byl nejen velkorýsý parkový prostor s řadou zákoutí a venkovní vybaveností ve vnitrobloku, s jeslemi a školkou, ale také začlenění obchodů, provozoven služeb a restaurace do parteru domů na straně vedoucí do ulice. Kompozicí a rovněž cihelnou technologií odpovídá sídliště *Leninova* podobným obytným souborům, které byly ve stejné době postaveny např. v Havířově nebo na Slovensku v Žiaru nad Hronom. Při výstavbě *sídliště Leninova* byly experimentálně použity cihelné bloky, osazované na místě jeřáby, tedy stejná technologie, jako byla použita také při výstavbě ostravské Poruby nebo experimentálního domu T16/55 od Miroslava Drofy a Karla Janů ve Zlíně, dokončeného v roce 1955.²⁶³ Nedaleký

²⁶⁰ Teorie bývalé skupiny PAS (Pokroková architektonická skupina)

²⁶¹ ŠLAPETA, Vladimír. Úvod k části: 1945–1959 v Brno – architektura 1945–1990, Renata Vrabelová, Brno - architektura 1945–1990. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 8025459969.

²⁶² Ve spolupráci s Rudolfem Jasenským, Františkem Jechem, Karlem Koželkou.

²⁶³ Miroslav Drofa: Experimentální nárožní dům T16/55. In: Zlínská architektura [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.architekturazlin.cz/experimentalni-narozni-dum-t1655>

obytný soubor v okolí ulic Botanické, Tučkovy a Hrnčírské byl použitím více zdobných prvků a výraznějšího tektonického členění vzornějším následovníkem sovětského vzoru.

*Sídlště Leninova, ulice Kounicova, Tábor, Šumavská, Pod Kaštany,
Vilém Kuba, Vítězslav Unzeitig, 1956–1961*

V rámci občanské vybavenosti pro sídliště *Leninova* byl podle projektu Mojmirá Kyselky st., autora funkčně a provozně propracovaných, velmi zdařilých školských staveb již v předválečné době, postaven v roce 1953, podle projektu z roku 1949, školní komplex pro oddělenou výuku chlapců a dívek. Důsledně symetrická kompozice odpovídá zásadám socialistického realismu, ale v pojetí fasády se autor vyhnul použití zdobných historizujících prvků, které byly naopak bohatě použity u přes společné sportoviště sousedících Tauferových kolejí a dále postupující nízkopodlažní zástavby bytových domů. Dále na západ, na území Žabovřesk, pokračovala také rozsáhlejší výstavba čtyřpodlažními bloky, posazenými v zeleni částečně v řádcích, částečně v uzavřené kompozici s občanskou vybaveností ve vnitrobloku. Zajímavým obytným souborem v této městské části bylo komorní sídliště, které podle projektu Zdeňka Kříže v letech 1950–1956 vyplnilo volné plochy na území Žabovřesk pod Wilsonovým lesem. Pravidelný půdorys čtyřpodlažních bytových domů zde navazuje na dřívější zástavbu volně stojících a řadových rodinných domů a uzavírá blok kolem vnitřního parku s dětskými hřišti a školkou, které stejně jako obchody v parteru doplňují občanskou vybavenost také pro obyvatele rodinných domů.

Velmi zajímavým urbanistickým počinem v rámci Brna je málo zmiňované sídliště *Jabloňová* v Medlánkách, jehož urbanistický koncept zcela v duchu moderny navrhl Bohuslav Fuchs už v roce 1947, ale k realizaci došlo až koncem

šedesátých let. V době vzniku projektu byl Fuchsův koncept velmi nadčasový a vymykající se tehdejší produkci, v době realizace výjimečnost projektu kromě urbanismu zajistila také tradiční výstavba družstevních domů z cihel. Sídliště na jižním svahu tvoří soustava rovnoběžných ulic, položených v úhlu 45 stupňů k páteřním komunikacím ulic Jabloňová a Podpěrova. Základem urbanistického konceptu Bohuslava Fuchse je modifikace struktury zástavby podle konfigurace terénu – použitím různé podlažnosti domů: domy nejnižší na svahu jsou nejnižší, se třemi nadzemními podlažími, výše položené domy se stoupajícím počtem podlaží svojí výškou podtrhují terén.

Ojedinělým příkladem samostatně stojícího domu je bytový dům vilového typu od Miroslava Dufka v ulici Venhudově v Černých Polích. V letech 1956–1957 zde architekt realizoval typ předválečné činžovní vily s decentním použitím výrazových prostředků socialistického realismu, včetně domovního znamení nad vchodem.

V roce 1949 navrhl František Zounek ve spolupráci s Mojmírem Kyselkou st. a Jaroslavem Ryškou internát zdravotních sester pro tehdejší Krajský ústav národního zdraví. Komplex budov pro ubytování středního zdravotnického personálu, včetně zařízení jeslí a s částí administrativních pracovišť nemocnice, dokončený v roce 1955, na fasádě velmi odlehčeně používá některé dekorativní prvky *sorely*, ale usazením do terénu, krajinářskými úpravami a hlavním vstupem přes most pod tenkou desku markýzy, položené na štíhlém rámu betonového nosníku, ohnutého do tvaru písmene U, je více vyjádřením mezinárodního stylu předválečné moderny.

Výrazným příkladem hledání formy pro vyjádření socialistického realismu v celorepublikovém prostředí jsou atypické třináctipodlažní věže bytových domů od Josefa Havlíčka, Karla Filsaka a Karla Bubeníčka, postavené podle projektu z roku 1951 v letech 1954–1957 v Kladně-Rozdělově, které podle Pavla Halíka ukazují *perretovský* přístup v hledání metody socialistického realismu.²⁶⁴ Podle Vladimíra Šlapety byl Josef Havlíček ovlivněn pracovním pobytem v New Yorku na jaře 1947, kde pracoval v týmu s Oscarem Niemeyerem a Le Corbusirem. Po návratu začal pracovat na rozdělovských věžácích, v jejichž skladbě je estetika amerických mrakodrapů rozeznatelná a jejichž realizaci předcházeli ještě velmi kvalitní, ale nerealizovaný dvouletkový projekt od kolektivu Havlíček, Kovařík, Koněřza. Později, od roku 1956, řešil Josef Havlíček typizační studie pro panelovou bytovou výstavbu, zpracoval také regulační plán nových částí Jindřichova Hradce. V jeho ateliéru pracoval také Vladimír Machonin, který založil časopis *Sovětská architektura*, kde prezentoval příklady architektury podle metody socialistického realismu ze Sovětského svazu.²⁶⁵

²⁶⁴ HALÍK, Pavel, *Architektura padesátých let*, in: M. Platovská – R. Švácha, (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 323. ISBN 9788020013903

²⁶⁵ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

7.5.3 Příklady dalších budov z období 1945–1955

V padesátých letech v Brně vzniklo také planetárium, od roku 1949 začal Jaromír Kurfürst pracovat na projektu. První etapa výstavby planetária s kopulemi byla na vrcholu Kraví hory nad Brnem dokončena v roce 1953, tedy ve stejném roce, kdy začala výstavba pražského planetária ve Stromovce, které, formálně odpovídající kánonu socialistického realismu, bylo podle projektu Jaroslava Fragnera, s použitím montovaného železobetonového skeletu, dokončeno v roce 1958.²⁶⁶

Zcela mimo hlavní formální směr socialistického realismu stojí realizace výstavního pavilonu Anthropos, který byl v letech 1956–1958 zbudován pro umístění výstavy *Člověk a jeho rod*, přemístěné z výstaviště poté, kdy v padesátých letech původní Krohův pavilon z roku 1928 uvolnil místo výstavbě pavilonu C.

Pavilon Anthropos, Pisárecká 273/5, Evžen Šteflíček, 1956–1958

Monumentální architektura s elegancí téměř antického chrámu, nádherný příklad čisté, z funkce odvozené formy patří k prvním brněnským příkladům brutalismu. Pavilon je ojedinělou realizací Evžena Šteflíčka, bývalého asistenta Jiřího Krohy na brněnské fakultě architektury, který po roce 1968 emigroval. Před budovu byla umístěna betonová figurální plastika Františka Šenka *Neandrtálec*. Čistota a dynamika původní zalomené čelní fasády s rytmicky umístěnými vertikálními okny s mezisloupy a s centrálním nástupním schodištěm byla zrušena přístavbou při celkové revitalizaci objektu v roce 2013.

²⁶⁶ PECHAR, Josef. Československá architektura: 1945-1977. Praha: Odeon, 1979. Architektura, s. 30.

Čistotou formy, monumentalitou a nadčasovostí považují pavilon Anthropos v jeho původní formě za jedinou československou stavbu, která se může se ctí přiblížit k *Památníku Slovenského národního povstání* v Banské Bystrici, na jehož podobě pracoval architekt Dušan Kuzma od roku 1959. Banskobystrický památník je jedním z vynikajících příkladů spolupráce architekta se sochařem, zde se sochařem Jozefem Jankovičem, autorem ústředního sousoší *Oběti*.²⁶⁷ Na umístění památníku a začlenění do krajiny se podíleli Emanuel Hruška a Milan Kodoň.

Nadčasový a ve své době ojedinělý je také projekt viaduktu s elegantní předpjatou železobetonovou konstrukcí, který byl v letech 1955–1957 postaven v rámci znovuzrození aktivit na brněnském výstavišti podle projektu Františka Kočího, pro přímé tramvajové spojení z hlavního nádraží k výstavišti.

Do tohoto období spadá také rekonstrukce kina v Krnově, kde v původním Dělnickém domě z počátku století bylo podle projektu Lubomíra Šlapety vybudováno u nás první kino s širokoúhlou projekcí. Interiér kina, mimo jiné s podlahou v dekoru benátské dlažby, již používá prvky typické pro design tzv. *bruselu*.

7.5.4 Stavební aktivity brněnské techniky v období socialistického realismu

V letech 1948–1950, kdy byl profesor Kroha po dobu dvou akademických roků rektorem brněnské techniky, měl jako architekt na tuto dobu zcela výsadní postavení: poté, kdy byl v září 1948 ustaven *Stavoprojekt* a většina soukromých architektonických prací byla postupně zestátněna a soustředěna do centrálního projektového podniku, Jiří Kroha vedl svůj vlastní ateliér.

Svůj vlastní ateliér měli v té době v rámci *Stavoprojektu* také Karel Havlíček, který si podal přihlášku k profesuře na pražské technice, ale nebyl přijat, stejně jako Gustav Paul. Věra Machoninová, v rozhovoru s Michaelou Jehlíkovou Janečkovou uvádí, že jak Fragner, tak Havlíček sice měli svůj vlastní ateliér, „ale neměli práci, třeba Havlíček ten měl až ty věžáky, ale jinak nemohl nic dělat.“²⁶⁸

V *Ateliéru národního umělce Jiřího Krohy* (ANU)²⁶⁹ vznikala podoba návrhu pavilonu fakulty architektury, jehož tvaroslovný vývoj je příběhem Krohova ideologického odklonu od, slovy Jiřího Krohy, „bezüčelného, formálního konstruktivismu k architektuře socialistického realismu“²⁷⁰. Traduje se, že cestu k socialistickému realismu svému profesorovi usnadnili jeho žáci. „V jeho (Krohově, pozn. autorky) ještě konstruktivisticky pojatém návrhu Fakulty

²⁶⁷ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724. s. 73.

²⁶⁸ Viz rozhovor s Věrou Machoninovou. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. *Směrování k socialistickému realismu v architektuře ČSR*. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce prof. PhDr. Rostislav Švácha., s. 56.

²⁶⁹ ANU (1948-54) přejmenován na MANU (1954-56). MANU uzavřen v roce 1956. Národní archiv Praha, Ústřední správa pro bytovou a občanskou výstavbu, karton 130, in: Marcela Macharáčková (ed.), Jiří Kroha v proměnách umění 20. století – architekt, malíř, designér, teoretik. Muzeum města Brna ve spolupráci s vydavatelstvím ERA, Brno 2007, s. 330.

²⁷⁰ Jiří Kroha, O socialistický realismus v naší architektuře, in: *Architektura ČSR*, roč. IX., 1950, čís. 1-2, str. 2.

architektury VUT na jaře 1949 nakreslili jeho asistenti Lubor Lacina²⁷¹ a Evžen Šteflíček²⁷² dva kolosální sloupy s korintskými hlavicemi. Kroha tento vtíp akceptoval, a tím uvedl éru svých návrhů v novém duchu, která pak pokračovala projektem Technické a univerzitní knihovny (1950) a v teoretických statích v časopise *Architektura ČSR*, v nichž odsoudil závěry kongresu v Bergamu, lidu nepřátelský charakter funkcionalismu a vytyčil nový směr socialistického realismu.²⁷³

Zmíněnému vtípu je přisuzována role inspirace, která Krohovi napověděla cestu, ukázala směr v hledání národního slohu s atributy lidovosti, tradice a ideologického vyjádření, protože takto upravenou podobu pavilonu architektury a pozemního stavitelství použil jako ilustraci k výkladu architektury jako „nového umění, pro které můžeme získati velmi mnoho kulturním dědictvím, ale pro něž hlavní tvůrčí síly jsou právě v nové skutečnosti našeho lidu“²⁷⁴.

Úprava návrhu na dostavbu brněnské techniky v duchu socialistického realismu, 1949–1950.

V prvním čísle časopisu *Architektura ČSR* v roce 1950 vysvětluje národní umělec Jiří Kroha rozdíl mezi měšťáckou, formálně účelnou architekturou, docházející „k bědným, kosmopoliticky bezobrazným stavbám“²⁷⁵ a architekturou socialistického realismu, která „musí naproti tomu vycházeti z harmonického souhrnu požadavků, jak vyplývají souběžně z lidového způsobu života“²⁷⁶. Na dalších stránkách tohoto čísla architekt složitými konstrukcemi objasňuje formální proměnu návrhu pavilonu architektury, s odkazem na závěry Varšavské celostátní konference architektů Dělnické polské strany, které vytyčily program „snahy o nekompromisní odtržení od

²⁷¹ Lubor Lacina, autor rekonstrukce interiéru kina Scala, projekt 1962, realizace 1965

²⁷² Evžen Šteflíček, autor pavilonu Anthropos, projekt 1956, realizace 1958, v roce 1968 emigroval.

²⁷³ Vladimír Šlapeta, in: VRABELOVÁ, Renata. Brno - architektura: 1945 - 1990. 1. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 978-80-254-5996-6. s. 20. Srov. také: PELČÁK, Petr, 6 1/2, in: Česká architektura 2008-2009, Praha: Prostor, 2009, ISBN 9788087064047.

²⁷⁴ KROHA, Jiří. O socialistický realismus v naší architektuře. *Architektura ČSR*. Praha, 1950, IX(1-2), 4.

²⁷⁵ KROHA, Jiří. O socialistický realismus v naší architektuře. *Architektura ČSR*. Praha, 1950, IX(1-2), 2.

²⁷⁶ Tamtéž

*formalismu a směrů z toho plynoucích, jako konstruktivismu a funkcionalismu*²⁷⁷. Jiří Kroha zde za pomoci náročné slovní ekvilibristiky rozebírá rozpory mezi formou a obsahem architektonických teorií posledních desetiletí, hledá oporu i v 19. století a teoretickým názorům Gottfrieda Sempera přisuzuje „*vůli k rozvíjení tradičních (nikoliv mechanicky historických) vývojových forem*“²⁷⁸ a dále poukazuje na možnost, a v té době spíše velmi naléhavé doporučení, učit se ze zkušeností sovětské výstavby. Tento teoretický rozbor je namířen k obhajobě použití historizujících forem v návrhu pavilonu architektury a k jasnému závěru, kterým autor ozřejmuje umístění sloupů přes tři podlaží čela budovy. Kroha vyzdvihuje humanistický faktor sloupu v průčelí budovy, kdy sloup v porovnání s výrazem tektonického pilíře nebo materiálové podpěry je jasným vyjádřením vztahu subjektu k objektu, tedy přenesením vztahu „*živého člověka ke služebné hmotě, znakem člověka jakožto vítězného přetvořitele přírody*“²⁷⁹. Tímto způsobem architektuře navrácí patos, který byl formalistickými směry odmítán. Jiří Kroha v článku připomíná, že zde představený projekt pavilonu architektury vznikl na počátku hledání a vývoje nového slohu, že tento nový sloh nemůže, stejně jako historické slohy, vzniknout najednou, musí se postupně rozvíjet, a z tohoto důvodu ani do nových staveb není možno najednou vnést všechny formy, „*musíme postupovat velmi úsporně. Proto jsem i v naznačeném projektu použil tradičních forem nikoliv v celé stavbě a v celé soustavě, nýbrž jenom v několika ideologicky vymezených částech ostatní soustavou nadřazených, ideologicky vypjatějších.*“²⁸⁰

Autorovo vysvětlení však nebylo přijato jeho kritiky, kterými se stali hned v následujícím čísle časopisu Architektura ČSR Vladimír Machonin a Josef Ulman, kteří v článku *Několik poznámek k projektu národního umělce Jiřího Krohy*²⁸¹ Krohovi vytkli v jeho „*těžko srozumitelné větě*“ alibismus postupného odpoutávání se od formalismu, protože „*v období zostřeného třídního boje i v ideologické nadstavbě nemá v lidové demokracii oprávnění jakýkoliv formalismus*“. Zdůrazňují, že architektura, ve které mají vyrůstat a být vzděláváni synové dělnické třídy, musí být „*radostná, bojovná, monumentální a musí vyjadřovat ušlechtilost svého humanistického záměru*“. Návrhu vytykali kromě příliš znatelného použití formálních prvků funkcionalismu také potlačenou vertikality, nevhodně použité sloupy a celkovou nevýraznost: „*Shrneme-li svoje výtky, můžeme říci, že všechny chyby způsobují nakonec to, že budova působí neradostným až fádním dojmem a že je těžko ji zařadit do naší životem kypící doby...*“ Porovnáním obou, zjevně velmi podobných Krohových projektů, se dá vyvozovat, že tento bezbolestný porod v době

²⁷⁷ KROHA, Jiří. Na okraj architektonického řešení konkrétního projektu. Architektura ČSR. Praha, 1950, IX(1-2), 8.

²⁷⁸ Tamtéž

²⁷⁹ Tamtéž

²⁸⁰ KROHA, Jiří. Na okraj architektonického řešení konkrétního projektu. Architektura ČSR. Praha, 1950, IX(1-2), 9.

²⁸¹ MACHONIN, Vladimír a Josef Ulman. Několik poznámek k projektu národního umělce Jiřího Krohy. Architektura ČSR. Praha, 1950, IX(3-4), 102.

hledání národního stylu byl pro kolegy architektky nepřijatelný. Nicméně i přes takto jasně formulovanou kritiku byl podle Krohova návrhu v roce 1949 vypracován projekt budovy pro ústav inženýrského stavitelství a architektury a ústav pozemního stavitelství a bylo rozhodnuto, že stavba bude v následujícím roce zahájena. Je otázkou, jestli rozhodnutí představitelů brněnské techniky, které nepodlehlo kritice z centra, je vyjádřením příklonu k myšlenkám funkcionalismu nebo spíše autoritou profesora Krohy na brněnské architektonické scéně.

Situace v následujícím roce se však vyvinula jinak. 18. 6. 1950 vešel v platnost nový Zákon o vysokých školách 58/1950 Sb., který reorganizoval vysoké školství, správu a kontrolu vysokých škol přidělil Ministerstvu školství, a jím zřízený Státní výbor pro vysoké školy ustanovil novou strukturu oborových a výukových jednotek vysokých škol. Ústavy se staly fakultami a ty byly dále podle příbuznosti oborů členěny na katedry. Brněnské technice byly Státním výborem pro vysoké školy schváleny čtyři fakulty: Fakulta architektury a pozemního stavitelství, Fakulta inženýrského stavitelství, Fakulta strojní a elektrotechnická a Fakulta chemického inženýrství. Na všech fakultách bylo celkem 31 kateder.

Problém všeobecného nedostatku pracovišť brněnských vysokých škol začal řešit nový správce. Výnosem MŠVU ze dne 27. 2. 1950 v dubnu a květnu 1950 byla ustavena prověřovací komise Krajského národního výboru²⁸², která místními šetřeními v budovách a prostorách, používaných jednotlivými vysokými školami zvážila jejich vhodnost pro potřeby výuky konkrétních ústavů. Výsledkem složitých dlouhotrvajících jednání bylo ponechání budovy bývalé německé techniky na Joštově lékařské fakultě, s výjimkou místností v přízemí, používaných ústavem elektrických strojů, tedy budoucí fakulty elektrotechnické. Pro umístění Fakulty architektury a pozemního stavitelství se podle jejích zástupců jevila jako nejvhodnější právnická fakulta, zrušená výše zmíněným Zákonem²⁸³, jejíž prostorná budova od Aloise Dryáka byla vhodná pro výuku bez nutných adaptací. Budova bývalé právnické fakulty byla dostatečně prostorná i pro umístění pracoviště pro centralizovanou výuku matematiky a deskriptivní geometrie pro všechny fakulty a pro samostatné oddělení zeměměřičství. Umístěním největší fakulty, kterou byla právě Fakulta architektury a pozemního stavitelství, se částečně vyřešil dislokační problém.

Další organizační změny, tentokrát fatální pro existenci brněnské techniky, proběhly v následujícím roce v souvislosti s mezinárodní situací, charakterizovanou obavami z hrozícího dalšího válečného konfliktu. V souladu s vojenskou politikou SSSR a států Varšavské smlouvy vznikla potřeba podpory rozvoje technických oborů, využitelných pro vojenskou obranu zemí socialistického bloku. Usnesením ÚV KSČ ze dne 4. 7. 1951 byla Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně transformována na Vojenskou technickou akademii. Nově ustavená vojenská vysoká

²⁸² Protokol sepsaný prověřovací komisí KNV v Brně týkající se prověrky pracovišť vysokých škol v Brně podle výnosu MŠVU ze dne 27. 2. 1950 č.j. 118.286/50-III/2, in: AVUT, Fond Rektorát VUT v Brně, Dislokace.

²⁸³ Zákon o vysokých školách 58/1950 Sb.

škola převzala nejen celý areál školy na Veveří včetně chemického pavilonu na Žižkově, ale také velkou část učitelů a profesorů. Úředně byly nemovitosti do vojenské správy převedeny v roce 1953. V červenci 1952 byl vojenské správě přidělen také bývalý biskupský alumnát na Antonínské 548/1 (současné Centrum a rektorát VUT).

Vysoká škola stavitelství (VŠS), která svým založením v roce 1951 zachránila zbytky fakult stavitelských oborů, se nastěhovala do budovy na Úvoze²⁸⁴, až do roku 1949 zabrané Ředitelstvím státních drah, které budovu uvolnilo přestěhováním do nového komplexu od Evžena Škardy na Kounicově ulici. Díky zrušení Pedagogické fakulty došlo k uvolnění budovy na Poříčí 273/5, která se tak stala sídlem Vysoké školy stavitelství a dodnes zde sídlí Fakulta architektury VUT v Brně. Neorenesanční budova školy byla na svrateckém nábřeží postavena roku 1878 stavitelem Josefem Arnoldem podle návrhu Josefa Laiznera pro Český učitelský ústav. Profesor Ruller vzpomíná, jak na této škole strávil již dětství: „*Já jsem v té budově na Poříčí žil od svých šesti let – byl tam učitelský ústav, který měl svoji cvičnou obecnou školu. Tenkrát nebyla pedagogická fakulta na univerzitě, ale byl to učitelský ústav – pro adepty na učitele taková laboratoř, kde se učili učit. A to bylo ohromně fajn, protože kromě studentů na stážích nás učili kantoři, kteří byli na úrovni vysokoškolských profesorů. A totéž bylo pak na gymnáziu, protože za války byly vysoké školy zavřené, a na středních školách našli vysokoškolští profesori uplatnění. Po skončení obecné jsem primu a kus sekundy absolvoval na Poříčí v budově pedagogické fakulty od Syřiště. Ale po okupaci to zabrali nacisté pro vojenské velitelství a my jsme se pak až do konce války v budově na Poříčí 5 střídali s učitelským ústavem, jeden týden my dopoledne a oni odpoledne a druhý týden obráceně. Čili to bylo už 13 let, pak 5 roků jako asistent u Kopřivy, to už mám 18 let, a teď od devadesátého šestadvacet let.*“²⁸⁵

Ani budova na Poříčí nebyla pro potřeby VŠS kapacitně dostačující, a tak přednášky probíhaly v různých prostorách po celém Brně.²⁸⁶

Pro ubytování studentů civilní techniky byly v Králově Poli na Mánesově ulici v roce 1953 postaveny koleje podle projektu Miloslava Kopřivy, autora řady

²⁸⁴ Původně Zeměbranecká kasárna arcivévody Rainera byla postavena v roce 1896 podle návrhu architekta Městského stavebního úřadu Ottokara Burgharta. V roce 1920 byly dva třípodlažní bloky na rohu ulic Údolní 244/53 a Úvoz 244/33 doplněny nárožním polygonem přízemní budovy Anatomického ústavu s aulou podle projektu Miloše Lamla, vedoucího kanceláře Zemské správy politické, která řídila stavební aktivity brněnské univerzity.

²⁸⁵ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2015 v Brně

²⁸⁶ Vedení školy bylo umístěno do budovy na Vlhké 194/25, pro výuku byly využívány pronajaté prostory kanceláří a bytů v bytových domech z konce 19. století na Gorkého 62/13, na rohu s Jaselskou, Gorkého 57/7, 59/9, v Jaselské 201/18, dům na Kolišti (Stalinovy sady, Sady osvobození) 647/33 a 1907/3, v Husově 355/13 a 255/8 a dům na rohu ulic Kounicovy (Leninovy) 681/10 a Smetanovy 757/17, na Vídeňské (Koněvově) 223/1 a další prostory byly v pronajatých dvou podlažích administrativní budovy akciové společnosti Ferra, od roku 1972 Feron, n. p. na Vídeňské (Koněvově) 291/89. Škola začala stavět také na pozemku v Kníničkách, v ulici Rekreační 171/1, který koupila v roce 1951 a umístěním dvou montovaných dřevostaveb zde zahájila výstavbu náhradních laboratoří. Následně, v letech 1955–1959, zde byly postaveny další provozní budovy, s dílnami a výzkumnými laboratořemi zdravotního inženýrství Fakulty inženýrského stavitelství. Jednoduché, převážně jedno- až dvoupodlažní halové stavby s nízkými sedlovými střechami byly dokončeny v roce 1959 a škola je využívala až do poloviny devadesátých let.

meziválečných, funkcionalisticky pojatých staveb, v Brně mimo jiné obchodního domu Brouk a Babka. Komplex Mánesových kolejí tvoří dvě křídla s třemi ubytovacími podlažími, s orientací pokojů na východ a západ, spojená jednopodlažním krčkem s hlavním vstupem a terasou na střeše. „*Použitím klasicistních dekorativních prvků nárožních bosáží a profilovaných okenních šambrán s reliéfem balustrád na parapetech se hlásí k tvaroslovným východiskům socialistickému realismu.*“²⁸⁷ Podle Jana Presse byly Miloslavu Kopřivovi tvůrčími východisky principy funkcionalismu, dále antika, která „*mu imponovala svým čistým tvaroslovným výrazem, jímž starověcí architekti dosahovali monumentality i u malých staveb*“²⁸⁸, a jako třetí to bylo dílo Ernsta Wiesnera, které v případě kolejí na Mánesově mohlo přispět k použití šambrán na celkově velmi střídmém pojetí fasád. Na dnešní poměry velmi komorní koleje nabídl po dokončení v roce 1953 ubytování 250 studentům.

Studentské koleje, Mánesova 2524/12, Miloslav Kopřiva, 1953

7.5.5 Shrnutí

Shrnutí stavebních aktivit období *sorely* vychází pro tento směr víceméně příznivě zejména z pohledu bytové výstavby. I když už začaly první pokusy o prefabrikaci, např. pokusnou výstavbou z cihelných bloků nebo prefabrikací domovních znamení,

²⁸⁷ VRABELOVÁ, Renata. Architektura budov VUT v Brně: 1945–1951. In: SEDLÁK, Jan, Šárka SVOBODOVÁ, Renata VRABELOVÁ a Jan Obrtlík. Paměť budov: Architektura staveb Vysokého učení technického v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014, 95 stran. ISBN 978-80-214-5088-2.

²⁸⁸ PRESS, Jan. Architekt Miloslav Kopřiva: Osobnost a dílo, Brno, pro Víta Mádra, s. 88-89.

stále zde byla silná generace řemeslníků z první republiky, a tak stavební řemesla byla na vysoké úrovni. Zřejmě to byla i tato řemeslná zručnost, která se projevila na kvalitě provedení dekorativních detailů. A dále to bylo urbanistické řešení obytných souborů, které, kromě dodržování klasicizujících formálních pravidel, vytvářelo takové prostředí a podmínky pro bydlení, které v kategorii společného bydlení patří dodnes k nejoblíbenějším. Klad vysoké úrovně řemesla a urbanistické kvality hodnotí zpětně také pamětníci, např. Petr Oplatek zmiňuje „*příjemnou městotvornou strukturu*“ poválečné dostavby Brna v okolí ulic Botanická a Kounicova, a to „*zvláště po mnoha letech příjemnou zelení s drobnou občanskou vybaveností ve vnitroblocích. Architektura jednotlivých objektů je jistě poplatná ideologii raných padesátých let, leč stavební struktura, nosné konstrukce jsou tvořeny elementy, které umožňují flexibilitu při aktualizujících úpravách bytů.*“²⁸⁹

V Brně nenacházím jiné příklady realizované *sorely* než bytovou výstavbu, kam patří i zmíněné výše jmenované soubory s občanskou vybaveností, škola od Mojžíry Kyselky a potom budovy kolejí na Mánesově a na Jana Babáka. V tom spatřuji veliký rozdíl od zbytku republiky, protože v řadě jiných měst byla velká pozornost věnována výstavbě kulturních domů. Socializační a shromažďovací funkci brněnských pracujících plnily např. lidové a dělnické domy (Židenice, Juliánov, Husovice), které se po válce postupně staly většinou Obvodními kulturními vzdělávacími středisky. Byl zde také Besední dům od Teophila Hansena, který byl centrem českého společenského života již za první republiky. Byla zde sokolovna s velkorysími společenskými prostory od Miloše Lamla z roku 1929. Bylo zde také divadlo na výstavišti, příklad vysoce kultivované symbiózy secesních detailů ve funkční kompozici od Emila Králíka. A jako centrum intelektuálního života v Brně fungovaly kavárny. Nová kulturní střediska začala vznikat až později v rámci občanské vybavenosti sídlišť. V Brně tedy nenajdeme obrovské monumentální kulturní domy, jakými byl například slavný Dům kultury města Ostravy od Jaroslava Fragnera podle vítězného projektu z vyzvané soutěže²⁹⁰ roku 1954²⁹¹, realizovaný v letech 1956–1961, který kombinací abstraktního a figurálního a v souladu s funkcí a obsahem ztvárňuje téma moderního klasicismu.²⁹² Kulturní dům pro nové město Ostrov nad Ohří navrhl v roce 1953 Jaroslav Krauz, Václav Hlinský s Bohuslavem Fuchsem jsou autory kulturního domu v Příbrami z roku 1959 a podle projektu manželů Machoninových byl v letech 1957–1962 postaven kulturní dům v Jihlavě. Společným znakem těchto kolosálních multifunkčních komplexů je dodnes zřetelná kvalita materiálů spolu s řemeslným provedením.

Ve stejné době v Brně, které už půlstoletí čekalo na svoje divadlo opery a baletu, probíhala sedmá architektonická soutěž na řešení tohoto kulturního stánku, který ve

²⁸⁹ Petr Oplatek, manuskript 19. 1. 2016

²⁹⁰ K řešení kulturního domu pro Ostravu byli vyzváni Antonín Černý, Jaroslav Fragner a Bohuslav Fuchs.

²⁹¹ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

²⁹² Rozhovor s Benjaminem Fragnerem. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha, s 63.

výsledku, zejména díky nepřehlédnutelné spolupráci s umělci, inklinuje k estetickému výrazu následujícího formálního období.

K pozoruhodným, také obecně stále kladně přijímaným a ceněným realizacím z období let 1954–1956 patří hotel Jalta v Praze na Václavském náměstí od Antonína Tenzera, jednoho z žáků Pavla Janáka na pražské uměleckoprůmyslové škole. Hotel z let, kterým je přisuzováno formální období *sorely*, svou dekorativní fasádou jakoby patřil do jiné doby. Autor u vítězného projektu ve vnitropodnikové soutěži²⁹³ v Pražském projektovém ústavu (PPÚ)²⁹⁴ jako jediný nepoužil kánonem socialistického realismu požadovaný kolosální řád. Vzorné následování sovětského vzoru však splňuje pražský hotel International, který jeho autor František Jeřábek nakreslil v roce 1952, dokončen byl v roce 1957.

V Brně v této době nevznikaly ani budovy pro státní správu.

Viktor Rudiš uvádí v rozhovoru s Petrem Pelčákem v publikaci *Stavby a projekty*²⁹⁵, že po nástupu do praxe, při prvních soutěžích ve VÚVA s Vladimírem Pallou, byli také „trošku postiženi *sorelou*“, když dělali „*kulturák do Košic, který byl takový hodně klasicistní*“²⁹⁶.

Pro poválečná léta je typický probuzený zájem o národní architekturu a o památky. V nově založeném SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukci měst a objektů) v Praze pracovalo „*hodně absolventů od Sokola z Umprum a to byli velmi citliví a vzdělaní architekti*“²⁹⁷. Zakladatelem moravské pobočky SÚRPMO byl architekt Josef Němec, jeden z žijících brněnských pamětníků, který se rekonstrukcím památek věnoval celý život a úzce spolupracoval s Bohuslavem Fuchsem.²⁹⁸

Z oblasti rekonstrukcí památek je pozoruhodný ve své době ojedinělý, nový způsob, jakým Jaroslav Fragner přistoupil k rekonstrukci Karolina, kdy k historické kolejní budově přiřadil dostavbu rektorského křídla, citlivě vložil nové prvky se zachováním původních dochovaných fragmentů. Syn Jaroslava Fragnera Benjamin se v rozhovoru s Michaelou Jehlíkovou Janečkovou k rekonstrukci Karolina vyjádřil takto: „*Tam je něco, co česká architektura najde až v 60. letech, schopnost přiřadit ke staré architektuře novou věc. To jsem asi poprvé viděl u Scarpy.*“²⁹⁹ Podle Vladimíra Šlapety je u Karolina zřetelný spíše severský vliv Aaltův nebo Asplundův, poté kdy profesor Fragner se svými studenty navštívil Švédsko a zde například Justiční palác v Sölvesborgu.³⁰⁰

²⁹³ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

²⁹⁴ 1953 – pražský Stavoprojekt se rozdělil na Pražský projektový ústav (PPÚ) a Krajský projektový ústav (KPÚ).

²⁹⁵ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 73.

²⁹⁷ Rozhovor s Věrou Machoninovou. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha.

²⁹⁸ Josef Němec, manuskript 1. 12. 2015

²⁹⁹ Rozhovor s Benjaminem Fragnerem. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha, s. 63.

³⁰⁰ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

Jiným obdivuhodným příkladem obnovení historické budovy je rekonstrukce válkou poničeného západního průčelí s věžemi kostela emauzského kláštera v Praze Na Slovanech, dokončená v přiznaném, pohledově působivém betonu v roce 1967 podle vítězného projektu Františka M. Černého ze soutěže roku 1960.

7.6 1956–1968; OBDOBÍ UVOLNĚNÍ

Období stalinského diktátu v umění a architektuře bylo ukončeno se změnou politického systému v Sovětském svazu po Stalinově smrti, kdy jasným mezníkem byla konference stavbařů v prosinci 1954, kde první tajemník ÚV KSSS Nikita Sergejevič Chruščov odsoudil *zdobnictví a zbytečnosti v architektuře* a eklektický způsob plánování měst jako mrhání prostředky a pracovním úsilím. S touto kritikou Stalinův nástupce vystoupil na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956. V československých podmínkách tato změna neznamenal okamžitý obrat, většina sídlišť, inspirovaných koncepcí ideálního renesančního města, byla právě v realizaci, architektonické zhmotňování *sorely* tedy doznívalo postupně.

Výstavba podle zásad metody socialistického realismu byla ještě dokončována, ale na prknech architektů již vznikaly nové projekty, nepodléhající příkázané metodě. Hledání stylu pokračovalo, jeho vývoj popisuje např. Lenka Popelová v článku o *Mutující architektuře*³⁰¹ tohoto období, kde na příkladu architektonických soutěží po roce 1955 ukazuje, jak se vyvíjel názor v době po opuštění metody socialistického realismu. Jako pro systém přijatelná východiska pro tvorbu nového národního stylu uvádí tradicionalistické inspirační zdroje mezinárodní architektury prvního dvacetiletí dvacátého století, včetně takto pojatého ruského konstruktivismu či skandinávského neoklasicismu. Nejméně příznivě „byla vnímána jakákoli paralela s naší tradicionalistickou tvorbou meziválečné architektury a zcela vyloučená zatím byla návaznost na funkcionalismus“³⁰².

Snahy českých soudruhů neustupovat z tvrdé stranické linie vedly v roce 1958 k dalším třídním prověrkám. Na Fakultě architektury a pozemního stavitelství proběhla výše popsaná akce, která skončila odchodem zasloužilých profesorů. Čistky proběhly také v podniku *Stavoprojekt*, v Brně zanechaly citelné jizvy na zdejší architektonické obci.

Koncem padesátých let již hlavní stavební prioritou nebylo pouze bydlení, probíhaly soutěže na státní zakázky různých druhů občanských staveb, na budovy československých ambasád v řadě zemí a to byla šance pro volnější tvorbu, méně svázanou omezeními standardizace. Výhodou pro možnost atypické tvorby byla kontinuita díky ještě žijící předválečné generaci, jak říká Věra Machoninová: „... ještě byli ve fabrikách padesátníci, kteří nastoupili za první republiky (...)

³⁰¹ Viz pozn. 270.

³⁰² Viz pozn. 270.

*a s nadšením všechny atypické věci dělali, (...) pak jsme ztratili nit a ujel nám vlak (...) až při normalizaci. V šedesátých letech se dalo ještě navázat“.*³⁰³

V tomto politicky složitém období pokusů o liberalizaci systému ve druhé polovině padesátých let tedy již mnozí architekti pracovali na projektech, navazujících na tradice české moderny, jejichž výraz byl se zpožděním ovlivněn moderním mezinárodním stylem a jejichž formální podoba je dnes spojována se světovou výstavou Expo '58 v Bruselu, od níž je odvozen název bruselský styl.

Československý úspěch na světové výstavě v Bruselu v roce 1958, pro soudruhy nečekaný a zpočátku také nepříliš vítaný, byl svěžím impulzem k celkovému oživení nejen kulturního života, ale ve výsledku k probuzení celospolečenského, všeobecného zájmu o design, o životní styl. Náš pavilon³⁰⁴ na Expo '58 měl západnímu kapitalistickému světu představit obraz šťastného života v socialismu.

Scénářem výstavy byl pověřen Jindřich Santar³⁰⁵, který společně s architektky Františkem Cubrem, Josefem Hrubým a Zdeňkem Pokorným, vítězi architektonické soutěže na řešení národního pavilonu v roce 1956, začal připravovat expozici s názvem *Jeden den v Československu*. Ke spolupráci pozvali vynikající výtvarné umělce, z nichž mnozí byli absolventy válečného běhu Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze. Z výtvarných umělců, kteří se podíleli na bruselské expozici, to byli např. Jan Kotík, Antonín Kybal, Stanislav Libenský, Alfred Radok, René Roubíček, Josef Kaplický, Alois Fišárek, Jiří Trnka, autorem polyekranu byl Josef Svoboda.³⁰⁶ Pavilon, který spolu s expozicemi na výstavě získal všechna zde udílená ocenění, přinesl rehabilitaci meziválečné tradice českého výtvarného umění a architektury. Následující šedesátá léta, jako období politického, a tedy i společenského uvolnění, pak přinesla řadu jedinečných příkladů architektury. Tvůrčí uvolnění tohoto období umožnilo znik vynikajících uměleckých děl a také slavných českých designových ikon.

Design *bruselu* se v architektuře projevoval nejvýrazněji u veřejných budov, kdy byla kromě typických forem jedním ze znaků takto pojatých staveb také snaha o sepjetí s přírodou. Časté bylo vizuální i fyzické propojení vnitřního prostoru s bezprostředním okolím budovy. Příroda vstoupila do těchto budov také přírodními materiály – kamenem v neopracovaném stavu nebo hlazeným, také leštěným nebo ve formě oblázků, neomítnutou cihlou, dřevem, které jako stěny nebo povrchy podlah prostupuje z exteriéru do interiéru, dále začleněním zeleně a přírodních prvků včetně vody jak do interiérů, tak do okolí budovy.

³⁰³ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724. s. 32.

³⁰⁴ Autoři pavilonu a restaurace: František Cubr, Josef Hrubý, Zdeněk Pokorný, Pavilon Expo '58 v Bruselu, 1956-58

³⁰⁵ Expo '58: když nám patřil svět [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/expo-58-kdyz-nam-patril-svet-dd7-/zpr_archiv.aspx?c=A080613_190409_kavarna_bos

³⁰⁶ Expo '58 – Brusel [online]. [cit. 2015-05-20]. Dostupné z: <http://www.pavilon-expo2015.cz/cs/historie/expo-1958-brusel>

Profesor Vladimír Šlapeta k iniciačním momentům nového stylu kromě bruselské výstavy uvádí ještě revoluci v Maďarsku a také reakci na třídní prověrky, které ve stejném roce, kdy proběhla výstava v Bruselu, decimovaly architektky.³⁰⁷

V roce 1961 měla začít třetí pětiletka, ale jako důsledek špatných ekonomických kroků v období 1958–1960 začaly hospodářské problémy. Řešení měla přinést ekonomická reforma, která měla od roku 1965 v rámci centrálně řízeného plánování začít používat některé západní principy tržního hospodářství.³⁰⁸

7.6.1 Experimenty pro bydlení, typizace

Architekti v krajských projektových ústavech a ve státních vývojových a typizačních ústavech pracovali na vývoji dispozičních řešení bytů různých kategorií pro typizovanou výstavbu rozsáhlých sídlišť se zohledněním místních materiálových a technologických možností. Tak vznikaly typové varianty pro skladbu sídlišť, která následně během šedesátých let významně ovlivnila podobu měst a krajiny.

Kromě toho v brněnském Výzkumném ústavu výstavby a architektury (VÚVA) pokračovaly práce s cílem sjednotit postupy územního plánování. Jiří Voženílek s kolektivem autorů (Ivan Veselý, Jaromír Štván, Aleš Viklický, Oskar Poříška) zpracoval a v roce 1957 vydal metodický sborník *Stavba měst a vesnic*³⁰⁹, shrnující zásady socialistického urbanismu.

Období masové výstavby sídlišť předcházely realizace experimentálních bytových domů, které hledaly nové cesty k řešení bytové otázky. Architekti se snažili vyvinout ideální a současně flexibilní dispozice, schopné typizace, hledali inovativní materiálová a technologická řešení. V Praze tímto způsobem na půdě Pražského projektového ústavu pod vedením architekta Josefa Poláka ve spolupráci s Vojtěchem Šaldou a Milanem Rejchlem vznikl původně soutěžní projekt pro sídliště v Moskvě, který byl následně použit pro realizaci komorního obytného souboru Invalidovna v Karlíně. Sídliště bylo experimentem jak z hlediska urbanistického řešení, tak použitím materiálů a konstrukčního řešení – variabilního panelového systému – a to vše za současného dodržení přísných ekonomických ukazatelů. Realizace podle původního návrhu zde nebyla dokončena, a přestože reakce ze strany odborné veřejnosti byla rozporuplná³¹⁰, experimentální dům na pražském sídlišti Invalidovna se stal dějištěm filmové interaktivní projekce *Kinoautomat*, ve které Miroslav Horníček jako moderátor představení provází diváky jimi zvolenou variantou příběhu, který se odehrává v interiérech hotelového domu s fasádou z hliníkových panelů. Představení *Kinoautomat* bylo součástí expozice v pavilonu, který navrhli Miroslav Řepa s Vladimírem Pýchou, také ve spolupráci s osvědčenými bruselskými autory, zkušeným *výstavářem* Františkem

³⁰⁷ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

³⁰⁸ Pětiletky: plánování ekonomiky. Totalita [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petiletky.php>

³⁰⁹ VOŽENÍLEK, Jiří a kol. *Stavba měst a vesnic: urbanistická příručka*. 1. Praha: SEVT, 1957, 665 s.

³¹⁰ ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.) a Vladimír CZUMALO. *Experimentální sídliště Invalidovna*. Hradec Králové: Zikmund Hradec Králové, 2014, 143 s. ISBN 978-80-7480-013-9.

Cubrem a jeho kolegy Josefem Hrubým a Zdeňkem Pokorným, pro světovou výstavu v Montrealu v roce 1967, kde československá účast zopakovala mezinárodní úspěch československého umění, architektury a designu z Bruselu.

V šedesátých letech byla realizována řada obytných celků, projektovaných převážně ještě koncem padesátých let kolektivy ve výzkumných projektových ústavech na základě sociologických průzkumů a odhadů vývoje bydlení včetně sledování a vyhodnocení zahraničních zkušeností. Realizované výsledky, které byly vlastně průkopnickými experimenty v řešení státní politiky bydlení, „*patří, viděno v perspektivě následujících dvou desetiletí, k tomu nejlepšímu, co bylo v tomto oboru postaveno*“³¹¹. K sídlištím, která tímto způsobem hodnotí, řadí autoři publikace **ZLATÁ ŠEDESÁTÁ** kromě dále ještě zmíněné brněnské Lesné také pražská sídliště Invalidovnu a Novodvorskou (1962–1967), Sitnou na Kladně (1961–1987) a Králův Háj v Liberci (1962).

V Brně v této době začala pracovat první poválečná generace absolventů brněnské fakulty architektury, ve výtvarném názoru často ovlivněná mezinárodním stylem a architekturou skandinávských, tedy válkou nejméně zničených zemí, zejména finskou architekturou. Vznikly tak zajímavé skupiny bytových domů, např. v letech 1956–1958 navrhl František Zounek domy s pultovou střechou, která se v příčném řezu zvedá od středového úžlabí směrem k obvodovým zdem a vytváří profil podobný renesančnímu prvku tzv. *vlaštovčích ocasů*.

Tyto domy svým optimisticky zvednutým *kšiltem* osvěžily ulici Mánesovu v Králově Poli a následně domy se stejným typem střechy (již od jiných autorů ze *Stavoprojektu*) vytvořily také velmi zajímavou, dále ještě zmíněnou, linii domů, lemujících ulici Úvoz naproti skále Kraví hory. Popsaný prvek zvedající se římsy patří k formálním detailům počínajícího bruselského stylu, mimo jiné je výrazným prvkem budovy nádraží v Havířově od Josefa Hrejsemnou. V Brně byl ve střízlivé civilní podobě použit pro popsání bytové domy, stejně jako pro typovou školu, realizovanou v rámci sídliště Úvoz a také na Bakalově nábřeží na Starém Brně.

Odlisný způsob řešení střechy pak představují domy s více podlažími, zakončené odsazenou plochou střechou s přesahující římskou nebo odlehčenou pergolou, která obvykle zakrývala hmotu vystupující strojovny výtahu a současně nabízela využití ploché střechy k pobytu. Řešení se střešní nástavbou představuje bytový dům s obchody v podnoží na rohu ulic Palackého a Kosmovy nebo u výškového domu na Bakalově nábřeží. Příkladem domu se střešní terasou s pergolou je bytový dům se zdravotním střediskem, který uzavírá obytný soubor se školou na Bakalově nábřeží. Pergola, tvořená tenkou deskou na ocelových sloupcích, je zde použita také v parteru pro vytvoření kryté pěší cesty. Toto řešení bylo používáno k zobytnění společné střechy domu, v té době obvyklé po celé republice. Prvek střešní terasy s deskou pergoly, která sleduje půdorys domu, je konceptem použitým také Miroslavem Spurným na výškové budově na brněnském výstavišti.

³¹¹ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 77. ISBN 9788024713724.

Bytový dům s obchody, Kosmova 259/1, František Zounek, 1956–1958

Podobný koncept odlehčeného posledního podlaží, které tvoří korunu budovy, najdeme u nás stejně jako na mnoha několikanásobně vyšších budovách ve světě, mimo řadu jiných příkladů, také u výškových domů: v Kladně-Rozdělově od Josefa Havlíčka, Karla Filsaka a Karla Bubeníčka nebo u bratislavského hotelu Děvín, postaveného podle návrhu Emila Belluše v letech vrcholného období socialistického realismu v letech 1949–1954.

Bytový dům se zdravotním střediskem, Bakalovo nábřeží 1/1, 1957–1961

Při hledání formální inspirace pro tyto variace na řešení posledního podlaží a pultové střechy s vysazeným kšiltem mě profesor Šlapeta upozornil na italskou architekturu 50. let. Podobné formální tendence je skutečně možno vystopovat, a to u Ignazia Gardelly, například u bytových domů pro zaměstnance firmy Borsalino, které byly podle návrhu z let 1949–1951 postaveny v roce 1952, nebo u domu v parku v Miláně. Otázkou tedy zůstává, jestli se naši architekti návštěvou Itálie nebo listováním v časopise Casabella nechali inspirovat.

Ještě před vydáním směrnic pro unifikované řešení bytových domů vzniklo v Brně několik experimentů. Snahu o vytvoření univerzálního řešení pro orientaci bytového domu směrem ke světovým stranám korunoval František Zounek v letech 1958–1960, již ve spolupráci s Viktorem Rudišem, který do Zounkova ateliéru přestoupil od Otakara Oplatka, vývojem domu³¹², který byl opakovaně realizován v Masarykově čtvrti (Vinařská, Mučednická, Neumannova ad.). U domu, navrženého jako typ pro maximálně osm podlaží, s vrchním osvětlením schodišťového prostoru, se podařilo za současného zvýšení počtu obytných místností snížit spotřebu stavebních hmot a s použitím technologie podle místních možností zajistit konstrukční a materiálovou variabilitu (od tradičního zdění po montovanou stavbu). Při splnění těchto kritérií včetně dodržení ekonomických limitů byla také snaha o dosažení vysoké kvality estetiky bydlení. Použití překližkového bednění pro litý beton v případě realizace na Vinařské umožnilo omezení finálních povrchových úprav. Domy, které byly postaveny jako družstevní akce, jsou výrazné svou barevností jak ve fasádách, tak ve vnitřních povrchových úpravách. Použití výrazných latexových barev na fasádách bylo komentováno jako ne „zcela šťastné pro nedostatek zkušeností v provádění a volbě odstínů, (...) přesto právě tato barevnost doplněná různobarevností interiérů v bytech je středem zájmu obecnstva“³¹³.

Jiné experimentální domy byly realizovány pod vedením architekta Zounka a podle urbanistického návrhu Zdeňka Chlupa v letech 1960–1961 v rámci sídliště Na Nábřeží.³¹⁴ Zde byl kromě bloku pětipodlažních domů autorů Radka Černého a Miroslava Brabce, u kterých byly použity výhradně místní materiály a lehká mechanizace, tradiční zdivo bez průmyslově vyráběných bytových jader, podle projektu Františka Zounka a Miroslava Pospíšila postaven soliterní výškový, jedenáctipodlažní bytový dům z monolitického betonu, s točitým schodištěm jako hlavní domovní vertikální komunikací a s hygienickým jádrem včetně kuchyně, umístěnými uvnitř dispozice. Komplex bytových domů je zde doplněn dvoupodlažními jeslemi od Miroslava Dufka.

³¹² Experimentální bytový dům na Vinařské, 1958–1960, František Zounek, Viktor Rudiš

³¹³ POCHOP, Roman. Několik poznámek k řešení pokusných bytových domů. Architektura ČSSR. 1960, XIX, s. 526.

³¹⁴ Křídlovická 372/70–380/80, Brno-Staré Brno. Urbanistické řešení Zdeněk Chlup.

Domy č. p. 70–76: Radko Černý, Miroslav Brabec, Miroslav Pospíšil; č. p. 78–80: František Zounek, Miroslav Pospíšil, M. Sláma; jesle: Miroslav Dufek

Sídlště Na Nábřeží s jeslemi, Křídlovická 371/68, Miroslav Dufek, 1960

Viktor Rudiš o Františku Zounkovi v rozhovoru s Petrem Pelčákem: „*Jestli se o někom dá říct, že svoji práci bral jako službu, tak to byl Zounek. Celý život se věnoval bytovkám. (...) považoval bytovou výstavbu za nejdůležitější téma architektury.*“³¹⁵

Ze současného pohledu mě zaujal způsob organizace výstavby a výběru materiálů, které se dají považovat za vyhovující zásadám ekologického stavění a udržitelnosti – výběr domácích materiálů, omezení přesunu hmot. Nicméně ačkoli by mělo použití místních materiálů být výhodou, nezavedený, vývojový, model keramických tvárnic použitých pro výstavbu pětipodlažního domu byl naopak v rozporu se snahou o maximálně a široce použitelnou standardizaci.³¹⁶

Současně s vývojem typů bytových domů probíhal vývoj nábytkového vybavení. Před dokončením domů, jako výsledek spolupráce vývojových a projekčních složek stavebního a nábytkářského průmyslu, byla v bytech uspořádána výstava, která představila možnosti zařízení bytů sektorovým, smontovatelným nábytkem z různých typů dřív, s rozměry danými možnostmi experimentálních bytů.

Je zajímavé, že dobová kritika vyjadřuje nesouhlas s řešením bytového jádra³¹⁷, které spojuje záchod s koupelnou nebo má jediný přístup na záchod přes koupelnu – tedy řešení, které se u budoucích panelových domů stalo celkem běžně používaným.

Experimentální domy v realizaci předběhly vydání definitivních směrnic o unifikaci, jejichž podmínky nesplnily v první řadě použitým rozponem, který se svými čtyřmi metry u brněnských pokusů byl zcela mimo unifikovanou řadu, podobně nesplněním rozponů dopadly také experimenty v Praze a Hradci Králové.³¹⁸ Zlínský experiment z této doby představuje desetipodlažní pokusný dům

³¹⁵ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 74. ISBN 80-239-6264-7.

³¹⁶ POCHOP, Roman. Několik poznámek k řešení pokusných bytových domů. Architektura ČSSR. 1960, XIX, 520-526.

³¹⁷ Srov.: pozn. 286, s. 521.

³¹⁸ Srov.: pozn. 286, s. 520-526.

podle projektu Arnošta Kubečky, který měl ověřit možnost použít modul montovaného systému G s modulem příčných nosných stěn 330 cm pro přímou výrobu na staveništi – ve výrobně umístěné a vybavené v monolitickém základu podzemní a přízemní části domu.

Příkladem obytného souboru z tohoto období, který byl jako jeden z prvních řešen v panelu, konkrétně s použitím systému G57, je sídliště Juliánov od Pavla Krchňáka ve spolupráci s Miroslavem Dufkem (1960–1967).

Juliánovské náměstí, Pavel Krchňák, 1960–1967

První ucelené panelové sídliště v Brně, umístěné na terase nad bývalým lomem navázalo na původní převážně dvoupodlažní zástavbu. Celkem 1 300 bytů bylo umístěno ve dvou typech domů – pětipodlažních horizontálních blocích a jedenáctipodlažních bodových domech, doplněných jeslemi, mateřskými školkami a základní školou.

Sídliště se vyznačuje jedinečným urbanistickým konceptem kompaktního souboru s lidským měřítkem, kdy plochy mezi domy plní funkci venkovního obytného prostoru. Jedinou vzrostlou zeleň v době výstavby tvořil bývalý hřbitov, který byl využitý pro park s vodní plochou uprostřed centrálního náměstí, vymezeného obloukem dvoupodlažního objektu s obchody, službami, restaurací a společenskými prostory. Moderní, nadčasová architektura školy s pavilonovou dispozicí podle projektu Miroslava Dufka je předznamenáním kvality dispozičního řešení a programu řady škol, jejichž výstavbě byla v Brně a jihomoravském kraji v následujících letech věnována velká pozornost. Pavel Krchňák při realizaci sídliště oslovil ke spolupráci také výtvarníky. V parkových prostorách obytného sídlištního exteriéru jsou ve funkci dětských prolézaček umístěny betonové plastiky Zdeňka Macháčka, do prostoru centrálního náměstí je zakomponovaná betonová socha s názvem *Pramen* od Jiřího Marka.

Na architekta Pavla Krchňáka vzpomíná jako na výjimečnou osobnost Petr Oplátek: „Věnoval se hlavně urbanistickému řešení sídlištních celků – Juliánov, Řečkovice, později též Bohunice, ale také navrhl Kulturní dům ve Velkých

Bílovicích. Byl to můj vedoucí ateliéru asi do poloviny 70. let. Pavel Krchňák pracoval na nejtěžší pracovní frontě tehdejší doby: navrhování sídlištních celků, to znamená architektury životního prostředí, která má největší společenský rozsah a dosah. Byl to obdivuhodný člověk, který absolutně žil svou prací – od konceptů hmotových kompozic až po nejdětalnější sociologické řešení navrhovaných veřejných, poloveřejných i privátních prostorů. Zajímalo ho, jak budou lidé nové prostředí užívat, jak v něm budou žít. A také, což bývalo nejtěžší, snažil se u investora i dodavatele vymoci pro každou plánovanou zástavbu nějaký ten atypický objekt, který by plánovanou zástavbu typovými objekty osvěžil. Jeho humanistické nároky na výsledky naší práce v profesi jsem obdivoval.“³¹⁹ Vladimír Šlapeta také uvádí, že Pavel Krchňák byl ve čtyřicátých letech na stáži v ateliéru u Le Corbusiera.³²⁰

Stejný typ výškových domů jako v Juliánově použil také František Kočí pro modelaci výrazně gradovaného nástupu k brněnskému výstavišti, a to Veletržní třídou (dnešní Výstavní ulicí) v rámci tzv. sídliště Staré Brno – sever³²¹, které jako celek mělo vytvořit důstojné urbanistické napojení na zbytek města. Po částečné asanaci vzniklo sídliště, které svými věžovými paneláky, a od Mendlova náměstí po pravé straně také bloky areálu sesterské ubytovny³²² od Františka Zounka, vytvořilo slavobránu nástupu k výstavišti. Kompozici doplňují také solitér letohrádku Mitrovských a nová zástavba bytových domů s restaurací U Napoleona, které navázaly na předválečnou výstavbu s domy od Otto Eislera a Ernsta Wiesnera.

Ze stejného typu panelového systému G57 bylo v Praze již v letech 1957–1960 vystavěno sídliště Antala Staška podle projektu J. Pelce. K prvním rozsáhlejším panelovým sídlištím s použitím systému G57 patří Petřiny, postavené v letech 1959–1969 podle návrhu architektů Evžena Bendy a Vojtěcha Mixy z let 1956–1957.

Realizace sídliště Úvoz podle projektu architektů Miloslava Kramoliše, Zdeňky Kopecké a Jaroslava Ledvíny je dalším velmi dobrým příkladem zasazení bydlení do krajinného reliéfu města. Odtěžením části masivu Kraví hory byla vytvořena nová ulice a stávající vysoce kvalitní meziválečná zástavba zde byla doplněna zalamanou linií nových sedmipodlažních domů, v nejvyšším místě vygradovaných vyššími dominantami dvou desetipodlažních domů s obchody a občanskou vybaveností v podnoží, vše s výhledem na zčásti zelení porostlý skalní masiv. V západní části, v místě mírnějšího stoupání svahu Kraví hory, byla na terasách umístěna základní škola se zdravotním střediskem a samostatnou školkou.

Když se v roce 1967 uskutečnil v Praze a posléze i v Brně kongres UIA, jeho ústřední téma *Architektura jako životní prostředí člověka* vyvolalo snahy dostat do rozlehlých sídlišť přírodu. Učebnicovým příkladem sídliště v zeleni je brněnská Lesná, později, koncem 70. let, se také v Praze podařilo vytvořit na Proseku zelenou

³¹⁹ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

³²⁰ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016

³²¹ Sídliště Staré Brno – Sever: ulice Veletržní, Výstavní, Křížkovského; František Kočí, Miroslav Dufek; 1961–1965

³²² Internát zdravotních sester Fakultní nemocnice U Sv. Anny, pův. Sesterská ubytovna Krajského ústavu národního zdraví ; František Zounek, Jaroslav Ryška, Mojmir Kyselka st.; I. 1949-1950; II. 1950-1955

osu obytného souboru a pak na Jižním městě, kde v centrálním parku byl částečně zrealizován kilometrový *landart* Magdaleny Jetelové.

Je příznivé, že to bylo Brno, kde se příklady sídlišť v zeleni podařilo zrealizovat. Sídlíště Lesná, realizované v letech 1961–69, bylo nejen dokončené včetně veškeré vybavenosti, ale díky kompozici kolem zeleně ústřední přírodní rokle bylo vysoce oceněno zmíněným kongresem UIA v roce 1967 a také udělením nejvyšší státní ceny. Promyšlená urbanistická koncepce, citlivé využití místních krajinných podmínek a charakteru území, spolu s nekonvenčním návrhem obytných bloků s logicky umístěnými školskými zařízeními a objekty občanské vybavenosti – to jsou charakteristiky sídliště Lesná.

František Zounek s Viktorem Rudišem, Ladislavem Volákem, Miroslavem Dufkem a Ivanem Veselým zde na ploše 104 hektarů vytvořili soubor čtyř obytných okrsků, celkem se šesti tisíci byty pro 20 tisíc lidí. Mírný jižní svah kolem centrální průrvy přírodního krajinného útvaru Čertovy rokle je osázen pestrou kompozicí bytových domů různých měřítek a tvarů, s použitím typových sekcí T06B. Nejvýraznější hmoty tvořily 200 metrů dlouhé desky s osmi obytnými podlažími a společnými prostory v přízemí, v jiných částech to byly čtyřpodlažní vějířovitě uspořádané bloky nebo bodové kostky. Každý ze čtyř okrsků měl svoje vlastní centrum občanské vybavenosti, kde byly soustředěny obchody, služby, kulturní a společenská centra s restauracemi. V docházkových vzdálenostech byly umístěny školy, školky, jesle a sportoviště. Všechny budovy pro veřejné účely byly řešeny s použitím architektky pro tento účel vyvinutého montovaného skeletu „*s modulovou sítí 6x7,20, která vyhovovala typologii všech objektů, včetně škol.*“³²³ Skladby pavilonových škol a školek jsou opakovány nejen v rámci sídliště, ale později také v sídlištích Žabovřesky nebo Královo Pole. Pro Lesnou byly také poprvé vyprojektovány hromadné vícepodlažní garáže, kde si družstevníci jednotlivé kóje kupovali stejně jako byty. Typový projekt hromadných garáží byl použit také v sídlišti Královo Pole na Herčíkově. V rozhovoru s Petrem Pelčákem Viktor Rudiš zmiňuje postup výstavby Lesné, kdy vznikl projekt organizace výstavby, kde „*byl přesně určen postup a harmonogram všech prací (...), harmonogram se dodržel naprosto přesně, což taky bylo poprvé a naposledy.*“³²⁴ Takže ve výsledku se ještě před dokončením veškeré výstavby dělaly závěrečné terénní úpravy. V rámci sídliště vznikla také výjimečná skupina zděných čtyřpatrových kostek s univerzální orientací bytů, které se staly i do budoucna používaným, oblíbeným solitérním typem.

K výtvarnému ztvárnění veřejných prostor na Lesné byli pozváni nejvýznamnější umělci té doby: sochaři Miloslav Chlupáč, Sylva Lacinová, František Šenk, Ladislav Martínek, Jiří Marek a výtvarníci Čestmír Kafka, Jánuš Kubíček, Zdeněk Palcr, Pavel Navrátil, Bohumír Matal, Vlastimil Zábranský, Milan Cimburek, kteří se

³²³ RUDIŠ, Viktor. Ósaka a Lesná. In: *Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století*. Ostrava: Gasset, 2012, s. 14-17. Dostupné také z: <http://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf> [cit. 2015-12-17].

³²⁴ RUDIŠ, Viktor. *Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002*. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 75. ISBN 80-239-6264-7.

podíleli již na celkové koncepci plastického ztvárnění veřejných ploch umístěním drobné architektury v podobě dělicích stěn, oddělujících různé funkce prostor sídliště a také dotvořením významných veřejných prostranství výtvarnými díly.³²⁵

Předvojem realizace sídliště Lesná³²⁶ bylo komorní sídliště v Černých Polích, opět pod vedením Františka Zounka, s občanskou vybaveností nákupního střediska s kinokavárnou, zdravotním, stomatologickým střediskem, školou, mateřskou školou a jeslemi, včetně vodních ploch a zakomponování sochařských děl na veřejných, parkově upravených plochách.

K oblíbeným obytným souborům kromě Lesné patřilo v Brně také sídliště Žabovřesky II., kde, s poučením z reakcí obyvatel na Lesnou, a zejména díky komunikaci s budoucími obyvateli, členy bytových družstev, byly na rozdíl od převažující zástavby mnohopodlažními deskovými bloky na Lesné realizovány hlavně čtyřpodlažní bodové domy, volně rozmístěné v parkově upraveném prostředí. Koncepce s převahou čtyřpodlažních kostek s několika vertikálními dominantami byla v této době ojedinělá, dodnes patří sídliště Žabovřesky k bydlení nejvyhledávanějším. Typy škol zde byly použity stejné jako na Lesné.

Sídliště Žabovřesky II., Michal Steinhauser, František Kočí, František Durďa, Vladimír Hřebačka, 1966–1980

Součástí parkově upravených ploch mezi obytnými domy a v rámci centra občanské vybavenosti Rubín v sídlišti Žabovřesky od Vladimíra Hřebačky je

³²⁵ Srov.: PALLA, V.: Projekt nové obytné čtvrti města Brna. *Architektura ČSSR*, roč. 28, číslo 3 (1968), s. 159.

³²⁶ Pracovní název sídliště Lesná byl sídliště Za Tišnovkou podle železniční trati, která sídliště odděluje od města.

umístěna řada sochařských děl, všechna z roku dokončení toho objektu, z roku 1981. Uprostřed piazzetty v parteru je kovová plastika *Růže*, v hranolovém kovovém obalu, na podstavci se zlatým nápisem *K počtě sochaři Vincenci Makovskému*, od žačky Vincence Makovského Sylvy Lacinové. V místě, kde terasa centra Rubín přechází do pěší zóny, je plastika *Žena* od Konráda Babraje, který je také autorem sousoší *Rodina*³²⁷ z roku 1981, jež leží přes silnici na Makovského náměstí, a je v současné době poškozené. Dalším dílem brněnské a zřejmě nejznámější české sochařky Sylvy Lacinové v žabovřeském sídlišti je sousoší *Matka s dítětem* v Luční ulici. Na náměstí Svornosti je umístěna také plastika *Mateřství* od Františka Navrátila.

Sylva Lacinová Brnu přispěla řadou monumentálních děl, je autorkou také sousoší *Pohostinnost* před hotelem International a např. plastiky *Květ* v prostoru před kinem Svratka v sídlišti Jundrov z roku 1972.

7.6.2 Školské stavby

Období konce padesátých let se vyznačovalo značným boomem ve výstavbě škol, zejména v souvislosti se vznikajícími obytnými celky. „*Sít' škol, zděděná z buržoazní republiky, byla vzhledem k potřebám a úkolům socialistické školy zcela nevyhovující. Málokterá školní budova svým uspořádáním a vybavením splňovala podmínky pro zkvalitnění výuky a výchovy...*“³²⁸ Školy byly projektovány na základě rozsáhlého předešlého výzkumu a vývoje, bylo zde také následováníhodné dědictví meziválečné typologie školských staveb, a vznikla tak řada vynikajících typů škol, které nadčasovou dispozicí svou funkci plní stále výborně, i když v současné době někdy s handicapem dlouhodobé absence kontinuální údržby. Součástí projektů školních budov bylo umístění uměleckých děl, v souladu se zásadami výchovy mladého socialistického člověka.

K architektům, kteří se významně zabývali typologickým vývojem a projektováním škol, patřili zejména Jaroslav Ledvina a Miroslav Dufek. K pozoruhodným příkladům mateřských a základních škol a patří následující:

Mateřská škola na Nádvořní³²⁹ z let 1958–1960 od Miroslava Dufka, koncipovaná jako vila v zahradě s terénními úpravami, terasou a pergolou v severském stylu, s hřišti a venkovním pobytovým vybavením, byla projektovaná pro 120 dětí ve čtyřech třídách. Dvoupodlažní budovu tvoří v tupém úhlu zalomená dvoukřídlá dispozice s křídly zakončenými v bočních průčelích lodžii. Součástí vybavení je také sauna.

³²⁷ Sousoší je v současné době (2015) poškozené.

³²⁸ CRHONEK, Iloš. Školy jihomoravského kraje 1945–1970. Brno: Odbor školství Jihomoravského krajského národního výboru v Brně, 1971.

³²⁹ původně Lízy Čajkinové

Mateřská škola Nádvořní (dříve Lízy Čajkinové), Miloslav Dufek, 1958–1960

Součástí občanské vybavenosti sídliště Úvoz, zasazena do zářezu na úbočí Kraví hory, je škola od Jaroslava Ledviny (1959–1962) s dispozicí tří křídel různých výšek, která se stýkají ve vstupní centrální hale s kruhovým schodištěm, galerií a zastřešující kopulí.

Základní škola na Úvoze, Úvoz 423/55, Jaroslav Ledvina, 1959–1962

Uprostřed terasovitého nástupního širokého schodiště je na mramorovém podstavci umístěno monumentální sousoší *Spartakiáda*³³⁰, ztvárnující trojici dívek s květinami. Dalším uměleckým dílem na budově školy je sgrafito na boční stěně vstupního pavilonu od Miloše Slezáka a Milana Zezuly.

Před Základní školou na Bakalově nábřeží, která je o rok dříve realizovaným typem školy na Úvoze od architekta Jaroslava Ledviny, je na soklu umístěna socha *Sedící ženy* z travertinu od sochaře Ladislava Martínka.

Dispozice základní školy v Juliánově od Pavla Krchňáka a Miroslava Dufka z roku 1960 spojuje výhody pavilonové a blokové školy, umožňuje umístění žáků podle věku.

³³⁰ Spartakiáda, Konrád Babraj, 1962

Opakovaný projekt základní školy pro Lesnou, vyvinutý v letech 1965–1966 Miroslavem Dufkem, Viktorem Rudišem a Františkem Zounkem, byl v návaznosti na meziválečné pavilonové školy výsledkem vývoje nového typu pavilonových škol pro umístění na svahu, s terasovitě stoupající či klesající spojovací pergolou. Pavilony uzavírají vnitřní prostory školního a zásobovacího dvora. Tyto školy z montovaného skeletu, které svým typologickým uspořádáním splňují požadavky i v dnešním školním provozu, byly opakovaně použity i následně v sídlišti Žabovřesky (Plovdivská).

Dvacet čtyři tříd umístěných ve dvou pavilonech umožňuje diferenciaci tříd podle věku žáků. Ve třetím pavilonu jsou hlučné provozy – tělocvična, jídelna, dílny. Ze dvora je vstup do centrální haly se šatnami, propojení s výukovými pavilony krytou zasklenou chodbou. Třídy jsou po čtyřech, s vlastním hygienickým zázemím, soustředěny kolem respiria, s propojením na vstupní halu. Jednoduchý, provozně logický koncept.

Základní škola na Lesné, Nejedlého 375/3, Miloslav Dufek, Viktor Rudiš a František Zounek, 1965–1966

Pro sídliště Černá Pole (Štefánikova čtvrť, Fučíkova čtvrť) navrhl Jaroslav Ledvina v roce 1957 školu, realizovanou v letech 1960–1962 na půdorysu písmene U s různou délkou a výškou křídel. Před hlavním vchodem v parčíku byl původně bazének, na okraji osazený plastikou *Děvčátka u tůňky* (1959–1960) od Konráda Babraje. Ve vstupní hale školy jednu celou stěnu pokrývá freska s názvem *Liška Bystrouška* od Vojtěcha Štolfy.

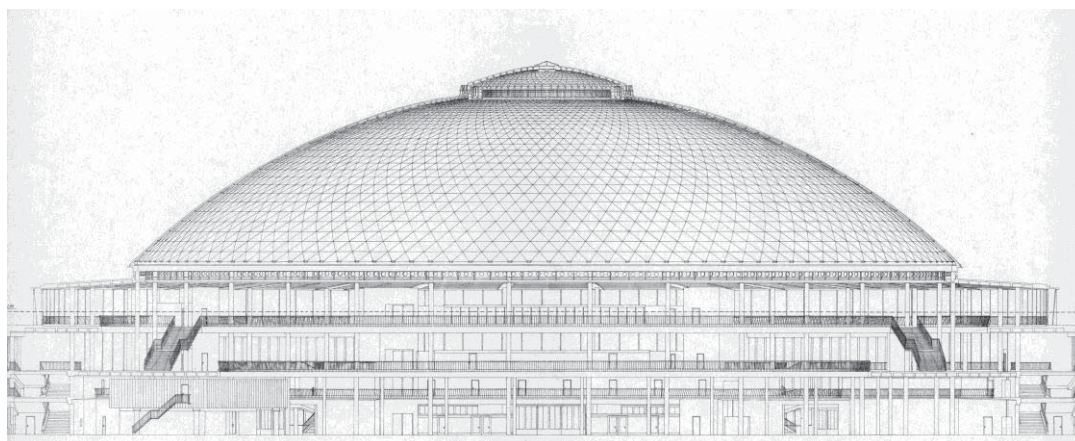
Zajímavá je škola ve Šlapanicích, na kterou mě upozornil její autor, Miroslav Dufek, v estetice sovětské konstruktivistické avantgardy, ke které se hlásí také Dům kultury ve Zlíně (Gottwaldově).

„Jedná se o první terasovou školu v republice, na prudkém svahu v centru Šlapanic, a pokud je mně známo, nebyl ještě nikdy žádný podobný objekt v České republice realizován. Výhodou terasového uspořádání byla možnost oboustranného osvětlení všech základních (čtvercových) učeben. Protože jsem těsně před

dokončením této stavby emigroval, neměl jsem možnost její realizaci nikde publikovat, a tak upadla v zapomnění.“³³¹

7.6.3 Znovuoživení brněnského výstaviště

Obnovení aktivit na brněnském výstavišti od poloviny padesátých let přineslo nové příležitosti pro brněnské architekty a v této době se velmi šťastně potkalo s ukončením diktátu *sorely*. V duchu mezinárodního stylu začalo období budování veletržního města jako *výkladní skříně socialismu*. V tomto období, které je spojováno s úspěchem Československa na světové výstavě Expo '58 v Bruselu, bylo brněnské výstaviště doplněno o nové pavilony. Kromě výstavby největšího československého pavilonu Z³³² o průměru 122 metrů, s výškou 46 metrů ve vrcholu lucerny, byl postaven menší pavilon C³³³ (1959) a následně ještě pavilon B³³⁴ jako upravená typová průmyslová hala z plnostěnných ocelových svařovaných ráků, s bazilikálním osvětlením a s mostovým jeřábem pro nejtěžší exponáty.

Pavilon Z na brněnském výstavišti, Zdeněk Alexa, Ferdinand Lederer, Zdeněk Denk, 1958–1959

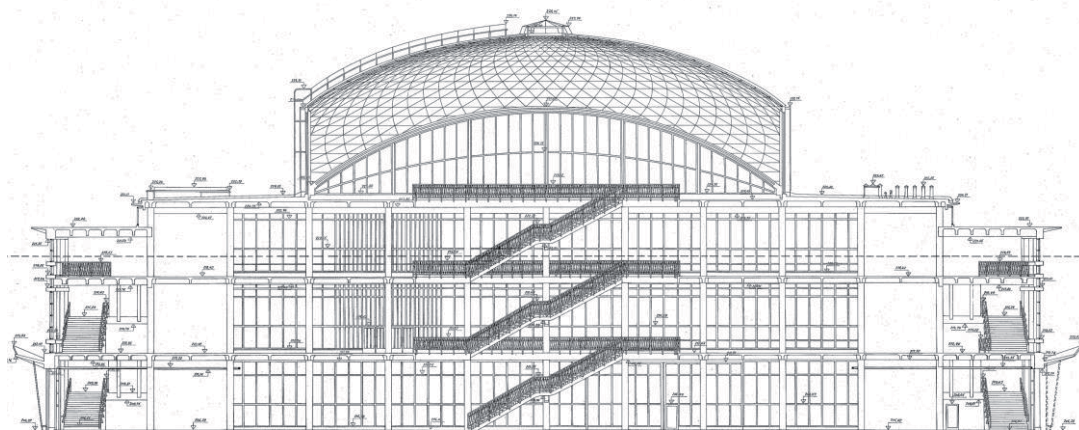
Pavilon Z měl podle urbanistického generelu z let 1955–58 uzavírat západní část areálu a stát se jeho novou dominantou symbolizující technologický pokrok a poslání veletrhů. Pro zastřešení pavilonů C a Z vyvinul Ferdinand Lederer, mimo jiné autor zastřešení již neexistujícího Zimního stadionu za Lužánkami, samonosnou trubkovou konstrukci, která u pavilonu Z tvoří kopuli o rozpětí 93 metrů, uloženou na železobetonových sloupech. S celkovou užitnou plochou přes 24 tisíc metrů čtverečních byl pavilon Z největším výstavním pavilonem v Československu. Konstrukci pavilonu C tvoří litý železobetonový skelet s kazetovými stropy a kulatými sloupy, krytý kopulí s klenbou ve tvaru české placky s lunetami, obvodový plášť je celoprosklený včetně lunet střešní klenby.

³³¹ Miroslav Dufek, manuskript, leden 2016

³³² Pavilon Z, Zdeněk Alexa, Zdeněk Denk, Zdeněk Pospíšil, Milan Steinhauser; statika: Ferdinand Lederer, Jiří Špaček statika, 1958–1959

³³³ Pavilon C, Miloš Matiovský; statika: Ferdinand Lederer, 1957–1958

³³⁴ Pavilon B, Zdeněk Alexa, Antonín Nutz; statika: Zdeněk Musil, 1957–1958

Pavilon C na brněnském výstavišti, Miloš Matiovský, Ferdinand Lederer, 1958–1959

Odvážné konstrukce zastřešení pavilonů, řešené v úzké spolupráci architektů a statiků, považuji za výsledek výjimečné úrovně brněnské školy statiky – tedy výuky konstrukcí na ústavech brněnské techniky. Na Fakultě inženýrského stavitelství učil vynikající konstruktér a statik Konrád Hruban na Ústavu speciálních staveb železobetonových a železných a profesor Ferdinand Lederer vedl v letech 1956–1959 Katedru ocelových konstrukcí a stavební mechaniky.

Konrád Hruban učil také na Fakultě architektury a pozemních staveb na Ústavu mechaniky a konstrukcí pozemních staveb a dále zde učil profesor Zbyněk Drahoňovský mechaniku a konstrukci pozemních staveb, betonové a speciální konstrukce, Alois Král založil Ústav technické mechaniky. Kromě toho byl na technice profesorem Kallaunerem zaveden již zmiňovaný obor Technologie výroby stavebních hmot a dílců.

Součástí řešení okolí areálu výstaviště byla nástupní veletržní třída, uprostřed které už byla připravena po odstranění otevřeného koupaliště³³⁵ příjezdová trasa s mostem tramvajové dráhy. Veletržní třídu lemovaly výškové domy stejného typu, který byl použit už v sídlišti Juliánov.

S expanzí veletržního areálu a obnovenou tradicí mezinárodních výstav souvisela také výstavba dvanáctipodlažní správní budovy³³⁶ s cizineckým střediskem podle projektu Miroslava Spurného z roku 1957. Charakteristická vertikála se železobetonovou rámovou konstrukcí a proskleným pláštěm byla urbanisticky jedinečně začleněna k předchozí stavební etapě – obloukovitému vstupu do areálu od Emila Králíka z roku 1928. Tím byl vytvořen kruhový prostor před hlavní branou, akcentovaný sousoším *Nový věk* od Vincence Makovského, které sem, na vysoký sokl, bylo přeneseno z expozice po skončení světové výstavy v Bruselu. Také Spurného *výškovka* je uváděna jako představitel brněnského *bruselu*, a to jak formálně, tak použitím povrchů, v detailech a zakomponováním uměleckých děl nejen do architektury budovy, ale ve spolupráci s Antonínem Ševčíkem také do interiérů. Vnitřní vybavení bylo převážně vestavěné, kromě přírodního dřeva byl

³³⁵ Koupaliště na tzv. náhonu, což bylo rameno řeky Svratky.

³³⁶ Správní budova BVV, Miroslav Spurný s Antonínem Ševčíkem (interiéry), 1957–1961

používán umakart, mobilní čalouněný sedací nábytek měl kovovou kostru stejně jako stoly. Z uměleckých děl zde umístěných jmenuji skleněnou dělicí stěnu od Valéra Kováče v přízemí, v prvním patře u konferenčního sálu dekorativní stěnu (3x8 m) v kombinaci mozaiky a sgrafita „s vkládanými proužky barevných kovů“³³⁷ od Oldřicha Vašici nebo unikátní fotografickou výzdobu kinosálu – sgrafito vytvořené přenesením negativního fotografického obrazu do omítky od Miroslava Šimordy. Konferenční místnost navazovala na pobytovou terasu směrem k jezírku a prvorepublikovým pavilonům z režného zdiva od Bohuslava Fuchse a Vlastislava Chrousta, terasa s vyhlídkou na areál výstaviště je také na střeše budovy.

Na konci šedesátých let byly kryté výstavní plochy výstaviště rozšířeny o pavilon D³³⁸, jako jediný realizovaný podle generelu z roku 1964. Konstrukci jednoduché obdélníkové halové stavby tvořil ocelový nosný skelet s celoplošně prosklenou fasádou. Na terase před restaurací, nad vodní plochou s parčíkem je umístěna dřevěná plastika od Karla Bajáka. Pavilon byl v roce 2014 přestavěn pro zábavně vzdělávací centrum *VIDA science centrum*, nově k hale původního pavilonu přibyl vstupní objekt ve tvaru zlatohnědé lastury. Výstavba velkých halových pavilonů P a R v roce 1966 byla rychlou reakcí na požadavky vystavovatelů. Další výstavba v areálu výstaviště pokračovala až v osmdesátých letech.

Reprezentantem mimobrněnských realizací v oboru výstavnictví jsou návrhy a realizace restauračních pavilonů plzeňského výstaviště (Koliba, Rybářská bašta, Salaš apod.) a některých výstavních expozic, zejména výstavy *Nové bydlení*.

7.6.4 Hotely

Vzhledem k nedostatečné ubytovací kapacitě v Brně byly pro návštěvníky veletrhů vybudovány dva mezinárodní hotely – jeden na terase pod Špilberkem a druhý jako výškový hotel na začátku Leninovy ulice. Oba hotely, *International*³³⁹ i *Continental* jsou v současné době ikonami tzv. *bruselského stylu* v Brně. Na realizaci obou hotelů se podílela řada významných brněnských umělců, a to jak plastikami v exteriérech, tak uměleckými díly, která tvoří součást interiéru, často jako funkční prvky interiéru (dělicí stěny, osvětlení atd.). Ze stejné doby jsou také koleje Leninova (dnešní Listovy koleje).

Mezinárodní hotel *International*, jako unikátní reprezentant bruselského stylu ovlivněný inspirativními reminiscencemi Oscara Niemeyera a Piera Luigiho Nerviho, byl na žádost vlastníka v roce 2014 Ministerstvem kultury vyjmut z památkové ochrany. Velkorysá kubusovitá jedenáctipodlažní budova s železobetonovou konstrukcí a nejmodernějším technologickým vybavením byla umístěna do historického centra, na terasu pod hradem Špilberk, s postupným

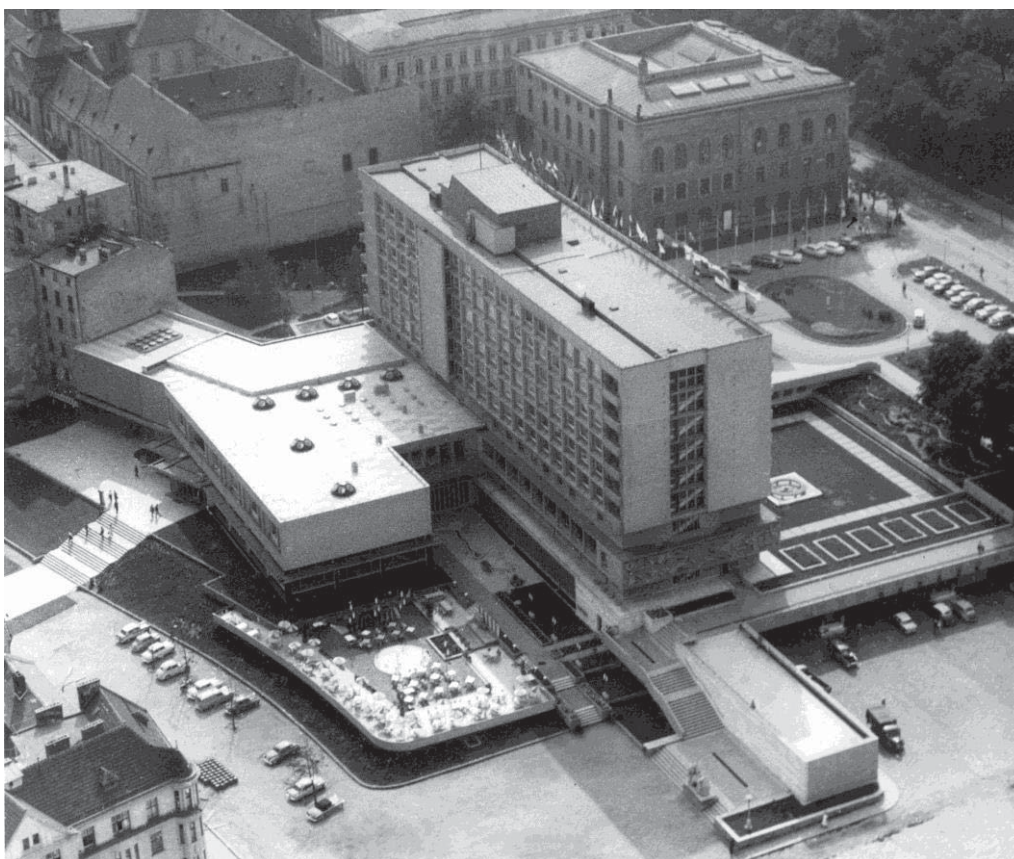
³³⁷ RULLER, Ivan. Správní budova mezinárodních veletrhů v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, XX., s. 111.

³³⁸ Pavilon D, Zdeněk Denk, interiér Zdeněk Lang

konstrukce, statika: Radúz Russ, Jaroslav Šmerek, Stanislav Lebart, projekt 1965–1967; realizace 1967–1975

³³⁹ Hotel *International*, původní, vítězný projekt ze soutěže 1957: Vilém Kuba, Jaroslav Ledvína, Miloslav Unzeitig; po prověrkách 1958: Miloslav Kramoliš, Arnošt Krejza, Zdeňka Kopecká, Miroslav Brabec, Zbyšek Kašpar, 1957–1962

klesáním vybavení a společenských prostor s terasami směrem k historickému jádru města. Komplex hotelových budov je příkladným řešením propojení výškových rozdílů v městském parteru, nabídkou průchozích komunikací se zapojením do života nejen hotelových hostů, ale také každodenních kolemjdoucích obyvatel města. Atributem díla ještě do roku 2014 byly intaktně dochované společenské interiéry v duchu estetiky výstavy Expo '58, s umístěním špičkových výtvarných děl³⁴⁰, provedením v luxusních materiálech a se samostatným vizuálním stylem od grafického řešení loga po světelnou reklamu.

Hotel International, Vilém Kuba, Jaroslav Ledvina, Miloslav Unzeitig; Miloslav Kramoliš, Arnošt Krejza, Zdeňka Kopecká, Miroslav Brabec, Zbyšek Kašpar, 1957–1962

Druhým mezinárodním hotelem pro veletržní Brno byl výškový, 51 metrů vysoký hotel Continental³⁴¹ těsně u centra města. Původně plánovaný projekt ubytovny

³⁴⁰ Výtvarná díla v exteriéru: Severní fasáda budovy – dvacetimetrový reliéf Slunce (Sylva Lacinová); na soklu schodiště od ulice Veselé – monumentální sousoší Pohostinství – Chléb a sůl (Sylva Lacinová). Interiér: Dekorativní mříž ve vstupní hale, oddělující schodiště do suterénu – čiré křišťálové a barevné tavené sklo (Jaroslava Brychtová, Stanislav Libenský); Hodinový číselník se zvěrokruhem – kamenná mozaika (Jan Maria Najmr); Torzo – černý mramor, travertin (Ladislav Martinek); Sedící dívka – pískovec (Konrád Babraj); Keramická mříž – režná keramika (Konrád Babraj, František Malý); Kuropění – tepaný železný plech s bronzovou patinou (Bohdan Lacina, Miloš Axman); Dekorativní stěna – hutně tvarované křišťálové sklo, mosaz (Miloslav Kringel); Dekorativní stěna – tříbarevné sgrafito se skleněnými doplňky (František Chmelař, Jan Rajlich st.); Hudebníci – keramická mozaika (Bohumír Matal); Hudebnice – sgrafito (Bohumír Matal). Sklářská dělicí příčka v restauraci s figurami vodního ptactva v rákosí od Miloslava Klingera, která po rozhodnutí Ministerstva kultury vyhovět majiteli hotelu ve zrušení statutu památkově chráněné budovy z restaurace zmizela.

³⁴¹ Hotel Continental, Zdeněk Řihák s Aloisem Semelou a Vladimírem Kovaříkem; 1959–1960; 1960–1964

z roku 1959 během procesu projektování přerostl v nadstandardní zařízení s jedno- a dvoulůžkovými pokoji včetně hotelové vybavenosti. Konceptí výškové budovy autoři dosáhli odstupů jak od okolní zástavby, tak od komunikace.³⁴² V designu *bruselu* vznikla na půdorysu Y jedinečná architektura, v přízemní restaurační části s použitím lomenicové střešní konstrukce v československé premiéře. Další novinkou při realizaci tohoto patnáctipodlažního hotelu byl u nás poprvé použitý systém vysokotlaké vzduchotechniky pro vytápění a větrání pokojů. Trojkřídlý půdorys Y eliminoval délku chodeb a napomáhal zajistit oslunění všech pokojů. Fasády křídel budovy jsou střídavě hladké, hliníkové, pouze s okny, a členěné rastrem lodžii, štítové fasády jsou plné, pouze s lichoběžníkově vyběhajícími balkony, které jsou zakončením chodeb v každém podlaží. Na střeše je vyhlídková terasa s kavárnou. Na jižní křídlo navazuje přízemní restaurace s lomenicovou střešou, s kovovými vitrážemi v oknech. Odtud byl přístup na venkovní zahrádku v japonském stylu. Ta byla zrušena přístavbou v roce 2012, kdy byla diagonálně k restauraci umístěna reflexní kostka přístavby s konferenční vybaveností. Interiérové vybavení bylo opět realizováno v úzké spolupráci s výtvarníky³⁴³.

Hotel Continental, vstupní hala, Zdeněk Řihák, Alois Semela, Vladimír Kovařík, 1960–1964

Před vchodem byla umístěna desetimetrová betonová plastika *Ptáci* od Olbrama Zoubka. Kulturního genia loci posiluje skutečnost, že hotel byl postaven na místě rodného domu architekta Adolfa Loose. Z restaurace je přístup na zahrádku s kavárnou v místě, kde byly při výstavbě hotelu u jezírka pietně ponechány velké kamenné solitéry jako připomínka kamenictví otce Adolfa Loose.

³⁴² TYMICH, Jan. Hotel Tempo v Brně. *Architektura ČSSR*. 1961, XX., s. 117.

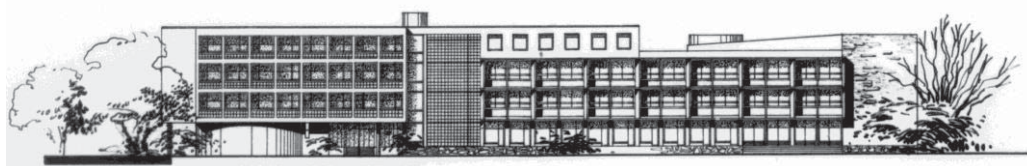
³⁴³ Interiéry – skupina Trasa; Zdenka Fibichová-Preclíková: Ležící žena v atriu při ulici Mezírka; Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová: skleněné vitráže a poutač v hale; Čestmír Kafka: ocelové vitráže; Otakar Sivera: keramická výzdoba; Jiří Marek ve spolupráci se Zdeňkem Řihákem, Zdeňkem Kudělkou, Bohuslavem Fuchsem: mramorová pamětní deska s iniciálami A. L. u vstupu do hotelu, upomínající na místo rodného domu Adolfa Loose.

Hlavním podnikem, kde kromě obchodních domů vznikaly projekty hotelů, byl pod vedením Jaromíra Sirotky v roce 1960 založený resortní projekční ústav Ministerstva vnitřního obchodu SPÚO (Státní projektový ústav obchodu). Kromě jmenovaných brněnských hotelů odtud vzešly projekty řady dalších výjimečných hotelových staveb po celé republice. Za hotelový projekt té doby, srovnatelný s brněnskými mezinárodními hotely, považují Parkhotel v pražských Holešovicích. Dokončen byl až v roce 1967, ale architekti Zdeněk Edel, žák Jaroslava Fragnera na pražské Akademii výtvarných umění, s Jiřím Lavičkou projekt nakreslili už v roce 1959, tedy jen o dva roky později, než v soutěži v roce 1957 zvítězil Vilém Kuba s návrhem hotelu International pro Brno.

Zdeněk Řihák, autor hotelu Continental, je známý také mimobrněnskými realizacemi. V roce 1969, čtyři roky po požáru historické Labské boudy v Krkonoších, byl na jejím místě položen základní kámen nového horského hotelu podle projektu Zdeňka Řiháka. Vysoce kapacitní hotelová budova betonové konstrukce, kolmo zaříznutá do svahu nad Labskou roklí, byla dokončena v roce 1975, zatímco výstavba dalšího hotelu – hotelu Panorama na Štrbském plese v Tatrách od stejného autora, podle projektu z roku 1967 – trvala dva a půl roku, s otevřením pro Mistrovství světa v lyžování v severských disciplínách roku 1970.

7.6.5 Zdravotnické stavby

Pavilon Psychiatrické kliniky³⁴⁴ v areálu bohunické fakultní nemocnice byl výjimečný tím, že byl první stavbou v Československu projektovanou architektem, zde Zdeňkem Křížem od roku 1960, v úzké spolupráci s přednostou psychiatrické kliniky, realizovanou výlučně pro léčbu psychiatrických onemocnění. Pavilon, dokončený v roce 1965, s částí ambulantní a částí lůžkovou, s vlastními laboratořemi, denním sanatoriem a rehabilitačními dílnami, byl umístěn v zeleni parku nemocničního areálu jako výjimečný příklad dispozičně a architektonicky zvládnuté moderní léčebny psychických onemocnění.

Pavilon Psychiatrické kliniky, Zdeněk Kříž, 1960–1965

Prosklenou stěnu vstupní haly tvoří barevná vitráž, na prostranství před pavilonem byla v roce 1964 umístěna kamenná socha z bulharského vápence *Matka s dítětem* od národního umělce Vincence Makovského.

³⁴⁴ Pavilon Psychiatrické kliniky, Zdeněk Kříž, 1960–1965

Matka s dítětem, Vincenc Makovský, 1964

V Praze od roku 1964 probíhala výstavba Dětské fakultní nemocnice v Motole podle projektu Richarda F. Podzemného a Antonína Tenzera, monoblokový koncept s vidlicovou dispozicí.

7.6.6 Divadlo

Brněnské divadlo opery a baletu se ke svému vzniku dopracovalo půl století opakujícími se soutěžemi, během nichž díky Bohuslavu Fuchsovi došlo ke změně původně zadané parcely, přesunutím z pozemku na rohu Veverí a Žerotínova náměstí. Výsledné umístění na zelený pás brněnské Okružní třídy hodnotí architekt Zdeněk Müller³⁴⁵ jako nevhodné, podle něj měl zelený pruh na místě bývalých hradeb kolem centra zůstat nezastavěný.

Vítězný návrh Jana Víška, Viléma Zavřela a Libuše Žáčkové-Pokorové z poslední soutěže roku 1957 představil divadlo v klasicizujícím monumentálním schinkelovském pojetí, které ještě reflektovalo doznívání *sorely*. Tým Vladimíra Pally s Viktorem Rudišem a Miroslavem Spurným pojal divadlo v novém duchu nastupujícího uvolnění. Zpracováním prováděcího projektu podle vítězného Víškova návrhu byl pověřen ateliér *Stavoprojektu* pod vedením Otakara Oplatka, během realizace Jan Víšek od práce na divadle odstoupil.

Na výsledné podobě divadla³⁴⁶ je zřejmý posun od tradicionalismu k estetice moderny. Při realizaci výsledné podoby divadla byly použity luxusní přírodní materiály, pro kamenné dlažby a obklady žula, černý syenit a vápenec, pro velkoplošné dřevěné obložení dýhy z jilmu a ořechu. Materiály, jako jsou sklo, ocel,

³⁴⁵ Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem 14. 12. 2015 v Brně

³⁴⁶ Janáčkovo divadlo, původně Divadlo opery a baletu; vítězný soutěžní návrh 1957: Jan Víšek, Vilém Zavřel; projekt 1958: Otakar Oplatek, Vilém Zavřel; interiéry: Ivan Ruller, Boleslav Písařík, Libuše Pokorová, 1960–1965

hliník, stejně jako vyjadřovacími prostředky, výtvarně pojatými artefakty a interiérovými prvky se divadlo hlásí k moderně. Na realizaci divadla spolupracovali významní umělci, a to jak uměleckými díly, plastikami umístěnými v exteriérech i interiérech, tak i ztvárněním povrchů v interiérech a na fasádách (zábradlí, mozaiky).³⁴⁷

Divadlo opery a baletu, Jan Víšek, Vilém Zavřel, Otakar Oplátek, Ivan Ruller, Boleslav Písařík, Libuše Pokorová, 1958–1965

Budova brněnské opery je vrstevníky jejích tvůrců vnímaná celkově kladně nebo alespoň přijetím.

Viktor Rudiš, který do ateliéru Otakara Oplatka nastoupil v roce 1958, komentuje situaci v rozhovoru s Petrem Pelčákem³⁴⁸ tak, že Jan Víšek vytvořil historizující návrh v duchu doby, protože se chtěl dožít realizace divadla.³⁴⁹

Rudiš: „Zajímavou historii má nové operní divadlo. Zkušený Otakar Oplátek dostal obtížný úkol přeměnit tradicionalistický Víškovův soutěžní návrh, jehož autor již neměl důvěru, aby sám svoji práci dokončil, v přijatelnější modernější stavbu. Domnívám se, že jej splnil celkem v daných možnostech, se ctí.“³⁵⁰

³⁴⁷ INTERIÉR: gobelín představující lišku Bystroušku od Aloise Fišárka ve vestibulu; busta Leoše Janáčka od Miloše Axmana; čelní stěna klubu umělců – keramický reliéf (Ida a Vladislav Vaculkovi);

FASÁDA: balkony hlavního průčelí – parapety z tepaného měděného plechu (Eva Zoubková-Kmentová a Olbram Zoubek; okna na podestkách obou bočních schodišť – výplně z barevného hutního skla (Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová);

EXTERIÉR: tradičně pojímané pomníkové umění: sousoší bratří Aloise a Viléma Mrštíkových (Vincenc Makovský, Stanislav Hanzl); 1975 – bronzový pomník Leoše Janáčka (Stanislav Hanzl); moderní pojetí: kamenná socha moravské orlice u hlavního schodiště (Olbram Zoubek); Niké (Olbram Zoubek).

³⁴⁸ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7.

³⁴⁹ Srov.: RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 73. ISBN 80-239-6264-7.

³⁵⁰ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

Použití klasických forem vysokého řádu patřilo k častěji používaným formám vyjádření významu budovy. K monumentálním stavbám, které vznikly o něco dříve také s použitím vysokého řádu na vstupní fasádě budovy, patří ponejvíce výše již zmíněné příklady pozdní *sorely*: Dům kultury města Ostravy³⁵¹, postavený v letech 1956–1961 podle projektu Jaroslava Fragnera, nebo Kulturní dům³⁵² v Příbrami od architektů Václava Hliského a Luboše Korečka. Sloupy na celou výšku čelní fasády použili také Věra a Vladimír Machoninovi u jihlavského Kulturního domu ROH, který byl realizovaný v letech 1955–1961 na základě vítězného návrhu ze soutěže v roce 1955.

Ve stejné době vzniklo ve Zlíně, tehdejším Gottwaldově, jako víceúčelový regionální kulturní stánek Divadlo pracujících, s kapacitou 800 diváků největší poválečný divadelní sál v Československu³⁵³. Prováděcí projekt podle vítězného návrhu Miroslava a Karla Řepových ze soutěže v roce 1959 zpracoval tým pod vedením Františka Rozhona. Výstavba započatá v roce 1960 byla dokončena o sedm let později. Divadlo, otevřené v roce 1967 s celoplošným prosklením čelní fasády, vyložené na sloupech, je představitelem estetiky doby svého vzniku, ovlivněné *bruselem*, s bohatou výtvarnou výzdobou.

K zajímavým stavbám pro kulturu z tohoto období patří také letní kino v Doksech od Karla Hubáčka a Otakara Binara z let 1958–1963, špičkové moderní zařízení se širokouhlou projekční plochou a čtyřmi kanály pro stereofonní reprodukci zvuku, což byl ve své době vysoce nákladný způsob záznamu zvuku, který postupně přestal být používán. Dalším všeobecně známým příkladem architektury bruselského stylu je nádraží Ostrava Vítkovice od Josefa Dandy z let 1960–1967.

7.6.7 Sportovní stavby

V šedesátých letech pokračovala výstavba sportovišť v areálu za Lužánkami. V roce 1964 byl dosud odkrytý Zimní stadion zastřešen montovanou trubkovou konstrukcí, navrženou profesorem Ferdinandem Ledererem. Příhradovou desku střechy nesly štítové zdi a sloupy nad podélnými tribunami. Přes společnou část s kavárnou do tvaru T navazovala cvičná ledová plocha, využívaná také jako veřejné kluziště. Unikátní zimní stadion byl zbořen koncem roku 2008.

Ke srovnání se nabízí jiný zimní stadion, rovněž unikátní konstrukce s lanovou střechou, kotvenou betonovými křídly deltovitého tvaru, traktujícími prosklenou fasádu. Zimní stadion v Plzni se svou výrazně strukturovanou fasádou od Vladimíra Urbance, Pavla Janečka a Ladislava Švábka z let 1965–1969 měl větší štěstí než brněnský stadion a po rekonstrukci slouží své původní funkci.

³⁵¹ STRAKOŠ, Martin (ed.) a Martin JEMELKA. Bílá loď uprostřed Ostravy 1961-2001: 50 let Domu kultury města Ostravy v proměnách umění a doby. Vyd. 1. Ostrava: Pro Dům kultury města Ostravy vydalo Image Studio, 2011, 253 s. ISBN 978-80-903902-3-2.

³⁵² Dnes Divadlo Antonína Dvořáka. Divadlo Antonína Dvořáka / Kulturní dům: Historie divadla. Databáze divadel [online]. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://www.theatre-architecture.eu/cs/db.html?theatreId=68>

³⁵³ Srov.: Divadlo pracujících. In: Zlínská architektura [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.architekturazlin.cz/experimentalni-narozni-dum-t1655>

Fotbalový stadion za Lužánkami byl v šedesátých letech rozšířen o novou tribunu a s kapacitou 50 000 diváků se stal největším stadionem v republice. Využíván byl také pro lehkou atletiku. Od roku 2001, kdy přestal vyhovovat prvoligovým požadavkům, chátrá.

Jako torzo plánovaného³⁵⁴ plaveckého areálu byl za Lužánkami v sedmdesátých letech v akci Z postaven krytý plavecký stadion s příhradovou trubkovou konstrukcí střechy, s bazénem s osmi drahami, který byl jedinou *padesátkou* v Brně.

Jednoduchá halová stavba je umístěna ve svahu, na terasách pod kopcem tzv. planýrky, prosklená hala propojuje interiér s okolními zelenými plochami. Na východní straně navazuje hala tělocvičny pro vrcholovou gymnastiku s posilovnou. Její jižní prosklená stěna byla otevíratelná, s možností cvičení na travnaté ploše navazující terasy.

Ke srovnání se situací v Praze se nabízí příklad plaveckého areálu s krytou halou a otevřeným koupalištěm pod stěnou bývalého vápencového lomu na pravém břehu Vltavy v Praze-Podolí, pozdně funkcionalistický koncept³⁵⁵, zástupce meziválečné generace, Richarda F. Podzemného z roku 1958, který byl dokončen v roce 1965. Krytý bazén s padesátimetrovou drahou je zastřešený elegantní zvlněnou betonovou konstrukcí, která je z jedné strany prosklená a směrem k otevřeným bazénům areálu tvoří diváckou tribunu.

Dalším územím v Brně, se kterým se již za první republiky počítalo jako s alternativou pro výstavbu sportovního a rekreačního areálu, byla tzv. Bauerova rampa v údolní nivě řeky Svratky. V těsné blízkosti výstaviště zde v roce 1961 tělovýchovná jednota Favorit postavila velodrom, původně s hliněnou, postupně asfaltovou a betonovou drahou, kde se od roku 1961 v době Mezinárodního strojírenského veletrhu konal šestidenní závod dvojic. V roce 1969 byly dráha a tribuny zastřešeny a byla přistavěna nová budova se zázemím.

V Praze po etapách postupovala výstavba strahovského stadionu, který byl do současné podoby dostavěn v letech 1962–1975 podle projektu Zdeňka Kuny, Zdeňka Stupky a Oliviera Honke-Houfka, tedy autorů budovy dále zmíněné budovy Strojimportu na Vinohradech.

7.6.8 Administrativní a provozní budovy

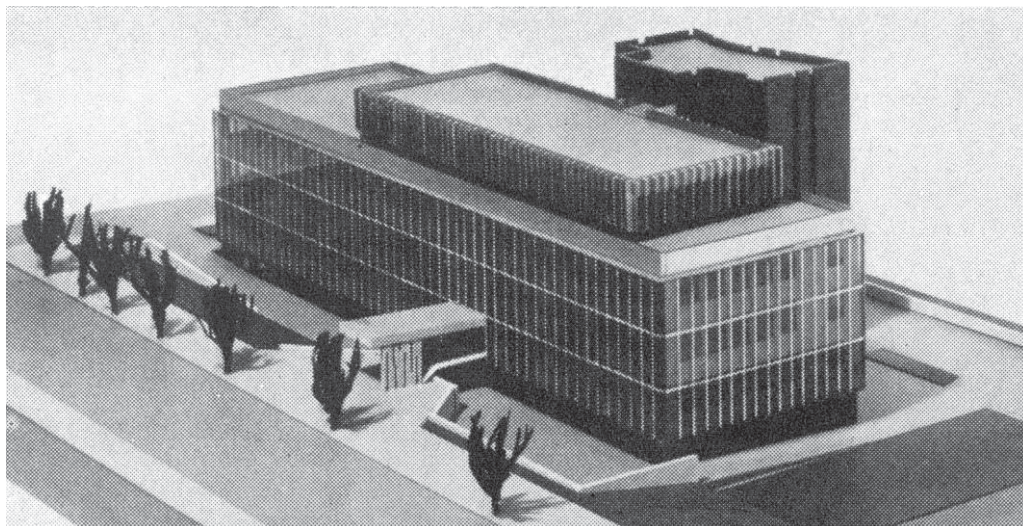
Kromě výstavby významných občanských budov a hotelů to byly také administrativní budovy, a to zejména projektových a velkých dodavatelských podniků, které měly šanci vybočit z typizačních omezení standardizace plánované ekonomiky.

K takovým výrazným a výjimečným příkladům nejen v rámci Brna patří administrativní a provozní budova podniku Ingstav od Ivana Rullera, která je ve své době ojedinělým příkladem nového pojetí řešení kancelářské budovy. Architekt, poučen zkušeností ze spolupráce s Vladimírem Karfíkem s menšími halovými

³⁵⁴ Projekt 1966–1967, Otakar Oplatek

³⁵⁵ ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. Architektura 60. let: „zlatá šedesátá“ v české architektuře 20. století. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 502 s. ISBN 9788024713724, s 41.

kanceláři ve Zlíně, navrhl jednotrakt s halovými kanceláři – tedy koncept, který je v současné době pro administrativu používán téměř výhradně. Komunikační jádro je řešeno odděleně, v samostatné věži na dvorní fasádě. Konstrukce je složena z třinácti ocelových patrových rámců o jednom poli, s převislým zakončením, fasádu tvoří předsazená stěna z determálního skla, zasazeného do hliníkových profilů, nástupní schodiště je lemováno branou z betonových stěn, která tvoří *portál*, kontrastní k prosklené fasádě.

Administrativní a provozní budova Ingstav, Ivan Ruller, 1968–1970

Architekt Ruller byl jedním z těch, kdo hojně zvali ke spolupráci výtvarné umělce, řada z nich se podílela také na realizaci této budovy³⁵⁶.

Dalším nepřehlédnutelným příkladem kancelářských budov, který od roku 1970 tvoří jednu z výškových dominant města, je komplex administrativních budov³⁵⁷ pro tehdejší generální ředitelství Cheposu, Zbrojovky a ČSOB. Původní urbanistický návrh zahrnoval čtyři výškové kancelářské budovy a jeden obchodní pavilon, realizovány byly tři sedmdesátimetrové věže na společné podnoží s garáží a parkovištěm na terase v úrovni nástupního podlaží.

³⁵⁶ Interiér: výtvarná díla jako nedílná, pevná součást interiéru: dřevěná reliéfní stěna v interiéru vstupní haly – Zdeněk Macháček; čelní stěna závodní jídelny, autor Pavel Navrátil – kolektivní autorství: Zdeněk Macháček a Pavel Navrátil; dřevěná reliéfní stěna pracovny ředitele – Vladimír Preclík; volná výtvarná díla v interiéru: gobelín v zasedací síni – Bohumír Matal; nástěnný, závěsný obraz v kabinetu ředitele – Jánuš Kubíček; keramické mísy a vázy na zeleň v hromadných i individuálních kancelářích, popelníky, vázičky na stoly – Božena Matalová; ve spolupráci s autorem architektonického řešení dodatečně do kanceláří vedoucích pracovníků – obrazy, menší plastiky. Exteriér: samostatná výtvarná díla v exteriéru a horizontální kamenná plastika před západním průčelím – Eva Kmentová; výtvarná díla jako nedílná součást architektury exteriéru: řešení vstupního motivu, markýzy a bezpečnostního schodiště – Milan Buřival; řešení dekorativní stěny, dlažby i celkové úpravy terasy před jídelnou – Olbram Zoubek.

³⁵⁷ Výškové administrativní budovy, Roman Zajíc, Jaroslav Ryška, urbanismus: Jiří Gřegorčík, František Antl, 1965–1970

*Soubor tří administrativních výškových budov, Roman Zajíc, Jaroslav Ryška;
urbanismus Jiří Gřegoričik, František Antl, 1965–1970*

Záměr využít toto území, původně určené pro univerzitní okrsek³⁵⁸, pro umístění administrativních budov vznikl již koncem šedesátých let. Byla zde plánována zástavba tehdejšího náměstí Joliot Curie až po celý Björnsenův sad a část svahu Kraví hory. Architektonická soutěž měla vyřešit opakovatelný typ administrativní výškové budovy. Urbanismus komplexu je dílem Jiřího Gřegoričika a Františka Antla, výškové budovy byly realizovány pod vedením architektů Romana Zajíce a Jaroslava Ryšky v letech 1967–1974. Na rozdíl od Ingstavu je dispozice „trojčat“ komponována jako sled samostatných kanceláří po obvodu budovy, se středovým komunikačním jádrem. Takto je ve srovnání s Ingstavem výrazně potlačena šance na budoucí flexibilitu. Ani při realizaci těchto budov nebyla opomenuta spolupráce s výtvarníky.³⁵⁹ Konstrukce ocelového skeletu se zavěšeným pláštěm z typových skleněných panelů v současné době³⁶⁰ u jednoho z objektů prodělává kompletní rekonstrukci.

Srovnatelným pražským reprezentantem výškových kancelářských budov z období celosvětového vrcholného období modernismu je budova Strojimportu na Vinohradech od architektů Zdeňka Kuny, Zdeňka Stupky a Oliviera Honke-Houfka z let 1961–1967. Výšková, 90 metrů vysoká osmnáctipodlažní budova s ocelovou konstrukcí a závěsnou fasádou, v některých pohledech zaměnitelnou s brněnskou

³⁵⁸ Realizována byla pouze budova Právnické fakulty od Aloise Dryáka (1928).

³⁵⁹ V přízemí objektu B je umístěna skleněná plastika od Valera Kováče; v kancelářích vedoucích pracovníků byly obrazy Bohumíra Matala, Bohdana Laciny. V centrální hale a v bufetu v suterénu je dělicí stěna (umělecko kovářská + pasířská práce + dřevěná plastika).

³⁶⁰ Prosinec 2015/leden 2016.

věží *Cheposu*, je podle Felixe Haase kultivovaným příkladem *důsledně moderního klasicismu*³⁶¹.

Za přelomovou stavbu přelomu padesátých a šedesátých let, navazující po období socialistického realismu na internacionální styl meziválečné moderny, je všeobecně považován komplex budov Ústavu makromolekulární chemie Československé akademie věd v Praze na Petřinách, postavený v roce 1964 podle projektu Karla Pragera z let 1959–1960. Fasádu betonové nosné konstrukce zde tvoří závěsový skleněný plášť, v Československu tehdy použitý v premiéře. Vysoce účelně, flexibilně a ekonomicky řešená budova pro provoz chemického výzkumu byla v roce 2000 prohlášena za kulturní památku.

K ikonickým budovám bruselského stylu vysoké elegance mám zařazenu také budovu České televize na Kavčích horách, rovněž představující typologický druh administrativní a provozní budovy. Na projektu pracoval architekt Jiří Holý ve Spojprojektu Praha již od roku 1960, „*požadavek těsné spolupráce jejich jednotlivých provozů, a tedy krátkých komunikací, vedl autora architektonické koncepce k tzv. monoblokovému uspořádání se stavebně sevřeným situováním požadovaných objektů*“³⁶². Výstavba I. etapy televizního studia začala v roce 1961, s přerušením byla dokončena v roce 1970 jako osmipodlažní monoblok centrální televizní techniky – deska na lomeném čočkovitém půdorysu, na soklu s plastickým, diagonálně prolamovaným světle šedým obkladem. Soubor ostatních budov, systém s vestavěnými studii II. etapy, byl dokončen v roce 1975.

Hmotový koncept výškové desky na plošné podnoži, podobný budově České televize, s výrazně plastickým reliéfem slunolamů na fasádě výškové budovy použil Dušan Kuzma, autor již zmíněného památníku v Banské Bystrici, pro Slovenskou národní knihovnu v Martině.

Jako exkluzivní brněnský příklad jiného stylu, le corbusierovského brutalismu, byla podle návrhu Vladimíra Selzera³⁶³ z roku 1965 postavena uprostřed vzrostlých zahrad vilové Masarykovy čtvrti, vetknutá do svahu s ohledem na měřítko okolní zástavby, budova tzv. *doškolovacího ústavu*³⁶⁴, s funkcí školicího střediska pro střední zdravotnický personál, s ubytovací kapacitou, stravovacím zázemím a administrativním provozem. Při návrhu byly příkladně uplatněny zásady Le Corbusierovy filozofie: konstrukce na železobetonových sloupech uvolnila přízemí pro zeleň a volný pohyb, použití skeletu umožnilo volné členění vnitřních dispozic. Zdvojené sloupy tvaru V vynášejí hmotu budovy nad příkrý jižní svah, konzolovité vyložení stropů umožnilo otevřené průčelí. Velkorysé nástupní schodiště je doplněno plastikami, umělecká díla byla také součástí interiérového vybavení.³⁶⁵

³⁶¹ HAAS, Felix. *Architektura 20. století*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 330.

³⁶² GLAS, Martin a Ladislav SUK. *Televizní středisko Kavčí hory: Sledované záměry a realizované koncepce*. Interní bulletin České televize INFO 9/2000 a 10/2000. Praha: Česká televize, 2000, (9, 10).

³⁶³ Vladimír Selzer po roce 1968 emigroval.

³⁶⁴ Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů (NCONZO), Vladimír Selzer s Milošem Holečkem, 1965–1968

³⁶⁵ Výtvarné objekty v budově NCONZO: Zdeněk Macháček – veškeré dřevěné plastiky v exteriéru i interiérech;

Inez Tuschnerová – Tapiserie Art Protis ve vstupní hale, nyní přestěhována do 4. NP budovy B; enkaustika „Mikrokosmos“ respirium 5. NP; nástěnná kovová plastika pův. v ředitelně; skleněná dělicí stěna v 1. suterénu –

Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví (NCONZO), Vladimír Selzer, 1965–1968

U této budovy se nabízí srovnání s hotelem InterContinental v Praze, který je předkládán jako zásadní příklad brutalistní československé architektury. Autor hotelu Karel Filsak a architekti jeho okruhu, k nimž patřili např. Jan Šrámek a Jan Bočan, patří mezi nejznámější představitele českého brutalismu, k jehož hlavním charakteristikám patřilo, zapojením všech druhů výtvarného umění do společného výsledku, výrazně výtvarné pojetí. Autory interiérů hotelu InterContinental jsou František Cubr se Zdeňkem Pokorným. Další ikonou českého brutalismu je budova české ambasády v Londýně (1966–1969) od Jana Bočana a Jana Šrámka, kteří se ve spolupráci s Karlem Filsakem věnovali projektování budov pro česká zastoupení v zahraničí. Kromě Londýna to byla budova československé mise v Ženevě.³⁶⁶ Autory odbavovací haly pražského letiště v Ruzyni (1959–1968) jsou Karel Bubeníček, Karel Filsak, Jiří Louda a Jan Šrámek.

Ve druhé polovině šedesátých let začaly v Praze vznikat administrativní budovy pro podniky zahraničního obchodu. V roce 1966 začala výstavba budovy Chemapolu, dokončená v roce 1971 podle projektu architektky Zdeňky Novákové s kolektivem z *Energoprojektu*.

u bufetu; cínové sochy původně v přístavbě učeben; červený kříž původně ve vstupní hale, nyní v 1. suterénu; dekorativní stěna s patinovanými mosaznými trojúhelníky – vstup od parkoviště; obrazy – Miroslav Konrád, Bedřich Petrovan, Miroslav Netík, František Kocourek.

³⁶⁶Budova československé mise v Ženevě, Karel Filsak, Karel Bubeníček, Jan Šrámek, 1966–1969

7.6.9 Technické stavby

Již výše zmíněné oživení aktivit na brněnském výstavišti si vyžádalo změny v komfortu související infrastruktury a požadavkem byla také pohodlná dopravní dostupnost výstaviště od hlavního nádraží. Výsledkem bylo, v rámci sídliště Staré Brno – Sever, vybudování tělesa tramvajové dráhy se zvedající se železobetonovou konstrukcí elegantního oblouku viaduktu.

S rozvojem televizního vysílání byla v roce 1961 podle projektu pražského Spojprojektu vybudována věž televizního a rozhlasového vysílače. V oblasti přírodní rezervace Hádecké planinky na severovýchodním okraji Brna, nad bývalým vápencovým lomem ve výšce 424 metrů nad mořem byla vztyčena 50 metrů vysoká železobetonová konstrukce válce s vnitřním schodištěm, zakončená třemi patry prstencových plošin, která je dodnes dobře viditelnou dominantou siluety severního okraje Brna.

Je zřejmé, že tento stavební druh má jasného favorita, a to nejen celorepublikově, ale i z hlediska mezinárodního, a v Čechách dosud nepřekonaného. Slavná televizní věž s integrovaným hotelem a restaurací v designu bruselského stylu na Ještědu od Karla Hubáčka a Zdeňka Patrmana, s interiéry Otakara Binara, oceněná ještě před dokončením v roce 1969 Cenou Augusta Perreta³⁶⁷ UIA³⁶⁸, byla v roce 2000 vyhlášena stavbou století. Jedinečný design vysílače je dán unikátní konstrukcí, jejíž pružnost a kompaktnost zajišťuje systém závaží, dnes běžně používaný, ale prvotně vyvinutý statikem Zdeňkem Patrmanem pro ještědský vysílač. Od roku 1967 v Bratislavě probíhala výstavba dvojjeřhanu televizního vysílače na vrchu Kamzík, jehož mašinistická spřažená konstrukce betonového jádra s ocelovými nosníky obsahuje také restauraci.

Významným počinem dopravního stavitelství byla realizace přemostění nuselského údolí, v Bratislavě byla v roce 1966 započata výstavba mostu SNP.

7.6.10 Jiné příklady architektonických realizací

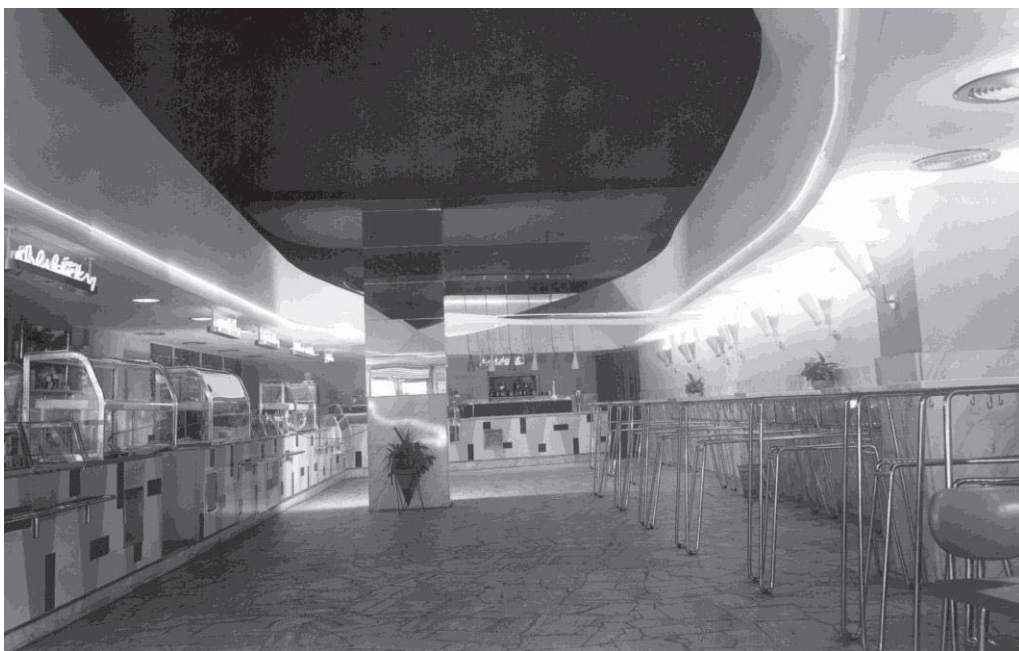
Pozoruhodnou drobnou architekturu představovaly v Brně od padesátých let až do postupného nahrazení novými provozovny interiéry mléčných jídelen. Mléčné bary³⁶⁹, velmi oblíbené širokou veřejností, byly umístěny v historickém jádru města v klíčových polohách (u nádraží, na náměstí Svobody a v ulici České – Sputnik, a v Lidické). Byly lokalizovány v parterové obchodní části domů z 19. a 20. století, často nahradily původní funkcionalistické obchody. Naproti nádraží to bylo v budově pojišťovny Riunione Adriatic od Karla Kotase, kde přízemí původně sloužilo obchodnímu domu ASO s interiérem od Bohumíra Čermáka. Mléčné bary, tzv. *mléčňáky*, byly po všech stránkách dokonalou ukázkou designu, tedy formy, dispozice a detailu *bruselu*. Typická asymetrická dispozice, skulpturální zavěšené pohledy a benátská dlažba byly charakteristickými prvky formální znakovosti.

³⁶⁷ Dostupné: <http://www.uia.archi/en/s-informer/projets/8211#.VqnZWdD9d7k>

³⁶⁸ UIA, Union Internationale des Architectes / Mezinárodní svaz architektů.

³⁶⁹ Prodejny mléčných specialit a bufety v Brně: Zdeněk Řihák, Jaroslav Brychta – Nádražní 595/4, 1958; dnes již neexistující: Jan Velek – nám. Svobody, 1950; Jaroslav Brychta – Sputnik Česká, 1959.

Unikátní je i užití materiálové škály – kov, sklo, plasty, umakart, laminát. Realizace Mléčné jídelny naproti nádraží se v dobovém odborném tisku nesetkala s kladným přijetím. V článku věnovaném výstavě Deset let československé architektury, uspořádané k I. sjezdu Svazu architektů ČSR, je tento počín hodnocen velmi rozpačitě, je zde vyjádřen „*naprostý nesoulad ve formách jednotlivých částí tohoto celku*“³⁷⁰. Původní design byl donedávna rozpoznatelný v baru v Benešově ulici, dnes již v čerstvě zrekonstruované provozovně rychlého občerstvení v parteru bývalého paláce pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurita od Karla Kotase z roku 1939. Při stavebních úpravách zde zřejmě byla snaha současným designem v plastových materiálech navázat na, v dnešní době velmi populární, *brusel*.

Prodejna mléčných specialit, Nádražní 595/4, Zdeněk Řihák, Jaroslav Brychta, 1958

Pro Brno významným, a podle profesora Rullera „*pro Brno zcela zásadním, ale bohužel nedoceneným, počínem*“³⁷¹ byla aktivita jednoho z meziválečných architektů židovského původu Otto Eislera ve věci založení brněnské zoologické zahrady. Po návratu z Osvětimi Otto Eisler začal soustavně pracovat na konceptu zahrady a inicioval založení Družstva pro zřízení zoologické zahrady, jejímž prvním ředitelem se stal po otevření brněnské zoo v roce 1953. Je autorem generelu 1. fáze realizace zoologické zahrady na 10 hektarech Mniší hory v Brně-Bystrci, navrhl první pavilony, v letech 1959–1962 zpracoval projekt krajinářských úprav. Větší budovy v areálu, budova ředitelství se školicím střediskem od Ivana Rullera, byly postaveny až při rozšiřování zahrady v roce 1976. „*Zoologickou zahradu dnes všichni považují za samozřejmost, ale vybudovat takto bohatě dotovanou zahradu bylo velkým úkolem a také prostředí na svahu Mniší hory považují za velmi příjemné*

³⁷⁰ Srov.: Deset let československé architektury. Prodejna mléčných specialit v Brně. Architektura ČSR. 1959, XVIII, s. 342.

³⁷¹ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2015 v Brně.

– z hlediska urbanismu a krajinné koncepce i z hlediska organizace výstavby to bylo velmi dobře zvládnuté.³⁷²

Obecně bylo období pobruselského uvolnění pro mnoho architektů, tvořících již za první republiky, příležitostí vrátit se k principům, které museli kvůli přikázanému směru socialistické metody ve své tvorbě opustit. A tak na přelomu padesátých a šedesátých let vznikaly vysoce kvalitní a nadčasové stavby, které se svým výrazem liší od tvorby nově nastupující mladé, koncepčně mezinárodně orientované generace. Mezi pozdní realizace meziválečné, funkcionalisticky orientované generace patří zmíněná podolská plovárna od Richarda F. Podzemného.

Unikátní ve své době byla rekonstrukce a dostavba Karolina, kterou Jaroslav Fragner pojal podle slov Benjaminu Fragnera s přístupem Carla Scarpy.³⁷³ Nicméně jak již bylo řečeno, Vladimír Šlapeta rozeznává u Fragnera vliv severanů Aalta a Asplunda. Scarpa má podle něj jinou mentalitu.³⁷⁴

Potřeba vyhnout se ztrátě nenahraditelných hodnot a celých struktur vedla „v roce 1954 k založení Státního ústavu pro rekonstrukci měst a památkových objektů,³⁷⁵ kam přešli jak Jaroslav Fragner, tak Josef Havlíček, v Brně k zakladatelům patřil Josef Němec.³⁷⁶

7.6.11 Stavební aktivity brněnské techniky

Díky postavení Brna jako významného průmyslového centra s potřebou výzkumu a rozvoje nových technologií bylo v zájmu komunistického vedení státu podpořit přípravu odborníků ve strojírenských a elektrotechnických oborech. Tedy díky celospolečenským zájmům bylo usnesením ÚV KSČ ze dne 16. 4. 1956³⁷⁷ založeno Vysoké učení technické v Brně, k datu 24. 7. 1956 se třemi fakultami: Fakultou inženýrského stavitelství (FIS), Fakultou architektury a pozemního stavitelství (FAPS) a Fakultou energetickou (FE). Výuka byla zahájena 10. 9. 1956, škola začínala s 1 783 posluchači. Do vínku dostala nová vysoká škola areál biskupského gymnázia a alumnátu na Barvičově, realizovaný během války pro německý vojenský ústav³⁷⁸ podle projektu Oskara Pořísky a Jana Chomutovského z roku 1937. Biskupské gymnázium zde fungovalo od prosince 1947 do roku 1949, kdy bylo zrušeno.³⁷⁹ Nově ustavené VUT v Brně sem umístilo Fakultu inženýrského stavitelství. Pro fakultu stavební byla podle projektu Antonína Krasického, vedoucího Útvaru generálního projektanta, v roce 1963 připojena pětipodlažní

³⁷² Tamtéž.

³⁷³ Viz pozn. 273: Rozhovor s Benjaminem Fragnerem. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP, s 63.

³⁷⁴ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

³⁷⁵ Josef Němec, manuskript 1. 12. 2015

³⁷⁶ Josef Němec, manuskript 1. 12. 2015.

³⁷⁷ Usnesení Ústředního výboru KSČ o zvýšení úrovně a dalším rozvoji vysokých škol ze dne 16. dubna 1956

³⁷⁸ Budova během války kromě německého vojenského ústavu fungovala jako pobočka koncentračního tábora v Osvětimi–Březince

³⁷⁹ Biskupské gymnázium Brno, http://cs.wikipedia.org/wiki/Biskupsk%C3%A9_gymn%C3%A1zium_Brno

přístavba k budově na Poříčí. Opakovaně, s úpravami, byl tento projekt použit v roce 1966 pro stavbu nové budovy Fakulty strojní na ulici Údolní.

Budova Fakulty strojní, posluchárna; Údolní, Jiříkovského, Antonín Krasický, 1966

Před začátkem školního roku 1960/1961, na základě nařízení č. 120/60 Sb., o změnách v organizaci vysokých škol, došlo ke sloučení FIS a FAPS do jediné Fakulty stavební³⁸⁰, která nabízela studium dvou směrů – architektury a pozemního stavitelství, nebo inženýrského stavitelství. Takto nově organizované studium probíhalo v prostorách obou původních fakult. Samostatná fakulta architektury byla opět zřízena až v roce 1976, vyčleněním ze stavební fakulty nařízením vlády ČSSR.³⁸¹ V roce 1964 získalo VUT historický areál kartuziánského kláštera, pozdější kadetky v Králově Poli a umístěna sem byla Fakulta elektrotechnická.

Stále narůstající nedostatek ubytovacích kapacit pro studenty měla vyřešit výstavba velkokapacitních kolejí na Kounicově. Výstavba studentských kolejí podle projektu architektů Milana Steinhausera a Mečislava Boreckého z brněnského Stavoprojektu³⁸² byla zahájena v roce 1960 na Kounicově (tehdejší Leninově) ulici, vyplnila proluku mezi budovou Krajského soudu od Oskara Pořísky a bloky meziválečných bytových domů od Jindřicha Kumpošta. Budovy kolejí jsou rozděleny na tři části, dva nižší, šestipodlažní bloky celkové délky téměř 200 metrů a dominanta výškové třináctipodlažní budovy. Konstrukci tvoří železobetonový skelet, který umožnil ve střední části hlavního šestipodlažního bloku odlehčení přízemí – osm travé přízemí na sloupech bylo původně volně průchozích do dvorní části, na pavlač se schodištěm, jehož elegance byla zřetelná už z půdorysu a které nesly sloupy s mohutnými trapézovými konzolami. Schodiště sestupovalo o dvě patra níže do dvorní části s venkovními sportovišti, s hřišti pro míčové hry a atletické disciplíny. Volný průchod přízemím byl během provozu kolejí uzavřen a v devadesátých letech vyplněn sportovním zařízením. Ve dvorním traktu byl umístěn také dvoupodlažní objekt menzy, v roce 2013 přestavěný pro účely archivu VUT. Horní převýšené podlaží, s jídelnou a provozy menzy bylo do dvou stran

³⁸⁰ Věstník MŠK, XVI., seš. 25, 31. 8. 1960

³⁸¹ Vysoké učení technické v Brně, Nositel Řádu práce, Fakulta stavební, studijní program pro školní rok 1978–1979, s. 2, in: AVUT, Fond Rektorát VUT v Brně, Dislokace.

³⁸² Koleje a menza Lenínova Brno, M. Steinhauser, M. Borecký, 1960–1964, in: Stavoprojekt 1948–1988, 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu, Stavoprojekt 1988. Srov.

vyneseno nad ustupující přízemí na sloupech ve tvaru V. Menza byla vnitřním schodištěm napojená na vstupní halu na úrovni ulice. Blokem kolejí se uzavřel parkově a obytně upravený zelený vnitroblok souboru bytových domů na Hrnčířské, Botanické a Šumavské z období socialistického realismu. Formální výraz a konstrukční detaily kolejí prozrazují dobu jejich vzniku – uvolněné období konce padesátých let s pronikajícími vlivy mezinárodního stylu. Jsou to hlavně odlehčené, ustupující partery, model domu na sloupech a použití zdvojených sloupů ve tvaru písmene V, které pocházejí z výrazového rejstříku *bruselu*. Zmíněné schodiště s typickými konstrukčními a formálními detaily bruselského stylu ztratilo po zazdění původně průchozího přízemí svoji funkci a při dostavbě rezidenční budovy *Erasmus* a souvisejícími úpravami vnitrobloku bylo odstraněno. Podobnou, i když ještě více odlehčenou konstrukci schodiště najdeme u pavilonů Z a C na brněnském výstavišti, obdobný odlehčený parter, nesoucí na sloupech hmotu horních podlaží, najdeme také u hotelu International, který je jednou z ikon brněnského bruselského stylu.

Koleje „Leninova“, venkovní schodiště do dvora, 2012. Schodiště do budovy NCONZO (viz výše)

Schodiště, které zde bylo zbouráno, se půdorysem, konstrukcí a formou podobalo samonosnému schodišti, umístěnému diagonálně v interiéru výpravní haly jednoho ze zásadních představitelů bruselského stylu, nádraží v Havířově³⁸³. Podobné, do dvora vedoucí schodiště dodnes najdeme také u mateřské školy v Brně–Juliánově.³⁸⁴

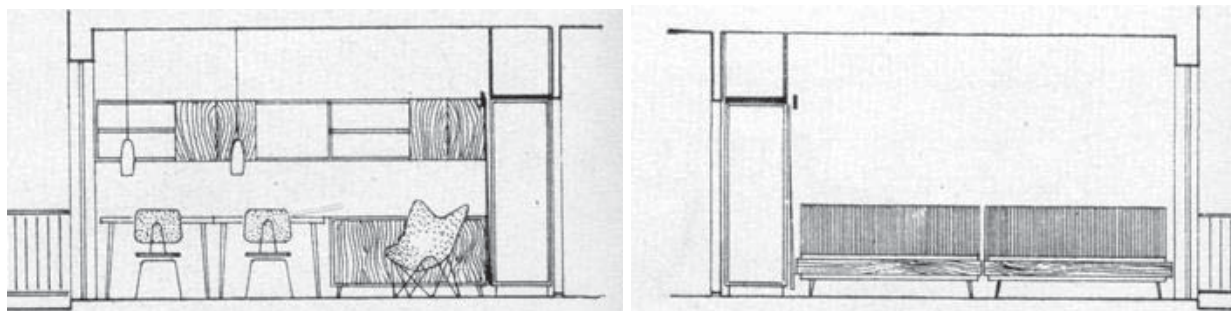
³⁸³ STRAKOŠ, Martin. Architektura pozdního modernismu v ohrožení: Ostrava, Havířov, Frýdek-Místek. Protimluv: Revue pro kulturu, s. 14-20. Dostupné také z: http://www.krasnaostrava.cz/wp-content/uploads/2013/07/Protimluv_3-2012-Martin-Strako%C5%A1-Architektura-pozdn%C3%ADho-modernismu-v-ohro%C5%BEen%C3%AD.pdf

³⁸⁴ MŠ Kamenačky 3838/28, Brno

Nádraží v Havířově, Josef Hrejsemnou, 1967. Mateřská škola v Juliánově

Na severním konci dlouhého bloku, u ulice Šumavské, souboru kolejí dominuje třináctipodlažní výšková budova s pravidelným rastrem lodžií, která v době vzniku sloužila jako hotel pro návštěvníky strojírenského veletrhu a nyní je ve vlastnictví Masarykovy univerzity. *Koleje Lenina* nabízely do té doby nevídaný komfort, kromě menzy a bufetu byly vybaveny knihovnou, fotokomorou, ateliérem pro výtvarníky, tělocvičnou a sportovním hřištěm.³⁸⁵ V letech 2011–2013 prošly budovy kolejí stavebními úpravami, kromě již zmíněných změn také zateplovacími úpravami fasád, s výraznou změnou barevného pojednání zejména výškové budovy.

Koleje Lenina, pohledy na vnitřní vybavení studentských pokojů

Za deset let existence Vysokého učení technického v Brně se počet studentů zvýšil téměř čtyřnásobně, a i když škola během této doby začala vyvíjet stavební aktivity, dostavby a přístavby vyřešení dislokačních problémů nepřinesly a nedostatek prostor pro výuku přetrvával. V duchu předválečných nerealizovaných plánů vedení techniky směřovalo k realizaci soustředěné výstavby areálu univerzitního kampusu. Plány na výstavbu kampusu se vědecká rada zabývala již od roku 1959.³⁸⁶ V roce 1961, po dohodě s Útvarem hlavního architekta města Brna a v souladu se směrným plánem města byl vybrán pozemek o ploše 57 hektarů mezi Královým Polem a Žabovřeskami, na východním svahu Palackého vrchu. *Útvar*

³⁸⁵ Viz pozn. 97, s. 22

³⁸⁶ Viz pozn. 97, s. 76

*generálního projektanta*³⁸⁷, zřízený v roce 1963 na stavební fakultě, byl účelovým zařízením VUT, původně určeným výhradně pro projektovou přípravu soustředěné výstavby areálu pod Palackého vrchem.

Stavební aktivity vysokých škol probíhaly také v Praze, kde o tři roky dříve než v Brně, v roce 1957, proběhla soutěž na dostavbu areálu techniky v Dejvicích. Spoluzáci ze studií u Antonína Engela František Čermák a Gustav Paul ve spolupráci s Jiřím Liberským a Vladimírem Hladíkem v soutěži zvítězili s návrhem *hřebínkové* zástavby pavilonů jednotlivých fakult³⁸⁸, kdy ve výsledku byly kromě menzy postaveny pouze dvě fakulty.³⁸⁹ Architektura realizovaných staveb v dejvickém areálu podle projektu z roku 1957 navádí k závěru, že formální vyjadřování *bruselu* bylo ve vzduchu, že architekti nečekali na bruselský pavilon, ale že po uvolnění stalinského diktátu přirozeně následovalo pokračování směrem k mezinárodní moderní architektuře. Plné, modrou mozaikou obložené, hmoty poslucháren, vyložené do nástupních piazzet mezi bloky učeben tvoří vstupní portály do budov fakult, s výtvarně pojednanými znameními oborů strojího a elektrotechnického. Vnitřní prostory jsou bohatě výtvarně vypraveny, zajímavá je dlažba, kterou najdeme také na ostravském nádraží Vítkovice od Josefa Dandy.

Další investicí pražské techniky bylo studentské městečko³⁹⁰ na Strahově, na jehož podobě je zřetelné autorství architektů bruselského pavilonu Františka Cubra a Josefa Hrubého, zde ve spolupráci s Jaroslavem Kándlem a také Viktorem Formáčkem, autorem typologických skript občanských staveb, později brněnských kolejí na Purkyňově a také dále popsaného vítězného návrhu na řešení kampusu brněnské techniky.

Pro dokreslení celorepublikového kontextu doby včetně situace v architektuře na Slovensku je potřeba zmínit unikátní soubor budov pro Vysokou školu polnohospodářskou³⁹¹ v Nitře, postavený v letech 1961–1966 podle projektu architektů Vladimíra Dedečka a Rudolfa Miňovského z roku 1959. Devět objektů v areálu SPU v Nitře bylo v roce 2014 prohlášeno za národní kulturní památku. V Ostravě byla v letech 1968–1972 podle projektu architektů V. Svobody, L. Kupky a Z. Strnadela postavena Vysoká škola báňská. V Brně pokračovalo směřování k další výstavbě budov pro techniku v roce 1965, kdy na základě předcházejících studií a na doporučení hlavního architekta města Brna Zdeňka Chlupa proběhla neanonymní soutěž na urbanistickou a objemovou studii soustředěné výstavby VUT v Brně, která

³⁸⁷ K 1. 1. 1979 byl název změněn na Projektový a vývojový ústav (PVÚ) VUT v Brně, zrušen byl k 31. 7. 1993; viz Školské stavby a zařízení, Výběr realizací a projektů Projektového a vývojového ústavu VUT v Brně, k 20. výročí založení vydal PVÚ VUT v Brně, Brno, 1983; srov.: Historie školy v datech, in: Archiv VUT, <https://www.vutbr.cz/fakulty-a-soucasti/rektorat/archiv/odborna-cinnost/historie-skoly-v-datech-p38307>, vyhledáno 17. 9. 2014

³⁸⁸ Viz: SRŠŇOVÁ, Milena a Petr VORLÍK. Výstavba areálu ČVUT v Dejvicích. Stavbaweb. Praha: Business Media CZ, 2005. Dostupné také z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/nova-budova-fa-vut-3120/clanek.html>

³⁸⁹ Fakulta elektrotechnická a Fakulta strojí ČVUT, František Čermák, Gustav Paul, Jiří Liberský a Vladimír Hladík, 1958–1965

³⁹⁰ Koleje Strahov, František Cubr, Josef Hrubý, Jaroslav Kándl, Viktor Formáček, Vaničkova 7, Praha 6, Břevnov; 1960–1965

³⁹¹ Slovenská polnohospodárska univerzita v Nitre

pomohla k ujasnění přístupu k řešení komplexu v daném území. „*Tento vyvýšený a po krajinné stránce krásný útvar, lemující obvod Brna je pro řešení této výstavby velmi náročný, (...) jde tedy v obrazu města o významnou dominantní polohu.*“³⁹² Zadání požadovalo vyřešit prostory pro tři fakulty – strojní, stavební a elektrotechnickou, veškerá jejich výuková a vědecká pracoviště, rektorát, a současně ubytování pro 7 800 studentů včetně příslušné občanské vybavenosti a sportovních zařízení. Celkový záměr počítal s investicí 620 milionů korun československých.

K účasti byly vyzvány tři kolektivy fakulty stavební VUT v Brně, jeden kolektiv KPÚ Brno³⁹³, jeden kolektiv Útvaru hlavního architekta města Brna a jeden kolektiv SVŠT v Bratislavě³⁹⁴. Porota s předsedou Karlem Neumannem ve složení Jiří Auermüller, František Čermák, Zdeněk Chlup, Vladimír Karfík, František Korvas, Vladimír Meduna, Rudolf Spáčil, Miroslav Tejc a Jaroslav Vidner ocenila 1. a 2. cenou návrhy architektů z brněnské stavební fakulty, na třetím místě se umístili František Kočí a Milan Steinhauser z KPÚ Brno.

Vítězný návrh Viktora Formáčka ve spolupráci s Antonínem Krasickým, Lubomírem Svobodou a Milošem Klímou se lišil od ostatních tím, že nerespektoval vymezení okružních tras podle směrného plánu, a díky této změně projekt dosáhl jasného členění a zónování. Pozitivní hodnocení získalo použití „*tradičně osvědčeného principu pravoúhlého řazení*“ a dále skutečnost, že „*návrh jako jediný dosahuje oddělení areálu školy od objektu závodu Tesla a tím zjednodušuje celkovou i vnitřní organizaci tohoto prostoru*“³⁹⁵. Podle výroku poroty tak došlo k výhodnému uvolnění prostoru pro pokračování výstavby sídliště Královo Pole včetně sportovního areálu, i když na druhé straně nevýhodou byla malá prostorová rezerva pro další růst sdružených výzkumných ústavů v oblasti nad ulicí Leningradskou (nyní Purkyňovou). Soutěž ukázala směr dalšího stavebního rozvoje školy, zásadní bylo přijetí „*velké pravidelně rytmizované hmoty výukové části*“³⁹⁶, kontrastující s hmotově různorodou obytnou zástavbou území v severní části města. Potvrdilo se, že oddělené řešení vysokoškolského komplexu „*je výhodné pro architektonický koncept i provoz*“³⁹⁷ a že bude zachován nezastavěný zelený pruh, oddělující areál školy od zástavby v té době ještě nedokončeného sídliště Žabovřesky. Antonín Kurial, který byl autorem pozdějšího návrhu na podobu strojní fakulty, byl v této soutěži členem druhého, zvýšenou cenou odměněného týmu pod vedením Evžena Škardy. Tento návrh zastavoval hřeben Palackého vrchu, a i když podle poroty dosáhl „*citlivě členěné a jemné siluety*“³⁹⁸, počítal s přesným

³⁹² Karel Neumann, Výsledky omezené neanonymní soutěže s přizvanými kolektivy na urbanistické a objemové studie soustředěné výstavby VUT v Brně, in: *Architektura ČSSR*, roč. XXV., Svaz architektů ČSSR, Praha, 1966, čís. 3, s. 161.

³⁹³ KPÚ Brno – Krajský projektový ústav Brno, KPÚ založen 1948

³⁹⁴ SVŠT – Slovenská vysoká škola technická v Bratislavě, od 1. 4. 1991 Slovenská technická univerzita v Bratislavě.

³⁹⁵ Z výroku poroty k soutěži, v článku Otakar Franěk, *Dějiny Vysokého učení technického v Brně 2: 1945-1975*. Blok, Brno 1975, s. 9.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ Tamtéž.

dodržení podrobného územního plánu sousedního sídliště Žabovřesky, neumožňoval zachování zeleného pásu mezi oběma územími a budovu závodu Tesla včlenil do areálu kampusu, což se jevilo jako nepřijatelné mísení odlišných programů.

V roce 1968 byla zahájena stavba kolejí podle vítězného návrhu kolektivu FAST, pod vedením profesora katedry architektonické tvorby Viktora Formáčka, ve spolupráci s Jaroslavem Medkem dopracovaného do realizační dokumentace naplánovanou etapovitostí výstavby.

7.6.12 Umění v architektuře

Samozřejmě a pro období socialismu signifikantní součástí veřejných prostor bylo umístění a zakomponování výtvarných děl v rámci projektů státních zakázek.

Vládní usnesení³⁹⁹, které vydala Státní komise pro techniku ve spolupráci s orgány ústředních investorů a autorských svazů, řešilo způsob a rozsah uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě. Řešením bylo vyčlenění určitého procenta z celkového objemu investice u státní zakázky na výtvarná díla a povinnost „*zajistit při zpracování přípravné a projektové dokumentace vybraných staveb spolupráci projektových ústavů a projektantů se Svazem československých výtvarných umělců (...) a Svazem architektů ČSSR v otázkách výtvarného řešení staveb*“⁴⁰⁰. Zásady této vyhlášky byly závazné pro všechny rozhodovací orgány výstavby ve státní správě. K posouzení kvality díla byly vytvořeny umělecké komise⁴⁰¹, investiční výstavby se týkaly komise pro spolupráci architekta s výtvarníkem a komise pro interiér a užité umění. Komise posuzovaly výběr díla a jeho umístění, výtvarníky ke spolupráci si zvali architekti. V příloze k usnesení vlády č. 355/1965 je tento postup zdůvodněn tím, že „*výtvarná díla tvořící součást architektonického řešení staveb a veřejných prostranství rozmnožují a posilují svými uměleckými hodnotami ideově emocionální působení architektonických celků a přispívají tak k prohlubování ideově estetické výchovy lidu a ke zvyšování kulturní úrovně jeho životního prostředí*“⁴⁰². Částky, věnované na výtvarná díla, byly orientačně určeny již v první fázi investičního úkolu, v případě významných staveb bylo možné částky navýšit.

Jak uvedl profesor Ivan Ruller: „*Byla to doba, kdy díky tzv. hlavě V. rozpočtu mohla vzniknout řada výjimečných architektonických realizací s uplatněním výtvarných děl, protože architekti mohli pozvat špičkové výtvarné umělce, často své přátele, ke spolupráci. Třeba na Lesné, byli tam Matal, Čestmír Kafka, to byly osobnosti, a pak na divadle Zoubek, Libenský. A po devadesátém roce to, podle mého názoru chybně, bylo zrušeno, s tím, že to byl výplod komunismu. Ale to bylo jinak – to vzniklo na základě příkladu z Francie, kde ze zákona je povinnost u veřejných investic uplatnit výtvarné umění ve výši 1 % z investice. A pravidla u nás*

³⁹⁹ Vládní usnesení č. 355 z 28. 7. 1965 o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě.

⁴⁰⁰ Vládní usnesení č. 355 z 28. 7. 1965 o řešení otázek uplatnění výtvarného umění v investiční výstavbě, s. 2.

⁴⁰¹ Vyhláška 149/1961 Sb., § 9. Vyhláška ministerstva školství a kultury., o nákupu, zadávání a prodeji děl výtvarných umění a o některých jiných opatřeních v oboru výtvarných umění.

⁴⁰² Příloha k usnesení vlády č. 355/1965,

*byla propracovanější, umožňovala rozlišovat výši prostředků věnovaných na umění podle významu a funkce budovy, podle místa, podle investičních nákladů, takže u významné budovy to mohlo být až 5–6 %.*⁴⁰³

7.6.13 Shrnutí

K zakončení období pobruselského uvolnění považuji za vhodné vyjádření architektky Věry Machoninové na dotaz, jestli považuje bruselské Expo '58 za ukončení sořely: „*Já myslím, že ten Brusel tady neměl žádný vliv, to bylo úplně mimo. My jsme dělali soutěž a dům odborů v Jihlavě, to už bylo velmi strídme, tam už z toho socialistického realismu moc nebylo. A to už bylo s Bruselem souběžné. Také už se stavěl Makromolekulák na Petřinách.*“⁴⁰⁴

Profesor Ivan Ruller v úvodním slovu k architektuře období 1960–1974 v knize **BRNO – ARCHITEKTURA 1945–1990** vzpomíná na období šedesátých let jako na „*nesporně nejsvětější období čtyřicetileté totality v životě naší společnosti*“⁴⁰⁵, kdy došlo také k celkovému oživení spolkového života architektů a v roce 1967 k uspořádání Světového kongresu UIA v Praze, Brně a Bratislavě. „*Celá naše kultura – film, divadlo, literatura, výtvarné umění i architektura – tak prožila svoje šťastné tvůrčí období. (...) K pozitivním výsledkům výstavby našeho města nesporně přispělo i zřízení Útvaru hlavního architekta města, který právě v šedesátých letech díky personálnímu obsazení fungoval velmi dobře, s vysokou prestiží u odborné veřejnosti i respektem správy města.*“⁴⁰⁶

7.7 1969–1975; NÁSTUP NORMALIZACE

Slibný vývoj společnosti k demokracii v šedesátých letech byl ukončen srpnovou okupací v roce 1968. Rok 1968 byl také posledním rokem života významných brněnských architektů zejména meziválečného období funkcionalismu, Josefa Kranze, Jindřicha Kumpošta, Otto Eislera. Následující politický vývoj znamenal všechny oblasti života společnosti, politické směřování zformovalo proces tzv. normalizace, v běžném životě postupně charakterizované zejména ztrátou radosti, projevů individuality a přirozeného tvůrčího vývoje, šedí a indiferentností životů jednotlivců v rámci celé společnosti. A šedí a indiferentnost je také velmi častou charakteristikou realizací stavebního průmyslu této doby. Změny procesu normalizace zasáhly opět také do životů a působení architektů. Vstup do nově ustaveného Svazu architektů podléhal stranické kontrole a architekti, kteří z politických důvodů do Svazu přijati nebyli, měli omezené odborné působení, zákaz publikační činnosti i účasti v soutěžích. Stavby občanské vybavenosti byly vyvíjeny jako typové a byla snaha o jejich plošné použití v celé republice,

⁴⁰³ Z rozhovoru s profesorem Ivanem Rullerem, prosinec 2015 v Brně.

⁴⁰⁴ Rozhovor s Věrou Machoninovou. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha.

⁴⁰⁵ RULLER, Ivan, 1960–1974, in: VRABELOVÁ, Renata. Brno - architektura 1945 - 1990. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 8025459969. s. 91.

⁴⁰⁶ Tamtéž

s minimálními možnostmi individualizace. Také u obytných staveb se typologicky již mnoho nezměnilo, a pokud vznikala zajímavá architektura, velmi často je v realizaci poznamenána omezenými možnostmi materiálů a nekvalitním řemeslem.

Ještě začátkem sedmdesátých let doznívají pozoruhodné realizace schválené nebo započaté na sklonku šedesátých let, ale dochází k pronásledování mnohých svobodně smýšlejících architektů, což postupně vedlo k odchodu řady vynikajících tvůrců do zahraničí.

7.7.1 Bytová výstavba

Ze všeobecného pohledu obecnstva je bytová výstavba sedmdesátých let spojená s panelovou výstavbou, kdy se typizace a standardizace projeví anonymitou celostátně rostoucích, velkokapacitních sídlišť.

V rámci projektování obytných souborů pokračovala spolupráce architektů s umělci, kteří se podíleli také na ztvárnění veřejných prostranství brněnských sídlišť, a to zejména sochařskými díly. Byli to například sochaři Miloslav Chlupáč v Líšni, Jiří Marek a Oldřich Vašica v areálu Polikliniky na Lesné, Antonín Širůček v Bystrci, dále Miloš Axman v dnešní Kounicově ulici, Vojtěch Štolfa v budově dnešního Ústavního soudu, Miloš Vlček v prostorách Staré radnice.

Komorním způsobem pak bylo řešeno sídliště v Jundrově od Zdeňka Michala (1968–1972), kde rozsáhlé deskové bloky bytových domů kopírují vrstevnice svahu kopce Holedná a svou hmotou jsou nepřehlédnutelné. Zbytek zástavby pak tvoří převážně volně rozprostřené čtyřpodlažní bodové domy podobného typu jako v Žabovřeskách, prostrádané ulicemi řadových rodinných domků a dvojdomků.

Na okraji Brna vznikala postupně, s delší dobou výstavby, další sídliště:

- *Královo Pole* (1968–1976), sídliště pro 7 200 obyvatel, Ladislav Volák, František Zounek
- *Řečkovice a Medlánky* (1969–1980), sídliště pro 5 500 obyvatel, Vilém Kuba, Pavel Krchňák, Miroslav Dufek, Vítězslav Unzeitig, Zdeněk Lang, Mečislav Borecký, Jaroslav Pípa. Družstevní cihlové bytovky a dále pokračující sídliště Jabloňová podle urbanistického konceptu Bohuslava Fuchse. Na jeho poválečné cihlové bytovky navázala v sedmdesátých letech panelová zástavba.
- *Bystrc*, sídliště v 1. fázi (1976–1988) s kapacitou 3 600, ve 2. fázi (1971–1976) 4 000 bytů, Zdeněk Michal
- *Bohunice* (1973–1983), sídliště pro 30 000 obyvatel, Jaroslav Ryška, Pavel Krchňák, Mečislav Borecký, Antonín Mikulec, Jaroslav Pípa, Ladislav Volák, Roman Zajíc, Miroslav Dufek. P. Oplatek: „*Sídliště Bohunice už byl více méně normalizační produkt, čísla zde hrála důležitou roli, ale celosídlištní centrum se lišilo od stereotypního konceptu bytové zástavby, bylo navrženo na terasách z atypických objektů občanské vybavenosti.*“
- *Kohoutovice* (1972–1987), sídliště pro 11 500 obyvatel, František Kočí, Jaroslav Černý, Jaromír Kurfürst.

Rudiš: „*Tvář Brna během třiceti let socialistického režimu ovlivnila především rozsáhlá bytová výstavba. Město obklopil pás nových obytných čtvrtí,*

charakteristický novým urbanistickým pojetím a novou průmyslovou stavební technologií. Prostorové řešení bez tradičních ulic, s domy ‚v zeleni‘, bylo dáno způsobem výstavby a rovněž i vlivem urbanistické teorie o překonaných nevýhodách rostlého tradičního města. Sídlištní výstavba se lety měnila. Zatím co urbanistická úroveň se zhoršovala, od rozmáchlé Lesné se vlivem stále přísnějších ukazatelů sídliště zahušťovala, úroveň vlastních bytů se zlepšovala. Přelomovým rokem v tomto směru byl rok 1970, kdy František Zounek dokončil svůj typizační projekt na novou generaci domů. Jeho důvtipná buňková stavebnice se sice pro odpor stavebního podniku nerealizovala, ale v sídlištích Bohunice a Líšeň vyrostly tisíce bytů velmi přijatelné typologické a užitné úrovně. Proti soudobé developerské produkci pravděpodobně lepší. Jsem přesvědčen, že Zounekův návrh s širokým dopadem byl vynikající výkon, který si zaslouží uznání.“⁴⁰⁷

V Brně v této době nevznikly bytové domy typu, jako byly například družstevní věžové domy v Dejvicích. Betonový skelet s výplní z pohledových cihel, vyprojektovaný na Fakultě stavební ČVUT kolektivem architektů, mezi nimiž byli také Jaroslav Paroubek a Arnošt Navrátil, autoři nedávno zbouraného hotelu Praha, byl v několika exemplářích umístěn na pozemky na dohled od areálu techniky. V roce 1967 Josef Polák s Vojtěchem Šaldou, autoři hotelu Olympik a sídliště Invalidovna, nakreslili blok bytových domů na Hadovku, tehdejší Leninovu ulici v Dejvicích. Výjimečný, nepřehlédnutelný blok s výraznou horizontální strukturou zalamovaných pásů balkonů z pohledového betonu družstevníci postavili za tři roky.

7.7.2 Individuální bytová výstavba

Jako doplnění hromadné bytové výstavby vznikaly v této době dispozičně i formálně velmi zajímavé, dispozičně spíše minimalistické, často dvougenerační rodinné domy, a to zejména v koloniích terasových nebo atriových rodinných domů na okrajích mohutných urbanistických sídelních celků. Výstavba rodinných domů byla možná nejčastěji prostřednictvím bytových družstev, podle typových projektů, vyvinutých architekty projektových organizací, jako byl např. Drupos, byly realizovány soubory typových rodinných domů. Většinou se jednalo o výstavbu svépomocí. Tímto způsobem byly zrealizovány například atriové domky v Kohoutovicích nebo řadové rodinné domy v Žabovřeskách, uspořádané terasovitě po vrstevnicích pod Palackého vrchem⁴⁰⁸, dále soubory na Lesné od Františka Zounka, v Řečkovících, Medlánkách, Komíně a Jundrově a také Masarykově čtvrti. Kvalita těchto domů zejména z typologického a dispozičního hlediska byla na vysoké úrovni, odkaz úsporného funkcionalismu je zde opět, jako již mnohokrát v historii brněnské architektury, čitelný.

Přesto, že politický systém nepodporoval individuální výstavbu rodinných domů, vznikaly ojediněle také samostatné rodinné domy, například v Masarykově čtvrti na Tůmově⁴⁰⁹ nebo na Preslově⁴¹⁰, kam doprostřed zahrad umístil v letech 1968–1972

⁴⁰⁷ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

⁴⁰⁸ Ulice Kainarova, Terasová, Skalky, Horská; Strmá, Závěťtí, Ostrá, Příkrá, Zákoutí.

⁴⁰⁹ Jiří Blahák, Tůmova 2371/4, Brno

architekt Ivan Ruller vilu inženýra Petráčka, dům z režného zdiva z bílých vápenopískových cihel v kombinaci s pohledovým betonem.

7.7.3 Administrativní a provozní budovy

Pro družstvo zlatníků Karat, které vzniklo těsně po válce na podzim 1945, navrhl Ivan Ruller, v době již plně rozvinutých normalizačních restrikcí v roce 1972, provozní a administrativní budovu v historickém centru města. Ke ztvárnění hlavní fasády pozval architekt Ruller výtvarníky Jánuše Kubíčka a Josefa Vohrabala, výrazné plastické průčelí nárožní budovy je také výpovědí o materiálových možnostech doby. Do interiéru jsou zakomponovány plastiky od Vladimíra Preclíka a Zdeňka Macháčka. Budova byla dokončena v roce 1976.

Příkladem pozoruhodné administrativní budovy z let 1974–1976 je tzv. Bílý dům⁴¹¹, administrativní centrum jihomoravských komunistů od Miroslava Spurného, autora *výškovky* na výstavišti. Také tentokrát architekt navazoval na velmi významné, již existující prostředí, a to v pozadí *Červeného kostela* a secesnímu *Zemskému domu* přes ulici, jednomu z realizovaných projevů secese v Brně z počátku dvacátého století od Ferdinanda Hracha. Parcela byla téměř celé půlstoletí určena pro novostavbu Národního divadla, až do roku 1939, kdy Bohuslav Fuchs tuto lokalitu ve své studii vyhodnotil jako nevhodnou pro budovu divadla a vybral nové umístění na Kolišti. Miroslav Spurný vytvořil městské komunistické ústředí v duchu návratu k modernistickým tradicím, hlavní budovu s rastrem měňavé fasády, se střešní terasou a odsazenou cylindrickou hmotou kongresového sálu obloženou bílým kamenem. Na prostranství před hlavním vchodem zde byla původně vyprojektovaná kruhová vodní nádrž, v roce 1983 sem byla umístěna plastika Klemeta Gottwalda od Františka Navrátila ve spolupráci s architektem Miloslavem Kramolišem.⁴¹²

V pražských Holešovicích byla v letech 1968–1971 postavena budova PZO Merkuria. V roce 1972 zvítězili v další soutěži na budovu Federálního shromáždění v Praze Karel Prager, Jiří Albrecht a Jiří Kadeřábek s návrhem budovy, která v silném kontextu okolních historizujících budov překlenula novou hmotou neoklasicistickou budovu pražské burzy od Jaroslava Rösslera z roku 1938.

7.7.4 Československý pavilon na Expo '70 v Ósace

Pro naši účast na Expo '70 v japonské Ósace s tématem *Pokrok a harmonii lidstvu* vyšel z vyzvané soutěže v roce 1968 vítězně návrh brněnského tria Viktor Rudiš, Aleš Jenček a Vladimír Palla. Autorem statického řešení je Zdeněk Musil, na interiérech spolupracovali také pražští kolegové Jan Šrámek, Otakar Novotný, Jan Bočan a další. Zadání kromě pavilonu obsahovalo také návrh libreta, které zpracoval Jan Skácel ve třech úsecích času: *čas radosti, čas úzkosti a čas naděje*.

⁴¹⁰ Presslova 8, Ivan Ruller, 1968.

⁴¹¹ Administrativní budova Městského výboru KSČ

⁴¹² Po listopadu 1989 byla původní socha odstraněna. Na stejné místo byla 2. 7. 2002 umístěna socha Jiřího Marka *Mim* (1986).

Československý pavilon a expozice s mottem „*Lidstvo už po věky hledá cestu k lepší budoucnosti – ČSSR kráčí k těmto lepším zítřkům cestou socialismu*“ navázaly na opakovaný úspěch československé architektury a umění na výstavách v Bruselu i Montrealu. Pavilon, oceněný Japonským ústavem architektury zvláštní cenou za architektonické řešení, byl autory definován jako *monumentální jednoduchost*⁴¹³, svým konceptem plynutí vymezeného konstrukcí střechy a zvolenými materiály betonu, dřeva, skla a černé dlažby nabízel, v prolínání interiéru s exteriérem, prostor pro vyznění uměleckých děl výtvarníků Stanislava Libenského, Jaroslavy Brychtové, René Roubíčka, Vladimíra Janouška, Čestmíra Kafky, Vladimíra Nývlt, Jiřího Koláře a Stanislava Kolíbal.⁴¹⁴ Doma však pavilon, realizovaný již v době normalizace, nesklidil obdiv a uznání, ale kritiku a despekt komunistických komentátorů.

7.7.5 Obchodní domy

Projektování obchodních domů bylo doménou Státního projektového ústavu obchodu (SPÚO), vybudovaného s brněnským ústředím architektem Jaromírem Sirotkem v roce 1960, za jehož vedení se SPÚO vyprofiloval jako projektový podnik s architektonickými výstupy vysoké funkční a estetické kvality. Zde působili např. v Praze Alena Šrámková, Zdeněk Edel, v Bratislavě Ivan Matušík a brněnští Růžena Žertová a Zdeněk Řihák. V roce 1970 navrhla Růžena Žertová, absolventka brněnské techniky, obchodní dům Labe do Ústí nad Labem. Realizaci obchodního domu Prior v Pardubicích z let 1971–1974 považuje jeho autorka Růžena Žertová za nadčasový.

Mezi další slavné normalizační domy patří Dům bytové kultury Věry a Vladimíra Machoninových, projektovaný od roku 1968, o rok později proběhla soutěž na obchodní dům Kotva, kterou vyhráli stejní autoři. Podle projektu z roku 1968 byl postaven také obchodní dům Don v Hradci Králové kolektivu autorů, vedených Janem Doležalem – s plastickým obkladem plné fasády, upomínajícím na reliéf fasády podnože televizních studií na Kavčích horách. Z roku 1968 je také návrh dnes již zbouraného obchodního střediska Ještěd v Liberci od kolektivu SIAL pod vedením Karla Hubáčka a Miroslava Masáka. Pražský obchodní dům Máj od Miroslava Masáka, Johna Eislera a Martina Rajniše z let 1972–1975 byl v roce 2006 vyhlášen kulturní památkou.

7.7.6 Zdravotnické stavby

V jednom z okrsků sídliště Lesná, jako součást občanské vybavenosti sídliště, byla podle návrhu Libuše Kopřivíkové postavena dvoupodlažní montovaná prosklená budova polikliniky s fasádou z boletických panelů. Poliklinika⁴¹⁵ na

⁴¹³ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: Ósaka: pocta České komory architektů 2010. Praha: Česká komora architektů, 2011, s. 10, ISBN 978-80-86790-18-3.

⁴¹⁴ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7, s. 43–55.

⁴¹⁵ Poliklinika Lesná, Libuše Kopřivíková, 1968–1972

půdorysu dvou otevřených čtverců je prosvětlena atrií, ve kterých jsou umístěny kromě zeleně a vodních prvků také umělecké objekty. Kvalitní dispozice je bohužel poznamenána nepříliš kvalitním provedením povrchů, opláštění fasádními tzv. *boletickými* panely je v havarijním stavu, neodpovídá současným požadavkům na tepelně technické vlastnosti budov. V nástupním prostoru je ve spolupráci se Zdeňkem Makovským umístěna ocelová plastika *Srdce* od Jiřího Marka.

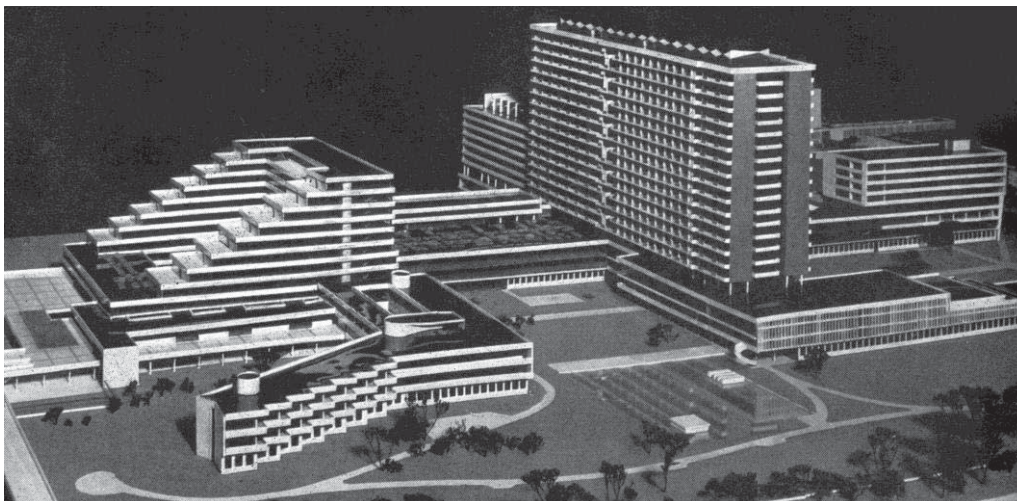

Plastika Srdce, Ivan Blažek a Zdeněk Makovský
Poliklinika Lesná, Libuše Kopřivíková, Halasovo náměstí 597/1, 1968–1974

A Miroslav Spurný s kolektivem ateliéru ve Stavoprojektu pokračoval také na rozvíjení generelu pro Fakultní nemocnici v Bohunicích, v duchu původního konceptu, poválečné studie Bedřicha Rozehnal.⁴¹⁶ Ten navázal na prvorepublikové pavilony Sociálních ústavů města Brna⁴¹⁷ od Oskara Pořísky z roku 1934. Práci na novém generelu začal Miroslav Spurný s Josefem Myslivcem již začátkem šedesátých let, základní kámen pro další výstavbu nemocnice byl položen v roce 1969, mezitím byla v letech 1960–1965 mimo původní koncepci postavena ještě budova psychiatrické léčebny od Zdeňka Kříže, zmíněná výše.

⁴¹⁶ Zastavovací studie: Bedřich Rozehnal, 1946–1948.

⁴¹⁷ později Kliniky infekčních chorob, TBC a respiračních onemocnění.

Fakultní nemocnice Bohumice, Miroslav Spurný s Josefem Myslivcem, model generelu, 1969

Následně, již pod vedením Miroslava Spurného, vznikla hlavní výšková nemocniční budova, gynekologické oddělení a také *dvojčata* internátu zdravotních sester na hraně Červeného kopce směrem ke svrateckému údolí. Podle původního generelu pokračovalo budování areálu nemocnice až do roku 2009.

Exteriéry bohunické nemocnice jsou vybaveny řadou uměleckých děl.⁴¹⁸ Na východní straně sousedí areál s areálem bohunické věznice, která patří ještě k projevům *sorely*. V polovině sedmdesátých let doplnila výstavbu areálu bohunické nemocnice dvojčata internátu zdravotních sester⁴¹⁹. Dvě kostky, jejichž sedm podlaží s předsazenou hmotou lodžii se vznáší na sloupech nad společnou parterovou podnoží ve tvaru Z, tvoří výrazný prvek v siluetě jihozápadního horizontu města. Miroslav Spurný je autorem také znojenské nemocnice s hlavní výškovou budovou s dvěma křídly na půdorysu písmene V.

7.7.7 Sportovní stavby

Ke sportovním stavbám této doby, jako součást vybavenosti sídliště Královo Pole, přibyla v roce 1969 Městská hala⁴²⁰ na Vodově od Františka Korvase.

Krytá hala ve sportovním areálu královopolské tělovýchovné jednoty s rámovou ocelovou konstrukcí střechy je na jižní fasádě výtvarně pojednaná velkoplošnou keramickou mozaikou *Slunce a pohyb* od Jánuše Kubíčka a Josefa Vohrabala.

V roce 1971 navrhl Ivan Ruller ve spolupráci se statikem Radúzem Russem víceúčelovou halu Rondo s krasobruslařskou halou. Stavba haly pro 7 000 diváků byla největší brněnskou akcí Z, což bylo hlavním důvodem dlouhé doby výstavby.⁴²¹ Výzvou u tohoto zadání, podle architekta Rullera, bylo splnit program, a přitom

⁴¹⁸ Vincenc Makovský – Matka s dítětem; Sylva Lacinová – Mateřství, 1982; Jan Rajlich – sgrafita, reliéfy a mozaiky; Ctibor Bayer – sousoší Zdravé srdce štěstím člověka; v interiérech – společné prostory: mozaiky, vitráže, nástěnné malby, deskové obrazy, art protis; dřevěný reliéf, keramický reliéf.

⁴¹⁹ Internát zdravotních sester, dnes ubytovna Fakultní nemocnice Bohumice / Hostel; Miroslav Spurný, 1974–1975.

⁴²⁰ Víceúčelová sportovní hala míčových a úpolových sportů.

⁴²¹ Dokončena 1983.

nenarušit pohledovou linii od jižních přístupových komunikací, zachovat vedutu s ústředním bodem katedrály na Petrově. Na geologickém podloží tekutých písků je stavba založena pomocí ocelových pilot, vnitřní prostor o průměru 65 metrů překlenula ocelová konstrukce střechy, která z ohledu k městskému panoramatu nepřesahuje výšku hladiny okolní zástavby. Plášť tvoří sendvičové panely s povrchem z režného cihelného zdiva na vnitřní straně a glazovaných hurdisek zvnějšku. Realizace stavby v akci Z se protáhla až do roku 1983.

Téměř desetiletí trvala také výstavba sportovního a plaveckého areálu tělovýchovné jednoty Tesla na Lesné podle projektu Viktora Rudiše z roku 1973, v interiérech ve spolupráci s Dagmar Glosovou. Krytou část se sportovní halou a s pětadvacetimetrovým bazénem tvoří dvě haly s charakteristickou prověšenou siluetou lanové konstrukce střechy, navržené statikem Zdeňkem Musilem.

7.7.8 Společenské a sakrální stavby

Do období přelomu šedesátých a sedmdesátých let, pro období normalizace zcela netypicky a nepatříčně, spadá také výstavba slavné kaple v Senetářově v Moravském krasu nedaleko Brna, která je příběhem aktivity místních obyvatel a nepozornosti úřadů. Brutalistní kostel, navržený malířem a sochařem Ludvíkem Kolkem se zřetelným ovlivněním Le Corbusierem, a z toho důvodu nazývaný moravskou kaplí Ronchamp, postavili občané Senetářova v letech 1969–1971. Na výzdobě se kromě Ludvíka Kolka podíleli Mikuláš Medek, Jan Koblasa, Karel Nepraš a Josef Istler.

Ve stejné době, podle projektu z roku 1968, začala výstavba kostela svatého Mikuláše v Tiché u Frenštátu pod Radhoštěm podle upraveného vítězného projektu Lubomíra Šlapety, který během svého působení v ateliéru Hanse Scharouna zvítězil v soutěži návrhem kostela organických forem s osovou dispozicí centrálního prostoru.

Příkladem brutalistní budovy pro společenské a kulturní účely je jednoduchá betonová hala Společenského domu v Žatci od Františka Machače a Vratislava Stelziga z ústeckého Stavoprojektu. Dvoupodlažní budova s geometrickým rastrem fasádních slunolamů působí monumentálně mohutnou, v pohledu zaoblenou deskou střechy.

7.7.9 Technické stavby

Pro zásobování pitnou vodou nejvýše položených částí sídliště Kohoutovice byl v letech 1970–1973, podle návrhu olomouckého architekta Tomáše Černouška z roku 1969, postaven věžový vodojem, železobetonový sloup, nesoucí kornout vodní nádrže, zdaleka viditelná dominanta západního horizontu Brna.

V Praze pro umístění na pláni Dívčích hradů naproti Kavčím horám navrhla v roce 1972 dvojice autorů z ještědské televizní věže, Karel Hubáček se Zdeňkem Patrmanem, vodárenskou vyrovnávací věž.

7.7.10 Stavební aktivity brněnské techniky

Od poloviny šedesátých let začal na půdě Stavoprojektu vznikat projekt vysokoškolských kolejí pro VUT, pod vedením Jaroslava Medka a Viktora Formáčka byl v letech 1968–1973 realizován areál kolejí na Purkyňově, základ pozdější expanze směrem na Palackého vrch a k medláneckému kopci.

S podporou státních investic začala příprava projektu, investorem bylo oddělení technické správy Ministerstva školství v Praze. V jubilejním roce 70. výročí založení České vysoké školy technické, 19. listopadu 1969, byl položen základní kámen⁴²² areálu VUT pod Palackého vrchem, 1. etapa byla zahájena výstavbou ubytovacích a stravovacích zařízení. Mezitím již běžela výstavba ubytovacích objektů kolejí *Československo-sovětského přátelství* pod Palackého vrchem, kde se v roce 1970 ubytovali první studenti. V následujícím roce byla dokončena 1. etapa kolejí na Purkyňově.

Komplex studentských kolejí na Purkyňově, dokončený v roce 1973, tvořily čtyři ubytovací budovy, vždy jedna šesti- a jedna třináctipodlažní budova, propojené dvoupodlažním krčkem se vstupní halou s recepcí a v patře se společenskými a klubovými místnostmi. Areál s původní ubytovací kapacitou 2 559 lůžek, včetně garsoniér pro studentské manželské páry, je na východní straně směrem do ulice Purkyňovy doplněn dvoupodlažní budovou s menzou, bufetem a zdravotním střediskem. Konstruktivně jsou budovy řešeny železobetonovým montovaným skeletem, se sloupy 50x50 centimetrů a rozponem 6x6 metrů. Původní jasně vyjádřenou vertikálnost fasády tvořily sloupce, vyskládané v jednotlivých patrech z horizontálních pásů pěti oken, střídajících se s pásy parapetů z ocelově šedého drátového skla. Svislé vymezení sloupců z pásů oken a parapetů tvoří klempířsky zpracované plechové profily, které technicistním *reliefem* jako náznakem pilastrů potvrzují umístění sloupů nosné konstrukce. V letech 2011–2012 prošla zatím jedna z výškových budov kompletní rekonstrukcí, a tedy i zásadní změnou fasády, kdy rozdíl je v současné době viditelný porovnáním s druhou výškovou budovou, která je dosud v původním stavu.

Hmotová gradace jednotlivých součástí komplexu vyjadřuje odlišnost vnitřních funkcí nebo různých řešení jedné funkce, a zejména ve srovnání s panelovými bloky kolejí pod Palackého vrchem je zřetelná péče, která byla ve stejné době věnována vývoji kolejí na Purkyňově.

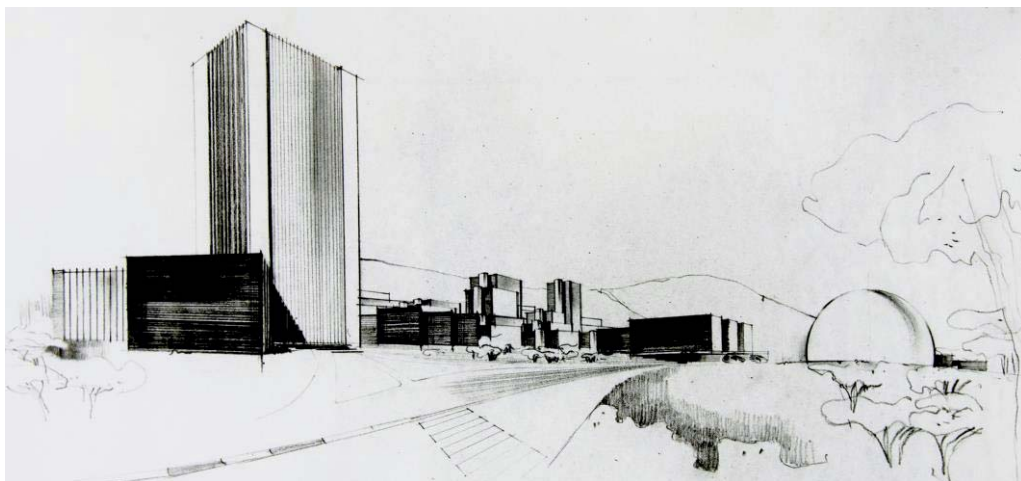
Původní koncept řešení kampusu pro brněnskou techniku počítal s již zmíněnou celkovou plochou 57 hektarů. S rozvojem a růstem jednotlivých fakult jejich nároky na plochu postupně rostly, a tak generel rozvoje VUT, zpracovaný v roce 1973 pro Ministerstvo školství na katedře urbanismu pod vedením architekta Jaroslava Vyšinky plochu území rozšířil na téměř dvojnásobek, na 110 hektarů. Generel pracoval s výhledem předpokládaného vývoje školy do roku 1990 a řešil umístění všech fakult techniky na členité pozemky svahu pod Palackého vrchem. Vedení školy v čele s tehdejšími rektorem profesorem Medunou se podařilo zajistit

⁴²² Zakládací listina, uložená do základního kamene areálu VUT v Brně, in: Archiv VUT v Brně, Dislokace

podmínky pro další stavební rozvoj VUT v Brně, a tak výstavba areálu pod Palackého vrchem pokračovala, i když s časovými prodlevami.

V roce 1973 byly dokončeny další budovy kolejí areálu pod Palackého vrchem, nadále pokračovala výstavba studentského kampusu s plánovanou kapacitou 12 000 studentů, s kompletní vybaveností studovny, knihovny, čítárny, společenskými místnostmi včetně vybavení pro poslech hudby a promítání. Zdejší budovy kolejí se nijak neliší od panelové výstavby bytových domů na sídlištích sedmdesátých a osmdesátých let 20. století, podobně se protahovala i výstavba, příslušné objekty vybavenosti byly dokončeny až v roce 1989.

Již během zahájení výstavby kolejí pod Palackého vrchem proběhla soutěž na realizaci II. etapy výstavby areálu pod Palackého vrchem, na budovu strojní fakulty. Zvítězil návrh týmu v čele s prof. Antonínem Kurialem, ve spolupráci s Antonínem Krasickým. Autoři vítězného návrhu zhodnotili zkušenosti z dlouhodobého vývoje koncepčního plánování areálu, kdy řešení areálu bylo také častým zadáním studentských diplomových prací. Program budov pro Fakultu strojní byl velmi rozsáhlý a různorodý, s požadovanou návazností provozně souvisejících objektů a současným vyjádřením hierarchie provozů. Prostory pro výuku, laboratoře, vědecko-výzkumná pracoviště a administrativní zázemí byly uspořádány do ucelených, samostatně fungujících souborů, které byly komunikačně propojeny a jejichž hmotové skladby tvořily výslednou kompozici. „*Základní prostorový a objemový rozvrh*“⁴²³ při plnění zadání pracuje s horizontální podnoží, do které jsou umístěny aula, jídelna, blok velkých poslucháren, a s „*kontrastně vertikalizujícím objemem*“⁴²⁴ výškové budovy kateder a laboratoří. Mezi těmito dvěma výškami se pohybuje ještě sedmipodlažní blok kateder s rýsovnami. Podle autora je „*tímto rozvrhem maximálně respektována trojí neústupná danost: terén, funkční souvislost a limit investičního úkolu.*“

Fakulta strojní a Fakulta elektrotechnická, objemová studie – perspektiva, Antonín Kurial, 1967

⁴²³ Průvodní zpráva, Celkový architektonický koncept, in: Soustředěná výstavba VUT v Brně, Zastavovací studie, březen 1968, Zpracoval: VUT FAST, Útvar generálního projektanta, Poříčí 5, Brno, Archiv MuMB.

⁴²⁴ Průvodní zpráva (pozn. 393)

Projektové práce pro výstavbu budovy strojní fakulty s devatenáctipodlažní dominantou byly započaty v roce 1972, původní návrh byl během práce na realizační dokumentaci v PVÚ přepracován, pod vedením Jaroslava Ledviny⁴²⁵ prodělal změny zejména v umístění a orientaci poslucháren. Stavba byla zahájena v roce 1975, termín dokončení byl plánován na rok 1985, s dílčím zahajováním provozu v postupně dokončovaných celcích od roku 1983. Ve skutečnosti se výstavba 420miliónové investice protáhla do roku 1987.

8 SHRNUTÍ SPECIFIK ARCHITEKTURY POVÁLEČNÉHO BRNA

8.1 SROVNÁNÍ ŠKOL V PRAZE A V BRNĚ

Před formulací závěrů mé práce bych chtěla shrnout charakteristiky brněnského akademického poválečného prostředí a pojmenováním rozdílů mezi školami architektury v Brně a v Praze se pokusit najít zdroje brněnských specifíků, a případně zřetelných odlišností. Výrok profesora Šlapety o pokrokovosti brněnské školy podpořil také Viktor Rudiš, podle kterého to byla díky poválečnému obsazení brněnské techniky „asi nejslavnější doba brněnské fakulty architektury“⁴²⁶. Otázkou zůstává, jestli, a pokud ano, pak v čem byla brněnská škola výjimečná.

Obecně z dobových pramenů i soudobých výpovědí vyplývá, že přes poválečné snahy o sjednocení vysokých škol architektury, zůstalo pražské prostředí pestřejší tím, že architektura se zde vyučovala také na uměleckých školách s bohatou tradicí. Skladbě studijních programů na českých školách architektury, včetně krátkého srovnání se školami v Sovětském svazu, se velmi podrobně věnoval Oldřich Starý v již zmíněné stati v časopise *Architektura ČSR*, v čísle věnovaném problematice výchovy architektů.⁴²⁷

Všechny vysoké školy již v období mezi dvěma světovými válkami věnovaly velkou pozornost výzkumu a vývoji urbanistického rozvoje a územního plánování.⁴²⁸ V Brně to byl zejména odborný přínos profesora Fuchse, absolventa pražské Akademie a následně dlouholetého pracovníka Městského stavebního úřadu v Brně, který byl v době svého pedagogického působení již mezinárodně uznávaným architektem a urbanistou, členem CIAM a dopisujícím členem RIBA.

Výzkumu a výuce navrhování staveb pro zdravotnictví se v Brně věnoval Bedřich Rozehnal v rámci svého ateliéru a také zapojením studentů do účasti v architektonických soutěžích. Na pražské technice bylo téma zdravotnických staveb v roce 1946 včleněno do Ústavu staveb pro jiné účely, samostatný *Ústav*

⁴²⁵ Jaroslav Ledvina byl v autorském týmu vítězného projektu hotelu International pod vedením Viléma Kuby, dále autor řady typových řešení škol.

⁴²⁶ Rozhovor Petr Pelčáka s Viktorem Rudišem. In: RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, 109 s. ISBN 80-239-6264-7, s 71.

⁴²⁷ STARÝ, Oldřich. Výchovou architektů k hodnotné architektuře: Minulost a dnešek. *Architektura ČSR*. Praha, 1953, XII(8-10), s. 182-220.

⁴²⁸ DOSTALÍK, Jan. Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968 [online]. 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jiří Kroupa. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/74365/fss_d/ [cit. 1. 3. 2015].

architektury staveb zdravotnických vznikl v roce 1948 pod vedením Františka Čermáka, který se, podobně jako Bedřich Rozehnal, tématu nemocnic celoživotně, a to zejména v soutěžích, věnoval.⁴²⁹

Rozdíly jsem našla ve skladbě výukových programů a důrazu na výuku dalších, technicky zaměřených oborů souvisejících s architekturou a stavebnictvím. Mezi další rozdíly, které měly být sjednoceny reformou, patřila různá posloupnost zařazení předmětů do výuky. Například na brněnském oboru architektury byla podle výpovědi Růženy Žertové⁴³⁰ matematika už v prvním ročníku, zatímco v Praze se tento předmět vyučoval až ve druhém ročníku.

Nepřehlédnutelná byla v Brně progresivní, průkopnická škola statiky. Obor statiky byl na brněnské škole architektury chápán jako jedna ze zásadních dovedností pro architektonické navrhování, statika se zde vyučovala až do třetího ročníku. Profesor Konrád Hruban, který zde působil od roku 1937, odešel v roce 1953 učit na pražskou techniku. Jeho nástupcem se stal o 13 let mladší Ferdinand Lederer, který se zasloužil o vybudování Ústavu stavební mechaniky jako mezinárodně uznávaného vysokoškolského pracoviště v oboru ocelových a dřevěných konstrukcí, kde od roku 1951 roku učil profesor Zbyněk Drahoňovský. Jejich žáky, rozvíjejícími dobré jméno brněnské školy statiky byli například Zdeněk Musil, Jiří Opatřil, Radúz Russ, kteří se tvůrčí a ve výsledku nepřehlédnutelnou spoluprací s architekty významně podíleli na výsledném estetickém působení nejen brněnských ikonických architektonických realizací, ale také na vývoji méně viditelných řešení stavebních konstrukcí.

Zdeněk Müller: „*Stýkali jsme se taky s kolegy z Prahy a Bratislavy, někteří z Brna odešli, protože zdejší škola architektury byla víc technická. Např. Karel Holík, absolvent ŠURky⁴³¹, odešel do Bratislavy, protože chtěl dělat víc architekturu a v Bratislavě studoval u profesora Karfíka. Zdeněk Rozsypal po skončení studia, v roce 1959, odešel do Prahy do ateliéru k profesoru Fragnerovi, kterému dělal asistenta. V Brně jsme měli hodně statiky, učil ji profesor Drahoňovský, a musím říct, že v praxi mi to, že jsem absolvoval tři roky výuky statiky, hodně pomáhalo. Dokázal jsem se díky tomu orientovat v konstrukci a při realizacích a být partnerem statikům. Myslím také, že znalost statiky byla potřebná i ve funkcionalistické orientaci brněnské architektury.*“⁴³²

Pro všechny oslovené pamětníky, absolventy brněnské fakulty, byl jednoznačným specifickým brněnské školy architektury funkcionalismus, díky profesorům, osobnostem brněnské prvorepublikové architektonické scény i nadále rozvíjený a předávaný adeptům architektury, což se přeneslo také do praxe a realizací mladých architektů.

⁴²⁹ Ve spolupráci se spolužákem a kolegou Gustavem Paulem, oba žáci Antonína Engela, kteří po válce podle konceptu Antonína Engela realizovali hřebenovou zástavbu areálu ČVUT pro elektrotechnickou a strojní fakulty.

⁴³⁰ Z rozhovoru s Růženou Žertovou, leden 2016 v Brně.

⁴³¹ ŠUR – Škola uměleckých řemesel v Brně, současná Střední škola umění a designu a Vyšší odborná škola Brno.

⁴³² Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, prosinec 2016 v Brně

Jako dědictví z první republiky si Brno neslo svoje „*funkcionalistické specifikum a nenávisť k secesi jako buržoaznímu stylu*“⁴³³. Podle profesora Kyselky je kvůli minimu kontaktů „*v separované a unifikované době*“⁴³⁴ těžké vypreparovat jasné a doložitelné brněnské specifikum, ale do roku 1956 byl tento názorový směr v Brně převládající.

Prvenství měla brněnská fakulta architektury ve výzkumu lidové architektury. Od roku 1945 byl do systému výuky zaveden systematický průzkum a vyměřování staveb pod vedením profesora Kuriala. Později se ve spolupráci s národním umělcem Dušanem Jurkovičem průzkum rozšířil také na západní Slovensko.⁴³⁵

Ve své době měla brněnská technika v rámci republiky zcela novátorské a jedinečné postavení také již popsáním zaměřením na materiálové složení stavebních hmot a dílců stavebních konstrukcí v oboru, založeném v roce 1954 na chemickém odboru profesorem Otakarem Kallaunerem. Tento obor byl významný zejména pro celorepublikový vývoj a směřování k typizaci a standardizaci stavebních dílců.

V Praze od školního roku 1949/50 vyučoval externě Karel Janů předměty *Státní hospodářské plánování a plánování ve stavebnictví* a *Industrializace staveb*. Předmět s podobným zaměřením jsem ve výukových programech brněnské techniky v poválečném období nenašla.

Viktor Rudiš: „*Úroveň školy, kterou jsem měl možnost poznat, netrvala dlouho. Koncem padesátých let, kdy se politická situace zřetelně zhoršovala, se změnila atmosféra i na fakultě. Rozehnal i Fuchs museli odejít, na škole vládli komunističtí funkcionáři Meduna, později Bartek, Bartková, Moráň, Chmelař. Nabízela sice stále akademické vzdělání v oboru, ale svým žákům žádný dobrý příklad, žádný směr a cestu.*“⁴³⁶

Profesor Mojmir Kyselka ml. při vzpomínce na svoje studia na brněnské fakultě architektury jmenuje postupně všechny profesory, kteří ho učili, jako velmi důležité pro svůj další profesní rozvoj. „*V prvním a druhém ročníku to byl Kurial – dějiny a lidová architektura – vyměřování.*“⁴³⁷ Rozehnalův ateliér ve druhém a třetím ročníku charakterizuje jako „*ateliér ve stylu Augusta Perreta*“, tedy ve stylu, který je přisuzován také východiskům tvorby Jaroslava Fragnera, který se s Perretem v Paříži několikrát setkal.⁴³⁸ „*A konečně ve třetím až pátém, po diplomku, velký*

⁴³³ Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, leden 2016 v Brně.

⁴³⁴ Mojmir Kyselka ml., manuskript, prosinec 2015.

⁴³⁵ JERÁBEK, Jiří. Fakulta architektury a pozemního stavitelství v Brně. Architektura ČSR. Praha, 1953, XII(8-10), s. 242.

⁴³⁶ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

⁴³⁷ Z rozhovoru s profesorem Mojmir Kyselkou ml., prosinec 2015 v Brně.

⁴³⁸ Viz Rozhovor s Benjaminem Fragnerem. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha nebo MADIGA, Andrea. Výstavba města Havířova. Ostrava, 2010. Diplomová práce. Vysoká škola báňská Ostrava, Fakulta stavební, s 63.

Fuchsův urbanismus – dvě sídliště a směrný územní plán Brna. “ Tato skladba výuky ukazuje postupné směřování od detailu a ornamentu přes typologii a dispozici k velkým urbanistickým měřítkům.

Všichni vypovídající pamětníci se shodují, že výjimečnost brněnské školy, případně progresivnost, je výhradně spjatá se jmény zde působících profesorů předválečné, názorově tvůrčí školy.

Vybrané zastoupení profesorským sborem měla nejen brněnská vysoká škola architektury, ale vynikající umělci učili také na středních školách. Na Škole uměleckých řemesel to byli malíři a grafici Emanuel Hrbek, František Süsler, Petr Dillinger, František Malý, František Myslivec, Karel Jílek, Bohdan Lacina, Jiří Hadlač, Karel Langer, Jaroslav Král, Jiří Šindler, Zdeněk Fuksa, Bedřich Petrovan, Emanuel Ranný, Dalibor Chatrný, Jiří Coufal, Antonín Odehnal, sochaři Václav Vokálek, Viktor Oppenheimer, Jan Lichtág, Ladislav Martínek, František Navrátil, architekti Josef Šálek, Karel Ort, František Kalivoda, mistr knihař Jindřich Svoboda, fotografové Oldřich Staněk, Jaroslav Bouček, Pavel Dias a Karel Otto Hrubý, který svou prací přispěl k fotografickému zdokumentování dobové brněnské architektury. K významným osobnostem brněnské *ŠURky* patřil také její válečný ředitel Josef Vydra, který přišel z Bratislavy stejně jako Zdeněk Rossmann, vyučený v Bauhausu.

Pražské akademické architektonické a umělecké kruhy měly díky válečnému provozu uměleckoprůmyslové školy, která poskytla zázemí vysokoškolským profesorům po uzavření vysokých škol v roce 1939, výhodu nepřerušené umělecké výchovy a možností tvůrčího růstu. Tato tvůrčí a vývojová kontinuita se také později projevila nástupem generace, která realizovala československou expozici na světové výstavě Expo '58 v Bruselu.⁴³⁹ Pražská Umprum měla tradici vysoké úrovně výuky také v urbanismu, který zde během války přednášel Josef Gočár, jinak profesor na Akademii.

Výuka na pražské Akademii navazovala na silnou tradici nejstarší české umělecké školy, působila zde řada významných umělců, mimo jiné také Vincenc Makovský, který byl jinak celoživotně spjat s Brnem.

K slavným absolventkám Akademie pak patřily žáčky Jaroslava Fragnera, architektky Eva Jiříčná a Alena Šrámková, která po vystudování architektury u profesora Karfíka na bratislavské technice absolvovala v roce 1958 ještě pražskou Akademii.⁴⁴⁰

Výjimečným pedagogem, působícím na pražských školách architektury, který skrze své studenty ovlivnil architekturu druhé poloviny 20. století, byl profesor František Cubr, mimo jiné jeden z autorů pavilonu a expozice pro bruselskou

⁴³⁹ Viz ŠVÁCHA, Rostislav, *Architektura čtyřicátých let*, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V)*: 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 80-200-1390-3.

⁴⁴⁰ Rozhovor s Alenou Šrámkovou. In: JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. *Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR*. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha. s. 59

světovou výstavu Expo '58. Profesor Cubr působil od roku 1960 v Praze na technice, později, od roku 1968, na Akademii, kde postupně vychoval celou generaci výše zmíněných architektů.

S podporou zkušeností svého školitele profesora Vladimíra Šlapety si dovoluji konstatovat, že roli pokrokovosti a také vysoké odborné úrovně po roce 1959 převzala pražská škola. Jmenovitě nejvýrazněji působícím pedagogem zde byl právě profesor Cubr, který později pokračoval ve výchově mladých architektů na Akademii. Absolventi ateliéru profesora Cubra, ve spojení s absolventy Vysoké školy uměleckoprůmyslové, byli u zrodu nového formálně estetického vyjádření, které je spojováno s úspěchem československého umění a architektury na bruselské světové výstavě Expo '58. Mladí brněnští architekti stihli ještě představit svoje vnímání utváření a vymezení prostoru ve spolupráci umělců různých oborů na již popsané světové výstavě v Ósace v roce 1970, tedy v době, kdy svěží rozlet a směřování československé architektury ukončila normalizační politika.

Prezentace Československa na zmiňovaných světových výstavách jsou dokladem tvůrčí vyspělosti českých architektů, ukázkou komplexního přístupu k tvorbě a ve spolupráci s výtvarníky. Přístupu, který se kromě profesionálního zpracování funkčního návrhu, dispozičního řešení a konstrukce s použitím inovativních technologií a materiálů ve vazbě na řešení jak exteriérů, tak interiérů na domácí půdě mohl uplatnit zejména při řešení veřejných investic. Ale komplexnost návrhu představují také experimentální projekty bydlení, zpracované kolektivem pod vedením Františka Zounka do detailů kompletního vnitřního vybavení, u experimentálních projektů řešení bydlení včetně zařízení sektorovým nábytkem.

Shrnutím poznatků ze situace na vysokých technických školách v Praze a v Brně, z výukových programů, složení profesorských sborů a výše uvedených výroků se ve výsledku jeví, že i když na obou školách učili významní a zkušení architekti, brněnská škola byla zaměřena více k tradici meziválečného funkcionalismu, tradici, na niž vyučující profesori navazovali také ve výchově budoucích architektů. Zásadní předěl v orientaci a programovém směřování školy souvisí se snahou komunisticky orientovaných architektů o ovládnutí školy. Cestou k obměně personálního obsazení školy byla vykonstruovaná ekonomická aféra na fakultě architektury v roce 1958, jejímž výsledkem v následujícím roce 1959 byl odchod odborně nejerudovanějších pedagogů, a tím i konec tohoto pro budoucnost brněnské architektury šťastného období. Atmosféra na fakultě se změnila. Architekti, studující v následujícím období šedesátých let, hledali vzory mimo školu. Podle Petra Oplateka byl jedním ze směrů, které studenty ve druhé polovině šedesátých let zaujal, vývoj anglické architektury, jmenovitě založení skupiny Archigram. Z domácích vzorů, ke kterým se studenti v období šedesátých let obraceli, to byla „*představa zlatého období brněnské architektury ve 20. a 30. letech, spojená se jmény jako Kumpošt, Kuba, Fuchs, Wiesner, Kroha, Polášek, O. Oplatek, Poříška, Víšek atd.*“⁴⁴¹

⁴⁴¹ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

V srpnu 1960, v souvislosti s úkoly třetího pětiletého plánu, bylo vydáno vládní nařízení⁴⁴² o změnách v organizaci vysokých škol, podle kterého došlo na pražské i brněnské technice ke sloučení dosavadní Fakulty inženýrského stavitelství (FIS) a Fakulty architektury a pozemního stavitelství (FAPS) do Fakulty stavební. Změny se dotkly kompletní struktury vysokých škol, v Praze dřívějších osm fakult bylo redukováno na čtyři, a obor architektury se tak stal součástí stavebních fakult, což trvalo až do roku 1976, kdy se fakulty architektury opět osamostatnily.

8.2 BRNĚNSKÁ SPECIFIKA REFLEKTOVANÁ V REALITĚ VÝSTAVBY A ARCHITEKTURY

Ve druhé části závěrečného shrnutí se zaměřím na realitu výstavby, sledování, jakým způsobem byla brněnská poválečná architektura v praxi odlišná nebo výjimečná v celorepublikovém kontextu. K formulaci konečných závěrů směřuji postupně studiem prací, které se tímto obdobím zabývají, a pak opět dotazováním pamětníků.

Skutečností bylo, že po osvobození v roce 1945 bylo Brno, ve srovnání s Prahou, válkou výrazně víc zničené. Poválečné budování se tedy přednostně snažilo vyplnit proluky uvnitř města, blízko centra, které byly nezastavěné nebo vznikly bombardováním v posledních dnech války.⁴⁴³ Plánovaná výstavba nových bytů v rámci dvouletého plánu poválečné obnovy, který měl řešit bytovou krizi, se Brna nijak výrazně nedotkla. V rámci tohoto, ve výsledku nesplněného plánu byla budována sídliště ve strategicky významných oblastech⁴⁴⁴ zejména těžby uhlí, hutního a chemického průmyslu, spojů a železničních staveb. Nicméně v tomto období, které podle Rostislava Šváchy ukázalo „*hodnotný a mnohotvárný obraz, v němž se ještě neprojeví příznaky úpadku*“⁴⁴⁵, vznikla i v Brně řada kvalitních příkladů dobré architektury. Profesor Švácha uvádí například bytový dům na Chodské 547/3, v současné době již zateplený a barevným pojednáním zcela změněný. Nejznámějším příkladem kvalitní bytové výstavby těsně poválečného období je řádková zástavba výše popsaného sídliště Tábor. Nedostatek bytů v jiných místech republiky se řešil významně plošnějším způsobem – zakládáním nových měst – a také pražské sídliště Solidarita je svou plochou 48 hektarů nepřehlédnutelným vstupem do městské krajiny.

Velmi významná v poválečné době byla vědecká, teoretická a výzkumná činnost v oblasti plánování měst a krajiny. V Praze jako nástupce *Státní regulační komise*⁴⁴⁶

⁴⁴² Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb., podle §3 zák. 58/1950 Sb., o vysokých školách.

⁴⁴³ Viz HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie. Brno: Dílo přírody, člověka a dějin. Brno: Blok, 1971, s. 101. Srov. také: Kolektiv autorů. Brno v architektuře a výtvarném umění. Blok, Brno, 1981, s. 249.

⁴⁴⁴ Viz ŠVÁCHA, Rostislav, Architektura čtyřicátých let, in: ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.), Dějiny českého výtvarného umění 1939/1958 (V): 1. Praha: Academia, 2005, s. 31-73. ISBN 80-200-1390-3.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 73.

⁴⁴⁶ Státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím (SRK), založena 1920, založená pro regulaci a zastavovací plán Velké Prahy (vznik k 1. 1. 1922).

v roce 1940 vznikla, pak během války a až do roku 1949 působila *Plánovací komise pro hlavní město Prahu a okolí*⁴⁴⁷, která se podobně jaké předválečný *Ústav pro stavbu měst*⁴⁴⁸ (ÚSM) soustředila hlavně na plánování měst.⁴⁴⁹ Ve vedení ústavu působili Jaroslav Vaněček, Ladislav Kubík a Alois Mikuškovice, dlouholetý profesor Ústavu stavby měst na pražské technice. Také zlínské *Návrhové oddělení závodů Baťa*, od roku 1945 vedené Jiřím Voženílkem, se zabývalo urbanismem a studiem *socialistického sídliště*.

Zemský studijní a plánovací ústav moravskoslezský v Brně⁴⁵⁰ (ZSPÚM), ustavený v roce 1945 pod vedením ředitele Josefa Mrkose, se jako nástupce předválečného *Národohospodářského ústavu plánovacího*⁴⁵¹ na rozdíl od pražského ÚSM zaměřil více na plánování rozsáhlejších území a krajiny. V ZSPÚM pracovali významní architekti a urbanisté. Pro urbanistický rozvoj Brna byla podle Vladimíra Šlapety⁴⁵² zcela zásadní spolupráce dua Fuchs a Kumpošt, kteří „společně vypracovali několik zásadních návrhů na regulaci města a regionu“⁴⁵³. Dále zde pracovali stavební inženýr, statik František Sklenář⁴⁵⁴, do odchodu na bratislavskou Fakultu architektury v roce 1948 zde jako vedoucí plánovacího odboru působil jeden z nejvýznamnějších urbanistů, později také mezinárodně uznávaný odborník Emanuel Hruška, a Josef Karel Říha jako zaměstnanec ZSPÚM zpracoval v roce *Směrnici pro krajinné plánování*⁴⁵⁵, což byly urbanistické studie, které ověřovaly teoretické přístupy, návrhy regionálně-hospodářského plánování na konkrétních územích.

Hlavním urbanistickým pracovištěm v Praze byl Útvar hlavního architekta hl. m. Prahy (ÚHA), kde působili také architekti Jiří Novotný a Jiří Hruza a který od jeho založení v roce 1961 vedl až do konce 60. let Jiří Voženílek.

Při rozhovorech s pamětníky, když jsem se snažila vystopovat možné vzory, které by ovlivnily poválečnou generaci architektů, se ve výsledku dotazovaní, kromě svých učitelů, k jiným vzorům nehlásí a to zdůvodňují skutečností, že díky velmi omezenému přístupu k zahraničním materiálům v podstatě nebyly informace. K otázce na ideové a formální vzory se vyjádřili oslovení architekti následovně.

⁴⁴⁷ 1949 transformována v Ústav urbanismu a regionalismu. V roce 1951 byla vystřídaná Kanceláří pro územní plán hlavního města Prahy podle zákona č. 280/1949 o územním plánování a výstavbě obcí; Vládní nařízení č. 51/1950 o územním plánování.

⁴⁴⁸ ÚSM, Ústav pro stavbu měst, založený při Masarykově akademii práce v roce 1922,

⁴⁴⁹ DOSTALÍK, Jan. Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc., s. 69.

⁴⁵⁰ Zdroj: Moravský zemský archiv v Brně. Číslo fondu: 75, značka fondu/sbírký: B 97. Název sbírky: Zemský studijní a plánovací ústav moravskoslezský Brno

⁴⁵¹ Národohospodářský ústav/Institut für Strukturforchung, založen 1938

⁴⁵² ŠLAPETA, Vladimír. Úvod. PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Jindřich Kumpošt: 1891–1968. 1. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2006.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 9.

⁴⁵⁴ František Sklenář byl spolupracovník Bohuslava Fuchse, spoluautor soutěžního návrhu Tangenta v soutěži na řešení brněnského železničního uzlu, 1927–1928.

⁴⁵⁵ ŘÍHA, Josef Karel. Směrnice pro krajinné plánování. Zprávy Zemského studijního a plánovacího ústavu Moravskoslezského v Brně. Brno: Zemský studijní a plánovací ústav Moravskoslezský v Brně, 1948, 3, 137–168.

Zdeněk Müller: „*My jsme se moc k zahraniční architektuře nedostali. Ale věděli jsme o těch špičkách – o Nervim, Niemeyerovi, také tady byl brněnský rodák Loos. Architektura Západu nám byla předkládána jako falešné kapitalistické tendence.*“⁴⁵⁶

Růžena Žertová: „*My jsme žádné vzory neměli, nikam jsme nesměli. A taky jaképak vzory, my jsme sice dostávali spoustu časopisů, já jsem měla ráda Domus, líbilo se mi, co dělali ve Finsku a v Londýně, ale nic jsem reálně neviděla. Nepracovali jsme podle vzorů, podle časopisů. Tvořila jsem životní prostředí podle funkce, aby se v tom dalo žít. Byla to vlastní práce, vývoj, přemýšlení.*“⁴⁵⁷

Mojmír Kyselka ml. jmenuje vzory: „*Naši i světoví funkcionalisté, s rozpaky Perret, bauhausisté, ale nikoliv v jejich nejsmělejších dílech, minimálně Wright. A v období 1951–1955 jsme uznávali Poláky, kteří nedělali sovětskou, ale perretovskou sorelu.*“⁴⁵⁸

Petr Oplatek zmiňuje okouzlení anglickou architekturou, „*jejíž vývoj vyústil v polovině 60. let do založení skupiny Archigram. Ale tento směr by se dal v Brně vystopovat jedině snad až později v projektech ateliéru Petra Uhlíře.*“⁴⁵⁹

Podle architekta Němce, dlouholetého pracovníka SÚRPMO a kolegy Bohuslava Fuchse, si Brno specifikum „*školy brněnského funkcionalismu podrželo až do roku 1958*“, kdy ještě dozníval vliv silných osobností prvorepublikové architektonické scény, v urbanismu kromě Bohuslava Fuchse také Jindřicha Kumpošta a Bohumila Turečka. „*Poté už to byl úpadek.*“⁴⁶⁰

Jak jsem již výše zmínila, neoddělitelnou součástí architektonických realizací sledovaného období bylo umění. K osobnostem brněnské umělecké obce, které spolupracovaly s architekty a svými uměleckými objekty se podílely na výsledné podobě občanských budov a také veřejných prostorů, patřili Sylva Lacinová, Vincenc Makovský, Zdeněk Macháček, Ladislav Martínek, František Navrátil, Vladimír Preclík, Olbram Zoubek, Miroslav Konrád, Valér Kováč, Jánuš Kubíček, Bohdan Lacina, Bohumír Matal, Pavel Navrátil, Miroslav Netík, Bedřich Petrovan, Karel Rychlík, Inez Tuschnerová, Josef Vohrabal, Jaroslava Brychtová, František Chmelař, Čestmír Kafka, Miloslav Kringel, Stanislav Libenský, Jan Maria Najmr, Jan Rajlich st., Otakar Sivera, Miloš Axman, Konrád Babraj, Stanislav Hanzl, Eva Kmentová. Jmenovaní umělci měli silné zastoupení v mnoha významných architektonických realizacích.

Spolupráce špičkových architektů a výtvarníků vyústila často v opakovanou spolupráci, založenou na přátelských osobních vztazích brněnských a pražských architektů a umělců, které popisuje Viktor Rudiš v knize⁴⁶¹ vydané spolkem Obecní dům Brno: „*Šedesátá léta vedla ke sdružování (...), v Praze vznikla skupina Trasa*

⁴⁵⁶ Z rozhovoru se Zdeňkem Müllerem, leden 2016 v Brně.

⁴⁵⁷ Z rozhovoru s Růženou Žertovou, leden 2016 v Brně.

⁴⁵⁸ Z rozhovoru s profesorem Mojmiřem Kyselkou ml., prosinec 2015 v Brně.

⁴⁵⁹ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

⁴⁶⁰ Josef Němec, manuskript 1. 12. 2015.

⁴⁶¹ RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7.

(...), přijeli do Brna se s námi přátelit, (...) v Brně vzniklo sdružení Q.⁴⁶² Seskupení umělců sdružení Q, které spojovalo různé oblasti kulturní tvorby, bylo založeno v květnu 1969 brněnskými umělci – spisovatelem Ludvíkem Kunderou, malířem Bohdanem Lacinou a básníkem Oldřichem Mikuláškem, po nástupu normalizační politiky bylo zakázáno. K zakládajícím umělcům se přidali malíř Miroslav Šimorda, básník Jan Skácel, grafik Jan Rajlich a oba vůdčí představitelé brněnské architektonické scény Bohuslav Fuchs a Bedřich Rozehnal. V Praze se architekti scházeli v kanceláři Karla Pragera, který založil Blok umělců a architektů. Z Brna se setkání účastnili kromě Viktora Rudiše František Zounek, Ivan Ruller a Zdeněk Chlup. V Brně byly možnosti setkávání u Jánuse Kubíčka a kdykoliv v ateliéru Bohumíra Matala.⁴⁶³

Profesoři Bohuslav Fuchs a Bedřich Rozehnal vychovali generaci architektů, kteří budovali poválečné Brno. Jejich žáky byli nejvýznamnější brněnští architekti šedesátých a sedmdesátých let 20. století, z jejichž široké škály se mi na prvním místě vždy vybaví jména Františka Zounka, Viktora Rudiše, Miroslava Dufka, Pavla Krchňáka a dalších architektů brněnských sídlišť, Miroslava Spurného jako nástupce Bedřicha Rozehnala a hlavního architekta pokračování výstavby brněnské fakultní nemocnice. Po mezinárodním úspěchu těsně po válce částečně realizované Rozehnalovy Dětské nemocnice a jeho teoretického přínosu ke koncepci nemocničních staveb však v dalších letech v této oblasti Brno neprokazovalo velký úspěch. V rámci protahovaného přístupu k dokončení generelu a následné výstavby Fakultní nemocnice v Bohunicích byla, mimo generel, v šedesátých letech postavena pouze Psychiatrická klinika. Nicméně ani v Praze se nepodařilo Františku Čermákovi realizovat projekt nemocnice do Motola. Postavena však byla vojenská nemocnice ve Střešovicích od Bedřicha Adámka, který je autorem také řady dalších nemocničních staveb, krajských nemocnic v Jihlavě, v Hradci Králové, na Kladně a dalších.

Ve státním projektovém ústavu obchodu tvořili pod manažerským vedením Jaromíra Sirotky Růžena Žertová, proslavená svými jedinečnými obchodními domy po celé republice a Zdeněk Řihák, který se od interiérů mléčných barů propracoval ke stavbám významných hotelů po celé republice. Nadčasovou architekturou budovy Ingstavu se do historie poválečné architektury zapsal Ivan Ruller, který se po roce 1990 vrátil na akademickou půdu k výuce mladých architektů.

Dalším specifikem pro Brno a Jihomoravský kraj byla významná orientace na výstavbu zařízení pro školství. Architekti v projektových a vývojových ústavech se systematicky věnovali vývoji dispozičního řešení škol podle konkrétních programů

⁴⁶² RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7.

⁴⁶³ Srov.: RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005, s. 76. ISBN 80-239-6264-7.

a v souvislosti s řešením obytných souborů také konkrétních zadání. Výsledkem byly realizované typy škol, a to jak pro blokovou, tak pro pavilonovou dispozici výuky. Nejznámější jména architektů, spojovaných zejména s vývojem škol, byla jména Jaroslava Ledviny a Miroslava Dufka. Směřování ve vývoji uspořádání školských budov a areálů pro výuku je jedním z nepřehlédnutelných vyjádření funkcionalistického odkazu, rozvíjeným vědeckým způsobem i po válce. V Praze se projekty škola zabýval František Čermák, také se studenty v jeho ateliéru, pod vedením asistentů Černého a Rybářové.

Vyšší školou ve vývoji školských staveb byla výstavba univerzitních kampusů jak v Praze, tak v Brně. Historie vývoje vysokoškolských areálů technických univerzit v obou městech začala již v období první republiky. V Praze byl hlavním aktérem plánování univerzitního městečka v Dejvicích Antonín Engel, jehož návrhy, ale i poválečné pedagogické působení na fakultě architektury se vyznačovaly klasickou orientací. A byli to žáci profesora Engela František Čermák a Gustav Paul, kteří zvítězili v roce 1958 v soutěži na dostavbu areálu techniky v Dejvicích s návrhem, který byl posléze, byť jen částečně, ve spolupráci s Vladimírem Hladíkem a Jiřím Liberským realizován. V Brně plánování univerzitního kampusu posunulo umístění vysokoškolského areálu z plánovaného Akademického náměstí na Veverí pod Kraví horou na pozemky pod Palackého vrchem v Králově Poli, kde je kampus postupně realizován od sedmdesátých let, v počátcích na základě výsledku výše popsané architektonické soutěže. V roce 1969 byl Útvarem generálního projektanta VUT v Brně, pod vedením Jaroslava Ledviny, vypracován **GENEREL ROZMÍSTĚNÍ VYSOKÝCH ŠKOL, KOLEJÍ A MENZ V BRNĚ**⁴⁶⁴, který řešil umístění a obslužnost komplexně podle současné reality a s dlouhodobým výhledem se zohledněním konkrétních potřeb brněnských vysokých škol, kterými byly kromě VUT v Brně také Univerzita Jana Evangelisty Purkyně⁴⁶⁵, Vysoká škola zemědělská⁴⁶⁶ a Janáčkova akademie múzických umění, společným partnerem byla Ústřední správa kolejí a menz.

Ve snaze pojmenovat místní, nebo širěji regionální specifikum architektury Brna v období socialismu jsem se obrátila také k absolventům brněnské školy, kteří z politických důvodů opustili republiku a na brněnskou architekturu pohlížejí z odstupu svého současného domova. V orientaci mi byli kromě v Brně žijících pamětníků Ivana Rullera, Růženy Žertové, Mojmíra Kyselky ml., Zdeňka Müllera, Viktora Rudiše, Jana Němce a Vladimíra Šlapety nápomocni také architekti Miroslav Dufek a syn Otakara Oplatka Petr Oplatek, oba dnes žijící ve Švýcarsku.

Situaci brněnské architektury v poválečném období, možná místní specifika, komentovali či pojmenovali pamětníci v následujících výročích.

⁴⁶⁴ Archiv VUT v Brně.

⁴⁶⁵ Masarykova univerzita

⁴⁶⁶ Mendelova univerzita v Brně

Petr Oplatek: „Málokde jsem se v Evropě setkal s takovou hustotou funkcionalistických stavebních památek, jako má Brno. Na tuto brněnskou tradici se potom snažila navázat poválečná praktická tvorba i poválečná pedagogická činnost, ovšem ve stále více a více se vulgarizující, technickým a společenským podmínkám odpovídající formě. V závěrečných podobách běžného urbanismu a architektury v 70. a 80. letech se funkcionalistický aspekt dal vyjadřovat v číslech technickohospodářských ukazatelů. (...) Snad se poválečné generaci architektů přes ztížení podmínkami jednotlivých období podařilo vytvořit řadu realizací, které i v dnešní době, tedy s uvážením faktoru času, obstojí v poměrování kvality.“⁴⁶⁷

Růžena Žertová: „Z architektů poválečné doby na mě nejvíc zapůsobili v Brně Rudiš a v Praze Šrámková. A pak ještě spolužáci Jiří Gřegorčík a Roman Zajíc, ti byli z našeho ročníku nejlepší.“⁴⁶⁸

Viktor Rudiš: „Velkým výkonem byla stavba nového pavilonu Z s jeho velkou a působivou konstrukcí od konstruktéra Ferdinanda Lederera. Domnívám se, že tato stavba se na dlouhá léta stala nejvýznamnějším dílem evropského významu, které u nás v tomto období vzniklo. (...) Vedoucími ateliérů ve Stavoprojektu se stali František Zounek, Miroslav Spurný a Milan Steinhauer. Zdeněk Chlup získal místo hlavního architekta města Brna, František Kočí pracoval na novém směrném plánu Brna, Zdeněk Řihák a Jaromír Sirotek v Obchodním projektu na hotelích. Moji spolužáci obsadili Agroprojekt. Tato generace byla nepochybně ovlivněna svými učiteli, ale přizpůsobila se novým poměrům, které více či méně ochotně přijímala. Měla zásadní vliv na stavební vývoj tohoto období, byla i autory většiny významných staveb.“⁴⁶⁹

Specifičnost architektonického vyjádření staveb a stavebních celků realizovaných v Brně v období třiceti poválečných let je všeobecně vnímána v souvislostech s meziválečnou avantgardou, jako pokračování idejí a forem funkcionalismu, a to „ve všech jeho subjektivních formách od klasicizujícího Wiesnera až po abstraktního Fuchse“⁴⁷⁰. K přerušení funkcionalistické kontinuity došlo pouze začátkem padesátých let přikázaným používáním ideologicky zaměřené, politicky implantované metody socialistického realismu. Nicméně zejména architektura obytných budov z tohoto období se vyznačuje promyšlenými a funkčními dispozicemi. Od konce padesátých let a během let šedesátých vznikaly stavby s dodnes rozpoznatelnou, vysokou kvalitou dispozičního řešení, funkce a formy. Bohužel velmi často jsou tyto stavby poznamenány dobovou realitou materiálně-technických podmínek, které znamenají diskvalifikaci těchto staveb v současných podmínkách stavební legislativy, zejména z hledisek současných požadavků na tepelně technické vlastnosti staveb. Do období přelomu šedesátých a sedmdesátých let spadá také „jedna zajímavá městská intervence z poloviny 70. let: zavedení

⁴⁶⁷ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

⁴⁶⁸ Z rozhovoru s Růženou Žertovou, leden 2016 v Brně

⁴⁶⁹ Viktor Rudiš, manuskript 20. 12. 2015

⁴⁷⁰ Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

pěších zón v centru Brna, což byl na tehdejší dobu dost progresivní zásah do organizace města“⁴⁷¹.

Pro společenskou sounáležitost, profesní rozvoj, orientaci ve směřování oboru a informovanost o odborném vývoji kolegů architektů měla velký význam činnost Kabinetu architektury v Brně, který pod vedením tajemnice paní Pospíšilové začal od roku 1962 výstavami monitorovat tvorbu brněnských architektů. V roce 1965 připravil Zdeněk Duřpekt výstavu *Brno meziválečné* a v následujícím roce 1966 *Brno poválečné*, následovaly dvě výstavy Iloše Crhonka *Portréty brněnských architektů I.* a *Portréty brněnských architektů II.* a řada dalších výstav, které podporovaly profesní setkávání a odborné sdílení brněnské architektonické komunity. O propagaci brněnské architektury se zasloužil také František Kalivoda, který se po válce věnoval typografii a editorské činnosti, vydal výpravnou knihu fotografií o Brně, o Bedřichu Rozehnalovi a také se angažoval v první poválečné rekonstrukci vily Tugendhat ve spolupráci s kolegy Kamilem Fuchsem a Josefem Němcem. Na výstavní činnost Kabinetu architektury v devadesátých letech navázala Galerie architektury Brno.

V podmínkách ekonomických, materiálových, technologických a technických omezení, daných socialistickým hospodářstvím a plánováním, byly realizovány projekty širokého společenského dosahu. Nejmasovější výstavbu představují obytné celky včetně příslušné občanské vybavenosti. Podle Petra Oplatka v projektantské praxi této doby „*čistý ideologický vliv nebyl příliš významný*“⁴⁷².

Odchodem do zahraničí reagovala na politickou situaci v zemi také řada pražských architektů. Patřily k nim výrazné osobnosti, které se po odchodu z republiky prosadily ve svých nových domovech⁴⁷³: Eva Jiřičná (absolvovala ČVUT 1962, AVU 1963), Jan Kaplický (VŠUP 1962). Pozdějšími emigranty, už mimo sledované období akademických poměrů, byli Zdeněk Zavřel (absolvoval ČVUT 1968), Mirko Baum (ČVUT 1969), John Eisler (1970), Martin Roubík (VŠUP 1971), Petr Franta (ČVUT 1972), Stanislav Makarov (1968 začal studovat VŠUP, po odchodu do Norska žák Sverre Fehna, absolvoval 1975). Tedy stejně jako pro jiné obory, také pro československou architekturu znamenaly roky normalizace citelnou ztrátu vynikajících osobností.

9 ZÁVĚR

Při sledování brněnské poválečné architektury a vyhledávání možných odlišností, výrazných specifík v celorepublikovém kontextu, jsem se prioritně zaměřila na výchovu architektů, tedy předpoklady nabízené akademickým prostředím. Obecně vzato, brněnská vysoká škola architektury byla podle výpovědi pamětníků jiná tím, že byla výrazně komornější, s domácí atmosférou ateliérů, které vedli vysoce vážení a respektovaní profesori, bez výjimky uznávání architekti s praktickými

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Petr Oplatek, manuskript, leden 2016.

⁴⁷³ KRATOCHVÍL, Petr. *Čeští architekti v zahraničí: katalog k výstavě*. 1. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera a Ministerstvo zahraničních věcí, 2004.

zkušenostmi. Oproti tomu pražská fakulta architektury skladbou profesorského sboru nevyjadřovala jednoznačné směřování.

Hlavní rozdíly mezi brněnskou a pražskou technikou se pravděpodobně odvíjejí od základního kvantitativního hlediska – od velikosti obou škol. České vysoké učení technické v Praze vždy bylo výrazně větším učilištěm než Vysoké učení technické v Brně, s větším okruhem studentů, a tím logicky i větším sborem pedagogů. Zřetelná byla heterogenost profesorského sboru. Na jedné straně zde bylo silné zastoupení prvorepublikových osobností, zkušených a uznávaných architektů Josefa Kittricha, Františka Čermáka, Otakara Štěpánka, Emila Kovaříka, a naproti nim silně levicově orientovaní učitelé jako docent Jiří Stašek a architekti dělnického původu se zrychleným během střední školy s maturitou a následného studia na vysoké škole, profesorem Šlapetou označovaní jako *rychlí*⁴⁷⁴. K těm patřili například architekti Zahálka a Horčíčka.

Oproti tomu specifikem brněnské školy byla homogenost. Programovou orientaci školy určovaly dvě všeobecně respektované autority, profesorské osobnosti Bohuslav Fuchs a Bedřich Rozehnal, jmenovaní zde v abecedním pořadí. Oba profesori reprezentovali silný, jasně formulovaný názor na architekturu. „*Dva tvůrčí přístupy, které, ač různé, vycházely ze stejného filozofického základu,*“⁴⁷⁵ byly předávány studentům pedagogy s dlouholetou praxí tvůrčích architektů. Přirozená autorita obou profesorů, doprovázená jejich kolegiálním, u profesora Rozehnala podle pamětníků také určitým otcovským přístupem, byla metodou, která vychovala celou generaci brněnských architektů. Ostatní učitelé, Vladimír Meduna, Zdeněk Alexa, Zdeněk Strnadel, Miroslav Putna a další nemohli autoritě profesorů Fuchse a Rozehnala konkurovat. Názorový soulad vůdčích představitelů brněnské školy architektury, který vycházel ze zdroje funkcionalistické meziválečné moderny, byl trnem v oku ambiciózní skupině komunistických funkcionářů, také absolventů brněnské techniky v čele s Vladimírem Medunou, kteří byli vyučeni zejména urbanistickou praxí v ostravském Stavoprojektu a zasloužili se o následné vyloučení respektovaných profesorů ze školy, v případě Bedřich Rozehnala dokonce uvěznění. „*Hlavním Medunovým cílem po jeho jmenování rektorem v době, kdy Alexa byl děkanem, bylo vyhodit Fuchse i Rozehnala ze školy.*“⁴⁷⁶

Z materiálů o sledovaném období a ze vzpomínek architektů se dá vysledovat skutečnost, že v období po osvobození, jak v Praze, tak v Brně, pod vedením poválečné generace profesorů vyrůstala generace mladých architektů, kteří mezi sebou udržovali přátelské vztahy, stmeleni snahou pracovat mimo ideologická omezení, v mezích povinných pravidel a ekonomických ukazatelů tvořit a se ctí směřovat k poctivé architektuře.

⁴⁷⁴ Podle konzultace s profesorem Vladimírem Šlapetou, Brno, duben 2016.

⁴⁷⁵ Tamtéž.

⁴⁷⁶ Vladimír Šlapeta, z rozhovoru v březnu 2016, Brno.

Jednou z charakteristik dané doby bylo použití výtvarných děl jako součásti architektonických realizací. Umění realizované v architektuře, přátelskými vztahy a pracovními setkáváními pomohlo také překonat vzdálenost mezi Prahou a Brnem.

Největší šance Brna vyrovnat se stavebnímu boomu v investičně preferovaných oblastech a také v hlavním městě vyplynula z rozhodnutí znovuoživit brněnské výstaviště a od roku 1959 konání Mezinárodního strojírenského veletrhu. Tím také vznikla pro Brno nejvýznamnější a nejrozsáhlejší stavební aktivita období socialismu, a tedy i příležitost k výjimečným architektonickým počínům. Brněnští architekti tuto šanci využili a také díky dobré spolupráci se statiky bylo brněnské výstaviště doplněno jednak o pavilony, které důstojně navázaly na vysokou kvalitu a tradici brněnského výstaviště, zbudovaného v roce 1928 pro Výstavu soudobé kultury, a současně také o související potřebnou infrastrukturu mimo areál výstaviště, ubytování pro zahraniční návštěvníky a dopravní napojení.

Nicméně stavební aktivity související s veletrhy nebyly takového rozsahu, který by kvantitativně mohl konkurovat státem podporované výstavbě ve strategicky významných oblastech těžebního, hutního a chemického průmyslu v západních a severních regionech republiky. Průmyslové podniky měly často mnohem širší investiční záběr než jen výstavbu budov pro výrobu a provoz. Dokladem toho je nejen rozsáhlá bytová výstavba včetně základní občanské vybavenosti pro zaměstnance podniků, ale také podpora kulturního a společenského života výstavbou kulturních domů, sportovních staveb a zařízení pro volný čas v průmyslových oblastech. Pro pracující a jejich děti vznikala také rekreační zařízení a areály prázdninových táborů v přírodě.

Architekti v brněnském Stavoprojektu nedostali šanci na řešení takových exkluzivních zakázek, jakými byly pražské administrativní a provozní budovy podniků zahraničního obchodu nebo budovy a areály československých zastupitelství v zahraničí. K brněnským stavbám, které by mohly soutěžit s pražskými, v sedmdesátých letech postavenými budovami PZO Chemapol, Motokov, Centrotex, Merkuria a dalšími⁴⁷⁷, patří trojice výškových domů na Šumavské (náměstí Jolioty Curie), z nichž budova postavená jako první byla opakovaným projektem budovy Hutního projektu, tzv. Bohemky v Plzni, dokončené v roce 1969 podle návrhu Jana Zikmunda. Vysoký nadprůměr a kvalitu konceptu také v mezinárodním kontextu představuje budova brněnského Ingstavu od Ivana Rullera, která s nadčasovostí svého konstrukčního, dispozičního i formálního řešení vydržela v intaktní podobě do současnosti.

Největší invenci mohli brněnští architekti prokázat v řešení bydlení, školských a zdravotnických staveb a postupně také budov projektových podniků. Toho zejména u bydlení a školských staveb využili. Brno významně přispělo k vývoji typových řešení bytů a škol. Ve zdravotnictví, které díky již prvorepublikovému

⁴⁷⁷ V Brně byla pro podnik zabývající se zahraničním obchodem postavena až koncem sedmdesátých let budova PZO Techmašexport od Libuše Kopřivíkové.

deficitu pociťovalo silnou potřebu velkých investic a patřilo mezi silně podporované a dotované oblasti výstavby těsně po válce, sehrálo Brno významnou roli díky profesoru Rozehnalovi a jeho komplexnímu řešení nemocnic.⁴⁷⁸ Za hranice Brna a Jihomoravského kraje pronikly nejvíce realizace architektů ze Státního projektového ústavu obchodu, z nichž nejznámější a celorepublikově proslavené jsou hotely Zdeňka Řiháka a obchodní domy Růženy Žertové.

⁴⁷⁸ ROZEHNAL, Bedřich. Cesta k řešení nemocniční otázky města Brna: Projekty Zem. klinické nemocnice a St. oblastní dětské nemocnice v Brně. 1. Brno, 1949.

10 PŘÍLOHY

Příloha 1:

Struktura Fakulty architektury a pozemního stavitelství ČVUT, 1945–1952:

Následující tabulka obsahuje přehled ústavů, jejich vývoj, rozvíjení programové náplně a personální změny v období pěti let po druhé světové válce.⁴⁷⁹

Ústav	období	vedoucí profesor	suplenti, příp.asistenti
Ústav stavitelství pozemního I., II.	1945–47	Severin Ondřej	suplent: Otakar Schmidt
Ústav stavitelství pozemního I.	1947–52	Otakar Schmidt	
Ústav stavitelství pozemního II.	1947–50	Severin Ondřej	
Ústav stavitelství pozemního III., IV.	1945–50	Vojtěch Krch	
Ústav statiky pozemních staveb I. a II. a železového betonu v pozemním stavitelství	1945–52	Rudolf Kukač	asistenti: např. Lev Lauer mann
Ústav statiky a železového betonu	1949–52	Rudolf Kukač	
Ústav stavby pro různé účely I. a II	1945	Antonín Ausobský	asistent: Stanislav Šnajdr
Zemědělské stavitelství a stavby zemědělského průmyslu	1946–48	Antonín Ausobský	asistent: Stanislav Šnajdr
Ústav návrhů budov (základy dispozičního navrhování, budovy obytné, obchodní, peněžní a poštovní)	1948	Antonín Ausobský	asistent: Stanislav Šnajdr
Ústav staveb zemědělských a zemědělsko-průmyslových	1948	Antonín Ausobský	suplent: Stanislav Šnajdr
Ústav staveb zemědělských	1949–50	Stanislav Šnajdr	
Ústav dějin architektury Nauka o tvarech architektonických Starověk Středověk Renesance a baroko Klasicismus a XIX. stol.	1945–52	Oldřich Stefan	Odb. asistenti: Karel Hanuš, Marie Benešová, Miroslav Korecký, Antonín Volráb
Ústav teorie a dějin architektury	1948	Oldřich Stefan	
Ústav teorie architektury	1949	Karel Honzík	
Ústav architektury I. a) b)	1945–47	Antonín Ausobský	suplenti: Otakar Štěpánek, Karel Honzík, asistenti: Antonín Černý,

⁴⁷⁹ Zpracováno podle Programů FAPS ČVUT na školní roky 1946/47, 1947/48, 1948/49, 1949/50; Archiv Českého vysokého učení technického v Praze

			František Čermák, Jan Víšek, Oldřich Starý, Vladimír Machonin,
Ústav architektury staveb průmyslových a zemědělských, úvod do architektonického navrhování	1948–50	Otakar Štěpánek	Emil Kovařík
Ústav architektury I. a)	1947–48	Otakar Štěpánek	
Ústav teorie soudobé architektury	1947–48	Otakar Štěpánek	supl.: Karel Honzík
Ústav architektury I. b)	1947–48	Antonín Ausobský	Karel Honzík,
Ústav architektury II., III. a), b), c), d)	1945–47	Antonín Ausobský	suplenti: František Čermák, Jan Víšek, Oldřich Starý, Antonín Černý, asistent např.: Miroslav Olexa
Ústav architektury II., III. a)	1947–48	Antonín Ausobský	suplent: Antonín Černý,
Ústav návrhů budov	1949–50	Antonín Ausobský	
Ústav architektury staveb kulturních	1948–50	Antonín Černý	
Ústav architektury staveb velkoprostorových	1949–50	Josef Kittrich	
Ústav architektury II., III. b)	1947–48	Antonín Ausobský	suplent: František Čermák
Ústav architektury staveb zdravotnických	1948–50	František Čermák	Asistent: Jaroslav Otruba
Ústav architektury II., III. c)	1947–48	Antonín Ausobský	suplent: Jan Víšek
Ústav architektury staveb správních	1947–48	Antonín Ausobský	
Ústav architektury staveb správních a dopravních	1949–50	Oldřich Starý	Jiří Štursa
Ústav architektury II., III. d)	1947–48	Antonín Ausobský	suplent: Oldřich Starý
Ústav architektury staveb sociálních a vývoje architektury nové doby	1948–50	Oldřich Starý	
Ústav architektoniky vnitřního zařízení budov	1946–48	Oldřich Stefan	suplent: Jaroslav Mašek
	1948–50	Jaroslav Mašek	
Ústav stavby měst	1945–47	Alois Mikušovic	asistenti: např. Jindřich Krise
Ústav teoretických nauk inženýrských Deskriptivní geometrie, matematika	1949–50	Rudolf Kukač	Jaroslav Šlechta
Ústav stavby měst a krajinného plánování (od 1949/50 I.) Doplněno o:	1947–52	Alois Mikušovic	asistenti: Jindřich Krise, Karel Filsak

Krajinná biologie Vodohospodářské plánování Geologie v plánování oblastí a sídlišť Klimatologie Plánové a mapové podklady pro urbanistické plánování			
Ústav stavby měst a krajinného plánování II.	1949–52	Alois Mikuškovice	František Fiala, Jaroslav Vaněček
Ústav kreslení a malby	1946–48	Vojtěch Krch	suplenti – malíři: Josef Liesler, Oldřich Blažíček
	1947–48	Vojtěch Krch	Alois Houba
	1949–52		Josef Liesler, Jan Podhajský
Ústav architektonického sochařství – modelování I., II., III	1945–48	Alois Mikuškovice	suplent – sochař: Václav Žalud ⁴⁸⁰
Ústav architektonického modelování	1949–50	Alois Mikuškovice	suplent – sochař: Václav Žalud
Ústav ornamentiky	1946–50	Jaroslav Mašek	
Ústav modelování (architektonické sochařství)	1946	Antonín Ausobský	Karel Pokorný
Ústav dějin výtvarného umění	1946–48	Oldřich Stefan	suplent: Václav Vilém Štech
	1949–50	Václav Vilém Štech	
PŘEDNÁŠKY SOUKROMÝCH DOCENTŮ			
Architektura průmyslových staveb	1946	Otakar Štěpánek	
Bytové zařízení z hlediska sociálního	1946	Jaroslav Mašek	
POVINNÉ PŘEDMĚTY- externě – také profesori jiných vysokých škol			
Základy vyšší matematiky	1946–47		M. Hampl
	1947–48		Jaroslav Šlechta
Deskriptivní geometrie a stereometrie	1946–47		František Kadeřávek
	1947–52		Jaroslav Šlechta
Fyzika			Mil. A. Valouch
Mechanika			Jaroslav Šlechta
Geologie	1946–47		Quido Záruba- Pfeffermann
	1947–48		Josef Vachtl
Nauka o přirozených hmotách stavebních			Augustin Ondřej

⁴⁸⁰ Žák Josefa V. Myslbeka a Jana J. Štursy, na ČVUT učil od roku 1937

Nauka o strojích stavebních			Jiří Pajer
Základy nižší geodezie			Josef Frnka
Encyklopedie stavebního inženýrství			Alfred Šourek
Stavební zákony, nařízení a předpisy stavební			Adolf Štafl
Topení a větrání budov			Jan Pulkrábek
Národní hospodářství			Leopold Šauer
Právo veřejné			
Encyklopedie technické chemie			
Mechanická technologie			
DOPORUČENÉ PŘEDNÁŠKY			
Anatomie plastická			
Aplikace anatomie na model			
Právo soukromé			
Základy elektrotechniky			

Příloha 2:

Struktura⁴⁸¹ Fakulty architektury a pozemního stavitelství ČVUT, 1956–1959:

Následující tabulka obsahuje přehled kateder a jejich personálního obsazení v uvedeném období. Studium bylo rozděleno do dvou směrů, jejichž programy zajišťovalo devět kateder.

- SMĚR ARCHITEKTURY A STAVBY MĚST
6 let studia
- SMĚR STAVEB OBČANSKÝCH A STAVEB PRO VÝROBU PRŮMYSLOVOU A ZEMĚDĚLSKOU
11 semestrů studia

Katedra	vedoucí profesor; další profesori	docenti, příp.asistenti
Katedra kreslení a modelování.	Václav Žalud ⁴⁸²	Jan Podhajský
Katedra teorie a dějin architektury	Oldřich Starý	Bohuslav Syrový odb. as. např.: Marie Benešová, Karel Hanuš
Katedra architektonické tvorby Ústav pro navrhování školních staveb	Antonín Černý; František Čermák, Karel Honzík, Josef Kittrich, Stanislav Šnajdr, Otakar Štěpánek, Jiří Štursa	
Katedra urbanismu	František Fiala (do 1957) Jindřich Krise (od 1957)	Jindřich Krise externě: Kamil Fuchs
Katedra matematiky a deskriptivní geometrie	Karel Černý; Václav Myslivec	
Katedra mechaniky a konstrukcí pozemních staveb	Rudolf Kukač; Antonín Jílek, Jaroslav Šlechta	
Katedra pozemního stavitelství	Severin Ondřej; Otakar Schmidt	externě: Karel Filsak
Katedra výroby staveb a technických zařízení budov	Vojtěch Krch	František Musil
Katedra marxismu-leninismu	Boris Mand'ák	
Katedra výroby staveb a technických zařízení budov	Vojtěch Krch	František Musil

⁴⁸¹ Zpracováno podle Programů FAPS ČVUT na školní roky 1956/57, 1957/58; Archiv Českého vysokého učení technického v Praze

⁴⁸² Akad. soch. Václav Žalud, žák Myslbeka a Štursa, na ČVUT učil od roku 1937

Příloha 3:

Struktura Fakulty stavební ČVUT platná od školního roku 1960/1961

Následující tabulka obsahuje přehled kateder a jejich personálního obsazení v období po provedených změnách v organizaci vysokých škol podle Vládního nařízení ze srpna 1960⁴⁸³.

Studium bylo šestileté, s praxí ve stavební výrobě v prvním ročníku a v posledním semestru se studiem při zaměstnání v projekci a závěrečnou státní zkouškou. Absolvent získal titul inženýr architekt (inž. arch.)

Řazení kateder je podle *Studijního programu a učebních osnov* Fakulty stavební ČVUT v Praze.⁴⁸⁴

Katedra	vedoucí profesor; další profesoři	docenti, příp.asistenti
Katedra provádění staveb	Vladimír Smitka Josef Mudra	František Musil, Emil Král, Jiří Nezval
Katedra jazyků	Marta Waldmannová	
Katedra matematiky a deskriptivní geometrie	Bořivoj Kepr	
Katedra politické ekonomie	Josef Sládek	
Katedra tělesné výchovy	Vilém Levý	
Katedra fyziky	Jaroslav Nussberger	Jaroslav Pachner
Katedra teorie architektury	Oldřich Dostál; Oldřich Stefan	Bohuslav Syrový, Karel Hanuš; as. Josef Pechar
Katedra architektonické tvorby a typologie staveb	Antonín Černý ⁴⁸⁵ ; František Čermák, Otakar Štěpánek, Stanislav Šnajdr, Josef Kittrich, Jiří Štursa, Emil Kovařík, František Cubr	docent: Jiří Stašek
Katedra urbanismu	Jindřich Krise	asistenti: Jan Krásný, Luděk Todl, Vlastimil Slíva
Katedra kreslení a modelování	Václav Žalud	docent: Jan Podhajský
Katedra pozemního stavitelství	Karel Janů; Alois Houba, Otakar	docenti: Bohumil Švarc, Julius Myšák;

⁴⁸³ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb., podle §3 zák. 58/1950 Sb., o vysokých školách.

⁴⁸⁴ Studijní program a učební osnovy: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební. 1. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. Učební texty vysokých škol.

⁴⁸⁵ nositel vyznamenání *Za vynikající práci*.

	Schmidt	asistenti: Jan Lepša, František Voldřich, Lev Lauermann
Katedra technického zařízení budov	Vojtěch Krch; Jan Moravec	
Katedra marxismu-leninismu	Boris Mand'ák	
Katedra stavební mechaniky	Radim Servít; Otakar Novák, Václav Tesař, Jarosla Šlechta	
Katedra betonových konstrukcí	Antonín Jílek; Konrád Hruban ⁴⁸⁶	docenti: Jan Paul, Ladislav Nováček, Václav Novák
Katedra ocelových konstrukcí	František Faltus;	docenti: Jan Vyhnálek, Antonín Schindler
Katedra geologie a zakládání staveb	Quido Záruba; Zdeněk Bažant, Alois Myslivec	docent: Jan Fencel

⁴⁸⁶ Laureát státní ceny

Příloha 4:

Struktura ústavů Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně po roce 1945:

	Období	vedoucí profesor	suplenti, asistenti, podrobnosti výuky
ARCHITEKTONICKÁ TVORBA			
Architektura I.	1945	Adolf Liebscher <i>navázal na předválečnou výuku</i>	
	1946–48	Bohumil Babánek	Václav Roštlapil
	1947	Jaromír Krejcar <i>po únoru 1948 odešel do Londýna</i>	
	1948	Václav Roštlapil	
	1951–59	Vladimír Meduna	
Architektura II.		Adolf Liebscher <i>navázal na předválečnou výuku</i>	
	1948	Bohuslav Fuchs	<i>„moderní, pod silným vlivem západním však expresivní, ne-li někdy formalistické pojetí architektury“⁴⁸⁷</i>
Obytné a veřejné stavby	1945–58	Bedřich Rozehnal	
Architektura III.	1945	Jiří Kroha <i>navázal na předválečnou výuku</i>	
	1953	Antonín Kurial	
TYPOLOGIE			
Typologie budov I.	1952–53		Vladimír Meduna
Typologie staveb občanských	od 1955	Zdeněk Alexa	
Typologie staveb bytových	1958	Vladimír Chamrád	
Základy dopravního stavitelství		Ing. Veselý	
STAVBA MĚST			
Ústav stavby měst I.	1945	Adolf Liebscher <i>navázal na předválečnou výuku</i>	

⁴⁸⁷ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959.. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 33.

Základy urbanismu	1948	Bohuslav Fuchs	Adolf Liebscher
Ústav stavby měst II.	1945–48	Jiří Kroha <i>navázal na předválečnou výuku</i>	
	od 1949	Bohuslav Fuchs	
	od 1958	Vladimír Meduna	
KONSTRUKCE			
Ústav pozemních staveb I.	1945–49	Jaroslav Syříšně <i>navázal na předválečnou výuku</i>	
	1949–1959	Miloslav Kopřiva <i>na fakultě od 1947</i>	
Ústav pozemních staveb II.	od 1951	Jiří Jeřábek	
Ústav užitkových staveb	1945–47	Bedřich Rozehnal <i>(převzal předválečný obor „Hospodářské stavby“, prof. Fischera)</i>	
Součástí Ústavu užitkových staveb bylo Zemědělské stavitelství později přešlo pod Katedru II. pozemního stavitelství	1947	Stanislav Šnajdr <i>Externí prof. z ČVUT</i> Miloš Laml <i>externí doc. z VŠZL v Brně</i>	
Součástí Ústavu užitkových staveb bylo Průmyslové stavitelství - později přešlo pod Katedru II. pozemního stavitelství	1947	Jan Rejchl <i>externí docent,</i> <i>později J. Voženílek a O. Stach</i>	
Katedra II. pozemního stavitelství	1958	Zdeněk Bažant	
Technologie stavebnictví		Adolf Erben	
Ústav zemědělských staveb	1957	Zdeněk Bažant	
Ústav průmyslových staveb	1957	Eduard Teschler	
DĚJINY ARCHITEKTURY			
Ústav dějin architektury	1945	Bohumil Babánek	
Dějiny architektury a umění	1948	Antoni Kurial <i>přeloženy Choisyho „Dějiny architektury“</i>	
Vývoj architektury	1951–57	Bohuslav Syrový <i>skripta a publikace</i>	Jan E. Koula
	1957	Felix Haas	

VÝTVARNÉ OBORY			
Ústav kreslení (<i>nejstarší ústav</i>)	1945–50	František Hlavica	As.: Oldřich Laštůvka
	1950–50	František Doubrava	
Modelování a architektonické sochařství	1945–51	Vincenc Makovský 1947 profesorem	Asistenti: 1945: Sylva Lacinová; 1947–50 Konrád Babraj
Obor kreslení a modelování	1951–55	František Doubrava	Miloš Axman
Katedra kreslení a modelování	1956–63	František Doubrava, do roku 1963 vedoucím katedry	Asistenti: Stanislav Ille, Bohumil Puchýř
	1963–89	Miloš Axman	Asistenti: Stanislav Ille, Bohumil Puchýř
Architektonické tvaroznalství a ornamentální kreslení <i>(předválečná disciplína architektonického tvarosloví a ornamentiky vedená Emilem Králíkem)</i>	od 1945	Antonín Kurial <i>mechanické kopírování předloh nahradil studiem staveb na místě.</i>	asistenti Blíženeč a Vyšinka
Architektonická grafika a ornamentika	1959	Maxmilián Chlad	
Ústav rekonstrukcí	od 1945	Antonín Kurial	<i>obnova historického fondu a jeho začlenění do současného života</i>
TECHNIKA STAVEB			
Katedra výroby staveb a technických zařízení budov <i>Předmět se učil dříve v oboru pozemního stavitelství, od roku 1950 pod názvem Technická zařízení budov; Zdravotní technika Vytápění a větrání Výroba a montáže staveb</i>	od 1956	František Korvas	Alexandr Grimm
MECHANIKA			
Ústav mechaniky a konstrukcí pozemních staveb do roku 1945	1945–50	Konrád Hruban <i>Externí prof. z FIS VUT</i>	
Ústav statiky a stavební mechaniky	1945–54	Karel Šimek	
Ústav stavitelství mostního	1945–53	Josef Sekla	
Katedra ocelových konstrukcí a mostů; Ocelové konstrukce,	od 1953	Ferdinand Lederer	

Dřevěné konstrukce			
Ústav ocelových mostů	1954–58	Josef Sekla externě	
Ústav technické mechaniky <i>Statika</i> <i>Pružnost a pevnost</i>	1946–57	Alois Král <i>založil samostatný ústav</i>	Zbyněk Drahoňovský
Ústav betonu a speciálních konstrukcí	1952–62	Zbyněk Drahoňovský	
Ústav stavební mechaniky <i>Železobetonové konstrukce</i>	1957–62	Zbyněk Drahoňovský	
Obor železobetonových konstrukcí a užití mechaniky	1956	Zdeněk Šmerda	
Technologie výroby stavebních hmot a dílců	1954	Otakar Kallauner, <i>profesor chemického oboru VUT</i>	<i>Celorepublikové prvenství v nově zřízeném studijním oboru</i>
Ústav chemie obecné a analytické	1955	Jaroslav Matějka	
Technologie výroby stavebních hmot a dílců II.	1957	Josef Říha	
Ústav strojních a tepelných zařízení pro výrobu staveních hmot a dílců	1959	Václav Bažout	

Příloha 5:***Přehled vedoucích akademických pozic ve vedení ČVUT a Fakulty architektury a pozemního stavitelství v období od roku 1945 do roku 1961.***

Funkční období	Rektor	Děkan Fakulty architektury a pozemního stavitelství
1945	Antonín Engel Architekt, urbanista František Kadeřávek Profesor matematiky	Antonín Ausobský
1945/46	Zdeněk Bažant profesor zakládání staveb, odborník na geomechaniku	
1946/47	Otakar Quadrat profesor chemické metalurgie a metalografie	Alois Mikuškovíc
1947/48	Josef Ryšavý	Severin Ondřej
1948/49	Jan Košťál profesor teorie a stavby spalovacích motorů, poslední demokraticky zvolený rektor před komunistickým pučem	Antonín Černý
1949/50	Oldřich Starý	Josef Kittrich
1950 /51	Vilibald Bezdíček	Oldřich Starý
1951/52	absolvent brněnské techniky, vodohospodářství, 1952 odchází učit na brněnskou techniku, 1969 ministrem školství, pro politické postoje odstaven, signatář Charty'77	Oldřich Blažíček
1952/53	Josef Trnka profesor geodézie	Jiří Štursa
1953/54		Jiří Štursa
1954/55		??
1955 /56	Theodor Ježdík profesorem hydrologie a úprav vodních toků a základů vodního stavitelství a vodního hospodářství	??
1956/57		Antonín Černý
1957/58		Antonín Černý
1958/59		??
1959/60		??
1960 /61		František Brabec
1961/62	profesor ekonomiky a řízení	??

Příloha 6:***Přehled vedoucích akademických pozic ve vedení VUT a Fakulty architektury a pozemního stavitelství v období od roku 1945 do roku 1959***

VEDOUCÍ AKADEMICKÉ POZICE v letech 1945 - 1951		
ROK	REKTOR	DĚKAN ODBORU (FAKULTY) ARCHITEKTURY A POZEMNÍHO STAVITELSTVÍ
1945	Vítězslav Veselý	Jiří Kroha
1945/46	Jaroslav Syřiště	Jiří Kroha
1946/47	Josef Kožoušek	Jiří Kroha
1947/48	Václav Kubelka	Jiří Kroha
1948/49	Jiří Kroha	Bohuslav Fuchs
1949/50	Jiří Kroha	Alois Král
1950/51	František Perna	Antonín Kurial
1951/52	Vysoká škola stavitelství Vojtěch Mencl	Bohuslav Fuchs
1952/53	Vysoká škola stavitelství Vojtěch Mencl	Bohuslav Fuchs
1953/54	Vysoká škola stavitelství Vojtěch Mencl	Miloslav Kopřiva
1954/55	Vilibald Bezdíček	Bohuslav Fuchs
1955/56		
1956/57		
1957/58		
od října 1958	Vladimír Meduna	Zdeněk Alexa

Příloha 7: *Strukturované medailony profesorů Fakulty stavební ČVUT*

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Antonín Ausobský prof. Ing. arch. Dr.
13. 6. 1885, Písek – 13. 6. 1957, Praha
1925 absolvoval pražskou techniku, žák Antonína Engela, 1946–1947 profesorem na VŠUP, 1947–1959 profesorem na ČVUT. Člen Puristické čtyřky, spolků Devětsil (od 1923), Levá fronta Autor řady teoretických prací na téma životního slohu, přispívá do českých a zahraničních odborných časopisů.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1947–1951, 1953–1959
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Ústavu architektury II.: Ústav stavby budov pro různé účely
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Rozsáhlá předválečná publikační činnost: 1932 domy Všeobecného penzijního ústavu, Praha – Nusle, s J. Havlíčkem 1934 Všeobecný penzijní ústav, Praha – Žižkov, s Josefem Havlíčkem 1939 venkovský dům Františka Kovárny, Bezmíř po válce např.: 1945 Za novým životním slohem ⁴⁸⁸ 1946 Tvorba životního slohu (1.vydání) ⁴⁸⁹ 1946 Necessismus. Myšlenka rozumné spotřeby ⁴⁹⁰ 1956 Architektura všem ⁴⁹¹ 1963 Kniha vzpomínek: Ze života avantgardy ⁴⁹²
Žáci: Karel Hubáček, Karel Prager ad.

⁴⁸⁸ HONZÍK, Karel. Za novým životním slohem: pojednání z obšírnějšího díla Tvorba životního slohu. Praha: Ed. Grégr a syn, 1945, 19 s. Knihovna Architektury ČSR řada II.

⁴⁸⁹ HONZÍK, Karel. Tvorba životního slohu: Stati o architektuře a užitkové tvorbě vůbec. 2. Václav Petr, 1947, 498 s. Plány a díla.

⁴⁹⁰ HONZÍK, Karel. Necessismus: Myšlenka rozumné spotřeby. Praha: Klub pro studium spotřeby, 1946.

⁴⁹¹ HONZÍK, Karel. Architektura všem. 1. Praha: SNKLHU, 1956, 244 s. Architektura.

⁴⁹² HONZÍK, Karel. Ze života avantgardy: zážitky architektovy. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963, 240 s.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
František Cubr prof. Ing. arch.
8. 1. 1911, Praha – 30. 6. 1976, Praha
1934 absolvoval pražskou techniku, žák profesorů Engela, Kříženeckého, Blažíčka a Wirtha; 1948 Stavoprojekt, od 1949 vedoucím ateliéru; 1960 jmenován profesorem na ČVUT. Člen Klubu architektů, BAPS, SVU Mánes, SČVU, Svazu architektů ČSSR; 1968–1976 učil na AVU.
Ocenění:
1947 Zlatá medaile a Velká cena VIII. trienále v Miláně (se Zd. Pokorným)
1958 Velká cena Expo '58 v Bruselu (s Jos. Hrubým a Zd. Pokorným)
1959 Nositel Státní ceny
1965 Zasloužilý umělec
Období angažmá na škole po roce 1945:
1960–1968
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Katedra architektonické tvorby a typologie staveb
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1946 československá expozice na výstavě ve Stockholmu, se Zdeňkem Pokorným
1958 Československý pavilon a expozice na světové výstavě Expo '58 v Bruselu (se Zdeňkem Pokorným a Josefem Hrubým)
1965 sportovní areál a studentské městečko na Strahově (s J. Hrubým, L. Hanfem, V. Formánkem, St. Francem, J. Kándlem)
1964 nová obrazárna Pražského hradu, s Josefem Hrubým
1967 Československý pavilon a expozice na světové výstavě Expo '67 v Montrealu (se Zdeňkem Pokorným a Josefem Hrubým)
1975 Československé velvyslanectví v Athénách, se Zdeňkem Pokorným a Josefem Hrubým
1979 Ústřední telekomunikační budova v Praze na Žižkově (s J. Hrubým, Z. Pokorným, V. Oulíkem, F. Štráchalem)

Žáci profesora Cubra:

ČVUT: Eva Jiříčná, Josef Vrana, Zdenka Nováková, Václav Aulický, Jan Vrana, Vladimír Štulc

AVU: Ivan Gürtler, Jiří Suchomel, Vladimír Štulc, Rudolf Šulc, Dalibor Vokáč, Jan Vrana, Václav Girsá, Emil Příklad, Karel Filsak, Václav Králíček, Tomáš Bitnar, Michal Gabriel, Jaroslav Kosek, Jiří Liesler,

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
František Čermák prof. Ing. arch.
2. 4. 1903, Nové Strašecí – 9. 10. 1998, Praha
Absolvent pražské techniky, žák Antonína Engela, spolužák Gustava Paula. Věnoval se nemocničním stavbám, byl prezidentem nemocenské asociace. 1945–1948 suplentem na Ústavu architektury pod prof. Ausobským, od 1948 mimořádným profesorem Ústavu zdravotnických staveb, 1965 jmenován řádným profesorem, učil až do 70. let.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–70. léta
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Ústav architektury
Ústav architektury staveb zdravotnických
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1957 spolu s Gustavem Paulem vítězný projekt v soutěži na dostavbu nedokončeného areálu techniky v Dejvicích (původní projekt Antonína Engela). 1959–1963 Fakulty elektrotechnická a strojní ČVUT, Technická, Praha, s architekty Hladíkem a Liberským ⁴⁹³
Žáci:
Petr Franta, Jan Čejka, Jaroslav Paroubek, Karel Fořtl.

⁴⁹³ LUKEŠ, Zdeněk, Pozapomenuté duo Čermák a Paul a jejich moderní nemocnice. [online]. Praha: LIDOVKY.cz. [cit. 2015-12-17]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/pozapomenute-duo-cermak-a-paul-a-jejich-moderni-nemocnicie-pzi-/design.aspx?c=A130515_093027_ln-bydleni_ter

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Antonín Černý	prof. Ing. arch. Dr.
1896–1976	
Absolvent pražské techniky, 1945–1947 asistentem, později suplentem u prof. Ausobského, 1948–1950 vedoucím Ústavu kulturních staveb, Od 1956 vedoucím Katedry architektonické tvorby až do 70. let.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–70. léta	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Ústav architektury	
Ústav architektury staveb kulturních	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1938 palác Broadway Na Příkopech, Praha; s Bohumírem Kozákem, 1945 vlastní rodinný dům na Babě, Praha.	
Žáci: Karel Hubáček, Karel Prager ad.	

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Bohumil Čížek akad. mal.
11. 2. 1913, Lešany na Hané - 19. 9. 1989, Praha
Malíř, absolvent pražské techniky, obor kresba a deskriptiva, pod vedením profesorů O. Blažíčka, C. Boudy, K. Pokorného. Profesor kreslení pro střední školy; asistent Ústavu kreslení a malby, figurální malba, později se věnoval krajinomalbě.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1948
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Ústav kreslení a malby
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Žáci:

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Antonín Engel	prof. Ing. arch. Dr.
4. 5. 1879, Poděbrady – 12. 10. 1958, Praha	
1904 absolvoval pražskou techniku (Jan E. Koula), německá technika (Josef Zítek), 1905–1908 žákem Otto Wagnera na vídeňské akademii. 1922 jmenován profesorem ČVUT, Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství. Obor architektoniky III., 1925 založil Ústav stavby měst, opakovaně děkanem Fakulty. 1939–1940: rektorem ČVUT, formálně do roku 1945, odstoupil, 1948 akčním výborem VŠ zbaven funkce profesora a výnosem ministerstva školství byl dán do trvalé výslužby.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
Ve výukových programech pro školní roky 1945/46, 1946/47, 1947/48 není jméno profesora Engela uváděno.	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)	
Předmět, odborné zaměření:	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1921–1923 projekt Vítězného náměstí v Praze-Dejvicích, 1924–1928 urbanické řešení Dejvic, regulační plány městských částí Prahy, projekt areálu ČVUT v Dejvicích, 1928–1929 obytné budovy na Vítězném náměstí, 1928 Podolská vodárna, 1934 budova Generálního štábu na Vítězném náměstí.	
budovy ČVUT: Vysoká škola chemicko-technologického inženýrství, Vysoká škola zemědělského a lesnického inženýrství, Vysoká škola architektury a pozemního stavitelství, Masarykova kolej (dnešní ministerstvo dopravy, přestavba Rudolfiny ze sněmovny zpět na koncertní sál.	

Žáci profesora Engela:

Karel Honzík, Vít Obrtel, Evžen Linhart;

František Čermák, Gustav Paul: autoři vítězného návrhu na dostavbu areálu techniky ze soutěže roku 1958, projekt ve spolupráci s Vladimírem Hladíkem a Jiřím Liberským; výstavba podle vítězného projektu začala v roce 1959.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
František Fiala prof. Ing. arch.
21. 9. 1895, Praha – 19. 5. 1957, Praha
Studoval na pražském Českém učením technickém a na Akademii výtvarných umění u Jana Kotěry a 1921–1924 u Josefa Gočára, suplent profesora Mikuškovicove na Ústavu stavby měst a krajinného plánování II., 1948 jmenován profesorem.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1948–1957
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Ústav stavby měst a krajinného plánování II.
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1959 Stati o urbanismu.
Žáci:

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Karel Honzík	Ing. arch. supl. prof.
24. 9. 1900, Le Croisic, Francie – 4. 2. 1966, Praha	
1925 absolvoval pražskou techniku u profesora Engela; 1946–1947 profesorem na VŠUP, 1947–1959 profesorem na ČVUT. Člen Puristické čtyřky, člen spolků Devětsil (od 1923), Levá fronta. Autor řady teoretických prací na téma životního slohu, přispívá do českých a zahraničních odborných časopisů.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1947–1951, 1953–1959	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSC z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Nejvýznamnější projekty, realizace:	
1932 Domy Všeobecného penzijního ústavu, Praha – Nusle, s J. Havlíčkem 1934 Všeobecný penzijní ústav, Praha – Žižkov, s Josefem Havlíčkem 1939 Venkovský dům Františka Kovárny, Bezmíř. 1941 Rodinný dům Ivana Laichtra, Dobřichovice 1939–1947 Kolonie rekreačních rodinných domů v Hlásné Třebáni	
Výběr z poválečné publikační činnosti:	
1945 Za novým životním slohem ⁴⁹⁴ 1946 Tvorba životního slohu (1. vydání) ⁴⁹⁵ 1946 Necessismus. Myšlenka rozumné spotřeby ⁴⁹⁶ 1956 Architektura všem ⁴⁹⁷ 1963 Kniha vzpomínek: Ze života avantgardy ⁴⁹⁸	
Žáci: Karel Hubáček, Karel Prager, Vladimír Machonin (asistent) ad.	

⁴⁹⁴ HONZÍK, Karel. Za novým životním slohem: pojednání z obšírnějšího díla Tvorba životního slohu. Praha: Ed. Grégr a syn, 1945, 19 s. Knihovna Architektury ČSR řada II.

⁴⁹⁵ HONZÍK, Karel. Tvorba životního slohu: Stati o architektuře a uživatelské tvorbě vůbec. 2. Václav Petr, 1947, 498 s. Plány a díla.

⁴⁹⁶ HONZÍK, Karel. Necessismus: Myšlenka rozumné spotřeby. Praha: Klub pro studium spotřeby, 1946.

⁴⁹⁷ HONZÍK, Karel. Architektura všem. 1. Praha: SNKLHU, 1956, 244 s. Architektura.

⁴⁹⁸ HONZÍK, Karel. Ze života avantgardy: zážitky architektovy. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963, 240 s.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
František Kadeřávek prof. Ing. Dr. techn.
26. 6. 1885, Praha – 9. 2. 1961, Praha
Absolvent pražské techniky, studoval také matematiku na Karlově univerzitě; Profesor matematiky a deskriptivní geometrie, Po rezignaci Antonína Engela 26. května 1945 byl zvolen rektorem ČVUT, 3. srpna 1945 pro nemoc odstoupil. Přednášel také na Akademii výtvarných umění v Praze. 1917 jmenován mimořádným profesorem deskriptivní geometrie 1920 řádným profesorem
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1947
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Deskriptivní geometrie a stereometrie – externí výuka, se zřetelem na využití geometrie v praxi
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Předválečná publikační činnost: 1922 Perspektiva, příručka pro architekty, malíře a přátele umění; 1930 učebnice Deskriptivní geometrie.
Žáci:

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Josef Kittrich	prof. Ing. arch.
4. 12. 1901, Bernartice nad Odrou – 12. 10 1968, Praha	
1926 absolvoval pražskou techniku u profesora Engela, 1926–1934 asistentem prof. Engela. Hlásil se k levicové avantgardě, člen Levé fronty, redaktor časopisu Stavba, ⁴⁹⁹ do války spolupracoval s Josefem Hrubým. 1946 byl jmenován profesorem na ČVUT, 1949/50 děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1948–1968	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
1949–1950 Ústav architektury staveb velkoprostorových	
1956 Katedra architektonické tvorby – Ústav pro navrhování školních staveb	
1960 Katedra architektonické tvorby a typologie staveb	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Spolupracoval s Josefem Hrubým: 1937 obytný dům ředitelů škol, Březnice, 1939 obchodní dům Bílá labuť, Na Poříčí, Praha; interiéry s Janem Gillarem, 1939 obchodní a nájemní dům Londýnská 334/12, 1945–1946 Upravovací plán města Mirotic, 1949–1951 Základní škola v Miroticích, s Emanuelou Kittrichovou.	
Žáci: Karel Hubáček, Karel Prager ad.	

⁴⁹⁹ Časopis Stavba vydával Klub architektů, sdružení absolventů ČVUT kolem Karla Teigehe

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Jindřich Krise	prof. Ing. arch. Dr.
21. 11. 1908 – 14. 3. 1989	
Absolvent pražské techniky u prof. Engela, věnoval se urbanistickému rozvoji, regionálnímu plánování, do roku 1952 asistentem prof. Mikuškovic, 1952 vedoucí Ústavu stavby měst a krajinného plánování, 1957 vedoucí Katedry urbanismu, 1965 jmenován profesorem na ČVUT.	
Ocenění:	
Řád práce	
Felberova medaile ČVUT	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1946–1975 ?	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Ústav stavby měst a krajinného plánování	
Stavba měst III. (Metoda plánování městského a regionálního)	
Katedra urbanismu – vedoucím ústavu od 1957	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1946 návrh na dostavbu Staroměstské radnice,	
1947 soutěžní návrh budovy Národního shromáždění na Letné,	
návrh zástavby pankrácké pláně,	
1975 urbanistická studie okolí vrchu Vítkova,	
spolupráce na soutěžním návrhu sídliště Polabiny (1958) a Prosek (1964).	
Publikační činnost:	
1962 K přestavbě centra našich měst,	
1970 Stavba měst ⁵⁰⁰ .	
Žáci / asistenti: L. Doutlik, K. Marhold, Jan Krásný, Pavel Halík.	

⁵⁰⁰ HRUŠKA, Emanuel, Jindřich KRISE a Emil BELLUŠ. STAVBA MIEST: Jej história prítomnosť a budúcnosť. 1. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied, 1970.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Otakar Kuča doc. Dr. Ing. arch., CSc.
13. 10. 1927, Ostrava
1953 absolvoval pražskou techniku, věnoval se urbanistickému rozvoji, krajinářství; od 1954 ve VÚVA v Praze (sadové úpravy), člen IFLA (International Federation of Landscape Architects) – Mezinárodní federace krajinářských architektů, 1965 kandidatura technických věd pro obor krajinářská architektura, 1968 docentem na Technické univerzitě v Berlíně (Technische Universität Berlin), 1973 doktorát na Technické univerzitě v Berlíně, 1973–1992 externím profesorem na AVU v Praze, 1990 externím profesorem na Umprum a ČVUT, 1973–1992 SÚRPMO.
Ocenění: 2014 Státní cena za přínos v oblasti architektury.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1953–1954
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Od října 1951, potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Ústav teorie a dějin architektury – asistentem prof. Stefana
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1960 Zámecké zahrady v Praze – Tróje, 1966 Rajská zahrada na výstavě Sny a skutečnost, s J. Kolářem, 1970 Skleněná řeka na světové výstavě Expo '70 v Ósace, s F. Cubrem a S. Libeňským, 1976 ústřední promenáda v Mariánských lázních a 1970 úprava Kajetánské zahrady, 1978 stanice metra Malostranská, se Zdeňkem Drobným, 1983 Park přátelství v Praze na Proseku (původní vítězný projekt ze soutěže z roku 1968 byl realizován jen částečně, prováděcí projekt 1973–1974).

Rozsáhlá publikační činnost v časopisech – Domov, Architektura ČSSR,

např.:

1960 Obytná zahrada.⁵⁰¹

Příroda v soudobé architektuře.⁵⁰²

2000 Krajina, architektura, design.⁵⁰³

Žáci:

⁵⁰¹ KUČA, Otakar. Obytná zahrada. Domov: Bytová kultura a technika v domácnosti. Praha, 1960, 1(3), 9-16.

⁵⁰² KUČA, Otakar. Příroda v soudobé architektuře. Architektura ČSSR. 1960, 19, 17-38 a 312-324.

⁵⁰³ KUČA, Otakar. Krajina, architektura, design: Landscape, architecture, design : Otakar Kuča. Praha: Obec architektů, 2000. ISBN 80-902-4781-4.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Alois Mikuškovíc prof. Ing. arch. Dr.
10. 12. 1897, Kvasejovice, - 09. 02. 1952, Praha
1925 absolvoval pražskou techniku, poté asistentem Antonína Engela na Ústavu architektoniky, od 1929 na Ústavu stavby měst ČVUT, zde habilitován 1934, 1938 jmenován mimořádným profesorem, vedoucí Ústavu stavby měst na ČVUT. Autor řady teoretických prací o urbanismu, regionálním plánování, přispívá do českých odborných časopisů.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1952
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Odbor / katedra; předmět, odborné zaměření:
1945–1950 Ústav architektonického modelování
1945–1948 Ústav stavby měst
1948–1952 Ústav stavby měst a krajinného plánování I. a II.
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1947–1957 Sídliště Dukla v Pardubicích, s F. Kerhartem a K. Kalvodou
Rozsáhlá předválečná publikační činnost:
1933 Technika stavby měst ⁵⁰⁴ (habilitační práce)
po válce např.:
1945 Plánování velkých Pardubic. Architekt, 1948.
Žáci:

⁵⁰⁴ MIKUŠKOVIC, Alois. Technika stavby měst. 1. vyd. Praha: Klub architektů, 1933, 186 s.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Severin Ondřej prof. Ing. arch. Dr. techn.
8. 1. 1889, Hořepník – 8. 7. 1964
1912 absolvoval pražskou techniku u prof. Schulze, 1921 jmenován mimořádným profesorem na ČVUT, 1927 jmenován řádným profesorem na ČVUT, 1947/1948 děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství, 1948 inicioval zřízení dvou specializací na FAPS: - Obor architektury a urbanismu, - Obor občanských staveb; 1956 udělena nová vědecká hodnost doktora technických věd bez obhajoby.
Období angažmá na škole po roce 1945
1945–1964
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
1945–1952 Ústav stavitelství pozemního I., II.
1956–1959 Katedra pozemního stavitelství
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1933 budova Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství, Praha-Dejvice (podle generelu Antonína Engela)
Rozsáhlá publikační činnost, učebnice:
1947 Uvedení do studia pozemního stavitelství (uplatnění průmyslové výroby ve stavebnictví), 1952 Dřevěné konstrukce, 1954 Stavitelství. ⁵⁰⁵
Žáci:

⁵⁰⁵ ONDŘEJ, Severin a Antonín SKRBEK. Stavitelství: Konstrukce pozemních staveb a technická zařízení budov. 1. Praha: ČVUT, 1954.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Jaroslav Otruba	Ing. arch. Dr.
11. 11. 1916, Olomouc – 5. 2. 2007	
1945 po válečném přerušení absolvoval pražskou techniku, 1953 doktorem technických věd, 1955 členem Svazu architektů, 1965 člen odborné rady Hlavního architekta Prahy.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–1959	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSC z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Od 1945 – Ústav architektury II. a III.; zde budoval Ústav architektury staveb zdravotnických. Asistentem profesora Čermáka.	
Od 1956 také Ústav občanských a průmyslových staveb	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1952 Budova hlavního nádraží v Prostějově, Do 1959 se podílel na projektování výstavby areálu ČVUT, 1970 hlavním architektem pražského Metra (<i>Metroprojekt</i>), 1975 Vřídelní kolonáda, Karlovy Vary.	
Žáci:	

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Oldřich Starý	Ing. arch. Dr. h. c.
15. 3. 1884, Praha – 3. 1. 1971, Praha	
1912 absolvoval pražskou techniku, žákem Jana E. Kouly a Josefa Schulze, 1922–1939 redaktorem časopisu Stavba, 1922 zvolen předsedou Klubu architektů, 1939–1971 redaktorem časopisu Architekt, 1945 jmenován profesorem na ČVUT v Praze, 1949–50 rektorem ČVUT.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–1966	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
1949–1950 Ústav architektury staveb velkoprostorových	
1956 Katedra architektonické tvorby – Ústav pro navrhování školních staveb	
1960 Katedra architektonické tvorby a typologie staveb	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1928 Dům správce výstaviště, Kolonie Nový dům, Brno, 1929 Vzorový rodinný dům, Výstava soudobé kultury, Brno, 1932 Sutnarova vila na Babě v Praze.	
Rozsáhlá předválečná publikační činnost, po válce např.:	
Věnoval se redakční činnosti v časopise Architekt, 1962 Československá architektura od nejstarší doby po současnost. ⁵⁰⁶	
Žáci: Karel Hubáček, Karel Prager ad.	

⁵⁰⁶ STARÝ, Oldřich, Marie BENEŠOVÁ, Oldřich DOSTÁL, Ladislav FOLTYN, Kamil GROSS a Jiří HRŮZA. Československá architektura od nejstarší doby po současnost. 2. vyd. Praha: Nakladatelství čs. výtvarných umělců, ARTIA, 1965, 37 s. Česká architektura - velká řada.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:
Oldřich Stefan prof. Ing. arch. Dr. techn.
4. 12. 1900, Praha – 5. 5. 1969, Prosečnice
1924 absolvoval pražskou techniku u prof. Engela, navštěvoval přednášky prof. Vojtěcha Birnbauma na Univerzitě Karlově, Byl členem Umělecké besedy, Klubu Za starou Prahu, 1930 čestným profesorem na Akademii výtvarných umění v Praze, 1923–1939 působil na ČVUT, 1938–1939 děkan Vysoké školy architektury, 1933 jmenován mimořádným profesorem na ČVUT, 1946 jmenován řádným profesorem na ČVUT, 1939 posledním předválečným děkanem Fakulty architektury, po válce se kromě oboru dějin architektury a architektonické teorie věnoval také ochraně památek, odborník na barokní architekturu, 1948 začal pracovat v SÚRPMO, 1958 po vykonstruovaném procesu uvězněn, po propuštění 1964–1969 se již nevrátil k aktivnímu životu, věnoval se památkám.
Ocenění: 1957 Výroční cena hlavního města Prahy, 1966 Řád práce, 2001 Pocta České komory architektů, in memoriam.
Období angažmá na škole po roce 1945
1945–1952
Název školy:
České vysoké učení technické v Praze
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
1945–1952 Ústav dějin architektury, od 1948 Ústav teorie a dějin architektury
1946–1948 Ústav architektoniky vnitřního zařízení budov
1946–1948 Ústav dějin výtvarného umění (za suplenta měl V. V. Štecha)
1960–1961 Katedra teorie architektury (externě)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Po roce 1945: průzkum a zaměřování památek (Anežský klášter, Karolinum, Emauzský

klášter).

Publikoval v časopisech: Volné Směry, Památky archeologické, Architekt, Stavba, ale i Národní listy, Národní politika, Věstník Klubu Za starou Prahu.

Výběr z publikační činnosti:

1936 Pražské kostely,⁵⁰⁷

1938 Katalog k barokní výstavě,

1943 Čechy a klasicismus (články v časopise Život).

Žáci:

⁵⁰⁷ STEFAN, Oldřich. Pražské kostely. Praha: V. Žikeš, 1936.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Jaroslav Vaněček	prof. Ing.
13. 9. 1884 – 8. 4. 1962	
<p>Již od konce 20. let se věnoval otázkám urbanismu, regionálního plánování a souvislostem s ochranou přírody, redaktorem časopisu <i>Stavba měst a venkovských sídel</i>, Stavební rada hl. m. Prahy, Ústav pro stavbu měst (od 1927), 1947 šéfredaktorem časopisu <i>Město: měsíčník pro technicko-hospodářskou práci obcí, měst, okresů a zemí</i>; docentem na ČVUT.</p>	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1950–1954 ?	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Ústav stavby měst	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
<p>Řadové domy v Praze – Dejvicích, dřevěné studentské koleje na Letné.</p> <p>Publikační činnost po roce 1945: Několik poznámek k vytváření krajiny,⁵⁰⁸ Ekonomika stavby měst: Kvalitativní plánování sídlišť,⁵⁰⁹ České urbanistické písemnictví.⁵¹⁰</p>	
Žáci:	

⁵⁰⁸ VANĚČEK, J. Několik poznámek k vytváření krajiny. *Architekt SIA*, 1942, roč. 41, s. 273-280.

⁵⁰⁹ VANĚČEK, J. *Ekonomika stavby měst: Kvalitativní plánování sídlišť*. 1. vyd. Praha: Česká grafická Unie, 1947. 196 s.

⁵¹⁰ VANĚČEK, J. *České urbanistické písemnictví*. 1. vyd. Praha: MAP, 1948. 103 s.

Výuka architektury na pražské technice

Pedagog:	
Antonín Volráb	Ing. arch.
1946 absolvoval pražskou techniku, člen Kooperativy architektů (KOPA)	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–1947	
Název školy:	
České vysoké učení technické v Praze	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Předmět, odborné zaměření:	
Ústav dějin architektury	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Žáci:	

Příloha 8:

Strukturované medailony profesorů Fakulty stavební VUT v Brně

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Zdeněk Alexa prof. Ing. arch.
2. 7. 1911 – 18. 10. 1972
Absolvent brněnské techniky, na škole od roku 1952, 1959 jmenován profesorem, 1960–1963 děkanem Fakulty stavební.
Ocenění: Řád práce 1965 Vyznamenání za zásluhy o výstavbu státu
Období angažmá na škole po roce 1945:
1959–1968 ?
Název školy:
Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Od září 1960 ⁵¹¹ : Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Typologie staveb bytových (Katedra architektonické tvorby, obytných a občanských staveb)
Typologie staveb občanských (Katedra architektonické tvorby, obytných a občanských staveb)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1959 Pavilon Z na brněnském výstavišti (spolu Ferdinandem Ledererem a Zdeňkem Denkem).
Žáci:

⁵¹¹ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Bohumil Babánek prof. Ing. arch. Dr. techn.
21. 6. 1896, Praha – 15. 5. 1963, Brno
1936 mimořádný profesor dějin architektury a kompozice, 1939–1940 děkan odboru architektury a pozemního stavitelství, 1945 založil samostatný Ústav dějin architektury, po politických čistkách 1948 – suspendován 1949, od roku 1951 pracoval ve VÚVA.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1940–1949 řádný profesor dějin architektury a kompozice
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Předmět, odborné zaměření:
Architektura I.
Dějiny architektury (Ústav dějin architektury)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Vlastní vila, Eleonory Voračické, Brno – Žabovřesky, malé bytové domy: Štefánikova 60, Hlinky 74, Projekt na Německé divadlo v Brně.
Žáci:

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
František Doubrava	prof. akad. malíř
22. 3. 1901, Litovel – 2. 12. 1976, Brno	
Absolvent pražské Umprum u Vlada Bukovace a Akademie výtvarných umění u Jakuba Obrovského; malíř, grafik, ilustrátor; 1948–1953 také na UJEP. Asistentem na ústavu figurálního a krajinářského kreslení, 1951 profesorem kreslení na FAPS, později FAST. Člen spolku výtvarných umělců Aleš.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–1970	
Název školy:	
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně	
1951 Vysoká škola stavitelství	
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Od září 1960 ⁵¹² Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)	
Předmět, odborné zaměření:	
Figurální a krajinářské kreslení (Ústav figurálního a krajinářského kreslení)	
Kreslení a modelování (Katedra kreslení a modelování – od 1951 FAPS, od 1960 FAST)	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Žáci:	

⁵¹² Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Bohuslav Fuchs prof. Ing. akad. arch. DrSc.
24. 3. 1895, Všechnovice – 18. 9. 1972, Brno
Střední školu vystudoval na Střední průmyslové škole stavební v Brně (prof. Jaroslav Syřiště), vysokou absolvoval na Akademii výtvarných umění v Praze v ateliéru Jana Kotěry (1919), poté pracoval v Kotěrově ateliéru, 1923 odchází do Brna.
Člen Skupiny výtvarných umělců, Spolku výtvarných umělců Mánes Činný v redakcích několika časopisů – v architektonické sekci Levé fronty a v Bloku výtvarných umělců země Moravskoslezské. 1945 suplentem na FAST, 1947 řádným profesorem na FAST, 1951–1952, 1955–1956 děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství.
Ocenění: 1940 řádným členem Akademie věd, 1966 titul zasloužilého umělce za celoživotní činnost v oboru architektury a v oblasti teorie a pedagogické práce, 1968 jmenován národním umělcem, 1969 Cena Gottfrieda von Herdera. ⁵¹³
Mezinárodní aktivity: CIAM – stálý delegát na Mezinárodních kongresech moderní architektury, CIRPAC – člen Mezinárodního výboru pro řešení problémů současné architektury, IFHTP – čestný předseda Mezinárodní federace pro bydlení, stavbu měst a prostorové plánování v Haagu, RIBA – člen Královského institutu britských architektů.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1958
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Od září 1960 Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)

⁵¹³ Mezinárodní prestižní cena Gottfrieda von Herdera, kterou každý rok uděluje sedmi vědcům a umělcům východní Evropy hamburská nadace Alfreda Toepfera, je určena osobnostem za zásluhy o mírové porozumění národů východní i jihovýchodní Evropy v oblasti kultury.

Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Architektura II., v roce 1949 vystřídal prof. Liebschera
Kompozice a výstavba měst II., 1948 vystřídal prof. Krohu.
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1920 Masarykova chata na Šerlichu v Orlických horách a Klostermanova chata na Modravě, 1922 Dům spisovatele Jakuba Demla v Tasově u Třebíče, urbanistický generel města Komárna, dvouletkové bytové domy v Blansku, Tišnově, Frenštátě, Bystřici pod Hostýnem.
Výběr z brněnských realizací: Rodinné domy, budovy škol a mateřských škol, lázeňské domy v Luhačovicích, 1927 adaptace městských lázní na Kopečné, Hotel Avion, 1928 Pavilon města Brna na Výstavě soudobé kultury Československa, 1930 Odborná škola pro ženská povolání Vesna a Domov Elišky Machové, Masarykův studentský domov, 1931 Městské lázně v Brně –Zábrdovicích, 1949 Nástupiště autobusového nádraží u hotelu Grand.
Žáci: Mojmír Kyselka ml., Viktor Rudiš, Ivan Ruller, Karel Volavý, Růžena Žertová, Zdeněk Řihák, Jaromír Sirotek, Jan Němec a další.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Felix Haas	doc. Ing. arch., CSc.
1925–1993 Brno	
Na škole učil od roku 1958, asistent Antonína Kuriala	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1958–1982	
Název školy:	
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně	
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství	
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))	
Od září 1960 ⁵¹⁴ Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)	
1976 Fakulta architektury	
Předmět, odborné zaměření:	
Dějiny architektury (Ústav dějin architektury)	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Publikační činnost: 1978 Architektura 20. století ⁵¹⁵ (kniha vydaná jako vysokoškolská učebnice, vývojové tendence architektury 20. století), 1980 Vývoj architektury a umění v novověku ⁵¹⁶ (skripta).	
Žáci:	

⁵¹⁴ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

⁵¹⁵ HAAS, Felix. Architektura 20. století. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakl., 1978, 645 p.

⁵¹⁶ HAAS, Felix. Vývoj architektury a umění v novověku. 7. nezměn. vyd. Brno: VUT v Brně, 1980, 132 s.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Konrád Jaroslav Hruban prof. Ing. Dr. techn., Dr. h. c., DrSc.
25. 11. 1893, Dubany na Moravě – 26. 8. 1977, Praha
1916 absolvoval českou techniku, 1937 mimořádným profesorem na brněnské technice na Ústavu speciálních staveb železobetonových a železných, 1946 řádným profesorem na Fakultě inženýrského stavitelství, 1947–1948 zde děkanem, 1953–1963 působil na ČVUT v Praze.
Ocenění: 1953 Státní cena, 1968 Čestný doktorát na VUT v Brně.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1946–1953
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně; Fakulta inženýrského stavitelství
Ústav
FAPS: Ústav mechaniky a konstrukcí pozemních staveb; externě
FIS: Ústav speciálních staveb železobetonových a železných
Předmět, odborné zaměření:
Mechanika a konstrukcí pozemních staveb
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Konstrukce zastřešení nástupiště autobusového nádraží v Brně, Spolupráce s Bedřichem Rozehnalem na Dětské nemocnici.
Žáci:

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Vladimír Chamrád prof. Ing. arch.
4. 1. 1903, Brušperk – 16. 1. 1969, Brno
Původně studoval filozofii a jazyky, poté půl roku na Sorbonně výtvarné umění a architekturu, 1927–1937 absolvoval architekturu na brněnské technice, 1937–1939 pracoval v ateliéru Jindřicha Kumpošta, Od 1. 1. 1929 člen KSČ, Od 1958 externím profesorem, 1959 řádným profesorem na FAPS VUT v Brně, později náměstkem primátora Hl. m. Prahy.
Ocenění: 1948 Řád 25. února I. stupně 1965 Vyznamenání za zásluhy o výstavbu státu
Období angažmá na škole po roce 1945:
1959–1968
Název školy:
Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Od září 1960 ⁵¹⁷ Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Typologie staveb bytových (Katedra architektonické tvorby, obytných a občanských staveb)
Typologie staveb občanských (Katedra architektonické tvorby, obytných a občanských staveb)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Žáci:

⁵¹⁷ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Maxmilián Chlad	Ing. arch.
4. 4. 1905 Brno –	
1948? absolvoval brněnskou techniku.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1959 –	
Název školy:	
Vysoké učení technické v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)	
Předmět, odborné zaměření:	
Původně architektonické tvaroznalství a ornamentální kreslení - nově architektonická grafika a ornamentika	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
<p>Žáci: František Antl, Jaroslav Drápal, Aleš Jenček, Jaroslav Josífek, Josef Luc, Zdeněk Müller, Josef Opatřil, Petr Oplatek, Vladimír Selzer, ad.</p>	

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Otakar Kallauner prof. Ing. Dr. techn. Dr. h. c., DrSc.
7. 12. 1886, Klatovy – 6. 8. 1972, Brno
Absolvent pražské techniky, obor chemického inženýrství, od 1914 mimořádným, od 1930 řádným profesorem chemické technologie na brněnské technice, 1938–1938 rektorem.
Ocenění: 1936 čestný člen Německé keramické společnosti, 1936 čestný člen Československé keramické společnosti, 1968 Čestný doktorát na VUT v Brně. Řád práce
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945 – 1958
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Technologie stavebních hmot (Katedra technologie stavebních hmot)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Žáci:

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Miloslav Kopřiva prof. Ing. arch.
30. 1. 1894, Tučapy u Holešova – 11. 3. 1968, Brno
1920 absolvoval pražskou techniku, 1935 přednostou technického oddělení města Košic, 1947 návrat do Brna, kde zaujal pedagogickou pozici po prof. Syřištěm, 1947 jmenován profesorem na brněnské technice, Zde vybudoval samostatný Ústav pozemního stavitelství (dříve společný pro FIS a FAPS), 1953–1955 děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství na VUT v Brně (na dlouhou dobu poslední děkan, který nebyl členem KSČ), 1960 ze školy odvolán.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1947–1960
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS))
Předmět, odborné zaměření:
Konstrukce staveb (Katedra pozemních staveb); „ <i>obohatit výuku o soudobé stavebnictví, statě o přežitých konstrukcích byly vynechány.</i> “ ⁵¹⁸
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Obchodní dům Brouk a Babka, Brno, Česká 4/160, Kino Jas v Brně – Husovicích, Dukelská třída 49/9, 39/11, Úrazová nemocnice v Brně, Ponávka 6/139, Sokolovna s kinem Hvězda v Brně – Komíně, Svratecká 11/198.
Žáci:
Ivan Ruller, Zdeněk Řihák, Jaromír Sirotek, Evžen Šteflíček, Ladislav Volák, Jaromír Zlámal, František Zounek, ad.

⁵¹⁸ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959.. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 35.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Jaromír Krejcar prof. akad. arch.
25. 7. 1895, Hundsheim – 5. 10. 1949, Londýn
Po absolvování stavební průmyslovky vystudoval pražskou akademii u prof. Kotěry, poté pracoval u Josefa Gočára, 1947 suplující profesor na brněnské technice, 1948 odchází do Anglie, kde měl kontakty již během války, zde o rok později zemřel.
Ocenění: 1937 na mezinárodní výstavě v Paříži získal dvě ceny Grand Prix a Zlatou medaili za architekturu.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1946–1948
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Předmět, odborné zaměření:
Architektura I.
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1926 Palác Olympic, Praha, 1932 Lázeňský dům Machnáč, Trenčianské Teplice, 1937 Československý pavilon na Mezinárodní výstavě umění a techniky v moderním životě, Paříž, 1946 provozní budova Fatra Napajedla, Cena v soutěži na kolektivní dům v Litvínově.
Žáci: Ivan Ruller, Evžen Šteflíček, Ladislav Volák, Jaromír Zlámal, František Zounek, ad.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Jiří Kroha prof. Ing. arch.
5. 6. 1893, Praha – 7. 6. 1974, Praha
1916 absolvoval pražskou techniku, žák profesorů Antonína Balšánka, Josefa Fanty, Jana E. Kouly, Rudolfa Kříženeckého; na škole v Brně učil od 1926, od 1930 řádným profesorem, 1939 jako komunista zatčen, transport do Dachau, na nátlak Červeného kříže kvůli podlomenému zdraví propuštěn; po válce intenzivní činnost, 1948 rektorem Vysoké školy technické Edvarda Beneše v Brně, jmenován národním umělcem. Samostatný ateliér: Ateliér národního umělce (ANU) Jiřího Krohy (později Mistrovský ateliér národního umělce – MANU) ukončil činnost 1956. Kritika socialistického realismu v sovětské architektuře, 1953 odchází do Prahy na fakultu architektury.
Ocenění: 1948 titul národní umělec, 1949 Řád 25. února 1948, 1957 Řád práce, 1963 Řád republiky, 1973 Řád Vítězného února.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1953
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně Od října 1951: Vysoká škola stavitelství
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství Od října 1951 Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Architektura III. Dějiny architektury (Ústav dějin architektury) Kompozice a výstavba měst II. - problematika měst jako stále se vyvíjejícího organismu
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Mladá Boleslav -okouzlení Mendelsohnem, 1922 Zemská průmyslová škola v Mladé Boleslavi,

1924 Okresní dům s poštou v Benátkách nad Jizerou, 1928 Expozice odboru vědy, Výstava soudobé kultury v Československu, Obytný dům v Kolonii Nový dům v Brně, 1933/1934 Sociologický fragment bydlení (Praha, Brno), 1935 Ekonomický fragment bydlení, Praha.

Žáci:

Brno: Např. Mojmír Kyselka ml., Evžen Šteflíček, Lubor Lacina

Významné práce studentů:

Spolupráce studentů na projektech Jiřího Krohy
--

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Antonín Kurial prof. Ing. arch.
22. 9. 1907, Břeclav – 5. 2. 1983, Brno
Absolvent brněnské techniky, 1945 profesorem Odboru architektury České vysoké školy technické v Brně. Ve výuce teorie architektury se odklonil od výlučného vzoru antiky a renesance a věnuje se národní historické architektuře, a to zejména průzkumem staveb na místě. Údaje o vývoji typologického uspořádání domu, ekonomické vlivy, potřeba ozdravění bytového fondu a přiblížení vesnického bydlení městům. Tímto způsobem spolu se studenty zdokumentoval naši lidovou architekturu. 1946 založil Archiv lidových staveb na Moravě a ve Slezsku – do roku 1965 cca 560 staveb (nyní vychází jako Katalog lidové architektury – vyd. Barrister & Principal). Materiál prezentoval: 1948 Florencie, Kongres výtvarného umění, 1958 Varšava, Československo-polská konference, na vědeckých konferencích VUT v Brně (práce jeho asistentů Blížence a Vyšinky). Inicioval překlad Dějin architektury – Auguste Choisy: Historie de l'Architecture ⁵¹⁹ <i>„Po únoru 1948 byl aktivním členem Akčního výboru na Fakultě architektury. V padesátých letech se podílel na vylučování profesorů Rozehnal, Fuchse a docenta Grima z řad pedagogů VUT. Později při přednáškách z teorie architektury uváděl celé pasáže z filozofického díla disidenta prof. Jana Patočky, citoval Martina Heideggera i papeže Jana Pavla II.“⁵²⁰</i> Ocenění: 1967 Vyznamenání Za vynikající práci, 1965 Zlatá medaile VUT za zásluhy o rozvoj školy, 1967 zlatá pamětní medaile VUT za mimořádné zásluhy o rozvoj školy, vědy a techniky (k 60. narozeninám), Státní vyznamenání <i>Za vynikající práci.</i>
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1974

⁵¹⁹ Auguste Choisy – francouzský architekt, popsal dějiny architektury novým způsobem - z hlediska vývoje technologií a konstrukcí (Historie de l'Architecture)

⁵²⁰ DRÁPAL, Jaroslav. Prof. Ing. arch. Antonín Kurial. Události na VUT v Brně. Brno: VUTIUM, 2008, XVIII(1), 26. ISSN 1211-4421. Dostupné také z: <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0801.pdf>

Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Od září 1960 ⁵²¹ : Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Dějiny architektury (Ústav dějin architektury)
Národní architektonické dědictví (Ústav rekonstrukcí)
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Výzkum lidové architektury, sokl památníku Rudé armády na Moravském náměstí v Brně, umístění památníku obětem II. světové války v Novém Lískovci (autor Bohumil Hochman), scénograf brněnského Národního divadla.
Žáci:
Ivan Ruller, Zdeněk Müller, Mojmír Kyselka ml., Růžena Žertová ad., Blíženec a Jaroslav Vyšinka, později asistenti.
Významné práce studentů:
Teoretické práce – výstupy průzkumu lidové architektury

⁵²¹ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Adolf Liebscher prof. Dr. Ing. arch.
3. 5. 1887, Praha – 27. 9. 1965
1921 mimořádným profesorem Odboru architektury České vysoké školy technické v Brně, po válce obviněn z kolaborace s Němci, 1949 po politických čistkách 1948 suspendován, 1969 posmrtně rehabilitován.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1949
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Předmět, odborné zaměření:
Architektura II.
Dějiny architektury (Ústav dějin architektury)
Kompozice a výstavba měst I. - orientace zejména na výstavbu měst
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Regulační plány měst, Družstevní pavlačové domy družstva Rodina v Králově Poli.
Žáci:
Např. Josef Kranz (1919–1926)

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Vincenc Makovský prof. akad. sochař
3. 6. 1900, Nové Město na Moravě – 28. 12. 1966, Brno
1926 absolvoval pražskou Akademii výtvarných umění, žák Jana Štursy, 1926–1930 pracoval v ateliéru u Antoina Bourdella v Paříži, po návratu šel do Brna, 1930 člen spolku výtvarných umělců Mánes, během 2. světové války působil ve Zlíně na Škole umění, 1945 návrat do Brna, 1946 řádným členem České akademie věd a umění, 1947 jmenován profesorem na FA VUT v Brně, 1952 jmenován profesorem na AVU.
Ocenění: 1958 Velká cena za alegorické sousoší Nový věk na Expo '58 v Bruselu, 1958 Národní umělec, 1960 Řád republiky.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1966
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Od září 1960 ⁵²² : Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Ústav modelování a architektonického sochařství
Katedra kreslení a modelování, od 1951 FAPS, od 1960 FAST
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
30. léta: sochy T. G. Masaryka pro veřejné prostory českých a moravských měst, 1936 busta Karla st. ze Žerotína na nádvoří Nové radnice v Brně, 1947 sousoší Partyzán ve Zlíně,

⁵²² Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

1950 busta maršála Malinovského, Brno,
1955 pomník Vítězství Rudé armády nad fašismem, Moravské náměstí v
Brně, s Bohuslavem Fuchsem a Antonínem Kurialem,
susoší Bratří Mrštíků před Divadlem opery a baletu v Brně,
busta S. K. Neumanna v Bílovicích nad Svitavou,
pomník Aloise Jiráska v Litomyšli,
pomník J. A. Komenského v Uherském Brodě, v Naardenu v Nizozemsku a v
Betlehemu v USA.

Žáci: Mojmír Kyselka ml., Viktor Rudiš, Ivan Ruller, Karel Volavý, Petr
Žert, Růžena Žertová, ad.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Vladimír Meduna prof. Ing. arch. Dr. h. c., DrSc.
5. 10. 1909, Brno – 19. 3. 1990, Brno
1935 absolvoval brněnskou techniku, poté zde pracoval, po válce odešel na Ostravsko řídit výstavbu a přestavbu Ostravy, v roce 1958 už jako zkušený urbanista, a zejména marxista, vystřídal politicky nevyhovujícího prof. Fuchse. 1958–1968 a 1970–1976 rektor VUT v Brně.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1958–1959; 1968–1973
Název školy:
Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Architektonická dispozice, důraz na stavby zdravotní a sociální
Architektura II.; Vývoj architektury
Kompozice a výstavba měst II.
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
Zastavovací plány sídlišť Nové Ostravy, Havířova, Karviné a Bludovic
Žáci:
Např. Mojmír Kyselka ml., Významné práce studentů: spolupráce studentů na soutěžích.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Miroslav Putna	doc. Dr. Ing. arch.
17. 7. 1904, Brno – 9. 5. 1994, Brno	
<p>Studoval na střední škole s oborem stavitelství, 1930 absolvoval architekturu na brněnské technice, žák Jiřího Krohy, poté zaměstnán v atelieru Vladimíra Fischera, 1932–1935 u Jindřicha Kumpošta, 1938–1948 městským stavitelem v Prostějově, 1948–1951 vedoucí prostějovské pobočky Stavoprojektu V Olomouci, Již před válkou znám jako vysoce pokrokový architekt, člen <i>Kostufry</i>⁵²³ a Levé fronty.⁵²⁴</p>	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1951–1970	
Název školy:	
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství	
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Od října 1951, dále potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)	
Od září 1960 ⁵²⁵ : Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)	
Předmět, odborné zaměření:	
<p>Kompozice a výstavba měst II. – názorový střet s Prof. Fuchsem: „<i>Jeho pokrokovost se jasně projevila i v četných územních plánech moravských měst a obcí, které oproti Fuchsovým byly založeny realisticky na hospodářských a společenských faktorech, na komplexnosti řešení. Doc. Putna houževnatě prosazoval marxistický světový názor i ve výuce a proto se ostře střetl s prof. Fuchsem, u něhož nebyl v oblibě. Vývoj společenských poměrů dal za pravdu Putnovi. Prof. Fuchs odešel z fakulty a výuku ve Stavbě měst převzal prof. inž. arch. Vladimír Meduna, vzdělaný marxista, znalec urbanistické teorie i praxe.</i>“⁵²⁶</p>	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
1928 dům v kolonii Nový dům v Brně (Drnovická 6) s Hugo Foltýnem, 1937 sociální výstavba – malometrážní byty, (Prostějov, Šárka 1900/9, 11).	
Žáci:	

⁵²³ Komunistická studentská frakce

⁵²⁴ Skupina levicově orientovaných intelektuálů založená 1929, nástupce Svazu moderní kultury Devětsil.

⁵²⁵ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

⁵²⁶ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně.

In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 33.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Václav Roštlapil	Ing. arch.
27. 3. 1901, Brno – 9. 1. 1979, Brno	
Absolvoval pražskou techniku u prof. Krohy, po krátkém angažmá na škole působil od roku 1951 v jihlavském <i>Stavoprojektu</i> , 1948–1951 hlavním architektem Krohova mistrovského ateliéru v rámci <i>Stavoprojektu</i> .	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1948–1951	
Název školy:	
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Architektura I. (po odchodu Liebschera a Babánka)	
Předmět, odborné zaměření:	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Společně s Jiřím Krohou ve 20. letech vydávali studentský časopis. 1932 Návrh na řešení Kraví hory, společně s B. Rozehnalem aj. Gruntem; Instalace Santiniho výstavy ve Žďáru nad Sázavou.	
Žáci:	

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:
Bedřich Rozehnal prof. Ing. arch., DrSc.
2. 6. 1902, Třebětín – 11. 6. 1984, Brno
1931 absolvoval odbor architektury brněnské techniky, žák Emila Králíka a Jiřího Krohy, pracoval v ateliéru Vladimíra Fischera, 1945 profesorem architektury na Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně, 1956 doktorát technických věd, 1959 ze školy propuštěn, 1960 byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen na 4 roky do vězení (trávil na Pankráci v tzv. Basoprojektu), po návratu jako vědecký pracovník UJEP zde vybudoval Kabinet tvorby životního prostředí, 1962 byl propuštěn a roku 1968 rehabilitován komisí FAPS a znovu přijat na školu, 1973 ze školy propuštěn, do smrti pak zaměstnancem projektového oddělení Krajského ústavu národního zdraví.
Ocenění: 1955 Krajská cena Antonína Procházky, 1956 Vyznamenání Za zásluhy o výstavbu, 1968 Řád práce – za pedagogickou a tvůrčí činnost na poli československé architektury, v roce 2000 in memoriam Pocta České komory architektů.
Období angažmá na škole po roce 1945:
1945–1959; 1968–1973
Název školy:
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně
Od října 1951: Vysoká škola stavitelství
Od července 1956: Vysoké učení technické v Brně
Forma ústavu pro výuku architektury:
Odbor architektury a pozemního stavitelství
Od října 1951 (potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)
Od září 1960 ⁵²⁷ : Fakulta stavební (sloučením FIS a FAPS)
Předmět, odborné zaměření:
Užitkové stavby – vědecké, technické, provozní a ekonomické údaje o navrhovaných budovách
Architektonická dispozice (zaměření na stavby zdravotní a sociální),

⁵²⁷ Vládní nařízení ze dne 5. srpna 1960 č. 120 Sb.

Architektura II.,
Ústav tvorby životního prostředí (1973 zrušen).
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:
1935 Dům útěchy v Brně na Žlutém kopci, s Vladimírem Fischerem, 1954 realizace Dětské nemocnice v Brně – Černých Polích, řada nemocnic na Moravě (Nové Město na Moravě, Jihlava, Kyjov, Kroměříž, Hodonín ...).
Rozsáhlá publikační činnost, zejména problematika nemocničních staveb: 1949: <i>Cesta k řešení nemocniční otázky města Brna; Projekty Zemské klinické nemocnice St. oblastní dětské nemocnice v Brně.</i> ⁵²⁸
Žáci profesora Rozehnal:
Mojmír Kyselka ml., Viktor Rudiš, Ivan Ruller, Karel Volavý, Petr Žert, Růžena Žertová, Zdeněk Řihák, Jaromír Sirotek (později jeho asistentem) ad.

⁵²⁸ ROZEHNAL, Bedřich. Cesta k řešení nemocniční otázky města Brna: Projekty Zem. klinické nemocnice a St. oblastní dětské nemocnice v Brně. 1. Brno, 1949.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Bohuslav Syrový	doc. Dr. Ing. arch., CSc.
4. 8. 1903 Brno – 10. 12. 1981 Praha	
Absolvent pražské techniky, 1954 děkanem Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně, v roce 1957 odešel do Prahy.	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1952–1957	
Název školy:	
Od října 1951 Vysoká škola stavitelství	
Od července 1956 Vysoké učení technické v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Od října 1951, dále potvrzeno usnesením ÚV KSČ z července 1956: Fakulta architektury a pozemního stavitelství (FAPS)	
Předmět, odborné zaměření:	
Dějiny architektury (Ústav dějin architektury)	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Publikační činnost: Architektura, svědectví dob. ⁵²⁹ Skripta o vývoji architektury.	
Žáci:	

⁵²⁹ SYROVÝ, Bohuslav. Architektura, svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury: [určeno také posl. a stud. odb. škol architektonického směru. 1. vyd. Praha: SNTL, 1974, 447 p.

Výuka architektury na brněnské technice

Pedagog:	
Jaroslav Syřiště	prof. Ing. arch.
12. 5. 1878, Litovice – 20. 9. 1951, Brno	
1902 absolvoval pražskou techniku, žák, později asistent prof. Kouly. 1926 jmenován řádným profesorem pozemního stavitelství na brněnské technice. Těsně po osvobození se zasloužil o rychlé zahájení výuky a navázání na předválečnou školu. 1945/1946 prvním poválečným rektorem VUT, 1949 odešel na odpočinek. Rozvinul sbírku konstrukcí a materiálů, založenou Karlem H. Kepkou. Za jeho působení „byla sbírka konstruktivních modelů a materiálů natolik rozšířena, že se stala jedinou svého druhu ve střední Evropě.“ ⁵³⁰	
Období angažmá na škole po roce 1945:	
1945–1948	
Název školy:	
Vysoká škola technická Dr. Edvarda Beneše v Brně	
Forma ústavu pro výuku architektury:	
Odbor architektury a pozemního stavitelství	
Předmět, odborné zaměření:	
Konstrukce staveb (Ústav pozemních staveb) „kladl veliký důraz na technickou správnost a jasnost konstrukce, ... přednášel o různých konstruktivních novotách“ ⁵³¹	
Nejvýznamnější projekty, realizace, teoretické práce:	
Nemocenská pokladna soukromých úředníků v Brně (Kounicova / Zahradníková, Brno), Rodinný dům, Bráfova, Brno-Žabovřesky, České státní reálné gymnázium na Poříčí, Soutěž na Úrazovou nemocnici na Ponávce.	
Žáci:	

⁵³⁰ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 35.

⁵³¹ CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 35.

11 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

11.1 BIBLIOGRAFIE

Publikace, které mi byly podkladem ke studiu:

AUSOBSKÝ, Antonín. Základy tvarosloví české lidové architektury. Praha: Fakulta architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze, 1954.

BARTONĚK, Radim. Best Western Premier Hotel International Brno: design & art. V Brně: Best Western Premier Hotel International Brno, 2008.

BENEŠOVÁ, Marie. Česká architektura v proměnách dvou století 1780 – 1980. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

BREGANTOVÁ, Polana, ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.). Dějiny českého výtvarného umění (VI): 1958–2000. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1489-4.

BRETHOLZ, Bertold. Moravský zemský archiv: jeho dějiny a jeho sbírky. Brno: Zemský výbor Markrabství moravského, 1908.

CRHONEK, Iloš. Školy jihomoravského kraje 1945 – 1970. Brno: Odbor školství Jihomoravského krajského národního výboru v Brně, 1971.

CRHONEK, Iloš. Architekt Bohuslav Fuchs: Celoživotní dílo. 1. vyd. Brno: Petrov, 1995. ISBN 80-852-4762-3.

CURTIS, William J. Modern architecture since 1900. 3rd ed., [Rev., expanded, and redesigned]. London: Phaidon, 1996. ISBN 07-148-3356-8.

ČAPEK, Karel. Cestopisy I.: Anglické listy. Country. 2. Praha: Československý spisovatel, 1980.

DOLEŽEL, Karel a Renata VRABELOVÁ. Brno - architektura 1990-2005: Doprovodná publikace k výstavě Průvodce po současné brněnské architektuře, Galerie architektury Brno, 2004. 1. vyd. Brno: Galerie architektury, 2004. ISBN 80-239-3932-7.

DŘÍMAL, Jaroslav a Václav PEŠA. Dějiny města Brna 2. Brno: Blok, 1973.

FRANĚK, Otakar. Dějiny České vysoké školy technické v Brně, díl. 2: 1945-1975. 1. Brno: Blok, 1975.

GOČÁR, Jiří a Josef TOMAN. Architekt a ekonom k socialistickému stylu života. Praha: Svoboda, 1977.

HAAS, Felix. Vývoj architektury a umění v novověku. 7. nezměn. vyd. Brno: VUT v Brně, 1980.

HAAS, Felix. Architektura 20. století. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

HALÍK, Pavel. Ideologická architektura. Umění: Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Praha: Akademie věd České republiky, 1996, 44(5): 438-460.

HALÍK, Pavel, Petr KRATOCHVÍL a O. NOVÝ. Architektura a město. 1. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0665-6.

HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecilie. Bohuslav Fuchs Brnu. Brno: Městské museum v Brně, 1955. ISBN ZMT 02 902-55.

HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie. Brno: Dílo přírody, člověka a dějin. Brno: Blok, 1971.

HONZÍK, Karel. Tvorba životního slohu: Stati o architektuře a užitkové tvorbě vůbec. 2. Václav Petr, 1947. Plány a díla.

HONZÍK, Karel. Ze života avantgardy: zážitky architektovy. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1963.

HONZÍK, Karel. Necessismus: Myšlenka rozumné spotřeby. Praha: Klub pro studium spotřeby, 1946.

HONZÍK, Karel. Za novým životním slohem: pojednání z obšírnějšího díla Tvorba životního slohu. Praha: Ed. Grégr a syn, 1945. Knihovna Architektury ČSR řada II.

HONZÍK, Karel. Architektura všem. 1. Praha: SNKLHU, 1956. Architektura.

HRUŠKA, Emanuel. Krajina a její soudobá urbanizace. 1. Praha: B. Pyšvejc, 1946.

HRUŠKA, Emanuel, Jindřich KRISE a Emil BELLUŠ. STAVBA MIEST: Jej historia prítomnosť a budúcnosť. 1. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied, 1970.

JANŮ, Karel. Socialistické budování: oč půjde ve stavebnictví a architektuře. Praha: Vydavatelství „Architektury ČSR“ v Praze, 1946. Knihovna „Architektury ČSR: řada II., Sv. 5.

KADERÁVEK, František. Perspektiva: příručka pro architektky, malíře a přátele umění. Praha: Štenc, 1922.

KADERÁVEK, František a DAFER. Geometrie a umění v dobách minulých. Praha: Půdorys, 1994. ISBN 8090079156.

KALIVODA, František. Budujeme Brno, město mezinárodních veletrhů. Brno: Svaz architektů Československé republiky v Praze a Městský národní výbor v Brně, 1958.

KOLEKTIV AUTORŮ. Brno: Průvodce - Informace – Fakta. Praha: Olympia, 1978.

KOLEKTIV AUTORŮ. Brno v architektuře a výtvarném umění. Blok, Brno, 1981

KOREČEK, Jaroslav, Emanuel POCHE a Oldřich STEFAN. Kniha o Praze. 1. Praha: Orbis, 1958. ISBN 01326.

KRATOCHVÍL, Petr. Čeští architekti v zahraničí: katalog k výstavě. 1. Praha: Galerie Jaroslava Fragnera a Ministerstvo zahraničních věcí, 2004.

KROHA, Jiří a Dita DVOŘÁKOVÁ, MACHARÁČKOVÁ, Marcela (ed.). Jiří Kroha (1893-1974): architect, artist, designer, theoretician a 20th century metamorphosis : [Brno City Museum, Špilberk, Brno 12 June - 19 August 2007, Muzeum architektury, Wrocław, 7 September - 31 October 2007. Brno: Published by the Brno City Museum in collaboration with the ERA Publishing, 2007. ISBN 978-80-86549-21-7.

KUČA, Karel. Brno: Vývoj města, předměstí a připojených vesnic. První, dotisk. Praha: Baset, 2000. ISBN 80-86223-11-6.

KUČA, Karel. Brno - vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Praha, Brno: Baset, 2000. ISBN 80-86223-11-6.

KUČA, Otakar. Krajina, architektura, design: Landscape, architecture, design: Otakar Kuča. Praha: Obec architektů, 2000. ISBN 80-902-4781-4.

KUDĚLKA, Zdeněk. Bohuslav Fuchs. Brno: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1966. ISBN G. 09/13-34/009/66.

KUKAČ, Rudolf. Železový beton: Teorie doplněná prakt. příklady. 3. Praha: Česká matice technická, 1947.

MACURA, Vladimír. Šťastný věk: Symboly, emblémy a mýty 1948–1989. Praha: Pražská imaginace, 1992. ISBN 8071101001.

MÜLLER, Zdeněk. Brněnské výstaviště – stavba století: Stavební vývoj 1928 – 2002. Brno: Veletrhy Brno, 2003. ISBN 80-7293-049-4.

NOVOTNÝ, Jiří. Nové bydlení v Praze. Praha: Orbis. Pražská informační služba, 1964.

ONDRAČKA, Pavel a Miroslav MAIXNER. Výtvarníci na VUT v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014. ISBN 978-80-214-5090-5.

ONDŘEJ, Severin. Stavba domu v praxi: Náčrty, stavební plány, prováděcí plány, podrobné plány a provedení stavby až do hlavní rovnosti. 1. Praha: S. Ondřej, 1932.

ONDŘEJ, Severin a Antonín SKRBK. Stavitelství: Konstrukce pozemních staveb a technická zařízení budov. 1. Praha: ČVUT, 1954.

PECHAR, Josef. Československá architektura: 1945-1977. Praha: Odeon, 1979. Architektura.

PECHAR, Josef a Petr URLICH. Programy české architektury. 1. Praha: Odeon, 1981. Architektura. 01-528-81 09/13.

PELČÁK, Petr, Jan SAPÁK a Ivan WAHLA. Brněnští židovští architekti: 1919-1939. Brno: Obecní dům Brno, 2000.

PELČÁK, Petr, Vladimír ŠLAPETA a Renata VRABELOVÁ. Brno - architektura: 1918-1939. 1. Brno: Centrum architektury, 2011. ISBN 978-80-260-0943-6.

PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Bedřich Rozehnal: 1902 - 1984. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2009. ISBN 9788025461839.

PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Josef Polášek: 1899 - 1946. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2004.

PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Generace 1901 - 1910: První absolventi české školy architektury v Brně 1925-1940. 1. Petr Pelčák, Ivan Wahla. Brno: Obecní dům Brno, 2001.

PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Brněnští židovští architekti: 1919 - 1939. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2000.

PELČÁK, Petr a Ivan WAHLA. Jindřich Kumpošt. Brno: Spolek Obecní dům Brno, 2006. ISBN ISBN: 80-239-8332-6.

PERNES, Jiří. Kapitoly z dějin Vysokého učení technického v Brně: (cesta moravské techniky 20. stoletím). Vyd. 1. Brno: VUTIUM, 2009. ISBN 978-80-214-3376-2.

LIPUS, Radovan, POPELOVÁ, Lenka a Eva ŠPAČKOVÁ (eds.). Svět architektury a divadla: architekt Ivo Klimeš. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5268-6.

RIEDL, Dušan a Bohumil SAMEK. Moderní architektura v Brně, 1900-1965: Průvodce. Brno: Svaz architektů Československé socialistické republiky, 1967.

ROZEHNAL, Bedřich. Cesta k řešení nemocniční otázky města Brna: Projekty Zem. klinické nemocnice a St. oblastní dětské nemocnice v Brně. 1. Brno, 1949.

RUDIŠ, Viktor. Viktor Rudiš: stavby a projekty 1953-2002. Brno: Obecní dům Brno, 2005. ISBN 80-239-6264-7.

SAMEK, Bohumil. Zdeněk Kudělka: Brněnská architektura 1919-1928. Brno: Muzejní spolek v Brně, 1971.

SEDLÁK, Jan. Brno v době secese. Brno: Peras, 1995.

SEDLÁK, Jan, Šárka SVOBODOVÁ, Renata VRABELOVÁ a Jan Obrtlík. Paměť budov: Architektura staveb Vysokého učení technického v Brně. Vydání první. Brno: Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, 2014. ISBN 978-80-214-5088-2.

SEDLÁKOVÁ, Radomíra. Sorela: Česká architektura 50. let : Kat. výstavy: Národní galerie v Praze. Sběrka architektury: Palác Kinských: 14. dubna - 22. května 1994. 1. vyd. Praha: Národní galerie, 1994. ISBN 80-703-5066-0.

SMOLA, Josef. Stavba a užívání nízkoenergetických pasivních domů. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. Stavitel. ISBN 9788024729954.

SOKOL, Jan. Moje plány. 1. Praha: Triáda, 2004.

STARÝ, Oldřich a Marie BENEŠOVÁ. Československá architektura od nejstarší doby po současnost. 2. přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1965. Česká architektura.

STARÝ, Oldřich, Marie BENEŠOVÁ, Oldřich DOSTÁL, Ladislav FOLTYN, Kamil GROSS a Jiří HRŮZA. Československá architektura od nejstarší doby po současnost. 2. vyd. Praha: Nakladatelství čs. výtvarných umělců, ARTIA, 1965. Česká architektura - velká řada.

STEFAN, Oldřich. Pražské kostely. Praha: V. Žikeš, 1936.

STERN, Robert A a Raymond GASTIL. Modern classicism. New York: Rizzoli, 1988. ISBN 08-478-0848-3.

STERN, Robert A. M. a Raymond W. GASTIL. Modern Classicism. New York: Rizzoli, 1988. ISBN 978-0847808489.

JEMELKA, Martin, STRAKOŠ, Martin (ed.). Bílá loď uprostřed Ostravy 1961-2001: 50 let Domu kultury města Ostravy v proměnách umění a doby. Vyd. 1. Ostrava: Pro Dům kultury města Ostravy vydalo Image Studio, 2011. ISBN 978-80-903902-3-2.

SYROVÝ, Bohuslav. Vývoj architektury a umění: Učební texty vys. škol. 1. Praha: SNTL, 1965.

SYROVÝ, Bohuslav. Architektura, svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury: [určeno také posl. a stud. odb. škol architektonického směru. 1. vyd. Praha: SNTL, 1974.

ŠEVČÍK, Oldřich a Ondřej BENEŠ. Architektura 60. let: "zlatá šedesátá" v české architektuře 20. století. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024713724.

ŠLAPETA, Vladimír, František MUSIL a Václav JANDÁČEK. Stavební kniha 2003: Funkcionalismus na Moravě. Brno: Expodata, ČKAIT, 2003. ISBN 80-86364-96-8.

ŠLECHTA, Jaroslav. Pružnost a pevnost: Určeno pro posluchače fakulty arch. a pozemního stavitelství. 1. Praha: SNTL, 1956. Učební texty vysokých škol.

ŠPIČÁKOVÁ, Barbora a Michaela JANEČKOVÁ. Sídliště Solidarita. Vyd. 1. Kostelec nad Černými lesy: Archiv výtvarného umění, 2014. ISBN 978-80-905744-2-7.

ŠVÁCHA, Rostislav a Marie PLATOVSKÁ (eds.). Dějiny českého výtvarného umění (V): 1939/1958. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. ISBN 8020013903.

ŠVÁCHA, Rostislav, Antonín TENZER a Klaus SPECHTENHAUSER. Jaromír Krejcar, 1895-1949: Galerie Jaroslava Fragnera: 7. 6. – 20. 8. 1995, [Praha]. 1. V Praze: Galerie Jaroslava Fragnera, 1995.

ŠVIDKOVSKIJ, Oleg Alexandrovič. Urbanismus socialistického Československa. 1. vyd. Praha: Academia, 1966.

TEIGE, Karel. Mezinárodní soudobá architektura. Praha: Odeon, 1929. Mezinárodní soudobá architektura.

TEIGE, Karel. Moderní architektura v Československu. 2. Praha: Odeon, 1930. Mezinárodní soudobá architektura.

TEIGE, Karel a Jiří KROHA. Avantgardní architektura. Praha: Československý spisovatel, 1969. Otázky a názory.

VANĚK, Miroslav a Pavel URBÁŠEK. Vítězové? Poražení?: Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Životopisná interview. Praha: Prostor, 2005. ISBN 80-7260-142-3.

VEBR, Jaroslav, Otakar NOVÝ a Radomíra VALTEROVÁ. Soudobá architektura ČSSR. 1. Praha: Panorama, 1980. Naše vlast.

VORLÍK, Petr. Areál ČVUT v Dejvicích v šedesátých letech. Praha: Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2006.

VRABELOVÁ, Renata. Brno – architektura: 1945–1990. 1. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 978-80-254-5996-6.

VRABELOVÁ, Renata. Brno – architektura: 1990–2008. 1. Brno: Centrum architektury, 2008. ISBN 978-80-254-3131-3.

VRABELOVÁ, Renata a Vladimír ŠLAPETA. Brněnská architektura: 1918-2008. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014. ISBN 978-80-7204-904-2.

ZARECOR, Kimberly Elman. Manufacturing a socialist modernity: housing in Czechoslovakia, 1945-1960. Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, c2011. Series in Russian and East European studies. ISBN 0822944049.

ZARECOR, Kimberly Elman. Utváření socialistické modernity: bydlení v Československu v letech 1945-1960. Vyd. 1. Praha: Academia, 2015. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2308-7.

CZUMALO, Vladimír, ZIKMUND-LENDER, Ladislav (ed.). Experimentální sídliště Invalidovna. Hradec Králové: Zikmund Hradec Králové, c2014. ISBN 978-80-7480-013-9.

STAVOPROJEKT BRNO. Stavoprojekt Brno 1948 -1988: 40 let architektonické tvorby Stavoprojektu. Brno: Stavoprojekt Brno, 1988. Nestr.

11.2 ODBORNÁ PERIODIKA

Architektura ČSR. Praha, roč. V, 1946,

Architektura ČSR, Praha, roč. IX, 1950,

Architektura ČSR, Praha, roč. X, 1951

Architektura ČSR, Praha, roč. XV, 1956,

Architektura ČSSR, Praha, roč. XXI, 1960

Architektura ČSSR, Praha, roč. XXVIII, 1969

Československý architekt, Časopis Svazu architektů ČSSR, 1961, ročník VII. č. 2.

Umění: Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Praha: Akademie věd České republiky, 1996,

Domov: Bytová kultura a technika v domácnosti. Praha, 1960,

Nemocniční listy: Fakultní nemocnice Brno. 2014, 15(1), 1. ISSN 1802-0224.

Architektura ČSR. 1956,

11.3 ODBORNÉ ČLÁNKY

CABLÍK, Jan. VUT v Brně od osvobození do dnešních dnů: (1939 - 1959). In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959.

DOSTALÍK, Jan. Environmentální myšlenky v počátcích českého územního plánování. Lidé města. 2011, 13(1), 18. Dostupné také z: <http://urbanpeople.cz/assets/media/files/13-2011-1/Dostalik.pdf>

DRÁPAL, Jaroslav. Prof. Ing. arch. Antonín Kurial. Události na VUT v Brně. Brno: VUTIUM, 2008, XVIII(1), 26. ISSN 1211-4421. Dostupné také z: <http://www.vutium.vutbr.cz/udalosti/u0801.pdf>

GLAS, Martin a Ladislav SUK. Televizní středisko Kavčí hory: Sledované záměry a realizované koncepce. Interní bulletin České televize INFO 9/2000 a 10/2000. Praha: Česká televize, 2000, (9, 10).

HALÍK, Pavel. Česká architektura v padesátých letech: Nepříjemné vzpomínání. In: Totalitarismus a tradice: Časopis ARS. XXVI. Bratislava: Ústav dejín umenia, 1993, s. 189-194.

HALÍK, Pavel. Ideologická architektura. Umění: Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Praha: Akademie věd České republiky, 1996, 44(5), 438-460.

HONZÍK, Karel. Fysioplastika: úvaha o formě a funkci v architektuře stavby a nástroje. Stavba. Praha: Klub architektů, 1937, XIV, 77-81.

CHAMRÁD, Vladimír a Felix HAAS. K dějinám Fakulty architektury a pozemního stavitelství VUT v Brně. In: Sborník Vysokého učení technického v Brně 3-4/1959. Brno: Rudé právo, vydavatelství ÚV KSČ v Brně, 1959, s. 31-38.

JANKOVIČOVÁ, Sabina. Vetřelci a volavky: atlas výtvarného umění ve veřejném prostoru v Československu v období normalizace (1968-1989). Vyd. 1. Ilustrace Pavel Karous. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2013. ISBN 9788086863733.

JOSEFOVIČOVÁ, Milena. Severin Ondřej: 1889–1964. Akademický bulletin. Praha: Akademie věd ČR, 2014, (10). Dostupné také z: <http://abicko.avcr.cz/2014/10/10/>

KROHA, Jiří. O socialistický realismus v naší architektuře. Architektura ČSR. Praha, 1950, IX(1-2), 4.

KROHA, Jiří. Na okraj architektonického řešení konkrétního projektu. Architektura ČSR. Praha, 1950, IX(1-2), 8.

KROHA, Jiří. Manifestační projev. Architektura ČSR. Praha, 1946, (V), 22-24.

KUČA, O. Obytná zahrada. Domov: Bytová kultura a technika v domácnosti. Praha, 1960, 1(3), 9-16.

KUČA, Otakar. Příroda v soudobé architektuře. Architektura ČSSR. 1960, 19, 17-38 a 312-324.

LORENC, V. Rekonstrukce historických měst. In: Stavba měst v Československu. Praha, 1958.

MANOVÁ, Ludmila. Sochy v areálu bohunické nemocnice: nedílná součást občanské výstavby. Nemocniční listy: Fakultní nemocnice Brno. 2014, 15(1), 1. ISSN 1802-0224.

OPLATEK, Otakar. Obnova Mikulova na Moravě. Architektura ČSR. 1956, (10), 538-544.

PELČÁK, Petr. Úvod. Brněnští němečtí architekti: Brno German architects: 1910-1945. Editor Jiří Kroupa, Petr Pelčák, Ivan Wahla. 2012, 3. DOI: ISBN 978-80-904806-3-6.

PLCH, Ladislav. Architekt Sapák se zaměřil na komunikaci tří kultur. MF DNES. 1. 8. 2001. 2001, D/3.

POCHOP, Roman. Několik poznámek k řešení pokusných bytových domů. Architektura ČSSR. 1960, XIX, 520-527.

PRŮCHA, Václav. Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004. ISBN 807239147x.

RIEDL, Dušan. Urbanismus měst v ČR ve 2. polovině 20. století ve vztahu k historickému a přírodnímu prostředí. In: KOLEKTIV AUTORŮ. Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století. Ostrava: Gasset, 2012, s. 14-17.

RUDIŠ, Viktor. Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století [online]. [cit. 2015-01-16]. Dostupné z:

<http://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>

RUDIŠ, Viktor. Ósaka a Lesná. In: *Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století* [online]. Ostrava: Gasset, 2012 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>

ŘÍHA, Josef Karel. *Směrnice pro krajinné plánování. Zprávy Zemského studijního a plánovacího ústavu Moravskoslezského v Brně. Brno: Zemský studijní a plánovací ústav Moravskoslezský v Brně, 1948, 3, 137-168.*

SEDLÁK, Jan. *Události na VUT v Brně. Budovy, v nichž se učili a učí stavební inženýři a architekti. Události na VUT v Brně. 2009, XIX(5). DOI: ISSN 1211 – 4421.*

SRŠŇOVÁ, Milena a Petr VORLÍK. *Výstavba areálu ČVUT v Dejvicích. Stavbaweb. Praha: Business Media CZ, 2005. Dostupné také z: <http://stavbaweb.dumabyt.cz/nova-budova-fa-vut-3120/clanek.html>*

STRAKOŠ, Martin. *Bruselský styl na Ostravsku: Kapitoly z vývoje výtvarné kultury a architektury 50. a 60. let 20. století. Ostrava: příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Ostrava: Tilia, 2009, (24), 292-326.*

STRAKOŠ, Martin. *Architektura pozdního modernismu v ohrožení: Ostrava, Havířov, Frýdek-Místek. Protimluv: Revue pro kulturu s. 14-20. Dostupné také z: http://www.krasnaostrava.cz/wp-content/uploads/2013/07/Protimluv_3-2012-Martin-Strako%C5%A1-Architektura-pozdn%C3%ADho-modernismu-v-ohro%C5%BEen%C3%AD.pdf*

STREJC, Karel. *Typová výstavba v Mikulově. Architektura ČSR. 1956, (10), 549-549.*

ŠLAPETA, Vladimír. *Případ: Bedřich Rozehnal. Československý architekt. 1990, 36(12), 2.*

ŠLAPETA, Vladimír. *Architekt Ladislav Žák: Tvůrce nového bydlení a ochránce české krajiny. Fórum architektury a stavitelství. 2000, 5(9-10), 4.*

ŠLAPETA, Vladimír. *Česká meziválečná architektura z hlediska mezinárodních vztahů. Umění. 1981, 29(4), 11.*

ŠLAPETA, Vladimír. *Kdo je Jan Víšek (1890–1966). Československý architekt. 1984, 30(19), 5.*

ŠLAPETA, Vladimír. *Jak se studovalo a nejen o tom. Československý architekt. 1989, 34(19), 6.*

ŠVÁCHA, Rostislav. *Teorie českého funkcionalismu. Historia artium: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica Philosophica-Aesthetica. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 1993, 3(2000), 233-249.*

VYBÍRAL, Jindřich. *Architektura ve službách totalitní moci. In: Poválečná totalitní architektura a otázky její památkové ochrany. Ostrava, 2002, s. 4-11.*

VYBÍRAL, Jindřich. *Moderna pravá a jiná. ERA 21. Brno: Era, 2006, 6(2), s. 68-71. ISSN 12136212.*

Rezoluce Bloku architektonických pokrokových spolků. Architektura ČSR. Praha, 1946, (V), 4-6.

11.4 AKADEMICKÉ PRÁCE

DOSTALÍK, Jan. Ekologicky šetrné tendence v československém urbanismu a územním plánování v letech 1918 až 1968. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc.

JEHLÍKOVÁ JANEČKOVÁ, Michaela. Směřování k socialistickému realismu v architektuře ČSR. Praha, 2008. Diplomová práce. VŠUP. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha.

KÁČEROVÁ, Ivica. Vztah formy a funkce v teorii české meziválečné architektury. Brno, 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Seminář estetiky. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Sedlák, CSc.

KOKEŠ, Václav. Panelové domy. Praha, 2010. Dostupné také z: <http://pasik4a.blog.cz/1001/k-panelovemu-domu>. Proseminární práce. Ústav pro dějiny umění Filozofické fakulty University Karlovy.

KOKEŠ, Václav. K panelovým domům. Praha, 2010. Dostupné také z: <http://pasik4a.blog.cz/1001/k-panelovemu-domu>. Proseminární práce. Ústav pro dějiny umění Filozofické fakulty University Karlovy.

KOS, Lukáš. Ochrana památek funkcionalistické architektury: nezdary a úspěchy. Olomouc, 2013. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

MADIGA, Andrea. Výstavba města Havířova. Ostrava, 2010. Diplomová práce. Vysoká škola báňská Ostrava, Fakulta stavební.

PAŽOUTOVÁ, Kateřina. České výtvarné umění a architektura 60. let 20. století. Brno, 2004. Zkrácená verze Ph.D. Thesis. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta architektury.

PRAŽANOVÁ, Eva. Česká urbanistická tvorba 1938 –1948: regionalismus a činnost Zemského studijního a plánovacího ústavu v Brně. Praha, 2015. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ústav pro dějiny umění. Vedoucí práce Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

ŽÁČKOVÁ, Markéta. Historie a činnost urbanistického pracoviště Výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně. Brno, 2014. Disertační práce. Fakulta architektury VUT v Brně. Vedoucí práce Prof. Ing. arch. Jan Koutný, CSc.

11.5 INTERNETOVÉ ZDROJE

KOKEŠ, Václav. Proseminární práce 2009/2010 Ústav pro dějiny umění Filozofické fakulty University Karlovy [online]. In: [cit. 2016-01-26]. Dostupné z: <http://pasik4a.blog.cz/1001/k-panelovemu-domu>

KOTALÍK, Jiří T. Historie AVU. Akademie výtvarných umění v Praze [online]. 1999 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <https://www.avu.cz/document/historie-avu-%E2%80%93-text-ji%C5%99%C3%ADho-t-kotal%C3%ADka-z-r-1999-822>

KRATOCHVÍL, Jan. O cestě k architektuře: Rozhovor s Vladimírem Šlapetou. In: Archiweb [online]. Brno, 2006 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/salon.php?type=11&action=show&id=1178>

POPELOVÁ, Lenka. Mutující fáze československé architektury po roce 1954 a otázka historismu reflektovaná v soutěžních projektech. In: Lenka Popelová [online]. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: http://lenkapopelova.webnode.cz/news/mutujici-faze-ceskoslovenske-architektury-po-roce-1954-a-otazka-historismu-reflektovana-v-souteznych-projektech1/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Flenkapopelova.webnode.cz%2Fnews%2Fmutujici-faze-ceskoslovenske-architektury-po-roce-1954-a-otazka-historismu-reflektovana-v-souteznych-projektech1%2F

RUDIŠ, Viktor. Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století [online]. [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>

RUDIŠ, Viktor. Ósaka a Lesná. In: Architektura v perspektivě: Architektura a urbanismus 2. poloviny 20. století [online]. Ostrava: Gasset, 2012 [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.fast.vsb.cz/export/sites/fast/226/cs/konference-a-seminare/architektura-v-perspektive-2012-sbornik.pdf>

SODOMKA, LUBOMÍR. Čeští vědci ve fyzice rentgenového záření. In: Politika, věda a náboženství: PVN [online]. Liberec: TUL, 2012 [cit. 2015-12-31]. Dostupné z: <http://sodomkalubomir.blog.cz/1201/cesti-vedci-ve-fyzice-rentgenoveho-zareni>

STRAKOŠ, Martin. Erich Mendelsohn v Československu a obchodní dům Bachner. In: Protimluv [online]. Ostrava, 2009, 8(1-2) [cit. 2013-11-02].

ŠVÁCHA, Rostislav. Surrealismus a český funkcionalismus. Umění [online]. 2007, (4) [cit. 2015-01-16]. Dostupné z: <http://www.umeni-art.cz/cz/issue-detail.aspx?v=issue-issue-625>

Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně [online]. 2008-12 [cit. 2011-09-28].

Historie kolejí a menz VUT v Brně. Koleje a menzy VUT v Brně [online]. 2008-12 [cit. 2012-01-12]. Dostupné z: <http://www.kam.vutbr.cz/?p=hist>

Architektura NCO NZO. Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů [online]. 2008-12 [cit. 2011-09-28]. Dostupné z: <http://www.nconzo.cz/web/guest/123>

Právní předchůdci unie výtvarných umělců České republiky. Unie výtvarných umělců České republiky [online]. Brno [cit. 2012-05-21]. Dostupné z: <http://www.uvucr.cz/>

Vetřelci a volavky: Dokumentace, popularizace a ochrana výtvarného umění ve veřejném prostoru z období Normalizace [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.vetrelciavolavky.cz/>

Pětiletky: plánování ekonomiky. Totalita [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/petiletky.php>

Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů [online]. 2008-12 [cit. 2011-09-28].

Miroslav Drofa: Experimentální nárožní dům T16/55. In: Zlínská architektura [online]. [cit. 2016-01-16]. Dostupné z: <http://www.architekturazlin.cz/experimentalni-narozni-dum-t1655>

Divadlo Antonína Dvořáka / Kulturní dům: Historie divadla. Databáze divadel [online]. [cit. 2016-01-20]. Dostupné z: <http://www.theatre-architecture.eu/cs/db.html?theatreId=68>

Stručné dějiny budovy Mánes. Mánes umělcům [online]. Praha [cit. 2016-01-21]. Dostupné z: <http://manes-umelcum.tumblr.com/historie2>

Přehled pedagogů AVU do roku 1990. Akademie výtvarných umění v Praze [online]. Praha, 2010 [cit. 2016-01-24]. Dostupné z: <https://www.avu.cz/document/p%C5%99ehled-pedagog%C5%AF-avu-do-roku-1990-820>

Škola: Historie. Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze [online]. [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: <https://www.umprum.cz/web/cs/skola>

Historie. VELETRHY BRNO [online]. 2011 [cit. 2012-01-12]. Dostupné z: <http://www.bvv.cz/veletrhy-brno/spolecnost/historie/>

Slavné stavby. [online]. [cit. 2013-05-20]. Dostupné z: <http://www.slavnestavby.cz/stavby/stavby-prahy-10/sidliste-solidarita>. Copyright 200 7-2012 FOIBOS a.s.

DOSTALÍK, Jan. Environmentální myšlenky v počátcích českého územního plánování. [online]. [cit. 2013-05-25]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=760>.

Stavební fórum. [online]. [cit. 2013-05-26]. Dostupné z: <http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/10577/invalidovna-provzdy-zmarena-sance/>.

11.6 ARCHIVY, MUZEA, KNIHOVNY A STAVEBNÍ ÚŘADY

Muzeum města Brna

Archiv města Brna

Moravský zemský archiv v Brně

Knihovna Moravské galerie

Archiv VUT v Brně

Knihovna Fakulty architektury VUT v Brně

Knihovna VUT v Brně

Archiv ČVUT v Praze

Archiv Brněnských vodáren a kanalizací

Stavební úřad městské části Brno-střed

11.7 JINÉ PRAMENY

JAKUBÍČEK, Vít a Ladislava HORŇÁKOVÁ. Poznáváme baťovskou architekturu. 1. Zlín: Galerie Zlín, 2013.

JOSEF, Hubáček a Staša EDUARD. Od starého Zlína k socialistickému Gottwaldovu: Vývoj starého Zlína a vliv industrialisace na půdorys Gottwaldova. Gottwaldov: Krajské museum, 1956.

Stavební řády: brněnský a moravský s příslušnými zákony, nařízeními, výnosy, výkladem, poznámkami a judikaturou. In: Právnická knihovna. Praha: V. Linhart, 1948, sv. 54.

Program na školní rok 1946/47. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1946.

Dekret prezidenta o zrušení německých vysokých škol technických v Praze a v Brně. In: 123/1945 Sb. 1945. Dostupné také z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_dekret%C5%AF_prezidenta_republiky

Zákon o znárodnění ve stavebnictví: Předpis č. 121/1948 Sb. In: 1948, 47/1948. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-121>

12 VÝZKUMNÁ ČINNOST

12.1 PROJEKT „ARCH4579“

Významným zdrojem pro poznání problematiky mi byla spolupráce na společném projektu magistrátů měst Vídně a Brna *arch4579* v letech 2010–2012. Práce na tomto projektu představovala intenzivní průzkum a hlubší studium poválečné architektury. Jak již bylo zmíněno, kromě estetických a technických atributů architektury jsou velmi zajímavé společenské a politické souvislosti doby, jejichž dopad na tvorbu architektů v éře komunismu byl v mnoha ohledech nepochopitelný zejména pro rakouské kolegy.

Hlavní partner projektu, odborníci z MA19 – Odboru architektury vídeňského magistrátu, vybral pro účely projektu časové období 1945–1979. Architekturu sledovaného období, jsme v rámci projektu rozdělili zejména podle formálních kritérií na čtyři období: I. 1945–1949, II. 1950–1958, III. 1959–1968, IV. 1969–1979. Vzhledem k limitovanému počtu třiceti staveb z Brna nebylo možno pokrýt všechna jmenovaná období stavbami všech kategorií dle funkce. Z tohoto důvodu nebylo u brněnských staveb možné zahrnout do metodiky srovnávací postup – hodnocení staveb napříč kategoriemi v různých obdobích. Použití komparativní metody by přesto mohlo být účelné při další práci, při použití tímto projektem vypracované metodiky v praxi.

„Cílem metodiky je poskytovat přesná a srovnatelná data jako výchozí podklady pro účely hodnocení v každodenní operativní praxi. Metodika vychází z rozdělení na inventarizaci a hodnotovou/profilovou analýzu, kterou mohou experti v případě potřeby předem zpracovat. Naproti tomu se provádí vlastní hodnocení, a to vždy s ohledem na konkrétní případ. S cílem vytvořit logický, objektivní a dlouhodobě

udržitelný analytický profil jsme upřednostnili formu seznamu s hodnoticími stupnicemi a neverbálním přiřazováním hodnot.“⁵³²

2010 – smlouva do 2017: Magistrát města Brna: Projekt „arch4579“. Řešitelka výstupu za partnera Brno: Vypracování hodnoticí metodiky architektury z let 1945–1979. Společný projekt měst Brna a Vídně, spolufinancovaný z programu Evropská územní spolupráce Rakousko-Česká republika 2007–2013, č. M00164.

12.2 JINÉ PROJEKTY

2014: Projekt Umění na VUT, zn.: FA/FAVU-S-14-2407, výstup publikace ISBN: 978-80-214-5088- 2.

2014: Individuální rozvojový projekt v rámci doktorského studia na FA VUT v Brně. Projekt RP9042100504. Spoluřešitelka, výstupem publikace Brněnská architektura 1918–2008, ISBN: 978-80-7204-904-2.

2012–2014: Česká komora architektů: Projekt CEC5: 3sCE412P3 – „Demonstrace energetické účinnosti a využití obnovitelných zdrojů energie ve veřejných budovách“. Expert pro činnost: příprava a koordinace studijních materiálů a následné provádění výukového programu, založeného na procesech a výsledcích projektu.

2011–2013: projekt EdUR – Edukace udržitelného rozvoje. Reg.číslo: CZ.1.07/3.2.04/02.0024. Expert pro činnost: kompletní dodávka edukativní interaktivní výstavy, produkce, kurátorství, obsahová náplň (materiály expertů na udržitelnou výstavbu).

2016–2020: projekt NAKI II. – Analýza a prezentace hodnot moderní architektury 60. a 70. let 20. století jako součásti národní a kulturní identity ČR. Hlavní koordinátorka projektu.

13 SEZNAM VLASTNÍCH PRACÍ (AUTORSTVÍ, SPOLUAUTORSTVÍ NEBO EDITORSKÁ ČINNOST) VZTAHUJÍCÍCH SE K TÉMATU DISERTAČNÍ PRÁCE

VRABELOVÁ, Renata. Brno – architektura 1945–1990. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 8025459969.

SEDLÁK, J.; HRUBÝ, J.; SVOBODOVÁ, Š.; VRABELOVÁ, R.; OBRTLÍK, J. Paměť budov. Architektura staveb Vysokého učení technického v Brně. Brno: Vysoké učení technické v Brně Fakulta výtvarných umění, 2014. 96 s. ISBN: 978-80-214-5088- 2.

⁵³² KOLEKTIV AUTORŮ. Brno / Wien: Entwicklung einer Bewertungsmethodik der Architektur von 1945 bis 1979 / Vypracování hodnoticí metodiky architektury období 1945 až 1979: Město Vídeň, Město Brno, 2012

VRABELOVÁ, Renata a Vladimír ŠLAPETA. Brněnská architektura: 1918–2008. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014, 170 s. ISBN 978-80-7204-904-2.

VRABELOVÁ, Renata. Brno architecture after 1945 – Specifics of Post-War Architecture in Brno in National Context. Příspěvek do sborníku z konference “Between Rejection and Appropriation. The Architectural Heritage of Socialism in Central and Eastern Europe”. Leipzig: Böhlau Verlag, ed. “Visuelle Geschichtskultur”, 2013.

Kolektiv autorů, Brno / Wien: Vypracování hodnoticí metodiky architektury období 1945 až 1979 / Entwicklung einer Bewertungsmethodik der Architektur von 1945 bis 1979. Město Brno / Město Vídeň: 2012 (autorství 30%). Publikace je výstupem dvouletého (2010-2012) přeshraničního projektu „arch4579“ Vypracování hodnoticí metodiky architektury období 1945 až 1979.

PELČÁK, Petr, Vladimír ŠLAPETA a Renata VRABELOVÁ (ed). Brno – architektura: 1918–1939. 1. Brno: Centrum architektury, 2011, 392 s. ISBN 978-80-260-0943-6.

VRABELOVÁ, Renata (ed.). Brno – architektura: 1945–1990: Doprovodná publikace k výstavě Průvodce poválečnou architekturou Brna, Galerie architektury Brno, 2009. 1. vyd. Brno: Centrum architektury, 2009. ISBN 978-80-254-5996-6.

VRABELOVÁ, Renata a Karel DOLEŽEL. Brno – architektura: 1990–2008: Doprovodná publikace k výstavě Průvodce po současné brněnské architektuře II., Galerie architektury Brno, 2008. 1. vyd. Brno: Centrum architektury, 2008, 317 s. ISBN 978-80-254-3131-3.

DOLEŽEL, Karel a Renata VRABELOVÁ (ed.). Brno – architektura 1990–2005: Doprovodná publikace k výstavě Průvodce po současné brněnské architektuře, Galerie architektury Brno, 2004. 1. vyd. Brno: Galerie architektury, 2004, 225 s. ISBN 80-239-3932-7.

14 CV

14.1 RENATA VRABELOVÁ, ING. ARCH

Dosažené vzdělání, studium

1984: státní zkouška na Ústavu rekonstrukcí a ochrany památek

Inženýr architekt, titul Ing. arch.

Doktorské studium na Fakultě architektury VUT v Brně, 2010–2016

doktorská disertační práce na téma „Československá architektura 1945–1975; specifika brněnské architektury v celorepublikovém kontextu“.

Pedagogická činnost

2006–leden 2015

Fakulta architektury VUT v Brně – externí pedagogická činnost na FA VUT – výuka předmětu „Contemporary architecture“ pro zahraniční studenty

2011–2016

Samostatný architekt, hlavní náplň činnosti: teoretické práce o architektuře 20. století, udržitelných metodách stavění, přístupech k nakládání s budovami a stavebními celky z období 2. poloviny 20. stol., architektura v krajinném kontextu.

Spolupráce s Magistrátem města Brna, Odborem památkové péče:

2011–2013: projekt magistrátů měst Vídně a Brna „arch4579“ – tvorba metodiky hodnocení staveb, postupy a možnosti ochrany architektury z období 1945–1979.

2014–2017: zpracování dalších staveb a celků v rámci udržitelnosti projektu.

Stálá spolupráce s galeriemi architektury: s Galerií Jaroslava Fragnera v Praze při přípravě výstav, workshopů a publikací o architektuře, spolupráce s brněnskou Galerií architektury.

Spolupráce s Českou komorou architektů:

2012–2014: expertní spolupráce na evropském projektu CEC5, plnění pro ČKA jako partnera projektu. Tvorba edukačního programu o udržitelnosti stavění pro rozhodovací složky státních orgánů, příprava tištěné metodické příručky s výstupy projektu.

2010–2012: spolupráce na projektu Edukace udržitelného rozvoje na téma „Architektura a projektování podle zásad udržitelného rozvoje“.

Publikační činnost – editorská a autorská práce – knihy o brněnské architektuře: BRNO – ARCHITEKTURA (1918–1939; 1945–1990; 1990–2005; 1990–2008),

2000–2010

Ředitelka Galerie architektury (v té době jediná galerie v Brně prezentující výhradně architekturu, design a umění v architektuře, za podpory a s odbornou garancí Nadace české architektury).

Praxe architekta

1994–2001

Samostatný architekt (např. interiéry ve spolupráci s AS Ateliérem: rekonstrukce Porodnice na Obilním trhu; rekonstrukce a dostavba objektu Hlavní budovy v areálu dětské nemocnice J. G. Mendela – centrální příjem a evidence)

Návrhy, design interiérů, realizace, autorský dozor